



CEMAL NAR

07. 01. 1955 de Kahramanmaraş / Hartlap'ta doğdu. İlkokulu kendi şehrinde, İmam Hatip Lisesini 1973'de Diyarbakır'da, Yüksek İslam Enstitüsü'nü 1977 de Kayseri'de bitirdi ve aynı yıl Kahramanmaraş /Andırın Lisesine Din Dersi Öğretmeni olarak tayin edildi. 1980'de atandığı Kahramanmaraş İmam Hatip Lisesinde eğitim ve öğretimin yanında uzun yıllar değişik yerlerde sohbet, vaaz, seminer, konferans ve yazılarıyla halk eğitimine katkı sundu, irşat ve tebliğ hizmetlerinde bulundu. Aynı okuldan 2003'de emekli olmak zorunda kalan yazar, halen okuma, yazma, irşat ve tebliğ çalışmalarını sürdürmektedir. Evli ve dört çocuk babasıdır.

Cemal Nar yazılı çalışmalarının bir kısmını www.cemalnar.com sitesinde yayınlamaktadır. Sohbet, vaaz, ders, seminer, konferans gibi görsel çalışmalarının bir kısmını da videolar halinde Youtube sayfasında sunmaktadır. Zaman içinde değişik gazete, dergi ve sitelerde yazdı. İnternette yazarın binlerce makalesine ve videosuna erişilmektedir.

Yayınlanmayı bekleyen birçok eseri yanında yazarın yayınlanmış kitapları şunlardır:

1- Anılar Ve İbretler, 2- Bu Sistemden İslam'a, 3- İslamlaşma Bilinci, 4- İslam Sancısı, 5- Arş Gölgesi, 6- Tasavvufun Anahtarı, 7- Âlimin Önderliği, 8- İslam'da Devlet Ve Siyaset, 9- İlim Ve Özgürlük, 10- İlim Ve İktidar, 11- İmanın Kıymeti ve Korunması, 12- İman Ve Etkisi, 13- Aydınlanma Yolu Tasavvuf, 14- İnançta Arınma, 15- İnançta Kirlenme, 16- Okuma Aşkı, 17- İslam'a Göre Irkçılık ve PKK Ekseninde Kürt Sorunu, 18- İnsana Ulaşmak, 19- Cihad ve Zafer Şartları, 20- İncanın Kıvancı, 21- Sistem ve Şeriat, 22- Osmanlıdan Cumhuriyete Büyük Kırılma, 23- Gönül Azığı,

24- Laiklik Sorgulaması, 25- Derdimiz İslam, 26- Adı Konmamış Savaş, 27- Batılılaşmayla Hesaplaşma, 28- Batılılaşma Cinnetinde Aydınların Karanlığı, 29- Kitap Sevgisi Yazma Aşk, 30- İmam Hatip Davası Ve Hacı Kalay, 31- İslam'ın Özeti, 32- İslam'da İrkçılık Ulusalçılık Milliyetçilik 33- İslam'sız Olmaz 34- İlimsiz Olmaz 35- Davetsiz Olmaz, 36- Hesaplaşmadan Olmaz, 37- Kıymet Bilmek. 38- Hatırlatmalar. 39- Laik Sistemde İslamî Siyaset Sorunu. 40- Müslüman Kimliğin Kodları. 41- Bize Düşen. 42- İslam davası. 43- Din Diyalog Ve İlmî İslam. 44- İslam'da Sakal Ve Kıyafet. 45- Okuduğun Kadarsın. 46- İslam'da İnsan İlişkileri - Din Muameledir- 47- İslam'a Ensar Olmak 48- Tanıdığım Maraşlı Hocalar. 49- Acilen İslam Birliği 50- Engin Gönül Yüce Ruh 51- İslam'da İnsan Onuru Ve Çağa Yansıması 52- Güncelin Dili 53- Hizmetten Teröre Gülen Sorgulaması 54- Türkiye'de Dindar Siyaset Pratiği 55- İnternette Kral Sözler 56- İslam Düşüncesinde Sağlık Ve Şifa 57- Hastalara Armağan 58- Maraş Hazineleeri 58- Birey Üstüne Eleştiriler 59- İlim Ve Alim Üstüne Eleştiriler 60- İrfan Hayatımız Üstüne Eleştiriler 61- Devlet Ve Medeniyet Yolu Hicret

CEMAL NAR

DEVLET VE MEDENİYET YOLU

HİCRET

İthaf

Bu kitap, genelde siyer ve İslam Tarihine dair eserlerinden istifade ettiğimiz alimlerimizin, özelde ise merhum M. Asım Köksal Hocamızın aziz ve pâk ruhlarına, bir minnet ve şükran ifadesi olarak ithaf olunur.

Cemal Nar

İÇİNDEKİLER

Önsöz

I.BÖLÜM: HİCRETİ ANLAMA

HİCRETİN TARİFİ HİCRETİN ÇEŞİTLERİ

Kalp İle Hicret
Dil İle Hicret
Beden İle Hicret

HİCRETİN SEBEBİ

Genel Sebep
Peygamber Öncesi Cahiliye
Yeni Dinin Daveti
Niçin İnanmadılar?
Hangi Hakla İşkence?
Şu Malum Sebep: İslam
Hicret Bir Metot
Bazı Değerlendirmeler

HİCRETİN AMACI

Asıl Amaç
Ayrıntı Amaçlar
"Ameller Niyetlere Göredir"

HİCRETİN HÜKMÜ

Önce Bir Özet

Çağımızda Hicret
Hükmün Kaynakları
Müslümanların Yardımlaşma Mecburiyeti
Ayetlerin Nüzul Sebepleri
Özürsüz Hicreti Terk
Hicretin Gereği
Hicretin Engelleri
Hicretin Bereketi
Hicret Hükmü Bakîdir
Hicretle Gelen Haklar
Kadınların Hicreti
“Hicret Ama Nereye?”

HİCRETİN SEVAP VE FAZİLETİ

Kur'an'da Hicret
Sünnette Hicret

II. BÖLÜM: HİCRETİ YAŞAMA

GEÇMİŞ PEYGAMBERLERDE HİCRET

Hiz. Adem ve Havva
Hiz. Nuh
Hiz. İbrahim
Hiz. Şuayb
Hiz. Mûsâ
Ashâb-ı Kehf

ASR-I SAADETTE HİCRET

BİRİNCİ HABEŞİSTAN HİCRETİ

Birinci Habeşistan Hicretinden Dönüş
İmanlı Vicdan

İKİNCİ HABEŞİSTAN HİCRETİ

Ömer Hazret Olmadan

Kureyş'in Boşa Giden Çabaları

Habeşistan Muhacirlerinin Dönüşü

Hz. Ebu Bekir'in Hicret Teşebbüsü

MEDİNE'YE HİCRETİN GEREKÇELERİ

Mekke'de Kabaran Öfke Ve Ambargo

Hüzün Yılı ve Taif Seferi

Akabe Biatları

Kureyşin Engelleme Çabaları

Yesrib'e Hicret kararı

Sahabilerin Hicreti Başlıyor

Hz. Ömer ve Arkadaşlarının Hicretleri

Muhacirlerin Kimlere Konuk Oldular?

Kuba'daki Muhacir Cemaatının İmamı

Ebu Cehil'in Ayyâş b. Ebi Rebia'yı Aldatması

Hz. Ümmü Seleme'nin Hicreti

Kureyş'in Korkusu

Peygamberimizin Hicret Kararı

Daru'n Nedve'de Suikast Toplantısı

Meçhul Bir Düşman

BÜYÜK HİCRET BAŞLIYOR

Put Kırma Zamanı

Hicrete Giderken Tavsiyeler

Ağır gecede Ölüm Döşegi

Toprak Saçılan Başlar

Sevr Dağında Bir Mağara

Mağara Kapısında Mucizeler

Boşa Çıkan Arayışlar

Hz. Ebu Bekir'in Korkusu

Bir Dönem Bitiyor

Peygamberimizin Vatan Sevgisi

Hicrette Takip Edilen Yollar
Kudeyd'te Dinlenme
Ümmü Ma'bed'in Çadırında
Bir Cin İşi
Sürâka Eman Diliyor
Ebu Cehil Ve Sürâka
Yola Devam
Yolda İhtidalar
Talha Ve Zübeyr ile Buluşma
Medine Ayakta Bekliyor
Yeni Bir Dönem Başlıyor
Kuba'da İlk Günler
Kuba'da İlk Mescid
İlk Kılınan Cuma Namazı
Kuba'da Kalış ve Mescidin Yapılışı
Hz. Ali'nin Kuba'ya Gelişi
Suheyb'in Kuba'ya Gelişi
İki Yahudi Alimin Kuba'ya Gelişi
İlk Çatlak
Neccar Oğulları Devrede
Başmünafıktan İlk Tavr
Dayılarının Yurdunda
Peygamberimiz Medine'de
Ebu Eyyub'un Evinde

MEDİNE'DE İLK GÜNLER

Ensar Kadınlarının Biatı
Korku Dolu Zor Günler
Mekkeli Müşrikler Boş Durmuyor
Ensâr
Münafıklar
Muâhât/Kardeşlik
İlk Mescid

III. BOLÜM: HİCRETİN YORUMU

HİCRETİN ÖNEMİ

Hicret Ve İnanç

Hicret Ve Özgürlük

Hicret Ve Devrim

Hicret Ve Ümit

Hicret ve Fedakarlık

Fedakarlık Sahneleri: 1

Fedakarlık Sahneleri: 2

Fedakarlık Sahneleri: 3

Fedakarlık Sahneleri: 4

Fedakarlık Sahneleri: 5

Fedakarlık Sahneleri: 6

Fedakarlık Sahneleri: 7

Hicret ve Davet

Hicret ve Devlet

Hicret ve Hukuk

Hicret ve Cihat

Küreselleşen Dünyada Hicret

Çağımızda Hicret Anlayışları

Tabiattaki Hicret

HİCRETİN SONUÇLARI

Plan Program Tedbir Disiplin

Dua Tevekkül Teslimiyet

Ahlak ve psikolojik Yetkinlik

İnsan Yetiştirme Ve Koruma

Toplumu Eğitimde Tedricilik

Haklar Ve Hürriyetler

Tebliğde İmkan Ve Metod

Cihada İzin

Yeni Bir Vatan

Yeni Bir Toplum

Hicret Ve Irkçılık
Yeni Bir Devlet
Yeni Bir Dünya
İlmî Araştırma İnceleme
Hicret Ve Takvim
Faydalı Bir Not

SONSÖZ
KAYNAKLAR
DİZİN

Önsöz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ
شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا
مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا
اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ
وَرَسُولُهُ... أَمَّا بَعْدُ:

Yıllardır okulumuzda ve Arasa Camiinde ve sohbetlerde siyer dersleri verirken hicret hakkında özel okumalar yapmış ve notlar tutmuştum. Daha sonra bazı sempozyum ve konferanslar için yazılan bu plan ve küçük notlarım, işi biten emsali fiş ve evrakım gibi ilgili dosyalarımda durur, yeri gelince kullanılır ve tekrar yerine konurdu.

Sonra iki olay bunların üstünde yeniden çalışılıp kitaplaşmasına vesile oldu. Birincisi, sevgili dostum Arif Aktolun Efendinin benden hicret hakkında okuyacağı bir kitabı tavsiye etmemi istemesiydi. Demek ki insanlar genel tarih içinde böyle özel konuları okumaya hala ihtiyaç hissediyorlardı. İkincisi de “İslam Açısından Irkçılık Ve Asabiyet” kitabımı yazarken, “vatan” anlayışındaki ırkçı düşünce ve kabulleri reddetmede “hicretin” nasıl etkili bir konu olabileceği üzerinde

yeniden düşünmelerim oldu. Bu bahsi yazarken farkında olmadan planı büyük tutmuş, aslında o konu için fazla olacak notlar almıştım. Bu fazlaları atma yerine eskileri ile birleştirerek yeni bir eser yazma düşüncesi beni sevindirdi ve böylece bu işe başlamış oldum.

Bu kitap sadece büyük hicretleri tarihi bir olay olarak anlatmak için değil, aynı zamanda her yönüyle hicreti anlamaya, kavramaya, yorumlamaya ve yeri geldikçe söylem veya eylem olarak kullanmaya yönelik çabalar içindir de. “İçindekiler”e şöyle bir gözetme bile bu bakımdan kitabın zengin içeriği hakkında bir fikir verebilir. Rabbim, rızasını kazanma amacıyla İslam ve insana hizmet davası adına sunulmuş bu kitabı kabul buyurup faydalı kılsın.

Hicret deyince insanların aklına ilk gelen, Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye göç etmesi olayıdır. Bu olayın İslam tarihindeki önemi hep bilinmiş ve bu yüzden Müslümanlar tarafından tarih/takvim başlangıcı yapılmıştır. Bilindiği gibi hicret, bir Müslümanın dinini yaşayamadığı yerden yaşayabileceği yere Allah için göç etmesidir. Şimdi bu kavramı tarifi, çeşitleri, amacı, hükmü, önemi, dindeki yeri, getirileri ve sonuçları gibi birçok açıdan incelemeye çalıştık.

Bunu yaparken bir amacımız da, okuduğumuz bu olayların, bilgi, iman, aşk, tecrübe, hikmet, dersler ve ibretler gibi kazanımlarla beraber, bugünkü sorunlarımızı çözmede ne gibi çareler sunacağına bakmaktır. Kuru bir tarihî olayı öğreniyor değil, bugün bizim hastalıklarımıza çok gerekli olan bir devayı okuyup anlamaya çalışıyoruz aslında.

Çünkü bu çağda zayıf düştük. Siyaseten devlet ve medeniyetimizi bütün kurumları ile beraber kaybettik. Bize modern bir putperestlik olan Batı Medeniyeti bütün kurumları ile dayatıldı. Dayatıldı diyorum, çünkü bize

asla “bunu ister misiniz?” diye sorulmadı. Aksine baskı, şiddet, cebir ve ceza ile zorla uygulandı. Hala da bu dayatma devak etmektedir. Mekke’nin zorba müşrikleri gibi, çağın zorbaları da de bizi inancımızdan ve konumumuzun zayıflığından ötürü aşağılamaktadırlar. Kendilerinin sanki bir marifetmiş gibi bize sundukları din kılıflı dinsizlikleri ve insanı tanrı yerine koymanın gururu ile övündükleri laiklik, bizim Aziz İslam’ımızın hayat bahşeden kanunları yanında Lât, Uzza ve Hübel putu kadar basit, değersiz ve faydasız kalmaktadır.

Çağımızda Kur’an-ı Kerîm’in ve Sünnet-i Seniyye’nin eğitiminden mahrum bırakılan insan da, toplum ve devlet de yığın yığın sorunlarla boğuşmakta, bir faydası görülmemiş eski materyalist inkarcı reçeteler, marifetmiş gibi güncelleştirilerek yeniden sunulmaktadır. İnsanın midesi aç olduğu kadar, aklı, kalbi ve ruhu da aç ve Yaratıcısının sunduğu gıdaya muhtaçtır.

Peki biz elimizdeki bu nimeti kendi nefsimize ve yakınlarımıza, hatta bütün yeryüzü insanına nasıl ulaştıracak, şu aç ve muhtaç insanlara bu semavî sofranın nimetlerini nasıl sunacağız?

İşte bütün bu suruların cevabı bu eserde olsun istedik. Ne derece başarılı olduk bilemem. Bizim bugün yapmak istediklerimizi onlar o gün yaptılar, yani toplumu inkardan biiznillah arındırarak İslam ile mutlu kılmak davasını başardılar. Önce ona iman ederek öğrendiler, ihlas ve samimiyetle yaşadılar, ahlak ve fazilette o davanın adamı olarak ona adandılar, Allah Teâlâ’nın rızasını kazanmak için gereken her fedakarlığı severek yaptılar.

Bunu nasıl yaptılar?

İşte bu sorunun cevabını alabilmek için kitabı dikkatle okumamız gerekiyor. Öyleyse “bismillah” diyerek hemen başlayalım isterseniz.

Kitaba emeği geçen herkese teşşekkürlerimi
sunarım. Her halükarda hamdolsun alemlerin Rabbi Allah
Teâlâ'ya

Cemal Nar
Temmuz 2012
Kahramanmaraş.

Birinci Bölüm:
Hicreti Anlama

HİCRETİN TARİFİ

Hicret, "terketmek, ayrılmak, ilgisini kesmek" anlamına gelen hecr (hicran) masdarından alınan bir isimdir. Sözlükte "kişinin herhangi bir şeyden bedenen, lisânen veya kalben ayrılıp uzaklaşması" demektir. Ancak kelime daha çok "bir yerin terkedilerek başka bir yere göç edilmesi" anlamında kullanılır.

Terim olarak genelde gayri müslim ülkeden (darülharp) İslâm ülkesine göç etmeyi, özelde ise Hz. Peygamber'in ve Mekkeli müslümanların Medine'ye göçünü ifade eder.

Medine'ye göç eden müslümanlara muhacir, Resûl-i Ekrem'e ve muhacirlere yardım eden Medineli müslümanlara da ensâr unvanı verilmiştir.⁹⁷

Kur'ân-ı Kerim'de hicret kelimesi yer almamakla birlikte otuz bir yerde "hecr" kökünden gelen çeşitli türevlerin geçtiği görülür. Bunlar kullanılışlarına göre "Kur'an'ı terketmek" (el-Furkân 25/30), "bir kişiden veya gruptan ayrılmak" (en-Nisâ 4/34; Meryem 19/46; el-Müzzemmil 73/10), "kötü şeyleri terketmek" (el-Müddessir 74/5) ve terim anlamına uygun olarak "Allah uğrunda başka bir yere göç etmek" (meselâ bk. el-Bakara

⁹⁷ DİA İslam Ansiklopedisi, XVII. 458; D. Mehmet Doğan, Büyük Türkçe Sözlük, s. 491; Komisyon, el-Mu'cnu'l Vasit, s. 972; Rağıb, müfredat, s. 782.

2/218; Âl-i İmrân 3/ 195; en-Nisâ 4/89, 97-, et-Tevbe 9/20) anlamlarına gelmektedir. "Hicret eden kimse" karşılığında da "muhacir" ve çoğul olarak "muhacirin, muhâcîrât" kelimeleri kullanılmakta (meselâ bk. en-Nisâ 4/100; et-Tevbe Q/1 00, 117; en-Nûr 24/22; el-Mümtehine 60/10), bu âyetlerin çoğunda da Mekke'den Medine'ye göç eden müslümanlar kastedilmektedir.⁹⁸

Kur'an'ın hicretle kasdettiği göç, sadece bedensel olmayıp, kalbi Allah dışındaki şeylerden ayırıp Allah'a yönelmek anlamında da kullanılmaktadır. Kur'an buna Allah'a hicret veya Allah yolunda hicret demektedir (bkz. 29/Ankebût, 26). Biz de bunu vurgulamak için "hicret çeşitleri" diye bir başlık attık ve orada derli toplu yeterli bilgiler sunduk.

Müslüman bir ferdin veya toplumun bir beldede can emniyeti açısından hayatta kalma veya din emniyeti bakımından İslâmı öğrenme ve yaşama mücâdelesinde son hareketi, son çabası hicrettir. Belli bir ortamda İslâm'ın gelişmesi ya da hayatta kalması ihtimali ortadan kalktığında ve bu yolda gösterilecek çabaların sonuçsuz kalacağı anlaşıldığında, bir kişi ya da grup o ortamı terketmeye karar vermelidir. Bir kişi, şayet düzenli olarak teşekkül etmiş bir topluluğun üyesiye ve topluluk hicret etmeye karar vermişse, o kişinin de toplulukla birlikte hicret etmesi gerekir. Kendi elinde olmayan şartlar dolayısıyla bunu yapamaması ayrı bir konudur. (4/Nisâ, 98).

Böylece hicret, "imanda sadakatin" bir imtihanı haline gelir. (4/nisâ, 88-89; 8/Enfâl, 74).⁹⁹

⁹⁸ Bkz. DİA İslam Ansiklopedisi, XVII. 458.

⁹⁹ Mustansır Mir, Kur'ânî Terimler ve Kavramlar Sözlüğü, s. 86.

HİCRETİN ÇEŞİTLERİ

Yukarıda “Hicret” kelimesinin sözlükte anlamını görmüştük. Kısaca hatırlatırsak, kişi veya kişilerin bulundukları yerden “ayrılmaları” anlamına geliyordu.

Hiç şüphesiz bu ayrılma **beden** ile olabileceği gibi, **kalp** veya **dil** ile de olabilir. Buna göre üç türlü hicret vardır:

1- Kalp ile Hicret: Kişinin kalbini kötü huy ve sıfatlardan, nefsinin şehvetin haram kılınmış cinsinden ve rezil duygulardan temizlemesi, maddî ve manevî alanda arınması, taharetlenmesidir. Bir başka deyişle “kişinin beden memleketinden ayrılıp ruhaniler vatanına göç etmesi” şeklinde tarif edilebilir. Bu mana tasavvufta müridin “kötü huy ve sıfatlarından ayrılıp iyi huy ve sıfatlar yurduna gitmesi” demektir. Yani ahlakını güzelleştirmesidir. Sûfî nefsten kalbe, kalpten ruha, ruhtan sırra, sırdan hafîye, hafiden ahfâya, oradan da nefs-i sultanî ile murakabelere, derken hakka doğru seyr-u sülûk ile manen veya kalben durmadan hicret eder. Nefs İslam, kalp iman, sır marifet, ruh tevhit menzilidir.

Aynı kökten gelen hicran ise ayrılık ve irak olma, zahiren veya batınen haktan başkasına iltifat etme

demektir. Aşıkın sevgilisinden ayrı ve uzak düşmesidir ki son derece acı ve dayanılması güç bir haldir.¹⁰⁰

Nitekim Allah Teâlâ'nın şu ayeti bu manaya işaret eder: “Onların (müşrik putperestlerin) dediklerine sabret ve güzelce onlardan hicret et (ayrıl).”¹⁰¹.

Gerçekten de bu ayet-i kerime konumuz olan “kalp ile hicret” için güzel bir tavsiye ve yönlendirmedir. Sanki Rabbimiz, “Ey benim kıymetli Peygamberim! Unutma ki sen sadece Rabbini vekil kabul edip, Rabbinin aldığı kararları uygulamaya çalışınca, hayatını Rabbin için yaşamaya karar verince, seni zorlayanlar olacaktır. Çevrenden sana düşman olanlar, senin yolunu kesmek isteyenler olacaktır. İşte o zaman da sabredeceksin, direnip dayanacaksın. Sen aldırış etmeden yoluna devam edeceksin,” diyor.¹⁰²

Kalp ile hicret bir mü'min için her zaman yaşanan bir olaydır. Rabbini zikredince, Rabbinin âyetlerini gündeme alınca, Rabbinin senin adına belirlediği hayat programını belirleyip hayatını O'nun adına ve O'nun istediği biçimde yaşamaya karar verince, sadece Rabbimize ait olup sadece O'nu Rab, Melik, İlâh, vekil kabul ettikçe, Peygamber izinde giden bizlere de neler neler diyecekler. “Bu ebter, bu güdük” diyecekler. “Bu deli” diyecekler. “Bu üşütmüş” diyecekler. “Bu kafayla bu adam olamaz”, “bu zengin olamaz, bu evlenemez” diyecekler. “Bu, bu gidişle müdür olamaz” diyecekler. “Bu bakan olamaz” diyecekler. Ne derlerse desinler, sen hiç aldırış etme peygamberim! Aldırış etmeyin ey peygamber yolunun yolcuları!

¹⁰⁰ Bkz. Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Marifet yayınları, İstanbul, 1991, s.224-225.

¹⁰¹ Müzzemmil: 3/10.

¹⁰² Bkz. Basairu'l Kur'an. Mezkur ayetin tefsiri.

Kesinlikle dinleme onları! Sen sabret! Sen dayan ve diren! Sen yoluna devam et! Onlar için kulluk programını bozma! Sen sakın kulluğundan vazgeçme peygamberim!

Sabır, direnmek ve dayanmak demektir; süreklilik ve devamlılık demektir. Zaferi getirecek olan da budur. Kâfirlerin de, Müslümanların da hareketlerinde bir sabır söz konusudur. Meselâ kâfirler, peygamberimiz karşısında dayanabilmek için birbirlerine “Yürüyün!” dediler. “Aman bu peygamber karşısında pes etmeyin! Dayanın, dişinizi sıkın ve sabredin!” dediler. Sâd sûresinde bu husus şöyle anlatılır: “İlâhlarınıza sarılarak yürüyün! Dayanın! Sabredin! Zaten sizden istenen de budur.”¹⁰³

“Eğer siz İlâhlarınıza sabreder, İlâhlarınıza sıkı tutunursanız bu peygamberin size yapabileceği bir şey yoktur” diyorlardı. Gerçekten de “Ben dedemi şu putun önünde secde ederken buldum. Ey Muhammed ne yaparsan yap beni dedemin yolundan çeviremezsin!” diyerek putuna sabredip sıkı tutunan Ebu Cehil’e Allah’ın Resûlü hiçbir şey yapamıyordu.

Bugün de, “Aman İlâhlarınıza sahip çıkın! Aman dinsiz laik sisteme sahip olun! Aman laiklik elden gidiyor!” teraneleri atanların niyetleri de budur. Üstatlarının yolunu takip ediyorlar. Sabır gerçekten çok önemlidir. Kur’an-ı Kerîm’de sabır namazla birlikte anlatılmıştır. Ama her nedense namazla alakalı ciltlerce kitaplar yazıldığı halde, “dinin yarısı olan” sabır belki üç-beş cümleyle geçiştirilmiştir.

Halbuki sabır, peygamberlerin en büyük olmalarının sebebidir. Çünkü sabır, namazdan, oruçtan, hacdan daha geneldir. Sabır bunları da içine alan bir

¹⁰³ Sâd: 6.

kapsama sahiptir. Galiba peygamberleri en büyük yapan da onların sabırlarıydı. Zira bütün yalanlamalara, bütün karşı gelişlere karşı onların sığındıkları sabırdı. Bütün dünya düşman kesilse de veya tüm dünya alkışlasa da onlar sabredip, değişmeyip Allah’a kulluklarına devam ediyorlardı. Biz de böyle olalım, biz de böyle yapalım inşallah. Ama bunun için yapılması gereken ilk şey manevi, kalbi hicrettir: “Onları güzelce terk et peygamberim! Veya onlardan güzel bir ayrılışla ayrıl peygamberim! Güzel bir hicretle hicret et onlardan!”

Başta şirk olmak üzere tüm günahlardan, tüm haramlardan, Allah’ın menettiği her şeyden kaçan ve iyiye, doğruya yönelen herkes, içinde bir hicreti yaşamaktadır. Allah’ın ve Resulünün mübarek sözlerini araştıranlar, u gerçeği görürler.

Bir âyette ise kalbi Allah’ın dışındaki şeylerden ayırıp yine O’na yönelmek anlamında kullanılmaktadır ki bu, Allah’a hicret (manevi yönelme) ibadetidir.¹⁰⁴

Hicret, "Bir kavim kendi nefsindekini değiştirmedikçe Allah onların durumlarını değiştirmez."¹⁰⁵ yasasına uygun yapılan bir mücadeleye başlamaktır.

Hicret, ilk önce nefislerimizdeki her türlü gayri İslamî anlayış ve duygulardan arınmak, amellerimize yerleşen gayri İslamî davranış ve alışkanlıkları terketme iradesini göstermektir.

Yine bir hadis-i kudside kalbî hicret şöyle ifade edilir: “Fitne ve bozgun içinde ibadet, bana hicret etmek demektir.”¹⁰⁶

Ya şu ayetler!?:

¹⁰⁴ 29/Ankebût, 26.

¹⁰⁵ Rad: 11.

¹⁰⁶ Müslim, Fiten, 130.

“Ey örtüye bürünen! Ayağa kalk ve insanları uyar. Rabbinin büyüklüğünü an. Elbiseni tertemiz tut, maddi manevi kirlerden arın, Pis ve murdar olan her şeyden kaçın. Verdiğini çok bularak minnet etme! Rabbinin yolunda sabret.”¹⁰⁷

Bu ayetin birinci muhatabı Sevgili Peygamberimizin de bazı hadisleri aynı gerçeği ifade ederler:

"Muhacir, Allah'ın yasakladığı kötülük ve günahları terkeden kimsedir."¹⁰⁸

Başka bir hadiste de hicretin "kötü şeyleri terketmek" anlamına geldiği belirtilmektedir.¹⁰⁹

Hicretin ahlâk ve zühd ile ilgisine işaret eden âyet ve hadisleri dikkate alan mutasavvıflar bu kavramı hem "haramları terkedip kötülüklerden uzaklaşmak", hem de "nefsi terbiye etmek maksadıyla manevi yolculuğa çıkmak" veya "kalben ve zihnen halkı terketmek" anlamında kullanmış, “seyr-ü sülûk” dedikleri mânevi yolculuğu da bir çeşit hicret saymışlardır.

Ahlâkî anlamda hicret hiç şüphesiz devam etmektedir, kıyamete kadar da edecektir. Çünkü müslümanlar, her zaman günah ortamından ve şeytanın tasallutundan İslâm'ın hâkimiyet alanına göç etmekle yükümlüdürler. Bunun için kötülük yurdundan iyilik yurduna hicret, kıyâmete kadar geçerlidir. Yeryüzünde varoluş amacımız da budur zaten.

2- Dil ile Hicret: Kötülükten teberri ederek uzaklaşmak, başkalarına da usulü dairesinde emr-i maruf, nehy-i münker yaparak onları da haram ve günahlardan

¹⁰⁷ Müddessir: 74/1-7.

¹⁰⁸ Buhârî, "îmân", 4; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 4, "Vitir", 11.

¹⁰⁹ Müsned, IV, 114.

uzaklaştırmaya çalışmaktır. Her türlü küfür ve kötü sözlerden, dil ile işlenen günah ve kusurlardan uzaklaşmak, ayıplardan ayrılmaktır. Yalandan, dolandan, alaydan, aşağılamadan, hakaretten, kötü lakap takmaktan, su-i zandan, gıybet ve koğuculuktan, yersiz şaka ve gevezelikten dil ile hicret etmektir.

Hicretteki temel hedef kötülüklerden ayrılarak İslam'ın yaşanmasıdır. Bulunduğu ülkede, şehirde, mekanda aynı şeyi yapan kişi, aynı amaç içinde demektir. Bilindiği gibi alışkanlık yapmış olan haramları ve mekruhları terk etmek, vatani terk etmek kadar zordur. İslam toplum ve devletini kaybettiğimiz, Müslüman yetiştirecek kurumlardan mahrum kaldığımız, daha da kötüsü Materyalist Batı medeniyetini bir ilerleme, kalkınma ve aydınlanma zannettiğimiz günümüzde, maalesef laikliği dinsizlik gibi uygulayan bir devlet ve sistemin çok yanlışlık yaparak desteklediği haramlar ve günahlar o kadar yayılmış ve alışılmıştır ki, onları terk etmek çağdaş insana cidden çok zor gelmektedir. Özellikle kurumlaşmış günahlar öyledir.

“Gemisini kurtaran kaptandır” diyerek “işin başa düştüğünü” gören her mü'min bütün bu günahlardan ve haramlardan kurtulmak ve çevrenin manevi kirlerinden arınabilmek için, manen hicret etmek mecburiyetindedir. Yani haramlardan helâllere, küfür ve şirkten Allah'ın istediği gerçek tevhide, isyandan itaate, bâtıldan hakka, münkerden marufa, cehennemden cennete, müşrik toplumun kendilerine empoze etmeye çalıştığı sahte ilâh ve yapay tanrılardan Allah'ı tevhide, düzenin önlerine çıkardığı sahte dinlerden ve sistemlerden Allah'ın hayat programı olan şeriata hicret etmek zorundadırlar. Kalpleriyle kendi yaptıkları yapay tanrılara sevgi ve meyillerden arınıp, Allah ve Resûlü'nün sevgisine, ateist veya müşrik sistemlerin bütün değer yargılarından

İslam'ın öğretilerine hicret etmelidirler. Allah kanunlarının dışındaki tüm yasalardan, Allah aziz şeriatına hicret etmelidirler. Dini sadece Allah'a ait kılarak, kalplerini ve hayatlarını parçalamadan, hayatlarının her biriminde Allah'ın dediklerini uygulayarak, hayatlarına karışmaya çalışan bütün yalancı tanrıları ve sahte İlâhları reddederek Allah'a hicret etmek zorundadırlar.

“Onlardan güzel bir şekilde hicret et peygamberim!” yani, “onların hayat anlayışlarından, batıl dinlerinden, yaşam biçimlerinden, kılık-kıyafet, kazanma ve harcama, eğitim ve terbiye anlayışlarından, mala mülke makama bakışlarından, kısacası küfür ve şirkten kaynaklanan tüm hayatlarından hicret edip onlardan ayrılmayı peygamberim ve ey ona ittiba eden kullarım!”

3- Beden İle Hicret: Esas konumuzu ifade eden hicret şeklidir. Yani İslam'ın yaşanmadığı bir yerden İslam'ın yaşandığı bir yere Allah için göç etmektir.

Tabii bir de hicret deyince hemen akla gelen ilk şey, Peygamberimizin ve Mekkeli müslümanların milâdî 622 yılında, peygamberliğin on üçüncü yılında Mekke'den Medine'ye göç etmeleridir.

Hicret, kişinin bulunduğu konumdan, bulunduğu makamdan ve yerden ayrılmasıdır. Buna göre iç içe hicretler yaşamak mümkündür. Yaşadığımız şehir, oturduğumuz mahalle eğer kulluğumuza engel oluyorsa, Allah'a kulluğu becerebileceğimiz başka bir mahalleye gitmemiz hicrettir. İçinde bulunduğumuz arkadaş grubu sizin Allah'a kulluğu icra etmemize engel oluyorsa, o arkadaş grubunu terk edip kulluğumuza yardımcı olabilecek başka bir arkadaş grubuna gitmemiz hicrettir. Mesleğimiz Allah'a kulluğumuza engelse, o mesleği terk edip başka bir meslek seçmemiz hicrettir. Dükkânımız,

Çoluk  ocuğumuz, okulumuz sebebiyle Allah’a kul olamamaktan Őikayet ediyorsak, Allah’ın arzı geniştir, o ortamdan başka bir ortama hicret etmeliyiz.

Ve nihayet böyle olumsuz bir durum varsa bir vatandan başkasına hicret etmek de din açısından bir v cubiyettir, bir gerekliliktir. Yani farzdır.

HİCRETİN SEBEPLERİ

Genel Sebep

Tariften de anlaşıldığı gibi hicretin sebebi, fert ve toplum olarak Müslümanların bulundukları yerde dinlerini öğrenip yaşayamamaları, Allah Teâlâ'nın istediği kulluk vazifelerini yapamamaları, bu yüzden mal, can, din, fikir ve ifade özgürlüklerini kaybetmeleridir. Belki bu sebeplerle bunun da ötesinde sözlü ve fiili sataşmalara, eziyet ve işkencelere, hürriyetlerinin sınırlandırılmasına, hatta kökten gasbedilmesine maruz kalmışlardır. Bu bir fitnedir. Böyle bir yerde yaşamak din ve dünya açısından zor ve zahmettir, acıdır ve çok tehlikelidir. İşte ortam bu hale gelmişse, hicret sebebi de oluşmuş demektir.

Geçmiş Peygamberlerin tevhit mücadelesinde birçok hicret olayını görüyoruz. Bunu ileride bir başlık altında inşallah inceleyeceğiz. Burada kısaca Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Lut, Hz. Şuayb, Hz. Musa ve Hz. İsa'yı (hepsine de salat ve selam olsun) hatırlayabiliriz.

Bununla beraber, tarifte de gördüğümüz gibi hicret deyince hemen akla geçmiş önceki Peygamberlerden ziyade Sevgili Peygamberimiz ve onun (sav) ashab-ı kiramı (ra) ile Mekke'den Medine'ye yaptığı kutsal göç gelir.

Peygamber Öncesi Cahiliye

Hız. Peygamber (sav), “cahiliye” kelimesi ile ifade edilen öyle bir devirde gelmişti ki, o günün Arap cemiyeti, tarihinin en karanlık, en vahşetli devresini yaşıyordu.

İnsanlar, yerleri ve gökleri yaratan bir Allah Teâlâ’nın varlığını kabul etseler de, güya ona ulaşmak için aracı ve şefaatçi olarak seçtikleri putlar, evet, kendi elleriyle yaptıkları veya yonttukları taştan ve ağaçtan putlara tapıyorlardı.

Kanun diye uyulan şey, kuvvetlinin keyfi ve arzusu idi. Köle ve kadınlar insan olmanın hak, hukuk ve hürmetinden nasibi olmayan zavallı kimseler olarak sıradan bir eşya muamelesi görüyorlardı. Fakir fukara ve garipler himaye edenleri olmadığından ayaklar altında eziliyordu. Kavmin ileri gelen bir avuç kuvvetli ve zorbaları dışında kalan insanlık, çaresiz durumlara düşmüş, inim inim inlemekteydi.

Mehmet Akif o günleri şiirleştirirken şöyle demişti:

“Bir kere de ma'mure-i dünya o zamanlar
Buhranlar içindeydi bugünden de beterdi
Sırtlanları geçmişti beşer yırtıcılıkta
Dişsiz mi bir insan onu kardeşleri yerdı.
Fevza bütün afakını sarmıştı zeminin
Salgındı bugün Şark'ı yıkan tefrika derdi.

Derken büyüyüp kırkına gelmişti ki öksüz
Başlarda gezen kanlı ayaklar suya erdi
Bir nefhada kurtardı insanlığı o masum
Bir hamlede kayserleri kisraları serdi.
Aczin ki, ezilmekti bütün hakkı, dirildi.
Zulmün ki, zeval akılına gelmezdi, geberdi.

Alemlere rahmetti evet şer-i mübini
Şehbalini adl isteyen yurduna gerdi.
Dünya neye sahipse onun vergisidir hep,
Medyun O'na cemiyeti, medyun O'na ferdi.
Medyundur o masuma bütün bir beşeriyet
Ya Rab! Bizi mahşerde bu ikrar ile haşret.”¹¹⁰

Yeni Dinin Daveti

İşte böyle bir zamanda Hz. Peygamber (sav), Allah'tan aldığı emirle insanların karşısına çıktı ve onlara şu mealde hitap etti:

"Ey insanlar, Allah birdir. Size din olarak İslam'ı göndermiştir. Ben de onu tebliğ eden son Peygamberim.

Aklınızı kullanın, elinizle yaptıklarınıza tapmak batıldır, nefsin şehvet ve heveslerine uymak sapıklıktır. Başı boş değilsiniz, bu dünyada belli bir gaye için yaratılmışsınız, yapıp ettiklerinizle öbür dünya için imtihan olunmaktasınız. Hayır ve şer, iyi ve kötü söyledikleriniz ve yaptıklarınızdan sorumlusunuz.

Öyle ise, iman edin ve iyi ahlaklı olun. İnsanlarla güzel geçinin. Akrabalarınızı gözetin. Zulümden vazgeçin, zayıfın hakkını çiğnemeyin, haklının hakkını iade edin. Haksız yere kan dökmeyin, kimseye zulmetmeyin. Zayıfları, yetimleri, kimsesizleri ezmeyin, onları himaye edin, koruyun. Köle ve fakirlere yardım edin. Kadınlara kötü muameleden vazgeçin...”

Niçin İnanmadılar?

¹¹⁰ Mehmet Akif Ersoy, Bir Gece, bkz. <http://www.antoloji.com/bir-gece-3-siiri/> Fevza: Anarşi, kaos. Nefha:Ssoluk. Şehbal: Kuş kanadının en uzun tüyü. Medyun: Borçlu, minnettar.

Hız. Peygamber'in bu akıllı başında olan herkesi cezbetmesi gereken. çok faydalı davetine uymak, cemiyeti elinde tutan kuvvetli, zengin ve nüfuzlu azınlığın işine gelmiyordu. Çünkü akıl ve mantıkla değil, kasa, kese ve parayla düşünüyor, insanlıktan önce ekonomik çıkarlarını önemsiyorlardı. Kurdukları iktisadi dengelerle sağladıkları rahatlarını bozmak istemiyorlardı. Zira düzeni kendi menfaatlerini sağlayacak biçimde kurmuşlardı.

Bir de açıkça görünen bir durum vardı. Bu yeni dine genellikle hep küçük görerek aşağıladıkları, zulmettikleri zayıflar kitlesi giriyordu. Bundan daha tabii ne olabilirdi? Çünkü onların akıllarını perdeleyen ve hakikatin önüne set çekecek olan kaybedecekleri malları ve makamları yoktu. Herhangi etki altında kalmadan doğru düşünüyor, gerçeği görerek benimsiyor ve sırf hayra ve iyiliğe davet eden yeni dine iman ediyorlardı.

Bunu gören sözde büyük ve azametli kişiler, zaten öteden beri yapa geldikleri gibi o fakir ve zayıflara değer vermek, insan muamelesi yapmak istemiyorlardı. Oysa yeni din herkese eşitlik vadediyor, kimseye ayrıcalık tanımıyordu. Onlar da bütün “muhafazakarların” yaptığını yapıyor, menfaatlerinin devamını eski düzenlerinin devamında görüyorlar ve bozuk düzenlerini muhafaza etmeye çalışıyorlardı.

İman etmemeye dair ferdi, içtimaî, sosyal, siyasi, dini başka sebepleri de vardı kuşkusuz. Bir çırpıda şunları sayabiliriz:

Öteden beri ataları ve kendileri din ve peygamber görmeyen bu insanlar çok koyu bir cahilliğin içinde, çok vahşi ve ahlaksız bir hayat yaşıyorlardı ve bu yüzden kafa ve kalpleri sağlıklı düşünemiyordu. Bu kafanın, bu tabiat ve cibiliyetin değişimi kolay değildi.

İslam'ın davet ettiği ahlak da adamlara ters düşüyordu. Çalmayı, çırpmayı yasaklıyor, hırsızlık ve yağmacılığı, yalanı,

kan dökmeyi yasaklıyordu. Bunlar ise o günün cahillerinin hem eğlencesi, hem de geçim kaynağı idi. Bunu kabullenemezlerdi.

Kaldı ki müşriklerin Peygamber telakkileri de yanlıştı. Onlar peygamber deyince melek gibi uçan kaçan bir harikulade varlık düşünüyorlardı. Elinden durmadan mucizeler dökülsün istiyorlardı.

Sonra putlara samimiyetle iman ediyor ve onlara döneklık etmek, hakaret etmek olarak insanı helak eder sanıyorlardı. “Binlerce putu bırak, bir Allah’a iman et. Olacak iş mi? Bir Allah bu kadar insanların hangisinin ihtiyacına yeter?” diye şaşıyorlardı.

Özellikle de Kureş, kendilerini başkalarından üstün görüyor ve bunun devamı için savaşıyorlardı. İslam ise bunu tanımıyordu. Üstelik o sıralarda aralarında öyle kabile savaşları olmuştu ki, bir yerde herkes başının derdine düşmüş, peygamber dinleyecek zamanları bile yoktu.

Bir de Kabe ve Hac münasebetiyle Mekke bundan ekmek yiyordu. Acaba bundan mahrum olup da fakir kalabilirler miydi?

Daha acaip bir bahane vardı: Bu dine davet eden zengin ve reis değildi. Bir peygamber olacaksa o olmamalıydı. Mekke’den falan, Taif’ten falan olsa neyseydi. Şimdi koca koca kabile reisleri fakir bir yetimin peşinden mi gideceklerdi?!..

Bu sebeplerle, Hz. Peygamber (sav)’e şiddetle karşı koydular. Önceleri yalnız bırakmak, ciddiye almamak, alay etmek yolunu tuttular. Fakat etrafında köle, zayıf ve fakirlerin teşkil ettiği mü'minler halkasının gittikçe genişlemeye başladığını görünce taktiklerini değiştirerek zulüm ve işkenceye ve hatta mü'minleri öldürmeye başladılar.

Bilindiği gibi Resulün (sav) tebliğe başladığı ilk günlerde alay ve aşağılama ile başlayan eziyet ve acı vermeler, daha sonra hakaret ve sövmelerden geçerek, insanlık dışı fiili

tecavüze dönüşmüş, dövme, boynuna ip atarak sokaklarda teşhir etme, tutuklama, aç susuz bırakma, kırbaçlama, çölde sıcak kumlara atma ve üstüne kayalar koyma, ateşe yatırma, ateşle dağlama, yanan hasıra sararak yükseklerden yuvarlama, ambargo koyma ve suikast ile öldürmeye varan çok acı işkencelere kadar varıp dayanmıştı. En sonunda Sevgili Peygamberimiz (sav) için öldürme kararı verilmiş ve ölü diri getirene yüz deve ödülü kesilmişti.

Mekke'nin ileri gelen kabile reisleri gibi zâlim yöneticilerinin zulmünden ve baskısından dolayı Müslümanlar Peygamber Efendimizin (sav) işareti ve yönlendirmesi üzerine önce iki defa da Habeşistan'a hicret etmek zorunda kalmışlardı. Hicretin sebebi işte bu idi...

Hangi Hakla İşkence?

İşte tam da burada bu soruyu sormak gerekiyor:

Bu hicret edenler özgür insanlar değiller miydi? Bir dine girmek veya çıkmak herkes gibi onların da hakkı değil miyi?

Neden müşrikler bu insanlara zulüm ediyorlardı?

Neden hicret etmek zorunda kaldılar?

Onlar, vatanlarından kovulmayı hak eden kötü adamlar mıydı?

Toplumun huzurunu kaçıran suçlu ve cani insanlar mıydı?

Üzerinde insanların hakları mı vardı? Yoksa borçlular mıydı?

Hz. Cafer'in Necaşi'nin huzurunda hatırlatması gibi, "Mekke'de âdi suç işleyen, başkalarının malına veya ırzına tecâvüz eden, başkasının canına kast eden kimseler değillerdi. Onların böyle bir suçu yoktu. Kimse onlara kötü, şirret, zararlı, soyguncu, haydut diyemezdi."

Tam aksine onların, Hz. Peygamberin dâvetine uyup müslüman olduktan sonra ahlâkları düzeliyor, kötü huyları gidiyor, önceden yaptıkları fenalıklardan iz kalmıyordu. Suç işlemekten utanan haya abidesi insanlar haline geliyorlardı. Bu o günün insanların neredeyse tanımadığı bir güzellikti. Öyle ise neden hicrete zorlanıyorlardı?

Şu Malum Sebep: İslam

Hiç şüphesiz onlar Mekke toplumunun huzurunu bozan âdi suçlular değillerdi ama daha büyük bir suçları vardı: İslam.

Onlar, “Lâ ilâhe illâllah, Muhammedü’r Rasûlüllah -Allah’tan başka ilâh/tanrı yoktur, Hz. Muhammed O’nun elçisidir-” diyorlardı. Bu söz hem onu söyleyen için, hem de Mekke’nin yönetimini elinde bulunduranlar için son derece önemliydi. Bu sözü söyleyen mü’minler, eski inançlarını, ahlâklarını, hayata bakışlarını, anlayışlarını, daha doğrusu atalarının ve bilhassa Mekkelilerin sömürü aracı olan dinlerini terk ediyorlardı.

Bu kelimeyi anlamayanlar belki de şöyle diyebilirler: “Eninde sonunda sözlerden bir söz değil midir şu tevhid kelimesi? İnsanlar onu söylese ne olur, söylemese ne olur? Bir kelimeye bu kadar tepki de aşırılık değil miydi?”

Böyle diyen yanılıyordu. Zira bu, sıradan bir söz olsaydı Mekke yöneticileri seslerini çıkarmazlardı. Fakat gerçek öyle değildi. Bu sözü söyleyen değişiyor, başka bir insana dönüşüyordu. Bir kere Hz. Muhammed (s.a.s.)’e inandı mı artık kesinkes O’na uyuyordu, O’nun söylediklerini hayatına uyguluyordu. Mekke oligarşisinin çizdiği sınırın dışına çıkıyor, toplumun din ve ahlak kurallarını tanımıyor, kontrol dışı kalıyordu. Böylece

sorun oluyordu. Bunu engellemek için yapılan bütün faaliyet ve çabalar sonuçsuz kalıyor, eziyet ve işkenceler bile işe yaramaz hale geliyordu.

Tarihte de hep böyle olmamış mıydı? Şu tevhit mücadelesine bakın, şu Peygamber Efendilerimizin (sav) hayatlarına bakın, ne eziyet ve işkencelerden geçmişler, ne suikastlara maruz kalmışlar, ne acılar yaşamışlar, ne hicretlerde bulunmuşlar, ne şehadet şerbetlerini içmişlerdir!..

Ve ona inananlar işte, tarihin tanıkları...

Firavun'un sihirbazları, ashab-ı uhdu, yasin kahramanları... Başka bir kitabımızda yazdık bunları, tekrar etmeyelim.¹¹¹

Dün Osmanlı Mülkünde yaşanan işgal ve katliam niçindi? Bugün Bosna'da yaşananlar nedendir? Hala dünyanın şarkında garbında yaşanan katliamlar neden? Neden hep Müslümanlar işgal ve işkence altındalar? Çağın güçlüleri Haçlıların ve onların koruduğu Yahudi ve dinsizlerin, sırf "Müslüman" oldukları için bizim insanımıza reva gördükleri katliam...

Hikaye de, bahane de hep aynı...

İşte o acı günleri gören bir kalbin çılgıdır "Safahat." Her sayfası inleyen, ağlayan, feryat eden "Safahat". İşte o feryattan birkaç mısra:

Gitme ey yolcu, berâber oturup ağlaşalım:
Elemim bir yüreğin kân değil, paylaşalım:

Ne yapıp ye'simi kahreylileyim, bilmem ki?
Öyle dehşetli muhîtimde dönen mâtem ki!..

Ah! Karşımda vatan nâmına bir kabristan

¹¹¹ Bkz. İslam Açısından Irkçılık ve Asabiyet.

Yatıyor şimdi... Nasıl yerlere geçmez insan?

Şu mezarlar ki uzanmış gidiyor, ey yolcu,
Nereden başladı yükselmeye, bak nerde ucu!

Bu ne hicrân-ı müebbed bu ne hüsrân-ı mübin...
Ezilir rûh-i semâ, parçalanır kalb-i zemin!

Azıcık kurcala toprakları, seyret ne çıkar:
Dipçik altında ezilmiş, paralanmış kafalar!

Bereden reng-i hüviyyetleri uçmuş yüzler!
Kim bilir hangi çenâatle oyulmuş gözler!

"Medeniyet" denilen vahşete lâ'netler eder,
Nice yekpâre kesilmiş de sırtmış dişler!

Süngülenmiş, kanı donmuş nice binlerle beden!
Nice başlar, nice kollar ki cüdâ cisminden!

Beşiğinden alınıp parçalanan mahlûkat;
Sonra, nâmûsuna kurbân edilen bunca hayat!

Bembeyaz saçları katranlara batmış dedeler
Göğsü baltayla kırılmış memesiz vâlideler!

Teki binlerce kesik gövdeye âid kümeler.
Saç, kulak, el, çene, parmak...Bütün enkâz-ı beşer!

Bakalım, yavrusu uğrar mı, deyip, karnından,
Canavarlar gibi şişlerde kızarmış nice can!

İşte bunlar o felâket-zedelerdir ki, düşün,
Kurumuş ot gibi doğrandı bıçaklarla bütün!

Müslümanlıkları bîcârelerin öyle büyük
Bir cinâyet ki: Cezâlar ona nisbetle küçük!”¹¹²

Ama insanın da bir tahammül sınırı vardı. Bu yüzden Hz. Muhammed (s.a.s.)’in getirip tebliğ ettiği vahyi kabul eden mü’minler, günün birinde Mekkelilerin baskısına dayanamayıp bir iman yolculuğuna çıkmak zorunda kalmışlardı. İmanın hayatın içinde yaşanmasına imkân tanıyan bir başka beldeye gitmeye mecbur olmuşlardı. Bu belde önce Habeşistan oldu, sonra da Yesrip.

Habeşistan’a hicrette Peygamber Efendimizin (sav) evladı, akrabaları vardı ashabıyla beraber, ama kendisi yoktu. Birinci ve İkinci Akabe biatlarından sonra Mekkeliler müslümanlar hicrete karar verdiklerinde bu sefer kendisi de vardı. Ama bir komutan gibi kalanları bekledi. Müslümanlar teker teker, bazen açıktan bazen gizlice Medine’ye hicret ettiler. En sonunda da Peygamberimiz (s.a.s.) Hz. Ebû Bekir ile birlikte Medine’ye göç etti.

Bu sebepler her ne zaman bir beldeye tekrar gerçekleşirse, aynı sebepten ötürü hicret de geçmişte yaşanan gibi Müslümanlara vacip olur.

Hicret Bir Metot

Fakat hicreti sadece bu gerekçe ile sınırlamak da doğru değildir. İleride özel başlığı altında hicreti yorumlamaya çalışacağız. Hiç şüphesiz hicret büyük bir plan ve stratejinin bir parçasıdır aynı zamanda. Bir yurt bulmanın, orada yere sağlam basmanın, devlet kurmanın ve güç toplamanın plan ve programıdır aynı zamanda.

¹¹² M. Akif Ersoy, Safahat.

Büyümenin, güçlenmenin, çoğalmanın ve yeni beldeler kazanmamının, dini dünyaya tanıtmanın plan ve taktiği...

Mekke'de ilk müslümanların, Kureyş'in zulüm ve baskısına Karşı geleceğe yönelik herhangi bir plan ve stratejileri olmaksızın pasif bir şekilde boyun eğdiklerini düşünmek doğru değildir. O dönemde müslürnanlar, intikam için değil, bir ideal uğruna verilecek mücadele ve savaşın icap ettirdiği ruhî bir hazırlık devresi geçiriyordu. Ayrıca silâhlı bir direnişin gerektirdiği şartlara da sahip değillerdi. Bunun için savunulabilir bir toprak ve İslâm İdealine bağlı etkili bir siyasî otoritenin varlığı şarttı.

Nitekim Medine'ye hicretin siyasî açıdan anlamı ve hedefi şu âyetle ifade edilmiştir: "Ve şöyle de: Rabbim! Gireceğim yere doğrulukla girmemi sağla; çıkacağım yerden de beni doğrulukla çıkar ve tarafından bana hakkıyla yardım edici bir kuvvet ver."¹¹³

Katâde b. Diâme, davasının bir kuvvet ve otorite olmadan yürüyemeyeceğini anlayan Resûl-i Ekrem'e, hemen hicretten önce nazil olan bu âyetle kuvvet ve iktidar için dua etmesinin emredildiğini belirtir.¹¹⁴

"İşte "hicret"i siyasî taktik olarak anlayabilmek için onu, müşriklerin mukavemet ve İslâm'ı söndürme faaliyetlerine karşı Hz. Peygamber (sav)'in dini "neşretmek" ve "yaşamak" için başvurduğu taktikleri tarihî sıra içerisinde incelemek gerekmektedir.

Bu noktayı ifade için, Hicret'i, Hz. Peygamber (sav)'in İslâm'ı neşirde, düşman tehdidine karşı başvurduğu üç ana taktikten biri olarak değerlendireceğiz. Öbür iki taktikten biri birincisi Sabır, sonuncusu Cihad'dır. Hicret ise, bu ikisinin ortasında yer alan mutavassıt safhanın ifadesidir.

¹¹³ İsrâ 17/80

¹¹⁴ İbn Kayyim el-Cevziyye, Zâdü'l Me'âd, 11, 55; İbn Kesîr, III, 59).

Öyleyse, Hz. Peygamber (sav), dini "yaşama" ve "tebliğ etme" vazifesini ifade ederken, düşmandan gelen mukabil tehdid ve tehlikeye üç şekilde karşı koymuştur: Sabır, Hicret, Cihad.

Şu halde, zahiren birbirinden farklı ve hatta zıd gibi görünen bu üç şey, Hz. Peygamber (sav)'in hayatında hiç değişmeyen ve daima aynı kalan, "dini yaşama ve yayma" gayelerinin tahakkukunda, içinde bulunduğu şartlara muvafık olarak başvurmuş olduğu birer vasıttan ibarettir. Hz. Peygamber (sav)'in hayatında bu üç unsuru birbirinden ayırmak mümkün değildir.”¹¹⁵

Hz. Peygamber, İslâm'ın evrensel boyutta tebliği ve müslümanların barış ve güven içinde yaşamaları için siyasî hâkimiyetin hayatî önem taşıdığını düşündüğünden İkinci Akabe Biatı'nda Medine üzerinde şahsî otoritesinin kabulünü kesin şekilde istemişti. Hicretle birlikte bu siyasî hedefin ilk adımı atılmış ve daha sonra merhale merhale amaca ulaşılmıştır.¹¹⁶

Bazı Değerlendirmeler

Said Havva da hicret sebeplerine dikkat çekerek bazı yanlış anlamaları düzeltmek ister. O, bir çok eseri yanında “El Esas Fi’s Süne, Siyretün Nebeviye”de şunları söyler:

“Hicret, Mekke döneminin son imtihanı, ilk İslam neslinin nefislerini yenip arınmadaki son merhalesiydi. Resulullah (sav)'ın ashabı olan bu ilk nesil önce tevhid inancı ve ibadetle yükümlü kılınmışlar ve kendilerinden istenileni yerine getirmişlerdir.

¹¹⁵ Bkz. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/213-215.

¹¹⁶ Bkz. DİA hicret md.

İnançlarından ötürü türlü eziyetlere maruz kaldıklarında, kendilerinden sabretmeleri, karşılık vermemeleri ve Allah'ın emrine teslim olmaları istenmiş, bunu da yerine getirmişlerdir. Vatan sevgisi nefiste var olan bir duygu olduğu halde onlar hicret etmekle emrolunduklarında, yaşadıkları toprakları terkedip göç etmişlerdir.

Sonra ensarla beraber kendi halklarına ve kabilelerine karşı savaşmışlardır. Bütün bunların sonunda, nefis, arzu ve isyandan kendini soyutlamış bir nesil ortaya çıkmıştır ki, böyle bir neslin tarihte başka bir eşi yoktur.

İslami davet açısından değerlendirildiğinde hicret, en büyük davet ve hareket olayıdır. Zira hicretle beraber İslam davleti kurulmuş, İslam davetini taşıyan temeller atılarak, bu temeller üzerinde İslam bütün dünyaya sunulmuştur. İşte bu yüzden müslümanlar takvimlerini hicretle başlatırlar.

Müslümanlar, özellikle yaşadığımız yüzyılda, hicret hakkında yazılar yazmaya ve ondan dersler çıkarmaya yönelmişlerdir. Bunu yaparken mutedil davrananlar bulunduğu gibi yorumlarında aşırıya kaçanlar da olmuştur. Bu yazarlardan bazıları, hicretten bazı genellemeler çıkartmıştır. Oysa bu genellemelerin bir kısmı yanlıştır ve bunların tashih edilmesi gerekir. Yine bu yazarlardan bazıları hicret düşüncesini belli bir yöne kanalize ederek, İslami Hareketi belirli kalıplar içine sokacak teoriler üretmişlerdir.

Bütün bunların izah edilmesi gerekmektedir. Bu açıklamalar peyderpey yapılacaktır. Bu girişte üç pasaj nakletmek istiyoruz. Yaptığımız bu iktibasların hicret hakkında size geniş ufuklar açacağını umuyoruz.

Üstad Muhammed Gazzâli diyor ki: "Hicret bir memurun merkezi bir şehirden, uzak bir beldeye gitmesi

ya da rızık peşinde koşan bir insanın çorak araziye bırakıp verimli topraklara göç etmesi değildir.

Hicret, belli bir yerde güvenlik ve istikrar içinde yaşayan ve oraya kök salmış bir insanın, çıkarlarını hiçe sayarak, mallarını feda edip, canını kurtarmaya, nefsinin zorlamaya yöneliştir. O yaşadığı toprakları terkederken meçhul bir geleceğe doğru yol aldığını, yolun başında veya sonunda helak olabileceğini çok iyi bilmektedir. Gideceği yerde kendisini acaba hangi sıkıntı ve üzüntüler beklemektedir?

Şayet hicret olayı, kişisel bir serüven olsaydı muhacirlere nereye yöneleceğini bilmeyen maceracılar gözüyle bakılabilirdi. Oysa muhacirler, eşlerini ve çocuklarını da yanlarına alarak yaşadıkları ülkeyi bir uçtan bir uca katetmekte, üstelik bu yükümlülüğü gönül rahatlığı ve isteyerek yerine getirmektedirler.

Doğrusu bu, dağlar kadar ağır bir yükü taşıdığı halde ezilmeyen bir imanın neticesidir. Kime iman? Elbette, göklerin ve yerin sahibi, dünyada ve ahirette hamd kendisine mahsus olan Allah'a iman... O Hakîm'dir, Habîr'dir.

Bu güçlülere ancak müminler tahammül edebilirdi. Zayıf şahsiyetli ve korkak insanlar böylesi bir işi başaramazdı. Nitekim bunlar hakkında Allah Teala şöyle buyurmaktadır: "Eğer onlara "kendinizi öldürün, yahut yurtlarınızdan çıkın" diye emretmiş olsaydık, içlerinde pek azı müstesna, bunu yapmazlardı." ¹¹⁷

Halbuki Mekke'de Hz. Muhammed (sav)'le biraraya gelen, O'ndan hiyadet nuru alıp, birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenler kendilerine: "İslam'ı yüceltip

¹¹⁷ Nisa 4/66

geleceğini teminat altına alacağınız yere hicret edin" denildiğinde hemen yola koyulmuşlardır."¹¹⁸

Sonuçta Ali Şeriatî de dikkat çeker, “Her uygarlığın ardında bir hicret vardır. Araştırıp incelediğimizde görürüz ki her büyük toplumun ardında mutlaka bir hicret vardır. Hicret, Kur'an'da ve Peygamber (sav)'in hayatında tarihi bir olaydan çok farklı bir olaydır. İslamda Hicret'in konumuna bakacak olursak göreceğiz ki, o büyük ve toplumsal bir esastır. Artık Peygamber (sav)'in kavminin, atalarının ve anılarının yurdu olan Mekke, Kureyş'in savaş alanıdır. On üç yıllık bir mücadele kentin sağlam kalelerinde, alçak ve alçaltıcı çatılarında (kapalı toplumları kastediyor), küçük bir gedik bile açamamıştır. Ya orada kalarak çürümek ve ölmek, ya da aşk için, iman için, özgürlük için, kısacası ilahi risaletin tebliği için hicret etmek...

Gheorghiu'nun dediği gibi "Kabile ve aile, çölde yeşeren ve hiçbir ferdin, onun gölgesinden ayrı yaşayamayacağı tek bir ağaçtır. (şecere). Peygamber (sav), hicretiyle ailesinin etinden ve kanından beslenmiş bir ağacı (şecereyi) Rabb'i için kesti."¹¹⁹

¹¹⁸ Said Havva, El Esas Fi's Süne, Siyretün Nebeviye, Aksa Yayınları: 1/445-446.

¹¹⁹ Ali Şeriatî, Hicret, s. 29.

HİCRETİN AMACI

Asıl Amaç

Tarife dikkat ettiğimizde hicretten kastedilen aslı amaç kendiliğinden açığa çıkar. Hicret, bir mü'minin, kendisi ve sorumlu olduğu insanlar için din, vicdan, bilgi edinme ve öğrendiklerini yaşama, ifade etme ve yaşatmaya çalışma gibi temel insan hakları ve özgürlüklerin bulunmadığı bir zulüm ve küfür belde veya ülkesinden, din açısından sorunlu, tehlikeli ve fitne olan böyle bir yerden ayrılarak, inancına göre yaşayabileceği bir özgürlük ülkesine veya İslam Ülkesine (Daru'l İslam'a) gitmesidir. İmkân bulanların böyle bir zulüm ülkesinden özgürlük ülkesine hicret etmeleri farzdır.¹²⁰

Ayrıntı Amaçlar

Bu asıl amacın yanında başka bir çok ayrıntı amaçlar da olabilir. Bu amaçların hepsi de dini öğrenip yaşamaya hizmet eden, Allah'ın rızasını gerçekleştirmeye yardım eden amaçlar ise makbuldür, güzeldir. Mesela hicretin bir amacı da, İslâm camâatinin bir araya gelip güçlü olmalarını sağlamak, var olan güce katkı sunarak

¹²⁰ Bkz. Süleyman Ateş, Kur'an Ansiklopedisi, "Hicret" md. 8/341-344.

onu artırmaktır. Böylece özel bir İslam Toplumu oluşturmak ve orada İslam Devletini kurmaktır.

Bütün bunları gerçekleştirmeye bir vesile olan hicret, işte bu yüzden Müslümanların yanında değer ve önemi çok büyük bir hadisedir. Bu sebepten ötürü imkanı olup da hicret etmeyenler kınanmış, her cihetten zararlı oldukları ortaya konmuş ve kendilerinden diğer Müslümanların velayeti, yani garantörlüğü ve manevî korumacılığı kalkmıştır. Hatta o kadar ki, Bedir Savaşının ardından inen Enfâl Sûresi, İslâm toplumunun devlet şeklinde örgütlenmesi sırasında indiğinden hicret, imanın meziyetlerinden biri olarak belirtilmiştir.

Hicret, Mekke'nin Fethine kadar bu önemini korumuştur. Bundan dolayı Fetihten önceye kadar bu hicret farz idi. Ama Mekke'nin Fethinden sonra artık İslâm yurdu haline gelen Mekke'den hicret kalkmıştır. Fakat genel anlamda şartları meydana geldikçe bir amaç için yapılan hicret devam etmektedir. Kıyamete kadar da gerektikçe sürecek bir ibadettir.

Bu hadîs artık Mekke'den hicreti kaldırmıştır. Çünkü artık Mekke İslam yurdu olmuştur. Ancak müslümanlara baskı yapılan her küfür diyarından İslâm yurduna hicret, farz olarak sürmektedir.¹²¹

Çeşitli sebeplerle İslâm yurdunun bir yerinden diğer bir yerine göç etmek olsa olsa bir seyhattir, bir vatan değişikliğidir, Kur'ân'ın övdüğü faziletli hicret sınırına girmez. Allah'ın Elçisi buyurur: "Fetihten sonra hicret yoktur. Ancak niyet ve cihâd vardır. Savaşa çağırıldığınız zaman koşunuz."¹²²

¹²¹ Mehâsinu't-Te'vîl: 5/1491. Yine bkz. Prof. Dr. Süleyman Ateş Kur'an Ansiklopedisi Kuba Yayınları : 8/341-344.

¹²² Buhârî, Cihâd, bâbu Fadlî'l-cihâd; Müslim, İmaret: 85; Tirmizî, Siyer: 32, Nesâ'î, Bey'at: 15.

Mekke'nin fethiyle hicretin son bulunduğunu belirten bu hadisler yanında hicretin kıyamete kadar devam edeceğini bildiren hadisler de vardır. Muâviye, Resûl-i Ekrem'in, "Tövbe sona ermedikçe hicret sona ermez, güneş batıdan doğuncaya kadar da tövbe son bulmaz" dediğini nakleder (Dârimî, "Siyer", 70; İbn Kayyım el-Cevziyye, Zâdü'l-me'âd, II, 70). Diğer bir hadiste de, "Kâfirlerle savaş devam ettikçe hicret sona ermez" denilmektedir (Nesâî, "Bey'at", 15). Bu hadislerdeki hicretle, yabancı bir ülkede müslüman olan kimsenin İslâm ülkesine hicretinin kastedildiği belirtilmiş ve bu yorumla, hicretin sona erdiğine dair rivayetler ile devam edeceğine dair rivayetler arasında bir uygunluk sağlanmıştır (Sindî, Hâşiyetü'n-Nesâî, VII. 147).¹²³

Hicret için "Kişinin müslümanlığı yaşayamadığı yerden yaşayabileceği yere göç etmesidir. Müslüman bir memlekette müslümanlığı gerektiği gibi yaşayamıyorsa yaşayabileceği yere göç etmelidir" dedik ya, bu işin ne kadar zor olduğunu söylemeye bitem ki gerek var mıdır? Bunu ilgili yerinde göreceğiz inşallah. Burada şunu hatırlatmak istiyoruz:

Yapılan işlerden sevap beklenecekse önce iman, sonra iyi niyet ve ihlas şarttır. İmansız sırf iyi niyetin bir faydası yoktur. Bunun zıddı da geçerlidir. Yani adam hicret ediyor ama asıl amacı Allah rızası değil, daha başka bir sürü dünyalık amaçları, maksatları ve menfaatleri vardır. Buna rağmen kendisini Allah için hicret etmiş gösteriyorsa, bu bir yalandır, riya'dır. Müslüman görüldüğü gibi olmalı, olduğu gibi görünmelidir. Dünyalık bazı çıkarları için dini hiçbir zaman istismar etmemelidir. Yalan Allah Teâlâ'nın

¹²³ DİA Hicret md. XVII. 464.

lanetini celbeder. Riya ise dinde “küçük şirk”tir, imana zarar verir.

Başka bazı maksatlarla hicret eden bir mümin belki yalan ve riyaya tenezzül etmeden susarsa, sevap alamasa bile günah da kazanmaz. Ama şüphesiz ki kaybı çok büyüktür. İslam’da niyet kalbin amelidir ve çok önemlidir. Hatası da, sevabı da büyüktür.

"Ameller Niyetlere Göredir"

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdular:

عن عمر رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ #: إِنَّمَا الْعَمَلُ بِالنِّيَّاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَهَجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا فَهَجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ]. أخرجه الخمسة .

1. (5751)- Hz. Ömer radiyallahu anı anlatıyor: "Resûlullah (aleyissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Ameller niyetlere göredir. Herkese niyet ettiği şey vardır. Öyleyse kimin hicreti Allah'a ve Resûlüne ise, onun hicreti Allah’a ve Resûlünedir. Kimin hicreti de elde edeceği bir dünyalığa veya nikâhlanacağı bir kadına ise, onun hicreti de o hicret ettiği şeydir.”¹²⁴

Niyetle ilgili hadis çok ise de, bu hadis, sahîh bir senetle tek tarikten gelmiştir. Sonradan ulemâ arasında fevkalâde şöhret yapmıştır. Bilhassa ihtiva ettiği hüküm, âlimlerce öylesine benimsenmiştir ki, Ahmed İbnu Hanbel gibi İslâm' ın mühim bir imamı, onu dinin üç temelinden biri kabul etmiştir. Bütün ameller, kıymetini

¹²⁴ Buhârî, Bed'ü'l-Vahy 1, Itk 6, Menâkıbu'l-Ensâr 45, Nikâh 5, Eymân 23, Hiyel 1; Müslim, İmâret 155, (1907); Ebu Dâvud, Talâk 11, (2201); Tirmizi, Fedâilu'l-Cihâd 16, (1647); Nesâî, Tahâret 60, (1, 59, 60). Bkz. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/114.

niyete göre kazandığı için, İslâm müellifleri eserlerini bu hadisle başlatmayı âdet edinmiştir.

Hadisin vürud (geliş, söyleniş) sebebiyle ilgili olarak, bazı kaynaklarda şu açıklamaya rastlanır: Resulullah'ın Medine'ye hicret etmesi üzerine Müslümanlar Mekke'yi terkederler. Resûlullah'ın emrine uyarak hicret edenlerden biri de Ümmü Kays adında bir kadındır. Bununla evlenmek düşüncesinde olan bir erkek, kadının: "Hicret etmezsen seninle evlenmem" demesi üzerine, onunla evlenmek için hicret eder ve Medine'de evlenirler. Herkes Allah ve Resulü'nün rızası için hicret ederken, sırf Ümmü Kays'la evlenmek için hicret eden bu şahısın niyeti herkesçe bilindiği için adama "Ümmü Kays'ın muhâciri" manasında "Muhâciru Ümmü Kays" lakabı takılmıştır. Gerçi rivâyette sarîh olarak "Resûlullah bu hâdise üzerine niyet hadisini îrad buyurmuştur" denmez ise de, geçen ibare, zihinlerde bir irtibata sebep olmuştur.

Âlimler, hicret için niyetin hâlis olmasının ehemmiyetini söylerken, hem evlenmek gibi dünyevî bir maksad, hem de hicret gibi bir niyetin beraber olabileceğini de belirtirler. Her ne kadar birincisi kâmil bir niyete sahip ise de ikincisi batıl bir iş yapmış sayılmaz, birinciye nisbetle niyetinde eksiklik var demektir. Zira evlenmek de meşru bir iştir, o da niyete tâbi olarak mana ve ehemmiyetini değiştirebilir. Sevap yönüyle, elbette ki birinci üstün olacaktır. Hatta sırf evlenmeye niyet eden kimse, bunu, iffetini korumak, Resulullah'ın "çoğalın" emrini yerine getirmek gibi bir niyetle yapsa sevaba nail olacaktır.

İslâm tarihinde bunun değişik örnekleri vardır. Ebu Talha, Ümmü Süleym'le evlenmek ister. Ancak daha önce Müslüman olan Ümmü Süleym, Müslüman olması kaydıyla evlenebileceğini söyleyince Ebu Talha

Müslüman olur. Burada Ebu Talha'nın Müslümanlığı değersizdir denemez. Evlenmek, Müslüman olmaya teşvik unsuru olmuştur.

Oruç tutup bununla hem ibadet ve hem de perhize niyet edenin hali de böyledir. Sırf perhiz için tutulan orucun sevabı yoksa da, her ikisine niyet eden, niyetinin derecesine göre sevap alır. Eğer perhiz niyete gâlip çalarsa Gazâlî'ye göre bunun sevabı yoktur. Bütün ameller böyledir, dinî niyetin galebesi halinde sevap alır, değilse alamaz.

İbnu Cerir et-Taberî, dünyevî maksatların karıştığı ameller hususunda selef cumhûrunun, işin başına (iptidasına) itibar edileceği, hangi niyetle o ameli başlatmışsa ona göre değerlendirileceği, eğer sırf Allah rızası için başlamış idiyse, sonradan ârız olan başka maksatların zarar vermeyeceği görüşünde olduklarını nakletmiştir.

Bu hadisle istidlal eden bazı âlimlerimiz, hükmü bilinmeden amele teşebbüs etmemek gerektiğini söylemişlerdir. Çünkü hadis, amelde niyet olmadığı takdirde amelin değersiz olduğunu ifade etmektedir, nitekim bir amele terettüp edecek hüküm bilinmezden önce, o şeyin yapılmasına niyet etmek sahih olmaz. Keza hadisten gâfile (hiçbir niyeti olmayana) teklif olmayacağı, çünkü kasd, maksudun bilinmesini gerektirdiği, gâfilin ise kasıtsız olduğu hükmü de çıkarılmıştır.¹²⁵

Evet, “Yapılan işler niyetlere göre değerlendirilir. Herkes yaptığı işin karşılığını niyetine göre alır. Kimin niyeti Allah’a ve Resûlü’ne varmak, onlara hicret etmekse, eline geçecek sevap da Allah’a ve Resûlü’ne hicret sevabıdır. Kim de elde edeceği bir dünyalığa veya

¹²⁵ Açıklamalar için bkz. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/114-115.

evleneceği bir kadına kavuşmak için yola ıkmuşsa, onun hicreti de hicret ettiği şeye göre değerlenir.”

HİCRETİN HÜKMÜ

Önce Bir Özet

Önce “giriş” mahiyetinde konunun kısa bir özetini sunmak istiyorum. Zamanı az olanlar bununla yetinerek isterlerse bu özetin arka planını okumayabilirler. Ama isterlerse de o güzel bilgileri zevkle okuyarak kalplerini daha mutmain ve mutlu kılabilirler.

Hicretin tarifinde de gördüğümüz gibi insan bu dünyaya Allah Teâlâ’nın razı olduğu biricik dini İslam’ın ilke ve ölçüleri dahilinde Allah Teâlâ’ya iman etmek, severek ve içten gelerek O’na ibadet ve itaat etmek, nefsini ve kalbini O’nun istediği ahlakî fazilet ve güzelliklerle arındırmak, kötü ve çirkin huylarıyla mücadele ederek onlardan temizlemek ve böylece manen O’na yaklaşmak için gelmiştir. Varoluştan amaç, bu kulluktur.

Bir müslüman Daru’l İslam’da yaşıyorsa, bu amacı gerçekleştirecek zemin müsait demektir, alt yapı bakımından bir sorun yoktur. Ama Daru’l Harp’de yaşıyorsa, bu zemin ve kulluğun alt yapısı sorunludur demektir. O zaman bakılır, nasıl bir Daru’l Harp’de yaşamaktadır?

Bu bakımdan Daru’l Harbi ikiye ayırabiliriz:

1- Bir Müslüman bir Daru’l Harp’te yaşıyor ama orada insan haklarına saygılı, hukukun üstünlüğüne bağlı

bir yönetim varsa, yani bir Müslüman o ülkede dinini öğrenip yaşamada bir sorunla karşılaşmıyorsa, orada kalması mekruhtur, tavsiye edilmez, ama hicret etmesi de farz değildir. Yani din açısından hicret etmeye bir zorunluluk, bir mecburiyet yoktur, sadece “daha dindar ve takvalı yaşama” imkanları açısından tavsiye vardır.

2- Bir Müslüman, bulunduğu Daru'l Harp'te, yani küfür ve harp ülkesinde dinini öğrenip yaşayamıyorsa, bu yüzden eziyet ve işkencelere maruz kalıyor, fitneye düşer oluyorsa, hatta Müslümanlar aleyhine davranması veya savaşması isteniyorsa, buna zorlanıyorsa, imkan bulur bulmaz o ülkeden hicret etmesi farzdır, yani dinî bir mecburiyet ve zorunluluktur. Aksine bir tutumun neticelerini aşağıda genişçe göreceğiz. Ancak hicret etme imkânı bulamayan güçsüz erkekler, kadınlar ve çocuklar mazûr sayılırlar. Yani özürleri kabul edilip kınanmazlar ve günahkar sayılmazlar.

3-Burada farklı bir durum daha vardır. O da, Allah Teâlâ'ya davet ve İslam Dinini tebliğ amacıyla Daru'l Harp veya Daru'l Muahede'de yaşamak meselesidir. Eğer Dâru'l Küfür'de olduğu halde kendisi, ailesi ve zürriyeti için fitneye maruz kalma endişesi duymuyorsa, orada hür ve emniyet içinde Müslümanca bir hayat yaşayabiliyor ve İslam'ı tebliğ ederek Allah'a davet yapılabiliyorsa, bu takdirde bulunulan yerde kalmak daha hayırlıdır ve ecri daha çoktur. Dahası, Şafiî mezhebine göre orada kalmak menduptur, yani güzel görülüp teşvik edilmiştir. Zira müslümanların oradaki giderek artan varlıkları, Dâru'l Küfr'ün Dâru'l İslam haline gelmesine sebep olabilir. Ancak müminlerin şer'î emiri olan halife, yani İslam Devlet Başkanı o Müslümanlardan Dâru'l İslam'a hicret

etmeyi istemişse, bu emri yerine getirerek hicret etmek gerekir.¹²⁶

Çağımızda Hicret

Yaşadığımız çağda hicret meselesi son derece karmaşıktır. Zira İslam Ümmeti parçalanıp “Ulus Devletler” haline dönüşünce bir ülkeden diğerine gidebilmek iktisadi olmaktan daha çok siyaseten kolay değildir. Kaldı ki İslam düşmanı Batılı devletlerin siyasi güdümünde yaşayan ülkelerin çoğunda fitne ihtimali vardır. Hatta bazen Daru’l İslam’dan (!) Daru’l Harbe hicret dahi olabilmektedir. Tabidir ki bu bir ayıptır ve aynı zamanda bir kıyamet alameti olan korkunç bir zulüm ve kötülüktür. Bu yüzden, günümüzde hicret, ehil kişilerce, aceleye getirilmeden, teenni ile yapılması gereken bir fetva işidir.

Sonuçta bir müslüman, Daru’l Harp, küfür veya muahede’de yaşamaktan dolayı kendisi, ailesi veya zürriyetinin fitneye düşmesinden korkmuyorsa, eh, hicret etmeyebilir. Ancak din açısından her an tehlike olabileceği düşünülerek hicret etmesi tavsiye edilir. Aksine bir tutum mekruhtur, hoş karşılanmaz.

Böyle bir yerde bir Müslüman İslam’a davet ve tebliğ amaçlı olarak kalıyorsa ne âlâ, ne güzel.

Fakat bir müslüman, Daru’l Harp, küfür veya muahede’de yaşamaktan dolayı kendisi, ailesi veya zürriyetinin fitneye düşmesinden korkuyorsa, bu durumda hicrete gücü yetmesi, gidecek bir yer bulabilmesi ve o gittiği yerde kendisi ve ailesi için fitne korkusu olmaması halinde hicret etmesi vacip/farz olur.

¹²⁶ Bkz. Said Havva, age. s. II. 445-446.

Bu yüzden hicret imkânı bulunan bir kimsenin, zayıflığını bahane ederek müşrikler arasında yaşamağa razı olması şiddetle kınanmaktadır. Bu bir emre isyandır, günahdır, vebaldır, haramdır. Hicret etme imkânına sâhib iken zalim kafirlerin, müşrik putperestlerin arasında oturup onların baskılarına, hakaretlerine razı olmak, hattâ savaş çıkınca onların ordularında asker olup müslümanlara karşı savaşmak, onların düşüncelerini benimsemek demektir. Bu Allah Teâlâ'ya karşı bir isyandır, haram ve günah işlemektir. Müslümanlara karşı da bir ihanettir. Kişi sevdiğiyle beraber olduğuna göre müslümanların düşmanlarını isteyerek destekleyenlerin yeri elbette kafirler ile beraber cehennem olacaktır.

Hükmün Kaynakları

Bu özet bilgilerden sonra konuyu enine boyuna incelemeye başlayalım. "Kur'ân-ı Kerim'de hicretle ilgili hükümleri ve Hz. Peygamber'in uygulamasını göz önüne alan müslüman hukukçular kendi zamanlarındaki milletlerarası şartlar çerçevesinde, gayri müslim bir toplum içinde İslâmiyet'i kabul eden kimselerin veya düşman istilâsına uğrayan İslâm ülkesindeki müslümanların hicret açısından durumlarını tartışmıştır.

"Muhacir, Allah'ın yasakladığı şeylerden uzaklaşan ve onları terkeden kimsedir" (Buhârî, "îmân", 4, "Rikâk", 26; Ebû Dâvûd, "Ci-hâd", 2) mealindeki hadisten de anlaşılacağı gibi hicret genel anlamda dinin yasakladığı şeyleri terketmeyi ifade etmekle birlikte hukukçular hicreti özel olarak "bir yerden başka bir yere göç etme" anlamında kullanmışlardır. Buna göre hicret iki türlü olmuştur,

a) Korku ülkesinden (dârülhavf) emniyet ülkesine (dârülemn) hicret. Habeşistan hicretiyle Mekke'den Medine'ye hicretin ilk dönemi gibi.

b) Dârü'l harpten dârü'l İslâm'a hicret. Resûl-i Ekrem'in Medine'ye iyice yerleşmesi ve gücü yeten müslümanların hicret etmelerinden sonraki devreyi kapsar. O dönemde hicret Medine'ye göç etmeye münhasırdı. Mekke fethinden sonra bu sınırlama kaldırılmış ve hicret genelde gücü yeten müslümanların dârülharpten göçmeleri şeklinde anlaşılmıştır (Mübârekfûrî, V, 248). Bu tür hicretin ise kıyamete kadar devam edeceği konusunda icmâ vardır.

Buna göre dârülharpte inançlarını açıkça söyleyemeyenlerin ve farzları yerine getiremeyenlerin hicrete güçleri yetiyorsa dârüislâma hicret etmeleri farz, dârülharpte kalmaları haramdır. "İman edip de hicret etmeyenlere gelince, onlar hicret edinceye kadar sizin onlara hiçbir şeyle velayetiniz yoktur" (el-Enfâl 8/72) mealindeki âyetle, bulundukları ülkede dinin esaslarını yerine getiremedikleri halde hicret etmeyenleri kınayan Nisa sûresinin 97-98. âyetleri buna delâlet eder. Ayrıca farzların yerine getirilmesi gücü yetenlere farz olduğu gibi farzın ancak kendisiyle tamamlanabileceği şey de farzdır. Buna göre hicret etmedikçe farzları yerine getirmek mümkün değilse hicret farz olur.¹²⁷

Kafirler, müşrikler veya ateist tanrıtanımağlar ile beraber oturmaya gönlü razı olmayıp, her zorluğa rağmen hicret edenler, kalp, ruh, vicdan ve beden açısından korkudan, kederden, eziklikten ve işkenceden kurtuldukları gibi, geçim bakımından da Allah Teâlâ'nın kefalet ve garantisi altındadırlar, hiç korkmasınlar, refah

¹²⁷ DîA, XVII. 464.

ve ferahlığa, bolluk ve berekete, hak, hukuk ve hürriyete kavuşurlar.

Hicret eden kimse, henüz varmak istediği İslâm yurduna varmadan ölürse, hiç şüphesiz hicret edenlerin sevabını alır. Allah onun mükâfatını eksiksiz verir.

Müslümanların Yardımlaşma Mecburiyeti

Şunu da hemen hatırlatalım ki, bu güzellikler Müslümanların yardım ve destekleri vesilesiyle olacaktır. Dahası var, müslümanların yaşadıkları beldeler, diyarlar ve ülkeler farklı da olsa, imkan dahilinde birbirlerine destek olmaları vaciptir. “Ümmet olma” bilincinin verdiği sorumluluk bunu gerektirir. İslam Alimleri, yeryüzünün neresinde olursa olsun, zulme uğramış, esir edilmiş ya da baskılara maruz kalmış müslüman kardeşlerini kurtarmaya gücü yettiği halde bunu yapmayan müslümanların büyük bir günah işlemiş olacakları hususunda ittifak etmişlerdir. Müslümanların birbirlerindeki hakları sayılırken, “hem zulüm etmemesi, hem de zulme teslim etmemesi” temel ilke olarak sayılmıştır.¹²⁸

Ebu Bekir bin el-Arabî şöyle demektedir: "Müslümanlardan esir düşmüş ya da baskılara maruz kalarak ezilmiş insanlara arka çıkmak gerekir. Onların yardımına bilfiil koşmak vaciptir. Gözlerimiz açılıp kapandığı, yani yaşadığımız müddetçe onlara bedenlen destek vermek zorundayız. Şayet sayımız elverişliyse onları kurtarmak üzere harekete geçmemiz, ya da tek bir dirhem dahi kalmaksızın bütün malımızı onları kurtarma yolunda harcamamız gerekir."

Şimdi gelelim hicrete dair bu hükümlerin dayandığı ayet ve hadislere. Önce şu ayetleri bir daha görmek sanırım faydalı olacaktır: “Müminler sadece "İman ettik" demeleri sebebiyle kendi hallerine bırakılıvereceklerini, imtihana tabi tutulmayacaklarını mı zannettiler? Biz elbette kendilerinden önce yaşamış olanları denedik. Allah elbette şimdiki müminleri de imtihan edip iman iddiasında sadık olanlarla, samimiyetsiz olanları ortaya çıkaracaktır.”¹²⁹

Ayetlerin Nüzul Sebepleri

Neden yukarıda zikrettiğimiz bu ayetleri tekrar yazdık?

Çünkü bu ayetlerin iniş sebebi konumuza ışık tutmaktadır. Bedrettin Çetiner’den konu ile ilgili gelen rivayetlerin bazılarını görelim:

1- “Şa’bî der ki: İslâm’ı kabul edip de hicret etmeden Mekke’de kalan bir takım insanlar hakkında nazil olmuştur. Hz. Peygamber (sav)’in Medine-i Münevvere’de bulunan ashabı bunlara: "Hicret etmedikçe ne ikrarlarının, ne İslâm’larının kendilerinden kabul edilmiyeceğini" yazdılar. Onlar da bunun üzerine hicret etmek üzere yola çıktılar. Ancak müşrikler peşlerine düşerek bunları yakaladılar, onlara eziyet ettiler ve geri çevirdiler. İşte bunun üzerine onlar hakkında bu âyet-i kerime (Ankebut 2) nazil oldu.

Bu âyet nazil olunca Medine-i Münevvere’de bulunan ashab onlara, kendileri hakkında bu âyet-i kerimenin nazil olduğunu bildiren bir mektup yazdılar. Onlar da tekrar hicret etmek üzere yola çıktılar. Bu sefer:

¹²⁹ Ankebut 2-3.

"Eğer müşrikler yine peşimize düşerlerse onlarla savaşırız ve geri dönmeyiz" dediler.

Nitekim onların Mekke'den çıktıklarını haber alan müşrikler peşlerine düştüler ve onlara yetiştiler. Onlardan kimisi aralarında vukubulan çatışmada şehid düşerken kimisi de kurtuldu. İşte bunun üzerine de "Sonra şüphesiz Rabbin, eziyet edildikten sonra hicret edip, ardından da sabrederek cihad edenlerin yardımcısıdır. Bütün bunlardan sonra Rabbin elbette çok bağışlayan, pek esirgeyendir. "¹³⁰ âyet-i kerimesini indirdi.¹³¹

Yine Şa'bî'den gelen başka bir rivayette bu âyet-i kerimelerin Hudeybiye'de nazil olduğu ve müslümanların bu âyet-i kerimleri hicret etmiyerek Mekke'de kalan mü'minlere Hudeybiye'den gönderdikleri ayrıntısı vardır.¹³²

2. Mukatil der ki: Ömer ibnu'l-Hattâb'ın kölesi ve Amr ibnu'l-Hadramî'nin attığı bir okla ölerək Bedr Gazvesinde ilk İslâm şehidi olan Mihca' ibn Abdullah hakkında nazil olmuştur. Hz. Peygamber (sav)'in "Mihca' şehidlerin efendisidir." buyurduğu işte bu Mihca'dır. Bedr Gazvesinde şehid edilince ana babası ve hanımı feryat etmişler ve işte onlar hakkında Allah Tealâ bu âyet-i kerimeyi indirerek Allah yolunda mutlaka imtihana tabi tutulacaklarını ve sıkıntılara uğrıyacaklarını haber vermiştir.¹³³

3. Abdullah ibn Ubeyd ibn Umeyr'den rivayette o şöyle diyor: Bu âyet-i kerime Allah yolunda eziyyete uğrayan, işkence gören Ammâr ibn Yâsir, Ayyaş ibn Ebî Rabîa, el-Velîd ibnu'l-Velîd ve Seleme ibnu'l-Hişâm

¹³⁰ Nahl, 16/110.

¹³¹ Taberî, age. xx,83; Vahidî, age. s. 240.

¹³² Kurtubî, age. XIH,216.

¹³³ Vahidî, age. s. 240.

hakkında nazil oldu.¹³⁴ Bu rivayeti daha önce işkenceyi anlatırken de görmüştük.

Her neyse, üç ayrı nüzul sebebi gibi görünmekle birlikte hepsinin de ortak yanı müşrikler tarafından işkence gören ve imanları yolunda her türlü zorluğa göğüs geren zayıf müslümanlar ile imkan bulunca hicret eden Müslümanlar hakkındadır. Allah Teâlâ'nın hicret ile onlara verdiği imkan ve nimetler dile getirilmiştir. Aynı zamanda hicretin ne kadar önemli ve faydalı, gerektiği ve imkan bulduğu halde hicret emrini yerine getirmeyenlerin de ne kadar zararda olduğu ifade edilmektedir.

Özürsüz Hicreti Terk

Buradan da anlaşılıyor ki, hicret dinî bir gerekliliktir, imkânlar yeterli iken küfür ve kötülük yurdunda oturmak, hem büyük bir günah, hem de nefse zulümdür. Çünkü mâzeretsiz olarak hicreti terk edenlerin varacağı yer, cehennem olacaktır.

Konuyla ilgili Nisa Suresinin ayetlerine böylece girmiş olalım:

“95. Müminlerden -özür sahibi olanlar dışında- oturanlarla malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir olmaz. Allah, malları ve canları ile cihad edenleri, derece bakımından oturanlardan üstün kıldı. Gerçi Allah hepsine de güzellik (cennet) vadetmiştir; ama mücahidleri, oturanlardan çok büyük bir ecirle üstün kılmıştır.

96. Kendinden dereceler, bağışlama ve rahmet vermiştir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

¹³⁴ Taberî, age. XX,83; Râzî, age. XXV,27.

97. Kendilerine yazık eden kimselere melekler, canlarını alırken: "Ne işde idiniz!" dediler. Bunlar: "Biz yeryüzünde çaresizdik" diye cevap verdiler. Melekler de: "Allah'ın yeri geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!" dediler. İşte onların barınağı cehennemdir; orası ne kötü bir gidiş yeridir.

98. Erkekler, kadınlar ve çocuklardan (gerçekten) âciz olup hiçbir çareye gücü yetmeyenler, hiç bir yol bulamayanlar müstesnadır.

99. İşte bunları, umulur ki Allah affeder; Allah çok affedicidir, bağışlayıcıdır.

100. Allah yolunda hicret eden kimse yeryüzünde gidecek bir çok güzel yer ve bolluk (imkân) bulur. Kim Allah ve Resûlü uğrunda hicret ederek evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse artık onun mükâfatı Allah'a düşer. Allah da çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir. “

Bilindiği gibi Medine'ye hicretten önce müslümanlar büyük acılar, işkenceler ve sıkıntılar çekmiş, bir kısmı bu sebeple Habeşistan'a göç etmişlerdi. Miladi 622 yılında Hz.Peygamber ve ashabı Medine'ye göçtüler. Allah ve Resulü uğruna her şeylerini geride bıraktılar. Medine'de yepyeni bir toplum ve devlet oluşturdular. Bu andan itibaren küfrün ve şirkin hakim bulunduğu yerlerden Medine'ye hicret farz oldu; gerçekten çaresiz, güçsüz ve bilgisiz olanlar dışında kalan her müslüman hicret ile mükellef kılındı. Göç imkanları olduğu halde imanlarını kurtarmaya ve İslam devletini takviye etmeye koşmayıp, evini barkını, yurdunu, eşini, dostunu, mal ve mülkünü tercih edenlerin ve çaresizlik bahanesiyle durumu idare edenlerin feci akıbetini ayet tasvir etmektedir. Bunlardan sonra sırayla, gerçekten aciz olanlar, hicrete teşebbüs edip de Medine'ye varamadan yolda ölenler ve hicret mükellefiyeti ortadan kalkmıştır.

Ancak ayet, şartlar geri gelirse hicret mükellefiyetinin de geri geleceğine işaret etmektedir.

Şimdi bu ayetlerin iniş sebeplerine bakarak tarihi arka planından günümüze dersler ve ibretler çıkarmaya bakalım. Kaynağımız Bedrettin Çetiner'dir. Gereksiz uzatmalardan kaçınmak için onun da ayrıca verdiği kaynakları nakletmeyeceğiz. İlgilenenler adı geçen eserden bulabilirler.

Bu Nisa 97. Ayette zikredilenler, Hz. Peygamber (sav) Mekke-i Mükerrreme'de iken müslüman olup da O'nun Medine-i Münevvere'ye hicretinden sonra da aile ve kabilelerince hapsedilerek hicretlerine izin verilmeyip Mekke'de kalan, sonra da kavimleriyle birlikte Bedr'e gelen ve orada savaşta ölen gençler hakkında nazil olmuştur. İslam Tarihinde en fazla acıdığım, üzüldüğüm sahnelerden birisidir bu sahne. Müslümandırlar, ama Mekke'de yaşamak durumundadırlar. Ve bir gün Mekke adına onun düşmanları ile, yabi Resulullah ve ashabı ile savaşılmaya çıkmaktadırlar. İşte vatan düşüncesinin ırkçılığa dönüştüğü nokta...

İbn Hişâm bunların isimlerini vermektedir. Biz saymaya gerek duymuyoruz. Buhârî'de bu haber "Müslümanlardan bazı kimseler (Mekke'de kalarak imanlarını gizleyenler) müşriklerle birlikte savaşa çıkıp onların sayısını çoğalttılar; atılan bir ok onlardan birine isabet edip öldürmüş, savurulan bir kılıç onlardan birine isabet edip öldürmüştü de Allah Tealâ bu âyeti indirdi." şeklinde kısaca yer alır.

İbn Vehb'den rivayette o, "Kendilerinin zâlimleri olarak canlarını alacağı kimselere melekler derler ki:... Ancak erkek, kadın ve çocuklardan çaresiz kalarak bir yol bulamıyan zavallılar müstesnadır." âyetini İbn Zeyd'e sormuş da o şöyle demiş:

Hız. Peygamber (sav), peygamber olarak gönderilip de iman açığa çıkıp zahir olunca münafıklık da ortaya çıktı. Bazı kimseler Allah'ın Rasûlü (sav)'ne gelip:

- "Ey Allah'ın elçisi, şu kavmin bize şöyle şöyle yapmasından, işkence yapmasından korkmasak elbette biz de müslüman olurduk. Fakat biz, Allah'ın yegâne ilâh olduğuna ve senin Allah'ın elçisi olduğuna şehadet ediyoruz." demişlerdi.

Hız. Peygamber (sav)'e böyle söylemekle birlikte Bedr günü olunca müşrikler ayaklanıp da "Hiç kimse bizden arkaya kalmıyacak, her kim geride kalırsa evini yıkarız, malını da kendimiz için mubah sayarız." deyince Hız. Peygamber (sav)'e o sözü söyleyenler de onlarla birlikte savaşa çıktılar. Onlardan bir kısmı öldürüldü, bir kısmı da esir oldu. Onlardan öldürülenler hakkında Allah Tealâ:

"Kendilerinin zâlimleri olarak canlarını alacağı kimselere melekler derler ki: Ne işte idiniz? Onlar: "Biz, yeryüzünde âciz kimselerdik." derler. Melekler de: "Allah'ın arzı geniş değil miydi? Siz de orada hicret edip o sizi zayıf görenleri terketseydiniz ya." derler. İşte onlar; onların barınakları cehennemdir. O, ne kötü yerdir." buyurdu.

Sonra onlardan sâdık olanların mazeretlerini kabul ederek: "Ancak erkek, kadın ve çocuklardan çaresiz kalarak bir yol bulamıyan zavallılar müstesnadır. Umulur ki Allah onların müşrikler arasında oturmalarını, onlarla birlikte kalmalarını affetsin." buyurdu..

Onlardan esir edilenler: "Ey Allah'ın elçisi, biliyorsun ki biz sana gelir ve Allah'ın yegâne ilâh olduğuna ve senin Allah'ın elçisi olduğuna şehadet ederdik. Bu kavimle (müşriklerle) onlardan korkumuzdan birlikte çıktık." dediler de Allah Tealâ:

"Ey peygamber, elinizdeki esirlere de ki: Eğer Allah, kalbinizde hayır olduğunu bilirse sizden alınından daha hayırlısını size verir ve peygamber'e karşı müşriklerle birlikte savaşmaya çıkmış olmanızı bağışlar. Eğer sana hainlik yapmak isterlerse daha önce Allah'a da hainlik etmişler ve müşriklerle birlikte savaşa çıkmışlardı da Allah, onlara karşı sana imkân ve kudret vermişti ve Allah Alîm'dir, Hakîm'dir."¹³⁵ buyurdu.

İbn Abbâs'tan gelen bir rivayette de bu Mekke'de kalarak imanlarını gizleyen müslümanlar bu âyet-i kerime yanında başka âyetlerin de nüzulüne sebeptirler. İbn Cerîr, İbnü'l-Munzir, İbn Ebî Hâtîm ve Sünen'inde Beyhakî'nin İbn Abbâs'tan rivayetle tahrirlerinde o şöyle anlatıyor:

"Mekkelilerden bazıları müslüman olmuş ve fakat imanlarını gizlemişlerdi. Bedr günü müşrikler bunları da beraberlerinde çıkarmışlar ve müşrikler safında yer alan bu gizli müslümanlardan bazıları savaşta ölmüştü. Müslümanlar: "Onlar da bizim arkadaşlarımızdır. Müşrikler safında savaşmaya zorlandılar; binaenaleyh onlar için istiğfarda bulunun." demişlerdi. Bunun üzerine "Kendilerinin zâlimleri olarak canlarını alacağı kimselere melekler derler ki:.." âyet-i kerimesi nazil oldu.

Medine'deki müslümanlar bu âyet-i kerimeyi, Mekke'de kalıp imanlarını gizleyen kimselere yazıp gönderdiler ki onların müşrikler arasında kalarak ölmeleri halinde özürleri kabul edilmiyecektir. Bunun üzerine kalan mü'minler Mekke'den Medine'ye gitmek üzere yola çıktılar. Onların Mekke'den çıktığını duyan müşrikler onları takiple yakaladılar ve tekrar Mekke'ye götürdüler. Onlardan bazıları bu fitneye kapılıp imanlarından döndüler. Bunlar hakkında da 'insanlardan öyleleri vardır

¹³⁵ Enfâl, 8/70-71.

ki "Allah'a iman ettik derler de Allah yolunda eziyete uğratıldıklarında insanların fitnesini Allah'ın azabı imiş gibi tanır..."¹³⁶ âyet-i kerimesi nazil oldu.

Medineli müslümanlar bu sefer bu âyet-i kerimeyi yazıp Mekke'de kalan gizli mü'minlere gönderdiler de o imanlarını gizleyenler iyice üzüлүp bütün hayırlardan umutlarını kestiler. Bunun üzerine onların hakkında "Hem Rabbin, işkenceye uğratıldıktan sonra hicret eden, sonra Allah yolunda savaşı ve sabredenlerle birliktedir. Muhakkak ki Rabbin bundan sonra da Gafur'dur, Rahim'dir."¹³⁷ âyet-i kerimesi nazil oldu.

Medineli müslümanlar bu âyet-i kerimeyi de yazarak Mekke'de imanlarını gizleyenlere gönderdiler ve dediler ki: "Allah sizin için bir çıkış yolu gösterdi."

Bu mektup üzerine kalan mü'minler Mekke'den, Medine'ye gitmek üzere yola çıktılar. Bu sefer de müşrikler onların Medine'ye hicret etmek üzere çıktıklarını işitip peşlerine düştüler. Onlara yetiştir. Kaçıp kurtulabilenler kurtuldu, kaçamayanlar da müşrikler tarafından öldürüldü.

Avfi'nin İbn Abbâs'tan rivayetine göre ise Rasûlullah (sav) ile birlikte savaşı çıkmayıp geride kalan bir kavim hakkında nazil olmuştur. İşte melekler bunlardan, Hz. Peygamber (sav)'e kavuşmadan ölenlerin yüzlerine ve arkalarına vurmuşlardır.

Aslında bundan önceki rivayetle bunun arasında meal itibariyle fark yoktur. Hangi sebeple olursa olsun iman ettikten sonra Mekke'de kalanlar da, Medine'de olup Hz. Peygamber (sav) ile birlikte çıkmayanlar da neticede Hz. Peygamber (sav)'in düşman karşısında gücünü artırma yerine eksiltmişler ve Hz. Peygamber (sav)'e

¹³⁶ Ankebût, 29/10.

¹³⁷ Nahl, 16/110.

muvafakat etmemişlerdir ve âyet böylelerini kınama siyakında inmiştir.

“Ancak erkek, kadın ve çocuklardan, çaresiz kalarak bir yol bulamıyan zavallılar (güçsüzler) bundan müstesnadır.”¹³⁸

Mucâhid der ki: Müslümanların, Bedr gazvesinden sonra imanlarını gizleyerek halâ Mekke'de kalmakta devam eden zayıf ve çaresiz müslümanlar hakkında: "Onlar da Bedr'de müşriklerle birlikte bize karşı savaşımaya çıkıp da öldürülenler mertebesinde dirler." demeleri üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu.

“Her kim Allah yolunda hicret ederse yeryüzünde bereketli yer ve genişlik bulur. Allah’a ve Rasulü’ne muhacir olarak evinden çıkan kimseye Ölüm gelirse onun mükâfatını vermek Allah'a düşer ve Allah Gafur'dur, Rahim 'dir”¹³⁹

Katâde'den rivayete göre o şöyle anlatıyor: "Kendilerinin zâlimleri olarak canlarını alacağı kimselere melekler derler ki: Ne işte idiniz? Onlar: "Biz, yeryüzünde âciz kimselerdik." derler. Melekler de: "Allah'ın arzı geniş değil miydi? Siz de orada hicret edeydiniz ya." derler..." âyeti nazil olduğunda o gün müslumanlardan bir adam hasta olduğu halde: "Allah'a yemin olsun ki benim bir mazeretim yok, yol bulamıyan çaresiz birisi değilim, zenginim de. Beni binitime bindirin." dedi, binitine bindirdiler (veya yüklediler), yola çıktı ama yolda ölüm onu yakaladı da onun hakkında "Allah'a ve Rasulü'ne muhacir olarak evinden çıkan kimseye ölüm gelirse..." âyet-i kerimesi nazil oldu.

¹³⁸ Nisa 98.

¹³⁹ Nisa 100.

Katâde'den gelen ikinci bir rivayette bu zâtın ismi de verilmekte; adının Sebre olduğu ve Harem'i geçer geçmez vefat ettiği belirtilmektedir.

Saîd ibn Cubeyr'den gelen rivayette bu zâtın Huzâa kabilesinden Damre ibnu'l Îs veya el-Îs ibn Damre ibnu'z -Zinbâ' olduğu;

İkrime'den rivayette Damre oğullarından bir adam olduğu ve Hashâs'da iken ölümün onu yakaladığı;

Süddî'den rivayette bu kişinin Damre ibn Cundeb ed-Damrî olduğu, Mekke'den ayrılmak üzere binitine bindirilip Medine'ye yöneldiğinde "Ey Allahım, ben Sana ve Rasulü'ne muhacirim." dediği;

İkrime'den gelen başka bir rivayette bu kişinin Cundeb ibn Damre el-Cenda'î adında bir ihtiyar olduğu, yolda öldüğü ve Hz. Peygamber (sav)'in ashabının onun hakkında: "Hicret etmezden önce öldü, bilmiyoruz müşriklerin dostluğu üzere üzere mi yoksa müslüman olarak mı öldü?" demeleri üzerine bu âyet-i kerimenin nazil olduğu kaydedilmektedir.

Dahhâk'ten rivayet ediliyor: Allah Tealâ, (Mekke'de kalarak müşriklerle birlikte Bedr'e çıkmaya mecbur kalan) ve Bedr'de öldürülenler hakkında "Kendilerinin zâlimleri olarak canlarını alacağı kimselere melekler derler ki: Ne işte idiniz? Onlar: "Biz, yeryüzünde âciz kimselerdik." derler. Melekler de: "Allah'ın arzı geniş değil miydi? Siz de orada hicret edeydiniz ya." derler..." âyet-i kerimesini indirdiğinde Leys oğullarından olup Hz. Peygamber (sav)'in dini üzere olan ve fakat Mekke'de ikamet eden, ihtiyar ve zayıf olduğu için de mazur görülmüş olan bir adam, haklarında Allah'ın bu âyet-i kerimeyi indirmiş olduğunu işitince ailesine: "Bu gece kat'iyyen Mekke'de geceliyecek değilim." dedi. Ailesi onu hasta hasta Mekke'den Medine'ye götürmek üzere çıkardılar. Medine yolunda Ten'im'e ulaştıklarında ölüm

onu yakaladı. İşte onun hakkında "Allah'a ve Rasûlü'ne muhacir olarak evinden çıkan kimseye ölüm gelirse..." âyet-i kerimesi nazil oldu.

İbn Abbâs'tan gelen bir rivayette bu kişinin Bekr oğullarından Damre adında birisi olduğu ve hasta hasta ailesine: "Beni Mekke'den çıkarın." dediği, ailesinin: "Nereye çıkaralım?" soruları üzerine eliyle Medine tarafını işaret ettiği ve âyet-i kerimenin onun hakkında nazil olduğu kaydedilmektedir.

Saîd ibn Cubeyr'den gelen rivayette ise bu âyet-i kerimenin nüzulünden önce "Mü'minlerden, özür sahibi olanlar dışında (evlerinde) oturanlarla Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla savaşanlar bir olmaz." (Nisa, 4/95) âyetinin, peşinden "Allah, mallarıyla, canlarıyla savaşanları derece itibariyle onlardan çok üstün kıldı." (Nisa, 95) âyetlerinin indiği, Mekke'de bulunan müslümanların bunları kendileri için hep birer ruhsat olarak telâkki ettikleri; nihayet "Kendilerinin zâlimleri olarak canlarını alacağı kimselere melekler derler ki: Ne işte idiniz? Onlar: "Biz, yeryüzünde âciz kimselerdik." derler. Melekler de: "Allah'ın arzı geniş değil miydi? Siz de orada hicret edeydiniz ya." derler. İşte onlar; onların barınakları cehennemdir. O, ne kötü yerdir." âyet-i kerimesi nazil olunca "İşte bu âyet, artık buradan hicret etmemizi vacip kıldı." dedikleri, bunun akabinde de bir istisna kabilinden olarak "Ancak erkek, kadın ve çocuklardan çaresiz kalarak bir yol bulamıyan zavallılar müstesnadır." âyetinin inmesiyle Leys oğullarından hem yaşlı, hem a'mâ ve hem de hasta olan Damre ibn Ebi'l-lyser-Razekî'nin: "Malım var, kölelerim var, hicret konusunda çaresiz değilim. Beni binitime yükleyin." dediği, hasta hasta yola çıktığı, ama Ten'im'de ölümüne yakalandığı ve Ten'im mescidi yanına defnedildiği, işte onun hakkında "Allah'a ve Rasûlü'ne muhacir olarak

evinden çıkan kimseye ölüm gelirse..." âyet-i kerimesinin nazil olduğu kaydedilmektedir.

İbn Abbâs'tan gelen bir rivayette Mekke'deki müslümanların "Kendilerinin zâlimleri olarak canlarını alacağı kimselere melekler derler ki..." âyetinin nüzulünden Abdurrahman ibn Avf'ın, bu âyetin nazil olduğunu bildiren mektubu sayesinde haberdar oldukları ve Damre ibn Amr el Huzâî'nin (veya Damre ibn Cundeb veya Damdam) de bundan sonra Mekke'den ayrılarak hemen Medine'ye hicrete karar verdiği anlatılmaktadır. İsmi hakkındaki bütün ihtilâfları veren İbnu'l-Esîr bu zâtın künyesini "Damre ibn Ebi'l-İys ibn'Damre ibn Zinbâ' el-Huzâf olarak vermiştir.

Rivayetlerde "Allah'a ve Rasûlü'ne muhacir olarak evinden çıkan kimse"nin kabilesi Huzâa, Leys, Bekr, Damre, Kinâne oğulları gibi farklı farklı verilmektedir. Anılan kimselerin nisbeleri tabakât kitaplarında farklı farklı verilmekle birlikte çoğu zaman aynı şahsa işaret etmektedir ve bir ihtilâf sayılmamalıdır.

İbn Zeyd der ki: Kinâne oğullarından bir adam müslüman olup hicret etmek üzere yola çıktı, ancak yolda öldü de kavmi onunla alay edip "Zavallı, istediğine ulaşamadı, ailesi içinde ölüp defnedilinceye kadar da ikamet edemedi." dediler de onun hakkında bu âyet-i kerime indi.

Zubeyr ibn Bekkâr da bu âyet-i kerimenin muhacir olarak yola çıkan, ancak yolda ölen Hâlid ibn Hizam (Hz. Hadice'nin kardeşi oğlu ve Hakîm ibn Hizam'ın kardeşidir) hakkında nazil olduğunu söylemiştir.

Bu rivayette Hâlid'in nereye hicret için yola çıktığı verilmez ve sanki Medine-i Münevvere'ye, Hz. Peygamber (sav)'e hicret etmek üzere yola çıktığı vehmi verilirken İbn Ebî Hatim, İbn Mende ve es-Sahâbe'sinde el-Bârûdî'nin Zubeyr ibnu'l-Avvâm'dan rivayetle

tahriclerinde ve Kurtubî tefsirinde buna açıklık getirilmekte ve onun, Habeşistan'a hicret için yola çıktığı tasrih edilmektedir.

Ebu Amr, "Allah'a ve Rasûlü'ne muhacir olarak evinden çıkan kimseye ölüm gelirse..." âyetindeki Allah ve Rasûlü'ne muhacir olarak çıkan kimsenin Hz. Hadice'nin kardeşinin oğlu Hâlid ibn Hızâm ibn Huveylid olduğunun kendisine söylendiğini zikretmektedir. Buna göre Hâlid ibn Hızâm, Habeşistan'a vaki olan ikinci hicret sırasında oraya hicret için yola çıkmış, ancak yolda kendisini bir yılan sokmuş ve Habeşistan'a ulaşmadan yolda vefat etmiş ve işte bu âyet-i kerime onun hakkında nazil olmuştur.

el-Umevî'nin Kitâbu'l-Meğâzî'sinde Abdulmelik ibn Umeyr'den rivayetinde o şöyle demiştir: Eksem ibn Sayfî, Mekke-i Mükerrreme'ye geldiğinde Hz. Muhammed'in peygamberlik iddiasında bulunduğunu, sonra oradan çıkıp Medine-i Münevvere'ye hicret ettiğini duyunca O'na gitmek istedi. Ancak kavmi onu bırakmadı. "O halde benim ona söyleyeceklerimi ona, onun söyleyeceklerini de bana ulaştıracak birisi gelsin bana." dedi. Kabillesinden iki kişi bu işi üstlenerek Medine-i Münevvere'ye Hz. Peygamber (sav)'e geldiler ve ona: "Biz, Eksem ibn Sayfî'nin sana elçileriyiz. O soruyor: "Kimsin, nesin, ne getirdin?" "Ben Abdullah oğlu Muhammed'im, ben Allah'ın kulu ve Rasûlü'yüm." buyurup onlara "Hiç şüphesiz Allah adaleti, ihsanı... emreder." (Nahl, 16/90) âyet-i kerimesini okudu. Bu iki kişi geri dönüp Eksem ibn Sayfî'ye geldiler ve Efendimiz (sav)'in söylediklerini ona haber verdiler. "Ey kavmim, O, mekârim-i ahlâkı emrediyor ve kınanmışlarından da nehyediyor. Bu işte başlar, önderler olun, kuyruklar, sona kalanlar olmayın." deyip devesine bindi ve Medine'ye müteveccihen yola çıktı, ancak yolda öldü. İşte onun hakkında "Allah'a ve

Rasûlü'ne muhacir olarak evinden çıkan kimseye ölüm gelirse..." âyet-i kerimesi nazil oldu.

Suyûtî bu rivayetin mürsel olup isnadının da zayıf olduğunu kaydederken bu rivayeti destekleyen şu rivayeti de zikreder: Hatim'in Kitabı'1-Muammerîn adlı eserinde iki kanaldan İbn Abbâs'tan rivayetine göre ona bu âyet sorulmuş da "Eksem ibn Sayfî hakkında indi." demiş. "Peki ya 'Leys kabilesinden olan adam hakkında indi.' rivayetine ne diyeceksin?" demişler de "Bu, Leysî'den çok zaman öncedir. Ayet hem hususi, hem geneldir." diye cevap vermiş.

Hicretin Gereği

Bu hicret emri geçmiş ümmetlerde de aynı idi. Onar da eziyet ve işkence ile denenmişler, hicret imtihanına tabi tutulmuşlardı. İşte bu ayette Allah Teâlâ Hz. İbrâhîm'in, kendisine inanan yeğeni Lût ile birlikte kavmini bırakıp Allah uğrunda hicret ettiğini anlatılmaktadır: "Bunun üzerine Lût ona inandı ve (İbrahim) "Ben, Rabbime hicret edeceğim" dedi."¹⁴⁰

Demek ki mü'min, vicdan özgürlüğü bulunmayan, inancına göre yaşayamadığı yerden, inancına göre yaşayabileceği özgürlük ülkelerine hicret etmelidir. İmkân bulanların zulüm ülkesinden özgürlük ülkesine hicret etmeleri farzdır. İmkânları varken bunu yapmayanlar, Allah katında sorumlu duruma düşerler. "Ey inanan kullarım, benim arzım geniştir, bana kulluk edin. (eğer bir şehirde bana kulluk etmeniz mümkün değilse, bana rahatça kulluk edeceğiniz başka bir şehre göçün)."¹⁴¹ Bu âyetinde yüce Allah, inanan kullarına,

¹⁴⁰ Ankebût: 85/26.

¹⁴¹ Ankebût: 85/56.

yeryüzünün geniş olduğunu, özgürce yaşayabilecekleri bir yere gidip kendisine kulluk etmelerini öğütlemektedir.”¹⁴²

Allah Teâlâ'nın arzı geniştir. Hicrete davet eden bizzat odur. Bizzat o kullarını davet etmektedir. Sanki diyor ki “Bu benim yarattığım yeryüzüdür. Ve bu yeryüzü geniştir. Sizi barındırmaya müsaittir. Şu halde sizin için sıkıntılı bir durumu olan, dininizden dönmeniz için baskı gördüğünüz; içinize sine sine Allah'ınıza gereği gibi kulluk sunamadığınız bu bölgede sizi tutan nedir? Ey kullarım, bu sıkıntılı yerden çıkıp benim yarattığım geniş yeryüzüne dağılın. Dininizi kurtarın. Özgürce ibadet edin!”

Hicretin Engelleri

Hiç şüphesiz hicret etmeye çağırılan bir insanın içinde uyanan ilk duygu, vatandan ayrılmanın doğurduğu sıkıntıdır. Vatan, eş, dost, geçim, emniyet, huzur ve hatıralar demektir. Bunlardan ayrılmak o kadar kolay değildir. Çünkü bunların bir insan için hayatın en büyük lezzetleri olduğunu yaşayan herkes bilir.

Bilir de, işte bir de içinde bulunulan bir durum vardır. Bu durum da göz önünde bir geröektir. Bu sayılanların bir kısmı kaybedilmiştir. Hayat lezzet olmaktan çıkmış, işkenceye dönüşmüştür. Öyleyse hicret bir kurtuluştur.

Ayetteki ifadeye bakar mısınız? Önce yakınlık duygusunu uyandıran sevimli ve okşayıcı çağrı: "Ey kullarım" Sonra yeryüzünün geniş olduğu hatırlatılarak içlerine güven ve huzur aşılanıyor "Benim yarattığım yeryüzü geniştir."

¹⁴² Bkz. Süleyman Ateş, a.y.

Madem ki, tüm yeryüzü Allah'ındır, o halde yeryüzünün en sevimli bölgesi sadece Allah'a kulluk sunma imkanının bulunduğu yerdir.

Sonra ayetlerin akışı kalplerin içinde geçen duyguları, düşünceleri birer birer ele alarak gerekli mesajları veriyor. Bu açıdan kalplerin duyduğu endişelerden biri tehlike dolu hicret yolculuğu korkusudur. Göç etmeye kalkışmakla karşı karşıya kalınan ölüm tehdididir. Müşrikler mü'minleri Mekke'de alıkoyuyor ve ilk muhacirlerin şehri terk etmesi ile oluşturdukları tehlikeyi sezdikten sonra onların hicret etmelerine mücadele etmiyorlardı. Öte yandan, Mekke'den çıkmayı başarsalar bile yolda kendilerini bekleyen birçok tehlike vardı. Bu ölüm endişe ve korkusunu yenmek gerekti. İşte bu noktada ayette ikinci mesaj yöneltiyor!

“Her canlı ölümü tadacak ve sonra hepiniz benim huzuruma döndürüleceksiniz.”¹⁴³

Evet, ölüm her yerde kaçınılmazdır. Şu halde atılacak adımda ölüm riskini hesaplamak yersizdir. Çünkü onlar ölümün nedenlerini bilmiyorlar. Dönüş Allah'adır. En sonunda O'nun huzurunda toplanılacaktır. Üstelik onlar Allah'ın yarattığı geniş yeryüzünde O'nun himayesine doğru hicret ediyorlar. Ömürlerinin sonunda da O'na döneceklerdir. Onlar dünyada da ahirette de Allah'a dönmekten başka seçeneği bulunmayan kullardır. Bu yatıştırıcı mesajlardan sonra artık kimin içinden ölüm korkusu geçebilir? Hicret buyruğu karşısında kimin içi daralabilir?

Buna rağmen yüce Allah sadece kendisine döneceklerini vurgulamakla yetinmiyor. Bir de Ahirette kendileri için hazırlanan nimetleri açıklıyor. Onlar bir ülkeyi terk etmek durumunda kalıyorlar. Buna karşılık

¹⁴³ Ankebut 57.

geniş bir yeryüzü bekliyor kendilerini. Evlerini barklarını geride bırakıyorlar. Karşılığında ise cennete konuyorlar. Geride bıraktıklarının türünde ama daha büyük bir karşılık elde ediyorlar!

“İman edip iyi ameller işleyenleri, altlarından çeşitli ırmaklar akan ve içlerinde sürekli kalacakları yüksek köşklere yerleştiririz. İyi işler yapanların alacakları ödül ne güzeldir! Onlar ki, sıkıntılar karşısında sabrederler ve sadece Rabb'lerine güvenirler.”¹⁴⁴

Buraya kadar gördüğümüz ayetler, hicret imkânı bulunan bir kimsenin, zayıflığını bahane ederek müşrikler arasında yaşamağa razı olması kınanmaktadır. Burada kastedilen hicret, elbette ki din ve vicdan özgürlüğü uğruna göç etmektir. Hicret etme imkânına sâhib iken zalim kafirlerin, müşrik putperestlerin arasında oturup onların baskılarına, hakaretlerine razı olmak, hattâ savaş çıkınca onların ordularında asker olup müslümanlara karşı savaşmak, onların düşüncelerini benimsemek demektir. Kişi sevdiğiyle beraber olduğuna göre müslümanların düşmanlarını isteyerek destekleyenlerin yeri de elbet cehennem olacaktır.

Sonuçta bütün bu açıklamalara göre varılan hüküm şudur: “Bir yerde dininin gereklerini yapamayan kişinin, imkân bulduğu takdirde başka yere, müslümanların arasına hicret etmesi farzdır. Ancak hicret etme imkânı bulamayan güçsüz erkekler, kadınlar ve çocuklar özürlü sayılırlar.”

Abdullah ibn Abbâs diyor ki: "Ben ve annem, Allah'ın ma'zûr saydıklarından idik."

Hicretin Bereketi

¹⁴⁴ Ankebut 58-59.

Allah Teâlâ'nın hicretle gelen nimetlerini hatırlatması ne kadar manidardır:

“Hatırlayın ki, bir zaman siz yeryüzünde âciz tanınan az bir toplum idiniz; insanların sizi kapıp götürmesinden korkuyordunuz da şükredesiniz diye Allah size yer yurt verdi; yardımıyla sizi destekledi ve size temizinden rızıklar verdi.”¹⁴⁵

Allah birçok ayetlerinde hicret edenleri, “yeryüzü geniştir” diyerek korkusuzca hicrete davet etti. Düşmanlardan gelen ölüm tehditlerine “kimse eceli gelmeden ölmez” ve “her can ölümü tadacaktır” diyerek cesaretlendirdi. Gittikleri yerde açlıktan korkmamalarını söyleyerek, rızıklarına kefil oldu. Yukarıda saydığımız hicretin engellerini bir bir ortadan kaldırdı. Kalpleri ikna etti, yatıştırdı ve huzura garketti. Böylece onları korkusuzca hicret etmeye davet etti. Buyurdu ki:

“Zulme uğratıldıktan sonra, Allah yolunda hicret edenleri dünyada şüphesiz güzel bir biçimde yerleştireceğiz; ahiret karşılığı ise daha büyüktür. Bilmiş olsalardı.”¹⁴⁶

“Ey iman eden kullarım! Şüphesiz, benim arzım geniştir. O halde (nerede güven içinde olacaksınız orada) yalnız bana kulluk edin. Her can ölümü tadacaktır. Sonunda bize döndürüleceksiniz. İman edip güzel işler yapanları, (evet) muhakkak ki onları, içinde ebedî kalmak üzere altlarından ırmaklar akan cennet köşklerine yerleştireceğiz. (Böyle iyi) işler yapanların mükâfatı ne güzeldir! Onlar, sabreden kimselerdir ve yalnız Rablerine güvenip dayanmaktadırlar. Nice canlı var ki, rızkını

¹⁴⁵ Enfal 8/26.

¹⁴⁶ Nahl 16/41.

(yanında) taşıyor. Onlara da size de rızık veren Allah'tır. O, her şeyi iştir ve bilir.”¹⁴⁷

Rasûlullah (s.a.s.) Efendimiz de şöyle buyurmuştur: "Memleketler, Allah'ın memleketleridir. Kullar da Allah'ın kullarıdır. Nerede hayır bulursan orada yerleş.”¹⁴⁸

İşte yazdığımız ilk ayet-i kerime de bu vaadin nasıl gerçekleştiğini gösteriyor ve buyuruyor ki “hani o zaman kâfirler Mekke'de sizi zayıf buluyor, sizi dininizden döndürmeye çalışıyorlar ve size çeşitli eziyet ve işkencede bulunuyorlardı. Müşriklerin sizi yakalayıp öldürmelerinden ve soymalarından korkuyordunuz. Size, hicret ederek düşmanlarınızdan korunacağınız bir barınak verdi. Burası hiç şüphesiz ki Medine-i Münevvere'dir. Bedir savaşında, büyük yardımıyla sizi destekledi ve size yardım etti, böylece müşrikleri mağlup ettiniz. Size tertemiz helal rızık olarak onların ganimetlerini nasip etti. Bu nimetler, daha önce hiç kimseye helal değildi. Bu yüce nimetlere karşı Allah'a şükredesiniz diye bunları yaptı.

Bundan maksat, nimeti, şeref, izzet ve keremi hatırlatmaktır. Çünkü Araplar, Rasulullah (s.a.v.) gelmeden önce çok zayıf ve zelil idiler. Aç ve sefil idiler. Çevredeki güçlü devletler tarafından “Baldırı çıplak ve topuğuna işeyen Araplar” olarak küçümsenirlerdi. Nitekim çok sonraları İslam Fütühatı başlayınca ve devrin süper güçleri onların elleriyle yerle bir edilince bu durumları Bizanslı Rumlar ve İranlı Farslar tarafından kendilerine hatırlatılarak “ne oldu size de bu hale geldiniz?” diye hayretle sorulmuştu.¹⁴⁹

¹⁴⁷ Ankebût 29/56-60.

¹⁴⁸ İbn Kesîr, Tefsirü'l-Kur'âni'l Azim, II,14.

¹⁴⁹ Bu sorular ve cevaplarını bizim “Hak Batıl Mücadelesi ve Zafer Şartları” kitabımızda bulabilirsiniz.

Belki Kureyş, “Kabe, Beytullah” sayesinde kısmen bundan biraz farklı olsa da, vaziyet çok değişmiyordu. Fakat Rasulullah (s.a.v.) geldikten sonra Araplar son derece izzet ve şeref sahibi oldular. Bu sebepten Allah'a itaat etmeleri ve bu nimetlere şükretmeleri gerekirdi. İşte ayette vurgulanan bu lütuf ve keremin sevgi dolu hatırlatılmasıdır.

Hicretin ahiret nimetleri boyutu da aynen böyle tahakkuk edecektir inşallah:

“Ey iman eden kullarım! Şüphesiz, benim arzım geniştir. O halde (nerede güven içinde olacaksınız orada) yalnız bana kulluk edin. Her can ölümü tadacaktır. Sonunda bize döndürüleceksiniz. İman edip güzel işler yapanları, (evet) muhakkak ki onları, içinde ebedî kalmak üzere altlarından ırmaklar akan cennet köşklerine yerleştireceğiz. (Böyle iyi) işler yapanların mükâfatı ne güzeldir! Onlar, sabreden kimselerdir ve yalnız Rablerine güvenip dayanmaktadırlar. Nice canlı var ki, rızkını (yanında) taşıyor. Onlara da size de rızık veren Allah'tır. O, her şeyi işitir ve bilir.”¹⁵⁰

Hicret Hükümü Bakîdir

Asr-ı saadette Mekke fethedildikten sonra Mekke'den hicret kalkmıştır. Ancak küfür diyarından icap ettikçe hicret etmek devam etmektedir. Abdullah ibn Ömer'in de belirttiği üzere dünyâda küfür diyarı var olup kâfirlerle savaş sürdükçe küfür diyarından hicret de devam edecektir. Allah'ın Elçisi (s.a.v.): "Düşmanla çarpışıldığı sürece hicret devam eder."¹⁵¹ buyurmuştur.

¹⁵⁰ Ankebût 29/56-60.

¹⁵¹ İbn Hanbel. Müsned: 5/270.

Bu hadîse göre hicretin farz olduğu küfür diyarı, savaşın sürdüğü, müslümanın baskı ve zulüm altında tutulup dinini açığa vuramayacağı ülkedir. Fakat müslümanların, dinî gereklerini yapabildikleri, İslâm ülkeleriyle barış veya ittifak andlaşması yapmış ülkelerden hicret etmek farz değildir. Belki bir tavsiyedir. Çünkü oralarda insan, dinini açıklamaktan ve dininin gereklerini yerine getirmekten korkmaz.

Bugün en geniş anlamıyla özgürlüğün bulunduğu, herkesin inancında neredeyse tamamen serbest olduğu Avrupa ve Amerika'dan hicret etmek farz değildir. Ama durum değişir, bu ülkeler müslümanlarla savaşa girer ve buralarda yaşayan müslümanlar da onların ordularıyla beraber müslümanlara karşı savaşa zorlanırlarsa o zaman oralardan İslâm diyarına hicret etmek farz olur.¹⁵²

“Hicretin Amacı” bahsinde daha önce de söylediğimiz gibi bir göçün hicret olabilmesi için, Allah ve Elçisi uğruna yapılmış olması gerekir. Allah'ın Elçisi bu konuda şöyle buyurmuştur:

"Ameller, niyetlere göre değerlendirilir. Kim Allah ve Elçisi için hicret ederse o, Allah ve Elçisi için hicret sevabını alır. Kim de elde etmek istediği dünyâ malı, ya da evleneceği kadın için hicret ederse onun hicretinin karşılığı da hicret ettiği şeydir"¹⁵³

Hicretle Gelen Haklar

Hicret, Allah'ın mükâfât vaad edip övdüğü bir fiil olduğu gibi, hukukî haklar da getiren bir eylemdir. Başka bir müslüman topluluğun yanına hicret edenler, o topluluktan ekonomik yardım almaya hak kazanırlar:

¹⁵² Bkz. Süleyman Ateş, a.y.

¹⁵³ Buhari, Vahy; Müslim, İmaret, 33.

“Allah'ın verdiği bu ganimet malları, yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış olan, Allah'tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah'ın dinine ve Peygamberine yardım eden fakir muhacirlerindir. İşte doğru olanlar bunlardır.
154

Ancak kendilerine farz olduğu halde hicret etmeyenler İslâmî devlettekilerden velâyet haklarını talep edemez:

“Sizin de kendileri gibi inkâr etmenizi istediler ki onlarla eşit olasınız. O halde Allah yolunda göç edinceye kadar onlardan hiçbirini dost edinmeyin. Eğer yüz çevirirlerse onları yakalayın, bulduğunuz yerde öldürün ve hiçbirini dost ve yardımcı edinmeyin.”¹⁵⁵

Hasan ve Mücahid'den rivâyet olunduğuna göre bir kavim, Medine'ye gelip müslüman olduklarını açıkladıktan bir süre sonra Medine'den sıkıldıklarını bahane ederek çöle çıkmak için Hz. Peygamberden izin istemişler ve çıkınca aşama aşama göçerek gitmişler, sonunda müşriklere katılmışlar, Müslümanlar da bunların müslüman olup olmadığında ve savaş açısından haklarında nasıl bir muamele yapılmasının lazım geleceğinde ihtilafa düşmüşlerdi.

Bu sebeple bunların aslında münafık oldukları açıklanarak genel bir şekilde savaş hukuku ile ilgili bazı hükümler tebliğ edilmek üzere bu âyetler inmiştir.¹⁵⁶

Kur'an, hicret edenleri koruma ve destekleme yükümlülüğü getirir. Onlara kucak açıp yardım ve destek sağlayanlar ensâr adını alır. Muhâcirlerle ve onlara kucak açıp yardım edenler, yani ensâr birbirinin dostu, müttefikidir, birbirlerine destek olurlar. Bunlar gerçek

¹⁵⁴ Haşr, 8.

¹⁵⁵ Nisâ, 89.

¹⁵⁶ Bkz. Elmalılı Hamdi Yazır Efendi, ilgili ayetin tefsiri.

mü'min kimselerdir; bol mağfiret ve cömertçe rızık onlar içindir.¹⁵⁷

Her devirdeki hicret edenlere yardım eden her çağdaki ensârın psikolojik durumu ve imanî fedâkârlığı övgüyle Kur'an'da zikredilir.¹⁵⁸ Cimrilik, açgözlülük ve ihtiras, hem bu dünyada ve hem de âhirette mutluluğu elde etmenin önündeki en önemli engellerdir. Ensâr, işte bu engelleri aşabilen kişilerdir.

İman ettiği halde hicret etmeyenleri, göç edecekleri vakte kadar İslam Devlet ve Topluluğunun koruma yükümlüğü yoktur. Ancak, dinî inanç ve tercihlerinden ötürü zulüm ve baskı altında olurlar ve bundan kurtulmak için yardım isterlerse, ittifak ya da içişlerine karışmazlık antlaşması yapılmış olanlar dışındakilere karşı, onlara yardım eli uzatılır. Antlaşma bulunan topluluklara karşı, İslâm devletinin ya da cemaatinin, gayrimüslim yönetimlerin müslüman uyrukları lehinde silahlı yahut kuvvete başvurarak müdâhalesi, mevcut antlaşmanın öngördüğü yükümlülükleri ihlâlî olacağından, kuvvete dayalı bir çözüme izin yoktur. Bu tür sorunların çözümü, ya iki taraf arasında yapılabilecek antlaşmalarla, ya da baskı altındaki müslümanların İslâm diyarına hicret etmesi yoluyla sağlanabilir.¹⁵⁹

Muhâcirlere, sevgi ve korumanın yanında, malî ödemeler de yapmak gerekir: "İçinizde imkân ve servet sahibi olanlar, yakınlarına, düşkünlere ve Allah yolunda hicret edenlere vermemek için yemin etmesinler; affetsinler, geçsinler. Allah'ın sizi bağışlamasından hoşlanmaz mısınız? Allah, bağışlayan ve merhametli olandır."¹⁶⁰

¹⁵⁷ Enfâl, 8/74.

¹⁵⁸ Haşr, 59/9.

¹⁵⁹ Bkz. Enfâl, 8/72.

¹⁶⁰ Nûr, 24/22.

Bu âyetin, kızı Hz. Âişe hakkında ortaya atılan söylentilere katıldığı için, o güne kadar destekleyip yardımda bulunduğu muhâcirlerden olan yakını Mistah'a bir daha yardımda bulunmayacağına dair yemin eden Hz. Ebû Bekir'le ilgili olduğu belirtilir. Âyetin inişi üzerine Hz. Ebû Bekir, Mistah'a yeniden ödeme yapmaya başladı, bundan asla vazgeçmeyeceğini belirtti. Ancak âyette kullanılan üslûp, mesajın zamanla ve kişiyle kayıtlı olmadığını gösterir. Bu bakımdan, âyetteki öğreti, tarihî şartları aşkındır.

Bu gönüllü ödemeler yanında, devletin de elde ettiği ganîmetlerden, muhâcir yoksullara ödeme yapma zorunluluğu vardır. İşte Haşr Suresi 8. ayet-i kerime:

"Allah'ın verdiği bu ganîmet malları; özellikle yurtlarından ve mallarından edilmiş olan, Allah'tan bir lutuf ve rızâ dileyen, Allah'ın dinine ve peygamberine yardım eden muhâcir fakirlerindir. İşte sâdık/doğru olanlar bunlardır."¹⁶¹

Kadınların Hicreti

Bütün yönleriyle kadınlar için hicret, aynen erkeler içinki gibidir. Bu Kur'an-ı Kerîm'in özel olarak anlattığı bir konu olarak kadınlara ayrı bir mutluluk vermelidir. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

"Ey Peygamber, biz, ücretlerini (mehirlerini) verdiğin eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği savaş esirlerinden elinin altında bulunan câriyeleri, amcanın, halalarının, dayılarının ve teyzelerinin seninle beraber göç eden kızlarını sana helâl kıldık. Bir de kendisini mehirsiz olarak Peygambere hibe eden ve Peygamberin de kendisini almak dilediği inanmış kadını,

¹⁶¹ Bkz. Vecdi Akyüz, Kur'an'da Siyasî Kavramlar, s.223-224.

diğer mü'minlere değil, sırf sana mahsus olmak üzere helâl kıldık. Biz, eşleri ve ellerinin altında bulunan câriyeleri hakkında mü'minlere yapmalarını gerekli kıldığımız şeyi bildirdik, onların bu hususta ne yapması lazım geldiğini de daha önce açıkladık ki, sana bir zorluk olmasın, sen bir sıkıntıya, güç bir duruma düşmeysin. Allah çok bağışlayan çok esirgeyendir.”¹⁶²

Bu âyetlerde Hz. Peygamber'e evlenebileceği kadınlar arasında kendisiyle beraber hicret etmiş olan amcası, halası, dayısı ve teyzesi kızları anılmaktadır. Yine hicret eden kadınlar hakkında başka bir ayet de şöyledir:

“Ey inananlar, mü'min kadınlar göç ederek size geldiği zaman, onları imtihan edin. Allah onların imanlarını daha iyi bilir. Eğer onların (gerçekten) inanmış olduklarını anlarsanız, onları kâfirlere geri döndürmeyin. Ne bu kadınlar onlara helâldir; ne de onlar bunlara helâl olurlar. Onların bu kadınlara harcadıkları mehirlerini onlara verin. Ücretlerini kendilerine verdiğiniz takdirde bu kadınlarla evlenmenizde sizin için bir günâh yoktur. Kâfir kadınların ismetlerini (nikâh bağlarını) tutmayın (onları salıverin ve kâfirlere katılan kadınlara) harcadığınız mehri isteyin. Onlar da (size katılan kadınlarına) harcadıklarını istesinler. Bu, size Allah'ın hükmüdür. Aranızda (böyle) hükmediyor. Allah bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

Eğer eşlerinize sarfettiğiniz mehirlerden herhangi bir şey kâfirlere gider de, sonra (onlardan da size kaçan kadınlar çıkar ve bu kez mehir ödeme) sırası size gelirse eşleri giden mü'minlere, harcadıklarının mislini verin. İnandığınız Allah'a karşı gelmekten sakının.

Ey Peygamber, inanmış kadınlar sana gelip Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamaları, hırsızlık etmemeleri, zina

¹⁶² Ahzâb: 97/50

etmemeleri, çocuklarını öldürmemeleri, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemeleri, iyi bir işte sana karşı gelmemeleri hususunda sana bey'at ederlerse onların bey'atlerini al ve onlar için Allah'tan mağfired dile. Şüphesiz Allah, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.”¹⁶³

Bu âyetlerden, bazı müslümanların karılarının müslüman olmadığı, kendileriyle beraber hicret etmeyip Mekke'de kaldıkları; kâfir nikâhı altında bulunan bir kısım kadınların da müslüman oldukları ve kocalarını bırakıp Medine'ye gittikleri anlaşılıyor.

Ayetlerde inananlara hitaben:

1- İnanarak hicret edip gelen kadınları, gerçekten inanmış olup olmadıklarını anlamak için imtihan etmeleri, gerçekten inanmış iseler onları kâfirlere geri vermemeleri;

2- Bu inanmış kadınların, kâfir kocalarına helâl olmadığı;

3- Kâfir kocalarının, bu kadınlara verdikleri mehirleri onlara geri verip bu kadınları onların nikâh bağından kurtarmaları;

4- Mehirlerini vermek suretiyle kendilerinin bu kadınlarla evlenebilecekleri;

5- Kâfir kadınları da nikâhları altında tutmamaları;

6- Küfürlerinden dolayı kendilerinden kaçıp kâfirlere katılan kadınlara vermiş oldukları mehirleri geri istemeleri;

7- Müşriklerin de, müslümanlara katılan kadınlarına verdikleri mehirleri geri isteyebilecekleri buyrulmaktadır.

10. âyette, dâr-i harb'den kaçıp müslümanlara sığınan kadınlarla, -bunlar evli olsalar dahi- evlenme helâl kılınmıştır. Çünkü kadın müslüman olmakla kâfir

¹⁶³ Mümtetine: 111/10-12.

(müşrik) kocasıyla bağını koparmış, iddeti dolduktan sonra kocasından ayrılmış olur. İnanmış erkeklerin de şirk koşan kadınlarıyla nikâh bağları çözülür.

Bazı müslümanların, inanmayıp Mekke'de kalmış kadınları vardı. İşte bu âyette artık mü'minlerin, o kadınlarla ilişkilerinin kalmadığı bildirilmiştir. Müslümanlarla evli kadınlar, inkâr ederek kâfirler tarafına geçerlerse, müslüman kocaları, onlara vermiş oldukları mehri geri isteyebilirler. Kâfirler de müslümanlar tarafına geçen kadınlarına verdikleri mehri geri isteme hakkına sahiptirler. Böylece adalet karşılıklı olarak yerini bulur. Allah'ın âdil hükmü budur. Allah kullarının yararlarını bilir, onların mutluluğu için gerekli hükümleri koyar.

Bakara: 92/221 'nci âyette olduğu gibi, Mümteherine: 11/10'ncu âyette de müslümanların, müşrik kadınlarla evlenmeleri veya daha önce evlenmiş bulundukları müşrik kadınlarla nikâh ilişkilerini sürdürmeleri yasaklanmıştır. Başlangıçta bir müslümanın, müşrik kadınla evlenmesi caizdi. Daha doğrusu, eskiden yapılmış evlilikler sürerdi.

Hız. peygamber'in kızı Zeyneb de uzun süre bir müşrik olan kocası Ebû'l-'Âs'ın yanında kalmıştır. Ebû'l-'Âs, Bedir Savaşında esîr düşünce Zeyneb kocasını kurtarmak için annesinin kendisine düğün hediyesi olarak taktığı gerdanlığını fidiye olarak göndermiştir. Sonra peygamber babasının isteği üzerine kocasını bırakıp Medine'ye gelmiş, fakat yine Ebû'l-'Âs'ı kocası bilmiştir. Ebû'l-'Âs, başka bir olayda yine tutsak edilip Medine'ye getirilmiş ve Zeyneb'den kendisini yanına alıp himaye etmesini istemiştir. Zeyneb de onu himayesine almıştır. Hız. peygamber Zeyneb'in himayesini kabul etmiş, fakat ona, kocasının yanına varmamasını, zira artık onun, kendisine haram olduğunu tenbih etmiştir. Bundan sonra

Ebû'l-'Âs, Mekke'eye gitmiş, oradaki işlerini tasfiye edip Medine'ye dönmüş, inanmış ve böylece, altı yıl ayrılıktan sonra, yeni bir nikâh kesilmeden eşi Zeyneb, kendisine helâl olmuştur.¹⁶⁴

Bazı fakihler, bu olaya bakarak, iddeti dolduktan sonra kadının serbest olduğunu, dilerse müşrik olan kocası müslüman oluncaya kadar bekleyebileceğini, dilerse onunla nikâhını feshedip başka biriyle evlenebileceğini söylemişlerdir. Fakat çoğunluğun kanâatine göre kadının iddeti içinde kocası müslüman olmazsa aradaki nikâh bozulur. Koca sonradan müslüman olursa, o kadınla evlenebilmek için yeni bir nikâh kıyması ve mehir ödemesi gerekir. Zeyneb olayı bu hükmü değiştirmez. Çünkü Zeyneb olayı, bu âyetin inişinden önce olmuştur. Bu âyet, müslüman kadınların ve erkeklerin kâfirlerle nikâh bağı kalmayacağını bildirdiği için artık hiçbir müslüman kadının veya erkeğin, müşrik eşiyle nikâhı kalmaz.¹⁶⁵

Âyette müşriklerden kaçan kadınların, imtihan edilmeleri emredilmektedir. İmtihan, yemîn ettirmek suretiyle kadının müslüman olup olmadığını sınamaktır. Abdullah ibn 'Abbâs'tan gelen rivayete göre Peygamber (s.a.v.) kadınlara: "Eşhedu en lâilâhe illallah ve eşhedu enne Muhammeden 'abduhû ve resûluh: Allah'tan başka tanrı olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın kulu ve Elçisi olduğuna tanıklık ederim" diye şehâdet getirtilir, sonra kocasını sevmediği veya bir yerden diğer yere gitmeyi arzu ettiği veya dünyâ menfaati veya bir erkeğe âşık olduğu için değil, sırf Allah ve Elçisinin rızası için geldiklerine dair Allah adına yemîn ettirirdi. Başka bir sınav yapmazdı. Çünkü yürekten inanıp inanmadıklarını

¹⁶⁴ Sîretu İbn Hişâm: 2/296-299,302-304; et-Tefsîru'lİHadîs: 7/336.

¹⁶⁵ İbn Kesîr, Tefsîr: 4/352.

yalnız Allah bilir. İman gönöl işidir. Kişinin şehâdet ve davranışı inandığını belli eder.

Mümtahine 12.nci âyette de Peygamber'e, bey'at etmek üzere hicret edip gelen kadınların bey'atini alması emredilmektedir. Bu âyet, tâ o zaman, Hz. Peygamber'in, erkekler yanında kadınlardan da bey'at aldığını, yani Kur'ân'ın, kadınlara da oy hakkı tanıdığını gösterir. Buhârî'nin rivayetine göre de peygamber (s.a.v.), o kadınlardan, sonraki iki âyetin anlattığı biçimde: Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacakları, hırsızlık, zina etmeyecekleri, el ve ayakları arasında bir şey uydurup başkasının üstüne atmayacakları (yani zina yoluyla aldıkları çocuğu kocalarına mal etmeyecekleri), iyiliğe karşı gelmeyecekleri hakkında bey'at alırdı. İnanan kadın bu şartları kabul ederse Allah'ın Elçisi onun bey'atini kabul ederdi.¹⁶⁶

“Hicret Ama Nereye?”

Bizim bir makalemizin başlığı “Hicret Ama Nereye?”¹⁶⁷ idi. Gerçekten çağımızda bu da bir sorundur. Ama cevapsız değildir. Yeryüzünde hicret edilecek bir İslam Ülkesi yoksa, eziyet ve işkenceden korunmak için, hukukun üstünlüğüne inanmış, adaletin erdemini benimsemiş, korkusuzca yaşamaya güven duyulan bir küfür ülkesine de hicret edilebilir. Mekke'den Habeşistan'a hicret tam da böyle bir hicrettir. Bu da bir kurtuluş vesilesidir. Ama tam ve kamil hicret, elbette İslam Yurduna yapılındır. Tıpkı Allah Resulünün Medine'ye hicreti gibi. Hz. peygamber'in Medine'ye

¹⁶⁶ Buhârî, Tefsir, Sûre: 60; et-Tâc: 4/260. Konu için bkz. Süleyman Ateş, Kur'an Ansiklopedisi, 8/341-344.

¹⁶⁷ Bkz. Bu Sistemden İslam'a, s.104.

yerleşmesinden sonra Medine'ye hicret tam ve kamil bir hicrettir.

Yusuf Kerimoğlu “Şimdi konuya değişik bir açıdan bakalım” diyerek bu soruna yaklaşırken sorar: “Hicret ibadetinin edâ edilebilmesi için kâmil mânâda bir Dârû'l İslâm'ın bulunması şarttır" diyerek kendilerini ma'zur görenler haklı mıdır?”¹⁶⁸

Alim bir insan soruyu cevapsız bırakmamalıdır. Nitekim öyle de yapmıştır: “Bilindiği gibi sahabe-i kiram'ın ilk hicret ettiği ülke Habeşistan'dır. İmam-ı Serahsi "Mekke'yi" şu şekilde tarif etmektedir: "O dönemde Mekke; şirk ahkâmının tatbik edildiği bir dâru'ş şirk idi.”¹⁶⁹

Mâlum olduğu üzere; birinci ve ikinci Habeşistan hicretinin edâ edildiği dönemde, yeryüzünde dâru'l-İslâm vasfına hâiz bir belde yoktur. Dolayısıyla "hicret ibâdetini edâ edebilmek için, kâmil mânâda bir dâru'l İslâm'ın bulunması şarttır" iddiası tutarlı değildir.

Nitekim Hafız İbn-i Hacer el-Askalanî'ye göre, hicret iki çeşittir:

Birincisi: İşkence ve korku diyarından, güven diyarına hicret! Tıpkı Habeşistan'a ve Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in hicretinden önce Mekke'den Medine'ye yapılan hicret gibi!

İkincisi: Küfür diyarından İslâm diyarına hicret. Bunun misali ise şudur: Peygamber efendimizin (s.a.s.) Medine'ye hicret ederek İslâm devletini kurduktan sonra yapılan hicret...

Ancak Mekke fethedildikten sonra Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in: "Fetihden sonra hicret yoktur. Ancak cihad ve

¹⁶⁸ Yusuf Kerimoğlu, Kelimeler Kavramlar, s. 175-180.

¹⁶⁹ İmam Serahsî, el-Mebsût, Beyrut, ty., c. XIV, sh. 57.

niyet vardır."¹⁷⁰ hükmü gereğince; Mekke-Medine arasındaki hicreti kaldırmıştır. Fukahâ, hadiste geçen fetihden maksadın, Mekke'nin fethi olduğunda müttefiktir. (Mekke artık Daru'l İslam olunca hicret haliyle gündemden kalkacaktır.)

Abdullah İbn-i Ömer (r.a.) şöyle der: “Yeryüzünde küfür diyarı var olup, kâfirlerle savaş sürdüğü müddetçe, hicret devam edecektir. Zira Resûl-i Ekrem (s.a.s.) “Düşmanla cihad devam ettiği müddetçe, hicret devam edecektir” buyurmuştur.”

Bu hadise göre; hicretin farz olduğu küfür diyarı, müslümanlarla savaşın devam ettiği beldedir. “Küfür diyarındaki müslüman; baskı ve zulüm altında tutulur, dinini açığa vuramaz ve küfrün orduları safında savaşa götürülür” diyerek, hicretin hangi hâlde farz olduğunu izah etmiştir. Savaş sözkonusu olmadığı ve İslâmî hükümleri edâ edebildiği müddetçe, hicret ibâdeti farz olmaz. Mükellefin durumuna göre müstehap veya mübah olabilir.¹⁷¹

Yukarıda konuya girerken, üçüncü bir şıkka dikkat çekmiştik; eğer kendileri ve sorumlu oldukları hakkında fitne yoksa, davet ve tebliğ amaçlı olarak Daru'l Harp'de kalmanın güzel görülen bir iş olarak müstehaplığından bahsetmiştik, hatırlatalım. Orada durum bu olunca, haliyle Müslümanları çoğunlukta olmasına rağmen yönetimin ve hakimiyetin İslam dışı olduğu ülkelerde yaşamak durumunda olan Müslümanlar, elbette ki mümkün mertebe memleketlerini terketmeyerek kendi aralarında birlik ve beraberlik içinde kuvvetli cemaatler oluşturacak, teşkilatlı yaşamaya gayret edecek, dinlerini öğrenip yaşayarak yaşatmaya çalışacaklardır.

¹⁷⁰ Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî.

¹⁷¹ Yusuf Kerimoğlu, Kelimeler Kavramlar, s. 175-180.

Bu düşünceyle kimi İslam Alimleri, Mekke ve Medine’de yaşama imkanlarına sahip oldukları halde ısrarla Türkiye’de kalmayı tercih etmişler, dini yaşarken ve yazıp anlatırken zindanlarda ve sürgünlerde eziyet ve işkence çekmeyi sabırla karşılayarak cihatlarına devam etmişlerdir. Müslümanların imanlarının korunup selamette kalması için dikenli yolları gül bahçelerine tercih etmişler ve “taş bağırdı sular dizde gideriz” diyerek meydanı boş bırakmamışlar, mevziden ayrılmamışlardır. Ruhları şâd olsun.

HİCRETİN SEVAP VE FAZİLETİ

Bir şeyin sevap ve faziletini tesbit için ilk iki kaynağımız Kur'an-ı Kerîm ve Sünnet-i Seniyye'dir. Biz bu iki kaynaktan kalbî, lisanî ve amelî niyet, söz ve fiillerin sevap ve faziletlerini ve kendi aralarında öncelik, mukayese ve derecelerini öğreniriz.

Bazen bir şeyin sevap ve fazileti ile hikmet ve faydaları birbirine karışır. Oysa iyi düşünüldüğünde bunlar birbirinden farklı şeylerdir. Üstelik bir şeyin hikmet ve faydalarını Kur'an-ı Kerîm ve Sünnet-i Seniyyenin bildirmesi yanında akıl, mantık ve tecrübeler de bilip tespit edebilirler. Bu yüzden bu saha insanın düşünce ve emek birikimine açık bir alandır. Oysa sevap ve fazilet sahası nakle dayandığından insanın bu konuda bildikleri daha çok Kur'an-ı Kerîm ve Sünnet-i Seniyyeden duyduklarından ibarettir. Belki kimilerinin kısmen sezgileri, duyguları, keşifleri de bir dereceye kadar kendileri için bir ölçü olabilirler.

Tarihte gerçekleşen her hicretin özel bir değeri, sevap ve fazileti vardır hiç şüphesiz. Ama biz genellikle hicret deyince 622 yılında Mekke'den Medine'ye hicreti anlıyoruz. Bahsettiğimiz sevap ve fazileti de öncelikle bu hicret için kullanıyoruz. Fakat bu sayılan sevap ve faziletler tarihte daha önce gerçekleşenler için de bir örnek kıymet, meziyet, sevap ve fazilet timsali olabilir.

Bir akıl yürütme ve kıyaslama yoluyla benzerleri için de kimi değerler tespiti ile sevaplar ve faziletler kazanımını kavrayabiliriz.

Hicretin İslam Fıkıh ve Hukukunda yerini görmüştük. Bu aynı zamanda şartlarına haiz olup da hicret etmeyenlerin rezilet ve günahlarını, buna karşılık görecekları dünyevî ve uhrevî cezaları da görmüş olmak ve öğrenmek demektir. Bu bilgilerin verdiği güçle de diyebiliriz ki, Medine'ye hicret, dinî bir vecîbe olmanın yanında, hicret etmeyenlerin ulaşamayacağı büyük bir sevap ve fazilet de sayılıyordu.

Allah (c.c.) için yapılan her hareket, tavır ve söz'ün O'nun katında karşılıksız kalması mümkün değildir. Allah için bulunduğu yeri, bin bir zorluklar altında terk eden ve bununla İslâm'ı daha iyi yaşamayı, Allah'a daha mükemmel bir şekilde kullukta bulunmayı amaçlayan bir kimsenin eli boş döndürölmesi düşünülemez.

Kur'an'da Hicret

Allah (c.c.) Kur'ân-ı Kerîm'de, hicret edenlere müjdeler vermektedir. Şimdi biz Kur'an-ı Kerim'in hicretle ilgili ayetlerini yukarıdan aşağıya doğru bir görelim inşallah:

1- “Şüphesiz iman edenler, hicret edenler ve Allah yolunda cihad edenler; işte onlar, Allah'ın rahmetini umabilirler. Allah bağışlayandır, esirgeyendir.”¹⁷²

Ayet-i kerime bize açıkça hicret edenlerin ilahî rahmeti umabileceklerini, günahlarından ve kusurlarından bağışlanıp esirgeneceklerini, kötülüklerden ve cehennem azabından korunacaklarını bildiriyor. Bu ne büyük bir müjdedir!

¹⁷² Bakara 2/218.

2- "Nitekim Rableri onlara (dualarını kabul ederek) cevap verdi: "Şüphesiz ben, erkek olsun, kadın olsun, sizden bir işte bulunanın işini boşa çıkarmam. Sizin kiminiz kiminizdendir. İşte, hicret edenlerin, yurtlarından sürülüp çıkarılanların ve yolumda işkence görenlerin, çarpışıp öldürülenlerin, mutlaka kötülüklerini örteceğim ve onları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacağım. Bu, Allah katından bir karşılık (sevap)tır. O Allah, karşılığın (sevabın) en güzeli O'nun katındadır."¹⁷³

Yüce Allah, yapılan dualara karşı lütuf ve merhametinin enginliğini kullarına açıkça hissettiren bir cevap vererek, kadın olsun erkek olsun kendisine kulluk yolunda sarfedilecek hiçbir çabayı boşa çıkarmayacağını, kendi yolunda yürüyenlerin günahlarını bağışlayacağım ve katından bir lütuf olarak onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyacağını müjdelemiştir.

Kadınla erkek arasında ayırım yapılmaksızın Allah'a samimiyetle dua eden herkesin duasının kabul edileceği ve iyi amel işleyen herkese amelinin karşılığının verileceği belirtilirken "ki birbirinizden meydana gelmişsinizdir" anlamında bir ara cümleye yer verilmesi, kadınla erkeğin birbirinin tamamlayıcısı ve bir bütünün parçaları olduklarını, biri olmayınca diğeri de olamayacağını ifade eder.

İki cinsten her birinin diğeri olmayan özellikleri vardır. Ancak bunlar üstünlük sebepleri değil birbirini tamamlayıcı özelliklerdir. Allah katında üstün olan O'nun emir ve yasaklarına uygun hareket edendir. Rivayete göre müminlerin annesi Ümmü Seleme, "Ey Allah'ın Resulü! Yüce Allah Kur'an'da (erkeklerin hicretini övüyor), kadınların hicreti hakkında hiçbir şey söylemiyor" demiş,

¹⁷³ Al-i İmran 3/195.

bunun üzerine bu âyet inmiştir.¹⁷⁴

Bu rivayetten de anlaşılacağı üzere Kur'an'da hicret ve cihadın önemi Arap dilinde erkekler için kullanılan fiil kalıplarıyla vurgulandığından hanımlar, burada vaad edilen mükâfatlarda kendilerinin payının olup olmayacağı konusunda tereddüt etmişler, Allah Teala da bu âyeti indirerek kadınların amellerin karşılığı konusunda erkeklerden ayrı tutulmadığını haber vermiştir. Çünkü biraz yukarıda gördüğümüz gibi, onlar da erkeklerle beraber Allah Teala yolunda çeşitli eziyet ve işkencelere katlanmışlar; müşriklerin baskılan neticesinde hicret etmeye ve yurtlarından çıkmaya mecbur kalmışlardır. Nitekim gerek Habeşistan'a gerekse Medine'ye erkeklerle birlikte müslüman hanımlar da hicret etmişler ve hicretin sıkıntılarına onlarla birlikte katlanmışlardı.

3- "Size ne oldu da Allah yolunda ve "Rabbimiz! Bizi, halkı zalim olan bu şehirden çıkar, bize tarafından bir sahip gönder, bize katından bir yardımcı yolla!" diyen zavallı erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda savaşmıyorsunuz!"¹⁷⁵

Mekke'nin fethinden önce orada kalıp Medine'ye göç edemeyen müslümanlar zalim, müşrik Mekke'lilerden büyük işkenceler görmüş, cefalar çekmiş ve Allah'a iltica ederek O'ndan yardımcı göndermesini dilemişlerdi. Ayet buna işaret etmekle beraber, dünyanın neresinde olursa olsun, zulüm ve haksızlığa uğramış çaresizlere müslümanların yardım etmelerini ve gerekirse onların uğrunda savaşmalarını istemektedir. Bizim burada dikkat çekmek istediğimiz nokta, ayetteki şefkat ve merhamet dolu üsluptur.

Bu âyetteki soru edatı cihada teşvik içindir. Yani

¹⁷⁴ Tirmizî, "Tefsir", 5; İbn Kesir, I, 165

¹⁷⁵ Nisa 4/75

“ey mü'minler, size ne oldu da Allah yolunda ve hicret etmelerine müşriklerin engel olduğu erkek, kadın ve çocuklardan zayıf kardeşlerinizin kurtuluşu için savaşıyorsunuz? Onlar Mekke'de zelil ve zayıf bir halde birçok şiddetli eziyetlere maruz kaldılar?” demektir.

İbn Abbas şöyle der: “Ben ve annem zayıflardan idik. Rasulullah (s.a.v.) bu zayıflar hakkında şöyle dua ederdi: Ey Allahım ! Velid b. Velid, Seleme b. Hişam ve ... i kurtar.” Sahih hadiste böyle varit olmuştur.

Bu zayıflar, üzerlerinden musibetin kaldırılması için Rablerine şöyle dua edenlerdir: "Ey Rabbimiz bizi, halkı küfür sebebiyle zâlim olan bu şehirden çıkar."

Bu şehir Mekke'dir. Çünkü Mekke küfrün vatanı idi. Bundan dolayı Rasulullah (s.a.v.) buradan hicret etti. Zâlimlerden maksat Kureys'in ileri gelenleri olup mü'minlerin hicret etmesini ve Mekke'de İslam'ın yayılmasını engelleyenlerdir.

“Ey Rabbimiz! Bizi bu sıkıntıdan kurtar, bize bir çıkış yolu göster. Katından bize bir yardımcı ve dost gönder.”

Yüce Allah onların duasını kabul etti ve onlara en hayırlı yardımcı ve dostu gönderdi. Bu da, Mekke'yi fethetmek suretiyle onlara yardım eden Muhammed (s.a.v.)dir. Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke'den Medine'ye dönerken, Attab b. Üseyd'i onlara vali tayin etti. Attab, mazlumların hakkını zâlimlerden aldı.¹⁷⁶ İşte Allah Teâlâ'nın, hicrete güç yetiremeyen Müslümanların kendisine yalvarmalarına verdiği cevap. Bunlara böyle olursa, ya o hicret ibadetini gerçekleştirenlere neler verir sizler düşünün artık.

¹⁷⁶ Bkz. Muhammed Ali Es-Sabunî, Safvetü't Tefasir, ilgili ayetin tefsiri.

4- “Melekler kendi nefislerine zulmedenlerin hayatına son verecekleri zaman derler ki: "Nerde idiniz?" Onlar: "Biz, yeryüzünde zayıf bırakılmışlar (müstaz'aflar, ezilenler) idik." derler. (Melekler de:) "Hicret etmeniz için Allah'ın arzı geniş değil miydi?" derler. İşte onların barınma yeri cehennemdir. Ne kötü yataktır o? Erkekler, kadınlar ve çocuklardan (gerçekten) âciz olup hiçbir çareye gücü yetmeyenler, hiç bir yol bulamayanlar müstesnadır. İşte bunları, umulur ki Allah affeder; Allah çok affedicidir, bağışlayıcıdır. Allah yolunda hicret eden kimse yeryüzünde gidecek birçok güzel yer ve bolluk (imkân) bulur. Kim Allah ve Resûlü uğrunda hicret ederek evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse artık onun mükâfatı Allah'a düşer. Allah da çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.”¹⁷⁷

Bu ayetlerin nüzul sebeplerini ve tefsirini, buradan çıkarılan hicretin farziyetiyle beraber daha önce görmüştük. Tekrar etmeyelim. Özetle Medine'ye hicretten önce müslümanlar büyük acılar, işkenceler ve sıkıntılar çekmiş, bir kısmı bu sebeple Habeşistan'a göç etmişlerdi. Miladi 622 yılında Hz. Peygamber ve ashabı Medine'ye göçtüler. Allah ve Resulü uğruna her şeylerini geride bıraktılar. Medine'de yepyeni bir toplum ve devlet oluşturdular.

Bu andan itibaren küfrün ve şirkin hakim bulunduğu yerlerden Medine'ye hicret farz oldu; gerçekten çaresiz, güçsüz ve bu farzdan habersiz, bilgisiz olanlar dışında kalan her müslüman hicret ile mükellef kılındı.

Göç imkanları olduğu halde imanlarını kurtarmaya ve İslam devletini takviye etmeye koşmayıp, evini barkını, yurdunu, eşini, dostunu, mal ve mülkünü tercih

¹⁷⁷ Nisa 4/97-100.

edenlerin ve çaresizlik bahanesiyle durumu idare edenlerin feci akıbetini ayet tasvir etmektedir. Bunlardan sonra sırayla, gerçekten aciz olanlar, hicrete teşebbüs edip de Medine'ye varamadan yolda ölenler ve hicret mükellefiyeti ortadan kalkmıştır. Ancak ayet, şartlar avdet ederse hicret mükellefiyetinin de avdet edeceğine işaret etmektedir.

Gücü yettiği halde hicret etmeyenlerin acı akıbetinden yola çıkarak, tam tersi bir durumun mükafatını rahatlıkla anlayabiliriz. Yani “İşte onların barınma yeri cehennem” ise, bunların barınma yeri inşaallah cennettir ve orası ne güzel bir yerdir.

5- “Hatırlayın ki, bir zaman siz yeryüzünde âciz tanınan az bir toplum idiniz; insanların sizi kapıp götürmesinden korkuyordunuz da şükredesiniz diye Allah size yer yurt verdi; yardımıyla sizi destekledi ve size temizinden rızıklar verdi.”¹⁷⁸

Allah birçok ayetlerinde hicret edenleri, “yeryüzü geniştir” diyerek korkusuzca hicrete davet etti. Düşmanlardan gelen ölüm tehditlerine “kimse eceli gelmeden ölmez” ve “her can ölümü tadacaktır” diyerek cesaretlendirdi. Gittikleri yerde açlıktan korkmamalarını söyleyerek, rızıklarına kefil oldu. Böylece onları korkusuzca hicret etmeye davet etti. Buyurdu ki:

“Zulme uğratıldıktan sonra, Allah yolunda hicret edenleri dünyada şüphesiz güzel bir biçimde yerleştireceğiz; ahiret karşılığı ise daha büyüktür. Bilmiş olsalardı.”¹⁷⁹

“Ey iman eden kullarım! Şüphesiz, benim arzım geniştir. O halde (nerede güven içinde olacaksınız orada) yalnız bana kulluk edin. Her can ölümü tadacaktır.

¹⁷⁸ Enfal 8/26.

¹⁷⁹ Nahl 16/41.

Sonunda bize döndürüleceksiniz. İman edip güzel işler yapanları, (evet) muhakkak ki onları, içinde ebedî kalmak üzere altlarından ırmaklar akan cennet köşklerine yerleştireceğiz. (Böyle iyi) işler yapanların mükâfatı ne güzeldir! Onlar, sabreden kimselerdir ve yalnız Rablerine güvenip dayanmaktadırlar. Nice canlı var ki, rızkını (yanında) taşıyor. Onlara da size de rızık veren Allah'tır. O, her şeyi işitir ve bilir.”¹⁸⁰

Rasûlullah (s.a.s.) Efendimiz de şöyle buyurmuştur: "Memleketler, Allah'ın memleketleridir. Kullar da Allah'ın kullarıdır. Nerede hayır bulursan orada yerleş.”¹⁸¹

İşte bu ayet bu vaadin nasıl gerçekleştiğini gösteriyor ve buyuruyor ki “hani o zaman kâfirler Mekke’de sizi zayıf buluyor, sizi dininizden döndürmeye çalışıyorlar ve size çeşitli eziyet ve işkencede bulunuyorlardı. Müşriklerin sizi yakalayıp öldürmelerinden ve soymalarından korkuyordunuz. Size, hicret ederek düşmanlarınızdan korunacağınız bir barınak verdi. Burası hiç şüphesiz ki Medine-i Münevvere'dir. Bedir savaşında, büyük yardımıyla sizi destekledi ve size yardım etti, böylece müşrikleri mağlup ettiniz. Size tertemiz helal rızık olarak onların ganimetlerini nasip etti. Bu nimetler, daha önce hiç kimseye helal değildi. Bu yüce nimetlere karşı Allah'a şükredesiniz diye bunları yaptı.

Bundan maksat, nimeti, şeref, izzet ve keremi hatırlatmaktır. Çünkü yukarıda geniş olarak görmüştük, Araplar, Rasulullah (s.a.v.) gelmeden önce çok zayıf ve zelil idiler. Rasulullah (s.a.v.) geldikten sonra ise, son derece izzet ve şeref sahibi oldular. Bu sebepten Allah'a

¹⁸⁰ Ankebût 29/56-60.

¹⁸¹ İbn Kesîr, Tefsirü'l-Kur'âni'l Azim, II,14.

itaat etmeleri ve bu nimetlere şükretmeleri gerekir. Bu bir lütuf ve keremin sevgi dolu hatırlatılmasıdır. Hicretin ahiret nimetleri boyutu da aynen böyle tahakkuk edecektir inşallah.

6- “72. İman edip de hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler ve muhacirleri barındırıp yardım edenler var ya, işte onların bir kısmı diğer bir kısmının dostlarıdır. İman edip de hicret etmeyenlere gelince, onlar hicret edinceye kadar size onların mirasından hiçbir pay yoktur. Eğer onlar din hususunda sizden yardım isterlerse, sizinle aralarında sözleşme bulunan bir kavim aleyhine olmaksızın o müslümanlara yardım etmek üzerinize borçtur. Allah yapacaklarınızı hakkıyla görmektedir.

73. Kâfir olanlar da birbirlerinin yardımcılarıdır. Eğer siz onu (Allah'ın emirlerini) yerine getirmezseniz yeryüzünde bir fitne ve büyük bir fesat olur.

74. İman edip de Allah yolunda hicret ve cihad edenler, (muhacirleri) barındıran ve yardım edenler var ya, işte gerçek müminler onlardır. Onlar için mağfiret ve bol rızık vardır.

75. Sonradan iman eden ve hicret edip de sizinle beraber cihad edenler de sizdendir. Allah'ın kitabına göre yakın akrabalar birbirlerine (vâris olmağa) daha uygundur. Şüphesiz ki Allah her şeyi bilendir.”¹⁸²

Enfal Suresi 72. ayete göre muhacirler ve ensar, akraba olmadıkları halde birbirlerine varis olurlardı. Daha sonra sadece akraba olanların birbirlerine varis olabileceğini bildiren 75. Ayet inince, bazı tefsircilere göre bu ayetin hükmü kaldırılmış oldu. Dolayısıyla kimin kime varis olacağını O daha iyi bilir. Bu ayet inince nesep yolu ile akraba olmayanlar birbirlerine varis olamadılar.

¹⁸² Enfal 8/72-75.

Fakat hep dost olarak kaldılar, Allah Teâlâ'nın sevgisini ve dostluğunu kazandılar. Günahları bağışlandı. İzzet ve ikram içinde yaşadılar.

Allah'a ve Rasûlüne iman edenler, Allah ve Rasulüne olan sevgilerinden dolayı yurtlarını ve vatanlarını terkedenler, Allah'ın dinini yüceltmek için, malları ve canları ile düşmanlara karşı savaşanlar, ki bunlar mücahitlerdir, ve yurtlarında muhacirleri barındırıp Allah Rasulüne yardım edenler, ki bunlar da Ensardır, üstün sıfatları taşıyanlar, yardım ve vâris olma konusunda birbirlerinin velileridirler. Bundan dolayı Rasulullah (s.a.v), Muhacirler ve Ensar arasında kardeşlik kurdu. İman edip de Mekke'de kalan ve Medine'ye hicret etmeyenlere gelince, Onlar küfür diyarından hicret edin-ceye kadar, sizlerle onlar arasında bir veraset ve velayet yoktur. Dini yüceltmek için sizden yardım isterlerse, düşmanlarına karşı onlara yardım etmelisiniz. Çünkü onlar sizin kardeşlerinizdir. Ancak, sizinle aralarında bir anlaşma ve sulh bulunan bir kavme karşı yardımınızı isterlerse, o kavme karşı onlara yardım etmeyin, Allah, sizin yaptıklarınızı gözeticidir, onun emrine muhalefet etmeyin.

Yüce Allah, mü'minlerden bahsederek onları üç kısma ayırdı: Muhacirler, Ensâr ve hicret etmeyenler. Önce muhacirleri zikretti. Çünkü onlar İslam'ın temelidir. Allah rızası için yurtlarını ve vatanlarını bırakıp gittiler. Yüce Allah ikinci olarak Ensârı zikretti. Çünkü Ensâr, Allah ve rasûlüne yardım ettiler, canları ve malları ile cihat ettiler. Muhacirler ve Ensâr arasında velayet ve yardımlaşma tesis edildi. İşte bunlar kamil imana sahip olan ve ihsan mertebelerine hak kazananlardır. Onların

günahları bağışlanmış ve kendilerine naîm cennetlerinde bol rızıklar hazırlanmıştır.¹⁸³

Yüce Allah son olarak, hicret etmeyen müminlerin hükmünü anlattı. Onların, Allah yolunda hicret etmedikçe velayetten mahrum bırakıldıklarını açıkladı. Bu da mahrumiyet olarak yetmez mi?

7- “İman edip de hicret edenler ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler, rütbe bakımından Allah katında daha üstündürler. Kurtuluşa erenler de işte onlardır.

Rableri onlara, tarafından bir rahmet ve hoşnutluk ile, kendileri için, içinde tükenmez nimetler bulunan cennetler müjdeler.

Onlar orada ebedî kalacaklardır. Şüphesiz ki Allah katında büyük mükâfat vardır.”¹⁸⁴

Yüce Allah mü'minleri üç sıfatla yani iman etmek, hicret etmek ve mal ve canla cihat etmek sıfatlarıyla tanıttıktan sonra, bunlara mukabil onlara şu üç müjdeyi verdi: Rahmet, rıza ve cennetler. İmanın karşılığındaki nimetlerin en kapsamlı olduğu için önce rahmeti zikretti. Sonra ikinci olarak, cihadın karşılığında ihsanın son derecesi olan rızayı anlattı. Üçüncü olarak da, hicretin ve vatandan ayrılmanın karşılığı olan cennetleri anlattı. Âlûsî şöyle der: “Cennetlerin, içinde mü'minler için ebedî nimetler olan yerler’ diye vasıflanması, son derece güzel ifade edilmiş olduğu açıktır. Çünkü hicrette, azabın bir parçası olan sefer vardır.”¹⁸⁵

8- “Eğer siz ona (Resûlullah'a) yardım etmezseniz (bu önemli değil); ona Allah yardım etmiştir: Hani, kâfirler onu, iki kişiden biri olarak (Ebu Bekir ile birlikte

¹⁸³ Bkz. Sabunî, age. İlgili ayetlerin tefsiri.

¹⁸⁴ Tevbe 9/20-22.

¹⁸⁵ Bkz. Sabunî, age. İlgili ayetlerin tefsiri.

Mekke'den) çıkarmışlardı; hani onlar mağaradaydı; o, arkadaşına. Üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir, diyordu.¹⁸⁶ Bunun üzerine Allah ona sükûnet sağlayan emniyetini indirdi, onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi ve kâfir olanların sözünü alçalttı. Allah'ın sözü ise zaten yücedir. Çünkü Allah üstündür, hikmet sahibidir. (Ey müminler!) Gerek hafif, gerek ağır olarak savaşa çıkın, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edin. Eğer bilerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır.”¹⁸⁷

9- “Andolsun ki Allah, müslümanlardan bir gurubun kalpleri eğilmeye yüz tuttuktan sonra, Peygamberi ve güçlük zamanında ona uyan muhacirlerle ensarı affetti. Sonra da onların tevbelerini kabul etti. Çünkü O, onlara karşı çok şefkatli, pek merhametlidir.”¹⁸⁸

Allah peygamberin, münafıklara gazadan geri kalmalarına izin vermesinden dolayı ettiği tevbesini kabul etti. Tebük gazasında Muhacirler ve Ensardan sadır olan bazı hatalardan dolayı, onların da ettiği tevbeyi kabul etti. Zira onların bazıları gazâyâ çıkmada ağır davrandı, diğer bazıları da katılmadılar. Bundan maksat, Tebük gazasına katılmayan, sonra da tevbe edip Allah'a sığınan mü'minlerin tevbesini kabul ettiğini bildirmektir. Allah onların tevbelerinde samimi olduklarını bildi ve tevbelerini kabul etti. Peygamber ve arkadaşlarının yaralı

¹⁸⁶ Hicret esnasında müşrikler tarafından ısrarla takip edilen Hz. Peygamber (s.a.) ve Hz. Ebu Bekir (r.a.) bir ara Sevr mağarasına sığınmışlardı. Müşriklerin ayak seslerini duyuyorlardı. Hz. Ebu Bekir (r.a.) korkmuştu. Rivayete göre müşrikler, mağaranın girişindeki örümcek ağı ile güvercin yuvasını görünce, içeride kimse yoktur, diye bırakıp gittiler.

¹⁸⁷ Tevbe 9/40-42.

¹⁸⁸ Tevbe 9/117.

gönüllerini sarmak, onların şanını yüceltmek ve tevbeye teşvik etmek için, önce Rasulullah (s.a.v.) ve ileri gelen arkadaşlarının tevbelerini kabul ettiğini haber verdi. Aynı zamanda, tevbe ve istiğfara muhtaç olmayan hiçbir mü'minin bulunmadığını, hattâ Peygamber (s.a.v.), Muhacirler ve Ensarın dahi tevbeye muhtaç olduklarını gösterdi. Bu muhacir ve ensara verilen değeri ortaya koyar.

O mü'minler Tebük gazasında zor bir zamanda çıktılar. Kıtlıktan çıkılmıştı, sıcağın şiddetli, azığın az ve sıkıntının çok olduğu bir zamandaydı Tebük seferi. Muhacirler ve ensar, o zor zamanların adamları, buna rağmen peygambere uydular.

Hz. Ömer'den (r.a.)'in şöyle rivayet edilir: "Rasulullah (s.a.v.) ile birlikte çok şiddetli bir sıcakta Tebük'e çıktık. Bir yerde konakladık. Orada çok susadık. O derece susadık ki, boyunlarımızın kopacağını zannettik. Hattâ kişi deveyi kesiyor, sidiğini süzüp içiyordu. Ebubekir (r.a.) şöyle dedi: "Şüphesiz Allah seni hayır dua etmeye alıştırdı. Bizim için dua et" Rasulullah (s.a.v.): "Bunu istiyor musun?" dedi. Ebubekir: "Evet" dedi. Bunun üzerine Rasulullah ellerini kaldırdı. Yağmur yağıp da Ashab su kaplarını dolduruncaya kadar bir daha indirmede. Biz seyretmeye başladık. Sonra gördük ki yağmur askerden öteye geçmemiş." Şüphesiz Allah mü'minlere çok lütufkâr ve merhametlidir.

10- "Sonra gerçekten Rabbin, işkenceye uğratıldıktan sonra hicret edenlerin, ardından cihad edip sabredenlerin (destekçisidir). Şüphesiz senin Rabbin, bundan sonra da gerçekten bağışlayandır, esirgeyendir."¹⁸⁹

¹⁸⁹ Nahl 16/110.

Bu âyetlerin hemen yukarısında, dünya tutkuları ve zaafıları nedeniyle inkârda ısrar eden veya müslüman İken bu tür baskılara dayanacak kadar inancı ve bağlılığı güçlü olmadığı için imtihanı kaybedip dinden çıkanlardan söz edilmişti. Burada ise baskılara ve eziyetlere rağmen dinlerinde sebat eden, en azından zahiren baskıcıların istedikleri gibi hareket etseler de kalplerinde imanlarını koruyan müslimanlar övülmektedir. Allah'ın onların yardımcısı, velîsi olacağına ve sonunda onların galip geleceğine işaret edilmektedir. Herkesin kendisini savunacağı, kendi başının derdine düşeceği kıyamet gününde de Allah'a candan ve yürekten inanıp bağlanan, inancı uğruna baskılara katlanan, acı çeken, sabreden ve nihayet yurtlarını terkeden bu müminlere Cenâb-ı Hakk'ın rahmet ve mağfiretiyle muamele edeceği müjdelanmaktadır. Bu ne büyük bir sevgi, şefkat, merhamet ve ikram ifadesidir! Şu âyetleri de bu mananın içine katabiliriz:

11- “Allah yolunda hicret edip öldürülen veya ölenlere gelince muhakkak Allah, onları güzel bir rızıkla rızıklandıracaktır. Şüphesiz Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır. Allah onları, herhalde memnun kalacakları bir girilecek yere sokacaktır. Allah, kesinlikle tam bir bilgi sahibidir, halîmdir.”¹⁹⁰

12- “Sizden, faziletli ve varlıklı olanlar, yakınlarla, yoksullara ve Allah yolunda hicret edenlere vermekte eksiltme yapmasınlar, affetsinler ve hoşgörsünler. Allah'ın sizi bağışlamasını sevmez misiniz? Allah, bağışlayandır, esirgeyendir.”¹⁹¹

Buâyet benim çarpıldığım âyetlerden birisidir. Aman allah'm, bu ne incelik, ne mezaket ve nezahet, bu

¹⁹⁰ Hac 22/58-59.

¹⁹¹ Nur 24/22.

ne olgunluk isteyişi... Bu ne büyük hedef gösteriş, yönlendiriş ve teşvik ediş...

Bu ayetin indiriliş sebebinin yazmamız lazım. "Ebubekir Sıddık, (r.a.) fakirliği ve akrabalığı dolayısıyla Mıstah b. Üsâse'ye yardım ederdi. Kızı Hz. Aişe annemize atılan o büyük ve çirkin iftira, yani "İfk olayı" meydana gelip Mıstah da bu olay hakkında ileri geri yakışksız konuşmuştu. Zaten yaralı olan Ebubekir (r.a.) bunu duyunca hiç ummadığının da bir kırgınlığı ile "bir daha asla hiçbir şekilde ona yarar sağlamamaya ve ona yardım etmemeye" yemin etti. Bunun üzerine Yüce Allah, "İçinizden faziletli ve servet sahibi kimseler,, yemin etmesinler" âyetini indirdi.

Bunu duyan Ebubekir (r.a.): "Vallahi ben, Allah'ın beni bağışlamasını isterim," dedi ve daha önce Mıstah'a yapmakta olduğu yardımı tekrar devam ettirdi. "Vallahi, bu yardımı bir daha ondan asla kesmeyeceğim" diye de yemin etti.¹⁹²

Allah, cezalandırabilecek sonsuz kudrete sahip olmasın rağmen, çok esirgeyen ve çok bağışlayandır. Mıstah'ın hicret meziyetine dikkat çekmiştir. Aslında bir sonraki ayetten de anlaşıldığı gibi cezayı hak etmelerine rağmen, o özellikleri sebebiyle onları bağışlamıştır.

13- "Kendilerinden önce o yurdu (Medine'yi) hazırlayıp imanı (gönüllerine) yerleştirenler ise, hicret edenleri severler ve onlara verilen şeylerden dolayı içlerinde bir ihtiyaç (arzusu) duymazlar. Kendilerinde bir açıklık (ihtiyaç) olsa bile (kardeşlerini) öz nefislerine tercih ederler. Kim nefsinin 'cimri ve bencil tutkularından' korunmuşsa, işte onlar, felah (kurtuluş) bulanlardır."¹⁹³

¹⁹² Bkz. Sabunî, age.

¹⁹³ Haşr 59/9.

Hicret etmeyi göze alabilmek başlı başına bir fazilettir. Bunu başaranları ise Allah Teala nice güzel hasletlerle bezer. Şu sayılan güzellikler, hicret yaşanmasa acaba elde geçebilir miydi?

“Muahat” bahsinde göreceğiz inşallah, Ensâr Muhacirleri, kendi evlerine oturtular ve mallarına ortak ettiler. Ensâr, Benî Nadr’ın ganimet mallarından kendilerine verilmeyip de Muhacirlere verilmesinden dolayı hiçbir kıskançlık, kin ve üzüntü duymuyorlardı.

Bu ayetlerin tefsirinde denilir ki: “Rasulullah (s.a.v) Nadîroğullarının mallarını Muhacirler arasında bölüştürdü. Üç kişi dışında Ensâr'dan hiç kimseye bir şey vermedi. Ensâr, bu bölüştürmeden hoşnut oldu. Onlar son derece ihtiyaç ve yoksulluk içinde olsalar da, malın başkalarına verilmesini tercih ederler. Onların bu tercihi mala ihtiyaçları olmadıklarından değildir. Aksine bu tercihleri, mala ihtiyaçları olmasına rağmen. İşte bu, başkasını kendisine tercih etmektir. Cömertliğin de üstünde bir güzel huydur ki adına “İsâr” denir. Allah kimi cimrilikten korur ve uzak tutarsa, o felah bulup kazanmış demektir. Muhacirlere de bunu lütfetmiştir. Bu da onların fazilet hanelerine yazılmıştır.

Zuhaylî bu ayete dayanarak muhacirlerin faziletlerini şöyle tespit etmiştir: “Allah Tealâ muhacirlerin şu altı vasfını zikretmiştir:

- a) Fakirdirler.
- b) Hicret etmişlerdir.
- c) Mallarından ve yurtlarından çıkarılmışlardır.
- d) Onlar Allah'ın ihsanını, rızasını ve cennetini isterler.
- e) Mallarıyla canlarıyla Allah ve Rasulüne yardım ederler
- f) Dünya nimetlerini terkettikleri ve meşakatlara katlandıkları için sadıktırlar.

Fey'in muhacirlere verilip kendilerine verilmediği halde bunu gönül huzuru içinde karşılayan Ensarı Allah Tealâ şu altı vasıfla methetmiştir:

a) Muhacirler Medine'ye gelmeden önce orayı vatan edinmeşler, iman edip ihlas göstermişlerdir.

b) Muhacirlere muhabbet ve sevgi göstermişlerdir.

c) Fey'den muhacirlere verilip kendilerine verilmediğinden dolayı içle-rinde hiçbir kin ve haset taşımazlar.

d) Kendilerinin ihtiyacı dahi olsa başkalarını kendilere tercih ederler.

e) Allah Tealâ onları cimrilik hastalığından korumuştur.

f) Felaha erenler, kazananlar, istediklerine nail olanlar onlardır.¹⁹⁴

Sünnette Hicret

Sünnet-i Seniyye de yeri geldikçe hicreti beyan etmiş, hükmünü ve faziletlerini açıklamıştır. Çeşitli hadis kitaplarında hicretle ilgili hadisleri bulabiliriz. Şimdi biz hicretin faziletleri ile ilgili burada hadislerden bir derleme yapmak istiyoruz.

Resûlullah, bir seriyyenin veya ordunun başında gönderdiği kumandana kendisi ve beraberindeki müslümanlar hakkında hayrı ve takvayı tavsiye ederek şöyle derdi:

"Müşriklerle karşılaştığınızda onların şu üç husustan birini seçmelerini iste ve bunlardan hangisine icabet ederlerse kabul ederek kendilerinden el çek: Onları İslâm'a davet et; eğer sana icabet ederlerse kabul et ve onları kendi yurtlarından dârülmuhâcirîne göç etmeye

¹⁹⁴ Bkz. Tefsiru'l Münir, Haşr 9. Ayetin tefsiri.

çağır. Bunu yaptıkları takdirde muhacirlerin lehine ve aleyhine olan hükümlerin onların da lehine ve aleyhine olacağını bildir. Eğer kendi yurtlarını tercih ederlerse müslüman olan bedevî Araplar'ın statüsüne girerler ve kendilerine müslümanlara uygulanan hükümler uygulanır. Müslümanlarla birlikte cihad etmezlerse fey ve ganimetten pay alamazlar. Eğer İslâm'a girmeyi reddederlerse onları cizye vermeye davet et, icabet ettikleri takdirde kabul et ve kendilerinden el çek. Eğer bundan da yüz çevirirlerse Allah'a güven ve onlarla savaş."¹⁹⁵

"Allah'a şirk/ortak koşan bir müşrik müslüman olduktan sonra, kâfirlerden ayrılıp müslümanlar arasına katılmadıkça Allah, onun hiçbir amelinin kabul etmez."¹⁹⁶

"Ben, müşriklerle beraber yaşayan müslümanlardan beriyim/uzayım. Müslümanlarla müşriklerin ateşleri birbirini görmesin."¹⁹⁷

"Müşriklerle beraber oturmayın, onlara karışmayın; kim onlarla birlikte oturur veya onlara karışırsa onlar gibidir."¹⁹⁸

"Hicretten sonra hicret olacaktır. Yeryüzünün en hayırlıları, Hz. İbrahim'in hicretini kendisine örnek alanlardır."¹⁹⁹

"Memleketler, Allah'ın memleketleridir. Kullar da Allah'ın kullarıdır. Nerede hayır bulursan orada yerleş."²⁰⁰

¹⁹⁵ İbn Mâce, "Cihâd", 38; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 90; Tirmî-zî, "Siyer", 48.

¹⁹⁶ İbn Mâce, Hudûd 2, hadis no: 2536; Nesâî, Zekât 73, hadis 2558.

¹⁹⁷ Nesâî, Kaşâme 25, hadis no: 4753; Tirmizî, Siyer 41, 42, hds. 1654; Ebû Dâvud, Cihad 105, hds. 2645.

¹⁹⁸ Tirmizî, Siyer 42.

¹⁹⁹ Ebû Davûd, Cihad.

²⁰⁰ İbn Kesîr, Tefsîrül'l-Kur'âni'l Azim, II. 14.

Ashâbdan biri sordu:

- İslâm'ın alâmetleri nelerdir?

Rasûlullah buyurdu:

- Azîz ve Celîl olan Allah rızâsı için müslüman oldum, küfrü, isyanı bıraktım demen, namazı kılman, zekâtı vermen, müslümanların malı, can ve ırzlarının birbirlerine haram olduğunu, müslümanların birbirlerine yardım eden kardeşler olduklarını kabul etmen ve Aziz ve Celîl olan Allah'ın, müşrikler arasında iken İslâm'ı kabul ettiği halde onları bırakıp müslümanların içine gelmeyen kimsenin hiçbir amelini kabul etmeyeceğini bilmendir."²⁰¹

"Düşmanla çarpışıldığı sürece hicret devam eder."²⁰²

Abdullah bin Vâğıt es-Sâdî (r.a.)den: "Bir heyetle Rasûlullah (s.a.s.)'ın huzuruna geldik. Her birimiz ihtiyacını arz ediyordu. Rasûlullah (s.a.s.)'ın huzuruna en son ben çıktım ve: 'Ya Rasûlallah, geride adamlarımı bıraktım. Onlara, "hicret kesildi" diyorlar, dedim. Rasûlullah (s.a.s.): "Kâfirlerle savaş devam ettikçe hicret kesilmez" buyurdu."²⁰³

"Tevbe sona ermedikçe hicret sona ermez; güneş batıdan doğuncaya kadar da tevbe son bulmaz."²⁰⁴

"Ameller, niyetlere göre değerlendirilir. Kim Allah ve Rasûlü için hicret ederse o, Allah ve Rasûlü için hicret sevabını alır. Kim de elde etmek istediği dünya malı, ya da evleneceği kadın için hicret ederse onun hicretinin karşılığı da hicret ettiği şeydir."²⁰⁵

²⁰¹ Nesâî, Zekât 73, hadis no: 2558; İbn Mâce, Hudûd 2, hds. 2536.

²⁰² Ahmed bin Hanbel, V. 270.

²⁰³ Nesâî, Bey'at 15, hadis no: 4156.

²⁰⁴ Dârimî, Siyer 70.

²⁰⁵ Buhârî, Vahy 1; Müslim, İmâret 33.

"Ortalık kargaşa içindeyken ibâdet etmek, bana hicret etmek gibidir."²⁰⁶

"Müslüman, dilinden ve elinden müslümanların selâmette kaldığı kimsedir. Muhâcir de, Allah'ın nehyettiği şeyleri terk edendir."²⁰⁷

"Muhâcir, Allah'ın yasakladığı şeylerden uzaklaşan ve onları terkedenden kimsedir."²⁰⁸

Bir adam, Rasûlullah (s.a.s.)'a sordu: "Yâ Rasûlallah, hangi hicret daha fazîletlidir?" Allah'ın elçisi buyurdu ki: "... Allah'ın yasakladığı/haram kıldığı şeyleri terk etmendir."²⁰⁹

"Fitne zamanında ibâdet, bana hicret etmek gibidir..."²¹⁰

"İslâm, şüphesiz garip olarak başladı ve (günün birinde) garip hale dönecektir. Ne mutlu gariplere!" "Garipler kimlerdir?" diye soruldu. Rasûlullah (s.a.s.): Kabilelerinden (İslâmiyet için) uzaklaşanlardı."²¹¹

"Eğer hicret şerefi olmasaydı, ben muhakkak ensârdan bir fert olmak isterdim."²¹²

"Allah'ım! Ashâbımın hicretini kararlı kıl; onları topukları üzerinde tekrar geriye döndürme."²¹³

²⁰⁶ Müslim, Fiten 130; Tirmizî, Fiten 31; İbn Mâce, Fiten 14.

²⁰⁷ Buhârî, Rikak 71; Müslim, İman , 4, 64-66; Ebû Dâvud, Cihad 2, hadis no: 2481, Cihad 4, Vitr 11; Tirmizî, İman 2762-2763; Nesâî, İman, hds no: 4963; İbn Mâce, Fiten, hds. 2934; Dârimî, Rikak, hds. 2715.

²⁰⁸ Buhârî, İman 4, Rikak 26; Ebû Dâvud, Cihad 2.

²⁰⁹ Nesâî, Biat 12, hadis no: 4148; Ebû Dâvud, Vitr 12, hds. 1449, Dârimî, Salât 135, hds 1431.

²¹⁰ Müslim, Fiten 26, hadis no: 2650; Tirmizî, Fiten 28, hds. 2297; İbn Mâce, Fiten, 14, hds. 3985.

²¹¹ İbn Mâce, Fiten 15, hadis no: 3988.

²¹² Ahmed bin Hanbel, II/315; Müslim, Zekât 139.

²¹³ Müslim, Vasiyye, 5.

- "Yâ Rasûlallah, insanların hangisi daha fazîletlidir?" diye soruldu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.),

- "Canıyla, malıyla Allah yolunda cihad eden mü'mindir." Buyurdu. Sahâbîler:

- "Sonra kimdir?" dediler. Rasûlullah (s.a.s.):

- "Vâdîlerden bir vâdî içinde (yalnızlığa çekilen) bir mü'mindir ki, o, Allah'tan korkar da insanları kendi şerrinden rahat bırakır" buyurdu."²¹⁴

Abdullah bin Amr (r.a.) anlatıyor: "Bir adam, Rasûlullah (s.a.s.)'a: 'Yâ Rasûlallah, hangi hicret daha fazîletlidir?' diye sordu. Rasûlullah (s.a.s.) da: "Allah'ın yasakladığı (haram kıldığı) şeyleri terk etmendir" buyurdu. Ve devamla: "Hicret, iki kısımdır: Şehirlilerin hicreti ve çölde yaşayanların hicreti. Çölde yaşayanın hicreti, vazifeye çağrıldığında gelmesi, emrolunduğu şeyi yapmasıdır. Şehirlilerinki ise, çölde yaşayanınkinden daha ağırdır. Ecir ve sevâbı da daha çoktur."²¹⁵

Ya'lâ (r.a.) şöyle demiştir: "Mekke'nin fethi günü babamı, Rasûlullah (s.a.s.)'ın huzuruna getirerek: 'Yâ Rasûlallah, babamın hicret etmesi husunda bey'atını kabul buyur' dedim. Rasûlullah da: "Hicret kesildi, cihad etmesi hususunda bey'atını kabul ediyorum" buyurdu."²¹⁶

Mucâşî İbn Mesûd (r.a.) şöyle dedi: "Mekke'nin fethinden sonra ben, kardeşim (Mucâlid) ile Rasûlullah (s.a.s.)'a geldim ve: 'Ya Rasûlallah, kendisiyle hicret etmek üzere bey'at etmen için sana kardeşimi getirdim' dedim. Rasûlullah (s.a.s.): "Hicret etmiş olanlar, ondaki fazîletle gitmişlerdir" buyurdu. 'Şimdi sen onunla ne

²¹⁴ Buhârî, Cihad ve's-Siyer 5; Müslim, İmâre 34, hadis no: 122-123.

²¹⁵ Nesâî, Bey'at, hadis no: 4148, Zekât hds. 2516; Ebû Dâvud, Vitr, 1449; Dârimî, Salât, hds. 1431.

²¹⁶ Nesâî, Bey'at, 15, hadis no: 4151.

üzere bey'at edeceksin?' diye sordum. "Ben onunla, İslâm, iman ve cihad üzere bey'at edeceğim" buyurdu."²¹⁷

"Fetihten (Mekke'nin fethinden) sonra (Medine'ye) hicret yoktur. Ancak cihad ve niyet vardır. Allah yolunda savaşa çağrıldığınız zaman koşunuz."²¹⁸

Hadis-i şerifte bitmiş olduğu beyan edilen "hicret", Mekke'den Medine'ye yapılan hicrettir. Hicret, hangi mekân ve hangi zamanda olursa olsun, şartları oluştuğunda gündeme gelen bir ibâdet ve şartlar çerçevesinde işlenen bir eylemdir. Hadis, fetih ile artık bir İslâm vatanı olan Mekke'den hicreti kaldırmış ise de, müslümanlara baskı yapılan her küfür diyarından İslâm yurduna hicret, "Hicretin Hükümü" bahsinde geniş olarak gördüğümüz gibi, farz olarak sürmektedir.

Peygamberimiz, ensâra yaptığı bir konuşmada; "Eğer hicret şerefi olmasaydı, ben muhakkak ensârdan bir fert olmak isterdim."²¹⁹ diyerek muhâcirliğin şerefının yerini hiçbir şeyin tutamayacağını belirtmiştir.

Amr bin el-Âs (r.a.), Rasûlullah'a kendisinin günahlarının affedilmesi şartıyla bey'at edeceğini söyleyince, Rasûlullah'tan şu cevabı aldığını anlatmıştır: "Sen İslâm'ın kendisinden (yani kişi müslüman olmadan) önce işlemiş günahları yok ettiğini bilmiyor muydun? Hicretin ve haccın da aynı şekilde (bunlar yapılmadan önce) işlenmiş günahları silip süpürdüğünü bilmiyor muydun?"

²¹⁷ Buhârî, Meğâzî, 311-312; Müslim, İmâre, 83-84.

²¹⁸ Buhârî, Cihad ve's-Siyer 2; Müslim, İmâre 85-86; Ebû Dâvud, Cihad 2, hadis no: 2480; Tirmizî, Siyer 32, 33 hds no: 1638; Nesâî, Bey'at 15, hds no: 4153, Cihad 9, hds 2773; Dârimî, Siyer 49, hds 2515, Siyer 69.

²¹⁹ Ahmed bin Hanbel, II/315; Müslim, Zekât 139.

Sahâbeyi tabakalara ayıran İslâm âlimleri, ilk sırayı daima muhâcirlere vermişlerdir.

Bütün bu ayetler, hadisler, olay ve uygulamalara bakarak müslümanlar hicrete ve muhâcirlere her zaman ayrı bir değer vermişlerdir.

İKİNCİ BÖLÜM:
HİCRETİ YAŞAMA

GEÇMİŞ PEYGAMBERLERDE HİCRET

Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Peygamber'den önceki dönemlerde de peygamberlerin ve onlara inanan insanların kâfirlerce hicret etmeye zorlandıklarından ve bunların inançları uğrunda yurtlarını bırakıp başka yerlere gittiklerinden bahseder.

H. Adem ve Havva

İlk insan ve ilk Peygamber Hz. Adem (sav) Cennet'ten çıkarılmakla tersinden bir hicret yaşar. Tersinden, yani iyi yerden kötü yere sürülür. Ama yaptığı kötülüğü anlar, nefsinin günaha meylinden ayrılır, ağlayarak tevbe eder, böylece manevî bir hicret yaşar.

Olayı Kur'an-ı Kerîm'den biliyoruz. Âdem (sav) ve Havva (sav), Allah'ın emrine rağmen işledikleri hatâ yüzünden büyük bir pişmanlık içine düşmüşlerdi. Bağışlanmaları için Allah'a yalvarmaya başladılar: “O ikisi, 'Ey Rabbimiz! Biz, kendimize zulmettik. Eğer sen bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmez isen, şüphesiz hüsrana uğrayanlardan oluruz'dediler.”²²⁰

Cenab-i Allah, Âdem ve eşinin tevbelerini kabul etti: “Daha sonra Âdem, rabbinden bir takım ilhamlar

²²⁰ A'raf 7/23.

aldı ve , derhal tevbe etti. Çünkü Allah tevbeleri kabul eden ve merhameti bol olandır.”²²¹

Ehl-İ Sünnet âlimlerinin ekseriyeti, Âdem İle Havva'nın işlediği suçun bir günah olduğunu, yani o ikisinin kendileri için konulan yasağı çiğneyerek ilâhî emre karşı geldiklerini ve bu yüzden âsi olduklarını kabul etmişlerdir. Ancak bâzıları, Tâhâ sûresinin 115. âyetinde geçen "Andolsun ki biz, daha önce Âdem'e emir vermiştik; ancak o, unuttu ve biz onu azimli bulmadık." mealindeki ifadeye dayanarak, Âdem'in yasak ağaca kasıt olmaksızın unutup dalgınlıkla yaklaştığını belirtmişlerdir. Ayrıca Müslüman âlimlere göre bu hadise, Âdem'in Cennette bulunduğu sırada, henüz peygamber olarak görevlendirilmesinden önce yaşanmıştır. Onun kasıtsız olarak işlediği bu hatâ, tevbe etmesi üzerine Allah tarafından bağışlanmış, yeryüzüne indirilmesinden bir süre sonra da kendisine peygamberlik verilmiştir.

Her ne ise, Âdem ile Havva'nın başından geçenler, hata, pişmanlık, tevbe, tevbenin Allah tarafından kabulü ve affedilme merhaleleri bakımından insanlık tarihinin bir hülasası gibidir. İnsanoğlu sürekli kalbi ve dili ile manevi bir hicret içindedir. Yani nefsin şehvet ve günah arzularından, kalbin kötü huylarından, organlarının haram ve isyana meyil ve muhabbetinden, düşük ve sefil isteklerinden sürekli bir mücadele ve mücadele ile ayrılmak zorundadır.

Ancak Yüce Allah, tevbelerini kabul etmekle birlikte, işledikleri bu suç sebebiyle o ikisini, içinde bulundukları Cennetten yeryüzüne indirdi. Böylece, Allah'ın, Âdem'i yaratırken ona takdir ettiği yeryüzündeki halifelik görevi de fiilen başlamış oluyordu. Çünkü Allah

²²¹ Bakara, 2/37.

Teâlâ, onu yeryüzünde kendisine halife olmak üzere yaratmıştı.

Hız. Nuh

Hız. Nuh'un (sav) tufan sebebiyle yerinden ve kavminden ayrılarak bambaşka topraklarda yaşamak durumunda olduğu malumdur. Bunu da bir hicret sayabiliriz.

Hız. İbrahim

Hız. İbrahim, kavminin kendisini ateşte yakma teşebbüsünün ardından, "Doğrusu ben rabbimin emrettiğı yere hicret ediyorum" demiş²²² ve önce Filistin'e, ardından Mısır'a göç edip daha sonra da Ken'ân diyarına yerleşmişti.

Hız. İbrahim'le beraber Filistin'e kadar bu hicrete katılan Hız. Lût, peygamberlik görevini yaparken kâfirlerin azgınlık ve ahlâksızlıkları karşısında Cenâb-ı Hak'tan aldığı emirle bir gece vakti inananlarla birlikte yurdundan çıkmış, arkasına dönüp bakmadan gitmesi istenilen yere gitmişti.²²³ Bu da onun ve ashabının hicreti idi.

Hız. Şuayb

Hız. Şuayb'a kavminin ileri gelen kibirlileri "Ey Şuayb! Kesinlikle seni ve seninle beraber iman edenleri memleketimizden çıkaracağız; yahut dinimize

²²² Ankebût 29/26.

²²³ Hûd 11/80-81; el-Hicr 15/65.

döneceksiniz" demişler,²²⁴ onu ve müminleri hicrete zorlamışlardı.

H. Mûsâ

H. Mûsâ, gençliğinde Mısır'dan kaçmak zorunda kalmış, bir müddet Şuayb (sav) yanında yaşamış, sonra Mısır'a dönerken Peygamberlikle görevlendirilmişti. Firavun ve kavmi ile uzun bir mücadelede sonra Allah'ın emriyle geceleyin Mısır'dan yola çıkardığı İsrâiloğulları'nı göç ettirmeyi başarmış, peşlerine düşen Firavun ve ordusu ise denizde boğulmuştu.²²⁵

Bu gibi âyetlere dayanarak hicretin neredeyse bütün peygamberlerin hayatında yer aldığı söylenebilir. Çünkü kâfirlerden görülen eziyet, işkence ve sosyal baskılarla hak dini tebliğ imkânının ortadan kalkmış olması, onları hicret - göç etmek zorunda bırakmıştır. Nitekim İbrahim Sûresinde Mekkeliler'den öncekilerin, Nûh, Âd ve Semûd kavimlerinin ve onlardan sonrakilerin kıssaları anlatılırken kâfirlerin peygamberlerine, "Elbette sizi ya yurdumuzdan çıkaracağız ya da mutlaka dinimize döneceksiniz" dedikleri bildirilerek rablerinin bu peygamberlere. "Zalimleri mutlaka helak edeceğiz" diye vaadde bulunduğu belirtilir.²²⁶

Ashâb-ı Kehf

Bu arada Kur'an-ı Kerîm'in Ashâb-ı Kehf'in Hicretinden bahsettiğini de görürüz. Kâfir ve zâlim bir yönetime itaat ederek Allah'tan başkasına tapmak ve

²²⁴ A'râf 7/88.

²²⁵ Yûnus 10/90; Tâhâ 20/77-78; eş-Şuarâ 26/52-67.

²²⁶ İbrahim 14/ 9-13.

ibadet etmekten Allah’a sığınan bir gurup genç, büyük işkencelerle öldürölmekten kurtulmak için memleketlerinden kaçmışlar ve bir mağaraya saklanmışlardı. Hiç şüphe yoktur ki bu da bir hicrettir. Bu gençlere “Ashâb-ı Kehf” denmiştir. Bütün Müslümanlara örnek bir davranış olarak Kur’an-ı Kerîm’de anlatılan bu kıssa hicret anlatılırken nasıl unutulabilir? Allahû Teâlâ bu gençlerden râzı olmuş ve onları Kur’ân-ı Kerîm’de "genç yiğitler" olarak taltif etmiştir. Kıyâmete kadar hayırla anılacaklardır. Şimdi kısaca onların kıssasını Kehf Suresinden nakledeyim:

9 – “Ne o, yoksa sen, bizim ayetlerimiz içinde yalnız Ashab-ı Kehf ve Rakim’in mi ibrete şayan olduklarını sandın? İş öyle değil!”

(Kur’an ve hadiste kesin bilgi varid olmayınca, müfessirler birtakım rivayetler nakletmişlerdir. Hıristiyan geleneğinde M.S. 250 yıllarında Efes şehrinde, dinlerini kurtarmak için, mağaraya giren gençler kıssası vardır. Kehf sûresinde, onların durumlarının nakledilmeleri söz konusudur.)

10 – “Vakta ki o genç yiğitler mağaraya çekildiler. Şöyle niyaz ettiler: "Ulu Rabbimiz! Katından bir rahmet ver ve şu dâvamızda doğruluk ve muvaffakiyet ihsan eyle bize!”

11 – “Bunun üzerine mağarada onları uykuya daldırdık. Nice yıllar öylece kaldılar.”

12 – “Sonra da o iki takımdan (Ashab-ı Kehf ile hasımlarından) hangisinin mağarada kaldıkları süreyi daha iyi hesapladıklarını ortaya koyalım diye onları uyandırdık.”

13 – “Başlarından geçen olayı Biz sana doğru olarak anlatıyoruz. Gerçekten onlar Rablerine tam iman

etmiş gençlerdi. Biz de onların hidayetlerini ve yakînlerini artırdık.”

14 – “Kalblerine kuvvet ve metanet verdik de onlar ayağa kalkıp: "Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir. Ondan başka hiçbir ilaha yönelmeyiz. Şayet böyle bir şey yapacak olursak, gerçekdışı, pek saçma bir söz söylemiş oluruz."

15 - "Şu bizim halkımız var ya, işte onlar tuttular Ondan başka tanrılar edindiler. Onların tanrı olduklarına dair açık delil getirmeleri gerekmez miydi? Uydurduğu yalanı Allah’a mal edenden daha zalim kim olabilir ki?"

16 - "Madem ki onları ve onların Allahtan başka taptıkları putları terkettiniz, haydi öyleyse mağaraya çekilin ki Rabbiniz rahmetini üzerinize yaysın, işinizde size kolaylık ve fayda ihsan etsin."

17 – “Onlara baksaydın görürdün ki Güneş doğunca mağaralarının sağından dolaşır, batarken de sol taraftan onları makaslardı. Onlar da mağaranın genişçe dehlizinde bulunuyordu. İşte onların böylece uyumaları Allah’ın ayetlerindendir. Allah kime hidayet verirse odur doğru yolda olan; kimi de hidayetten mahrum eder de şaşırtırsa, artık imkânı yok, ona yol gösterecek bir dost bulamazsın.”

(Mağaranın kapısının tam kuzeye baktığı anlaşılıyor. İşte bundan ötürü mağaraya Güneş ışığı girmiyor ve yanından geçen biri içeride ne olduğunu göremiyordu.)

18 – “Sen onları uyanık sanırdın, halbuki gerçekte onlar uykuda idiler. Yanları ezilmesin diye Biz onları gâh sağa, gâh sola çevirirdik. Köpekleri ise mağara girişinde ön ayaklarını yaymış vaziyette duruyordu. Onları görseydin sen de ürker, derhal dönüp kaçardın, için korku ile dolardı.”

(Dağ başında, uzanmış vaziyette iken sağa sola dönüp duran üç beş kişi... onları koruyan korkunç bir nöbetçi köpek... öylesine ürkütücü bir manzara oluşturunca ki oraya göz atan kişi onların efsanevi dehşetli caniler olduğunu sanır derhal uzaklaşmaya çalışırdı. Bu da onların, yıllarca dış dünyadan güven içinde olmalarını sağladı.)

19-20 – “İşte, onları nasıl uyuttuysak öylece de uyandırdık. Derken aralarında konuşmaya başladılar. Birisi: "Ne kadar uykuda kaldınız?" diye sorunca bazıları: "Bir gün, belki bir günden de az!" diye cevap verdiler. Diğerleri de: "Uykuda ne kadar kaldığınızı tam tamına ancak Rabbiniz bilir" dediler. "Siz onu bırakın da, açlığımızı gidermeye bakalım. Şu akçeyi verip içimizden birini şehre gönderelim de baksın hangi yiyecek daha hoş ve helal ise ondan size azık tedarik etsin." "Bir de gayet nazik ve tedbirli davransın, varlığınızı ve bulunduğunuz yeri sakın hiç kimseye hissettirmesin." "Çünkü onlar sizi ellerine geçirirlerse ya taş a tutar, ya da kendi dinlerine döndürürler, bu takdirde de ebediyyen felah bulamazsınız."

21 – “Fakat Bizim takdirimiz başka idi. Nasıl onları uyutup sonra uyandırdıysa, aynı şekilde öbür kullarımızı da Ashab-ı Kehf'in durumundan haberdar ettik ki Allah'ın haşır vâdinin gerçeğin ta kendisi olup hakkında hiçbir şüphe olmayacağını onlar da anlasınlar. Derken onları bulan halk, kendi aralarında onlar hakkında ne yapacaklarını tartışmaya giriştiler. Bazıları: "Onların anısına bir anıt dikin, biz gerçek durumlarını anlayamadık, onların Rabbi hallerini pek iyi bilir" derken, görüşleri ağır basan müminler ise: "Mutlaka onların yanıbaşlarına bir mescid yapacağız" dediler.”

(Şehre gönderdikleri arkadaşları üç asır önce müşrik Decius devrinin parası, o zamanın kıyafeti ve

konusma tarzı ile dikkat çekti. Onu görenler, hazine bulduğu zannı ile kendisini yöneticilere götürdüler. İfadesini alınca, halkın çoğu da onların dinini benimsediğinden kitle halinde mağaraya vardılar. Ashab-ı Kehf din kardeşlerini selamlayıp ruhlarını o sırada teslim ettiler. Böylece haşrin ispatına canlı bir delil teşkil ettiler.)

22 – “İnsanların kimi: "Onlar, üç kişi idi, dördüncüleri de köpekleri idi" diyecekler. Bazıları da: "Beş kişi, idiler, altıncıları da köpekleri idi" diyecekler. Bunlar, gayb hakkında tahmin yürütmekten ibarettir. Kimileri de: "Onlar yedi kişi olup sekizincileri de köpekleri idi" derler. De ki: "Onların sayısını tamtamına Rabbim bilir" Onlar hakkında bilgisi olan çok az kişi vardır. Öyleyse onlar hakkında, sathi tartışma dışında kimse ile münakaşa etme ve bu konuda ileri geri konuşanlardan da hiç bir bilgi isteme.”

(Kur'an, onların sayıları, hangi şehirde oldukları gibi konuları teferruat sayıp asıl çıkarılması gereken derslere dikkat çeker. Şöyle ki: 1- Mümin, haktan dönmemeli 2- Maddi imkânlardan çok, Allah'a dayanmalı. 3- Allah'ın ölüleri diriltmeye kadir olduğuna kesinlikle inanmalı. Buna rağmen insanlar bu konuda çok konuşmuşlardır. Sayılarının yedi olduğu ve şehirlerinin de Türkiye'de Kahramanmaraş ili Afşın ilçesinde olduğu ve hala isimlerinin çocuklarına vurularak hatıralarının çok canlı yaşatıldığı meşhurdur.)

23-24 – “Hiçbir konuda: "Allahın dilemesine bağlamaksızın, Ben yarın mutlaka şöyle şöyle yapacağım" deme! Bunu unuttuğun takdirde Allahı zikret ve: "Umarım ki Rabbim, doğruluk yönünden beni daha isabetli davranışa muvaffak kılar" de.”

25 – “Mağaralarında üç yüz yıl kaldılar. Bazıları buna dokuz yıl daha ilave ettiler.”

26 – “Sen: "Ne kadar kaldıklarını asıl Allah bilir. Zira göklerin ve yerin gaybını bilmek Ona mahsustur. O öyle güzel görür, öyle güzel işitir ki! Oysa onların Ondan başka hâimleri yoktur. O, kendi hükmüne kimseyi ortak yapmaz." de.”

27 – “Sana vahyedilen Rabbinin Kitabını oku. O'nun sözlerini değiştirecek güç yoktur ve Ondan başka sığınak bulman da mümkün değildir.”

Bütün bu tarihi süreçte tevhit mücadelesinin bir şekli de hicret olmuştur. Hicretin mana ve önemini sön bölümlerde uzun uzun göreceğiz inşallah. Görüldüğü gibi kafir ve zalim iktidarların baskısı ve kötü çevre şartları sebebiyle, İslâmî bir hayat yaşayamayan her mükellef müslüman, mutlaka hicret etmek mecburiyetindedir.

ASR-I SAADETTE HİCRET

Mekkeli müşrikler, Rasûlullah (s.a.s)'ın dâvetini etkisiz bırakmak, insanları ona tabi olmaktan yüz çevirmek için çeşitli yollar denediler. Fakat onların, İslâm'ın sesini boğmak için gösterdikleri yoğun çabalara rağmen müslümanların sayısı gün geçtikçe artıyordu. Bu durum, müşriklerin iman edenlere karşı hırçınlaşarak sert tutum takınmalarına sebep oluyordu. Müşriklerin işkenceleri maalesef her geçen gün fazlalaşarak artış gösteriyordu.

Bu böyle sürüp gidince Mekke'de hayat müslümanlar için tahammül edilmez bir hal almıştı. Hangi kabileden olursa olsun müslüman olan herkes müşriklerin saldırısına uğruyordu. Sahabîlerin önemli bir kısmına ve özellikle de zayıf ve kimsesizlere, "Rabbiniz Allah'tır" demeleri yüzünden sayısız zulümler uygulanıyor, dinlerinden vazgeçirmek için onlara büyük baskılar yapıyordu. Bunalan Müslümanlara biraz soluk almak için bir hicret gerekiyordu.

Gerekliyordu ama o zamanlarda İslâm ülkesi diyebileceğimiz bir yer de yoktu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s), artık dayanılmaz eziyet ve işkence gören müslümanlara bir ferahlık olsun diye Mekke'den ayrılımlarını söyledi. Ashab;

- "Nereye gidebiliriz ki, ya Rasulullah?" diyerek, çaresizliklerini bildirdiler. Çünkü onlar, kendilerinin emniyette olabilecekleri bir yer bilmiyorlardı. Rasulullah onlara Habeşistan'ı işaret ederek;

- "İşte oraya gidin" dedi. Gerekçe olarak da orada kendilerini himaye edecek iyi niyetli bir hükümdarın varlığından söz etti. Bunun üzerine Habeşistan'a iki defa hicret edildi.

Aslında Habeşistan'da İslâmî bir düzenin varlığından söz edilemezdi. Fakat orada adaletli bir hükümdar ve dînî bir hürriyet vardı, zulüm yoktu. Bu nedenle Dârü'l- Küfr olan Mekke'yi bırakıp Darü'l-Emn'e (güven ülkesine) göç için izin verilmiş oluyordu.

Ancak Habeşistan'a hicret, mevcut problemin çözümünü sağlamıyordu. Bu, müslümanlar için belirli bir süreye kadar ferahlık sağlamak gayesine yönelikti. Habeşistan'daki muhacirler, burada hüküm sürmekte olan Necaşî'den iyi bir kabul görmüşlerdi. Rasulullah, (s.a.s) Habeşistan'a hicret edenlere: "Sizin için iki defa hicret vardır. Bunlardan biri Habeşistan'a, diğeri de Medine'ye olan hicretinizdir"²²⁷ demişti.

Habeşistan'a hicret edenlerin tamamı, Medine'ye hicret emredildikten sonra buraya göç ederek ikinci defa hicret etmişlerdi. Habeşistan muhacirlerinin sayısı yüz otuz kişi kadardır.²²⁸

Muhâcirler mallarını, yakınlarını, yaşadıkları toprakları, Allah için terkederken, gittikleri yabancı ülkede yabancılıklarından dolayı çektikleri zorluklar, mahrumiyetler yanında, müşriklerin onları yok etmek için gösterdiği faaliyetler de son bulmuyordu. Nitekim müşrikler, Habeşistan'a giden muhacirlerin Mekke'den

²²⁷ Buhârî, İ'tisam, 16.

²²⁸ Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, İstanbul 1981, I, 119.

çıktıktan sonra peşlerine düşmüş ve Kızıldeniz sahillerine kadar izlerinden gitmişler; ancak, gemilerle denize açıldıklarından dolayı onlara yetişememişlerdi. Onları geri getirmek, en azından oradaki rahatlarını yok etmek için müşrikler, Necaşî nezdinde diplomatik faaliyetlere giriştiler. Fakat onların bütün bu çabaları boşa gitti elhamdu lillah.

BİRİNCİ HABEŞİSTAN HİCRETİ

Şimdi biz İslam Tarihi'nin "Paygamberler" dönemindeki olaylarını en geniş olarak toplayan Üstat M. Asım Köksal'dan hadiseyi takip edelim inşallah. Yalnız baştan söyleyelim, çok önemliler hariç, biz onun bilgi alırken verdiği bütün kaynakları zikretmeyeceğiz. Çünkü bu işlem gereksiz yere kitabın sayfalarını şişirir. Üstelik bu hem ilmî ve ahlakî değildir, hem de buna hakkımız yoktur. Çünkü biz o kaynakları açıp oradan bilgi almadık. Bu yüzden böyle yapmış gibi o kaynakları vermek, okuyucumuzu aldatmak olurdu. Arzu edenler ondan takip edebilirler.

Bu kısa açıklamadan sonra gelelim konumuza. Peygamberimiz Aleyhiselam; Kureyş müşriklerinin, kendi kabilelerinden iman edenleri dinlerinden döndürmek için hapsedtiklerini, işkencelere uğrattıklarını ve bunu giderek şiddetlendirdiklerini görünce, Müslümanlara:

- "Siz şimdi yeryüzüne dağılın. Yüce Allah sizi yine bir araya toplar!" buyurdu.

Müslümanlar:

- "Yâ Rasûlallah! Nereye gidelim?" diye sordular. Peygamberimiz (sav), Habeş ülkesinin bulunduğu yana eliyle işaret ederek:

- "İşte, oraya! Habeş toprağına giderseniz iyi olur! Çünkü orada yanındakilerin hiçbirine zulmetmeyen bir kral vardır. Hem, orası bir doğruluk ülkesidir. Yüce Allah içinde bulunduğunuz sıkıntılardan bir çıkış ve kurtuluş yolu açıncaya kadar, siz orada bulunun!" buyurdu.

Habeş ülkesi, hicret için, Peygamberimiz (sav)in en hoşuna giden yerdı. Zaten, Kureyşlilerin Habeşlilerle ticaret anlaşmaları vardı. Habeş ülkesi, öteden beri, Kureyşlilerin ticaret için kışın gidip geldikleri, geçimlerini bol bol sağladıkları emniyetli bir yerdı. Bunun için, Peygamberimiz (sav), Habeş ülkesine gitmelerini Müslümanlara emretti. Bu emir, onun sadece yaşadığı yerleri değil, dış dünyayı da değerlendirmedeki bilgi, feraset ve isabetini gösterir.

Habeş ülkesine ilk hicret, nübüvvetin beşinci yılında ve Recep ayında idi. Dinlerinden döndürölmekten korkup, dinî bir vazife olarak Allah'a doğru kaçmak üzere; kimi yalnız başına, kimi zevcesiyle birlikte, kimi binitli, kimisi de yaya olarak Habeş ülkesine hicret etmek için Mekke'den gizlice yola çıktılar. Bu ilk kafilede şunlar vardı:

1- Hz. Osman b. Affan, 2- Hz. Osman'ın zevcesi Hz. Rukayye, 3- Ebu Huzeyfe b. Utbe, 4- Ebu Huzeyfe'nin zevcesi Sehle Hatun, 5- Zübeyr b. Avvam, 6- Mus'ab b. Umeyr, 7- Abdurrahman b. Avf, 8- Ebu Seleme b. Abdülesed, 9- Ebu Seleme'nin zevcesi Hz. Ümmü Seleme, 10- Osman b. Maz'un, 11- Âmir b. Rebîa, 12- Âmir b. Rebîa'nın zevcesi Leyla Hatun, 13- Ebu Sebre b. Ebi Rühm 14- Ebu Sebre'nin zevcesi Ümmü Külsûm Hatun, 15- Hâtîb b. Amr, 16- Süheyl b. Beyzâ, 17- Abdullah b. Mes'ud.

Toplam sayıları oniki erkek ile beş kadından oluşan onyedî kişilik bu hicret, İslâm'da Habeş ülkesine yapılan ilk hicret idi.

Hız. Osman'la Hız. Rukayye'nin yolculukları hakkındaki haberleri, Peygamberimiz (sav)a ulaşmakta biraz gecikmişti. O sırada, Kureyşilerden bir kadın, Habeş ülkesinden gelmişti. Ona sorulunca:

- "Yâ Muhammed! Damadını, yanında zevcesi olduğu halde gördüm!" dedi.

Peygamberimiz (sav):

- "Kendilerini ne halde gördün?" diye sordu. Kadın:

- "Damadın, zevcesini şu hayvanlardan bir merkebin üzerine bindirmişti. Kendisi de onu sürüp gidiyordu" dedi. Peygamberimiz (sav):

- "Onların sahipleri Allah olsun! Şüphesiz ki, Osman; Lut ((sav))'dan sonra, zevcesiyle birlikte hicret eden ilk kişidir!" buyurdu.

Kendisini ilahî kadere teslim ederek teselli buluyor ve buna yardımcı olan örneği de hemen bildiriyordu. İşte ilim böyle faydalı bir şeydi. Yıllar önce geçen bir olaydan bugün insana dersler, ibretler ve teselliler sunuyordu.

Mekke'den gizlice ayrılmış olan ilk Muhacir kafilesi Şuaybe'ye varıp kavuştukları sırada, Yüce Allah'ın lutfundan olmalı ki, iki tüccar vapuru gelivermiş; Muhacirleri, Habeş ülkesine götürmek üzere, yarım altına bindirmişti. Arkalarındaki büyük tehlikeden haberleri bile yoktu.

Çünkü Kureyş müşrikleri, yakalamak için Muhacirlerin arkalarına düşmüşlerdi. Onları denize kadar takip ettilerse de yetişemediler, ellerinden kaçırarak kaybettiler. Deniz sahiline vardıkları sırada vapurlar Muhacirleri bindirip denize açılmış bulunduğu için, onlardan hiçbirini yakalayamadılar. Muhacirler, Necaşî'nin ülkesine selamete varıp kavuştular.

Muhammed Hamidullah "İslam Peygamberi" kitabının 195. Numaralı verdiği bilgide "Elimizde, Resulullah (sav)'ın Habeş kralı Necaşî'ye yazdığı ve

Ca'fer ve beraberindekilere yakınlık göstermesini tavsiye ettiği bir mektubu bulunmaktadır. Ca'fer'in bu mektubu beraberinde götürdüğünü ve Resulullah (sav)'ın Necâşî'yi bizzat tanıdığını belirtmemiz gerekir.” demektedir.

İbn Kayyim de “Zadu'lMead” isimli eserinde bu mektuptan şöyle bahseder: “Allah Rasûlü'nün (s.a.) Medine'ye hicretinin 7. senesi Rabiülevvel ayında Allah Rasûlü (s.a.) Necaşî'ye İslâm'a davet mektubu yazdı ve onu Amr b. Ümeyye ed-Damrî ile gönderdi. Mektup kendisine okununca Necâşî müslüman oldu ve: ‘Yemin olsun O'na gitmeye gücüm olsa mutlaka giderdim’ dedi.”²²⁹

Hz. Peygamber (s.a.) Necaşî'ye, kendisini Ebu Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe ile nikahlaması için mektup yazdı. Mekke'nin liderlerinden birisinin kızı olan Ümmü Habibe, dinini yaşamak adına büyük bir fedakarlık yaparak, kocası Ubeydullah b. Caş ile birlikte Habeş ülkesine hicret edenler arasına katılmıştı. Kocası orada hıristiyan oldu ve öldü.²³⁰ Kendisi gurbette garip ve fakir kaldı. İmanından asla vazgeçmedi. Bu yüzden teselli edilmesi ve ödüllendirilmesi gerekiyordu.

Bunun üzerine Necâşî, Ümmü Habibe ile Hz. Peygamber'in (s.a.) nikâhını kıydı ve Hz. Peygamber (s.a.) adına Ümmü Habibe'ye mehir olarak dört yüz dinar

²²⁹ İbn Sa'd, Tabakât'ta (8/98, 99) zayıf bir ravî olan Vâkîdî'den rivayet etmiştir. Ancak Buharî (63/38) ve Müslim'in (952) de rivayet ettikleri üzere Necâşî'nin müslümanlığı kesindir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.) onun gıyabında cenaze namazını kılmış ve: "Bugün Allah'ın salih bir kulu Ashame Öldü" demiştir.

²³⁰ Bu olay tarihte çok üzüldüğüm olaylardandır. Nasıl olur diye düşünmüşümdür. Demek iman noktasında gevşeklik ve ihmallik olmamalı, insan kendisi ve sorumlu oldukları için onu korumak adına her an tetikte olmalı ve bilgi, amel ve arkadaş birlikteliği ile onu her an beslemeli. Elbette Allah Teâlâ'nın hidayetine sığınmak en başta gelir. Rabbim imanımızı hep korusun.

verdi. Nikâhda Ümmü Habibe'nin velisi ise Hâlid b. Saîd b. Âs idi.²³¹

Birinci Habeşistan Hicretinden Dönüş

Nübüvvetin beşinci yılında Recep ayında Habeş ülkesine sığınmış olan Müslümanlar, Şaban ve Ramazan ayında orada oturdular. Mekkelilerin Peygamberimiz (sav)la birlikte secde ettiklerini, Müslüman olduklarını, Mekke'deki Müslümanların güvenliğe kavuştuklarını, Velid b. Mugîre ve Ebu Uhayha'nın, Peygamberimiz (sav)in arkasında secde ettiklerini işitince:

- "Bunlar Müslüman olduktan sonra, Mekke'de Müslüman olmayan kim kalır? Bize, kendi kavim ve kabilemiz daha sevgilidir! Onlar iman etmiş olunca, dönelim yanlarına!" dediler.

İşte vatan sevgisi budur ve hicret bu sevgiyi Allah için aşmaktır. Bu da hicretin nasıl bir zorluk ve fedakarlık olduğuna güzel bir derstir.

Bunun üzerine:1- Hz. Osman, 2- Hz. Osman'ın zevcesi Hz. Rukayye, 3- Ebu Huzeyfe, 4- Ebu Huzeyfe'nin zevcesi Senle Hatun, 5- Abdullah b. Cahş, 6- Utbe b. Gazvan, 7- Zübeyr b. Avvam, 8- Mus'ab b. Umeyr, 9- Suveyb b. Sa'd, 10- Tuleyb b. Umeyr, 11- Abdurrahman b. Avf, 12- Mikdad b. Amr,13- Abdullah b.

²³¹ İbn Sa'd, Tabakât'ı&(\$/91), Vâkıdî -Abdullah b. Amr b. Zühayr - İsmail b. Amr b. Saîd el-Ümevî-Ümmü Habibe senediyle rivayet etmiştir. Vâkıdî zayıftır. Ancak Ebu Davud (2086 ve 2107) ve Nesâî'nin (6/119) rivayetlerine göre ümmü Habibe, Ubeydullah b. Cahş'ın nikâhındaydı. Ubeydullah Habeşistan'da vefat edince Necaşî, Ümmü Habibe ile Hz. Peygamber'i (s.a.) nikahladı ve ona dört bin dirhem mehir verdi ve onu Şurahbîl b. Hasene ile beraber Allah Rasûlü'ne (s.a.) gönderdi. Bu rivayetin senedi sahihtir. Nakleden, İbn Kayyim el-Cevziyye, Za'du'l-Mead, İklim Yayınları: III. 46.

Mes'ud,14- Ebu Seleme b. Abdulesed, 15- Ebu Seleme'nin zevcesi Hz. Ümmü Seleme,16- Şemmas b. Osman,17- Ayyaş b. Ebi Rebia,18- Seleme b. Hişam,19- Ammarb. Yâsir, 20- Muattib b. Avf,21- Osman b. Maz'un,22- Sâib b. Osman,23- Kudame b. Maz'un, 24- Abdullah b. Maz'un, 25- Huneys b. Huzafe, 26- Hişam b.Âs27- Âmir b. Rebia, 28- Âmir b. Rebia'nın zevcesi Leylâ Hatun, 9- Abdullah b. Mahreme, 30- Abdullah b. Süheyl, 31- Ebu Sebre b. Ebi Rühm, 32- Ebu Sebre'nin zevcesi Ümmü Külsûm Hatun, 33- Sekran b. Amr, 34- ekran b. Amfîn zevcesi Hz. Şevde, 35- Sa'd b. Havle, 36- Ebu Ubeyde b. Cerrah, 37- Amr b. Haris, 38- Süheyl b. Beyzâ, 39- Amr b. Ebi Serh'ten oluşan, otuzüçü erkek, altısı kadın otuzdokuz kişilik bir kafilâ nübüvvetin beşinci yılında Şevval ayında Mekke'ye yaklaşp da müşriklerin Müslümanlığı kabul ettiklerine dair işittiklerinin asılsız olduğunu öğrendikleri zaman, Habeş ülkesine geri dönüp gitmek kendilerine çok ağır geldi. Himayesiz olarak Mekke'ye girmekten de korktular. Aralarında uzun uzadıya konuştuktan sonra;

- "Mekke'ye girelim, Kureyşlilerin ne durum ve tutumda olduklarına bakalım, sonra da Habeş ülkesine tekrar dönüp gidelim!" dediler.

Bunun üzerine, içlerinden her biri, Mekkelilerden birisinin himayesine girinceye kadar beklediler. Ancak müşrik olan akraba veya dostlarından birisinin himayesinde, ya da müşriklere hiç görünmeden, gizlice, Mekke'ye girebildiler. Nitekim, Hz. Osman, akrabasından Ebu Uhayha Saîd b. Âs'ın himayesine girdi. O da:

- "Ey Kureyş cemaatı! Ebu Uhayha, Osman b. Affan'ı himayesine aldı! Ona dokunmayınız!" diyerek Mekke'de nida ettirdi. Hz. Osman, bu suretle, güvenliğe ve sabah akşam Resûlullah (sav)in yanına gitme imkânına kavuşmuş oldu. Ebu Huzeyfe b. Utbe, Ümeyye b. Halefîn

himayesine girdi. Diğerleri de isimleri kitaplarda yazılı kişilerin himayesine girdiler.

İmanlı Vicdan

Osman b. Maz'un, Velid b. Mugîre'nin himayesi altında yiyip içip rahatça yaşarken, Resûlullah (sav) ve ashabının ibtilâya uğradıklarını, yani çeşit çeşit bela ve musibetlere maruz kaldıklarını, bazılarının ateşle dağlandıklarını, kırbaçla dövüldüklerini görünce, düşünceye daldı. Bu durumu imanlı vicdanı kaldıramıyordu. Kendisi kaygısız, korkusuz, afiyet içinde yaşarken, kardeşlerinin eziyet ve işkence içinde olmaları bir türlü içine sinmiyor, bu durumdan çok üzülüyor ve utanıyordu. İşte imanın vicdanı arındırması buydu! İşte din kardeşliği böyle bir şeydi!

Nihayet içinde bulunduğu rahat durumu terkederek, dostları gibi bela ve musibete uğramayı ve işkence çekmeyi istedi:

- "Vallahi, arkadaşlarımla ve ev halkının Allah yolunda uğradıkları türlü belâ ve işkencelere, bir müşrikin himayesi altında bulunarak benim uğramayışım, emniyet içinde bulunuşum, benim için büyük bir noksandır! Şaşılacak şey! Bir müşrikin himayesi altında nasıl bulunabilirim?! Allah'ın himayesi, daha şerefli, daha emniyetlidir!" diyerek Velid b. Mugîre'nin yanına gitti. Velid b. Mugîre, o sırada, Mescid-i Haram'da bulunuyordu. Osman b. Maz'un ona:

- "Ey Abdüşşems'in babası! Ey amca! Ey amcamın oğlu! Sen beni himayene aldın! Güzelce de himaye ettin! Taahhüdünü yerine getirdin! Şu ana kadar senin himayen altında idim. Şimdi senin himayenden çıkıp Resûlullah (sav)in yanına gitmek istiyorum. Çünkü o ve ashabı, benim için örnektir! Artık, üzerimdeki himayeni sana iade

ediyorum! Beni Kureyşlilerin içine götürüp üzerimdeki himayenden vazgeçtiğini bildirmeni istiyorum!" dedi.

Velid b. Mugîre:

- "Ey kardeşimin oğlu! Ne için himayemden çıkmak istiyorsun? Yoksa, kavmimden bir kimse sana işkence mi yaptı? Veya küfür mü etti? Sana bir kimseden kötülük mü erişti"? Yoksa, benim himayem sana yeterli olmadı mı?" diye sordu.

Osman b. Maz'un:

- "Hayır! Vallahi, bana ne bir kimse çatmış, ne de işkence yapmıştır. Fakat, ben Yüce Allah'ın himayesinde bulunmaya razı oluyor, O'ndan başkasının himayesinde bulunmayı istemiyorum!" diyerek ısrar edince, Velid b. Mugîre:

- "Öyleyse, Mescid'deki toplantı yerine gidelim de, benim seni himaye edişimi orada açıklamış olduğum gibi senin üzerinde bulunan himaye taahhüdümü de orada bana açıktan iade ve red et.

Kalkıp Mescid'deki toplantı yerine gittiler. O sırada Kureyşliler, her zaman olduğu gibi, toplu bir halde bulunuyorlar; ünlü şair Lebid de onlara şiir okuyordu. Velid b. Mugîre, Osman b. Maz'un'un elinden tutup, Kureyşlilerin yanına vardı:

- "Bu Osman b. Maz'un, üzerinde bulunan himaye taahhüdümünden vazgeçmem için ısrar edip bana galebe çaldı. Himaye taahhüdümü bana red ve iade etmek üzere buraya geldi. Sizi şahit tutarım ki, ben onu himaye etmekten vazgeçtim; kendisi himayem altına girmeyi tekrar isteyinceye kadar!" dedi. Osman b. Maz'un da:

- "Kendisine, üzerimdeki himaye taahhüdünü red ve iade ettiğim doğrudur. Gerçekten, ben onu ahdine vefakâr, himayesini de çok iyi buldum. Fakat, ben istedim ki, Allah'tan başkasının himayesinde bulunmayayım. Bunun için, onun üzerimdeki himayesini kendisine red ve

iade ettim!" dedi ve oradan ayrıldı. Bazı rivayetlerde ayrılmadan önce ona ilk tokadı patlatan, bu amcası oldu.

Osman b. Maz'un Kureyşlilerin Mescid'deki toplantı meclislerine varıp oturdu. Şair Lebid, o sırada, Kureyşlilere şiir okuyordu ve:

- "İyi biliniz ki, Allah'tan başka, herşey bâtıldır" deyince, Osman b. Maz'un:

- "Doğru söyledin!" dedi.

Lebid:

- "Her nimet de zaildir" deyince, Osman b. Maz'un:

- "Yalan söyledin! Cennet nimeti zevale ermez!" dedi.

Halk, Lebid'e yöneldiler ve:

- "Okuduğunu tekrarla!" dediler. Lebid ilk mısraı tekrar okuyunca, Osman b. Maz'un onu tekrar doğruladı. Lebid ikinci mısraı okuyunca da, Osman b. Maz'un onu tekrar yalanladı. Bunun üzerine, Lebid:

- "Vallahi, ey Kureyş cemaatı! Sizin meclislerinizdekine böyle şeyler yapılmaz, sövülmezdi. Sizin meclisinizdeki, hiç üzülmezdi. Akılsızlık, sizin hal ve şânınızdan değildi. Meclisinizdekini böyle üzme âdeti, içinizde ne zaman çıktı?!" dedi. Meclistekiler:

- "Bu, beyinsiz bir gençtir. Kavminin dinine aykırı tutum ve davranıştıdır" dediler.

Mecliste bulunan asıl beyinsizlerden bir adam, Abdullah b. Ebi Mugîre, Osman b. Maz'un hakkında, Lebid'e:

- "Bu, onun yanındaki beyinsizler içinde bir beyinsizdir! Kendisi bizim dinimizden ayrılmıştır. Sen, onun sözünden, kendine üzüntü verme!" dedi.

Osman b. Maz'un onun akılsızlık isnadını kendisine red ve iade edince, iş büyüdü. O adam kalkıp Osman b. Maz'un'un gözüne şiddetli bir şamar attı, onun gözünü gövertti. Sa'd b. Ebi Vakkas da, sıçrayıp indirdiği bir

yumrukla, Abdullah b. Ebi Mugîre'nin burnunu kırdı. Velid b. Mugîre o sırada Osman b. Maz'un'un yakınında bulunuyor, yeğenine yapılanı görüyor, hatta gülüyordu! Osman b. Maz'un'un çevresindekiler:

- "Vallahi, ey Osman! Sen o koruyucu himayede kalsaydın, ondan istiğna göstermeşeydin, gözün bu musibete uğramazdı!" dediler. Osman b. Maz'un ise:

- "Allah'ın himayesi daha emin, daha şerefli dir! Sağ lam kalan gözüm de öbür kardeşinin uğradığı şeye uğramaya muhtaçtır. Bana, Resûlullah (sav) bir örnektir! Onun yanında bulunanlar da bir örnektir!" dedi.

Velid b. Mugîre:

- "Vallahi, ey kardeşimin oğlu! Eğer sen benim koruyucu himayemden müstağni davranmamış, himayemde kalmış olsaydın, gözün bu musibete uğramazdı!" dedi.

Osman b. Maz'un:

- "Hayır! Vallahi, ey Abdüşşems'in babası! Sağ lam kalan şu gözüm de, Allah yolunda öbür kardeşinin uğradığı musibet gibi bir musibete uğramaya muhtaçtır! Ben senden daha aziz ve daha güçlü bir Zâtın himayesindeyim!" dedi.

Velid b. Mugîre:

- "Gel, kardeşimin oğlu! İstersen ben seni tekrar himayeme alayım" dedi.

Osman b. Maz'un:

- "Hayır!" dedi.

Dinlerinden döndürölmek için Kureyş müşrikleri tarafından türlü işkencelere uğratılan; ateşle dağlanan, kırbaçla dövölen sahabiler vardı. Osman b. Maz'un'un Müslöman arkadaşları ve ev halkı da, dinlerinden döndürölmek için türlü işkencelere uğratılmakta idiler. Habeş ölkesinden Mekke'ye döndöğü zaman, Seleme b. Hişam, amcası ve kardeşi tarafından hapsedildi. Kardeşi

Ebu Cehil onu dövdü, aç ve susuz bıraktı. Abdullah b. Süheyl; Habeş ülkesinden Mekke'ye dönünce, babası Süheyl b. Amr, onu Müslümanlıktan döndürmek için sımsıkı bağlayıp yanında tuttu, hapsedti. Hişam b. Âs da, Habeş ülkesinden dönünce, yakalanıp Mekke'de hapsedildi. Müslümanlardan yedisinin Mekke'de tutuklulukları, uzun müddet devam etti.

İKİNCİ HABEŞİSTAN HİCRETİ

Kureyş müşrikleri Habeş ülkesinden Mekke'ye dönen Muhacir Müslümanların Habeş Necaşî'si tarafından çok iyi korunduğunu işitip, onlardan yakaladıklarını en ağır işkencelere uğratmaya başladıkları zaman, Peygamberimiz (sav) onların Habeş ülkesine ikinci kez hicret etmelerine izin verdi.

Hz. Cafer b. Ebi Talib de, Peygamberimiz'e (sav) başvurup "Hiç kimseden korkmaksızın Allah'a ibadet edebileceğim bir yere gitmeme izin ver" dedi, kendisine izin verildi. Bunun üzerine, içlerinde Hz. Cafer'in de bulunduğu bir Müslüman topluluğu; dinlerinden döndürülmek tehlikesinden korunmak ve Rablerine rahatça diledikleri gibi ibadet edebilmek için, Habeş ülkesine hicret ettiler. Habeş ülkesine yapılan bu ikinci hicret de, yine nübüvvetin beşinci yılında idi.

Habeş ülkesinden Mekke'ye gelip de müşriklerin işkencelerine uğrayınca geri dönen Muhacirlerin yanına, Mekke'deki Müslümanlardan katılanlar olduğu gibi; sonradan, fırsat buldukça, kabile kabile Habeş yolunu tutanlar da olmuş ve orada toplanmışlardır.

Bu ikinci hicrete katılmış olanların isimleri gruplar halinde şöyle sıralanmıştır:

1- Hz. Cafer b. Ebi Talib, 2- Hz. Cafer'in zevcesi Esmâ binti Umeys Hatun, 3- Hz. Osman b. Affan, 4- Hz.

Osman'ın zevcesi Hz. Rukayye, 5- Amr b. Saîd, 6- Amr b. Saîd'in zevcesi Hz. Fâtıma Hatun, 7- Halid b. Saîd, 8- Halid b. Saîd'in zevcesi Ümeyne (Hümeine) Hatun, 9- Abdullah b. Caşş, 10- Ubeydullah b. Caşş, 11- Ubeydullah b. Caşş'ın zevcesi Hz. Ümmü Habibe, 12- Kays b. Abdullah, 13- Kays b. Abdullah'ın zevcesi Bereke Hatun, 14- Muaykib b. Ebi Fâtıma, 15- Ebu Huzeyfe b. Utbe, 16- Ebu Mûse'l-Eş'arî 17- Utbe b. Gazvan, 18- Zübeyr b. Avvam, 19- Esved b. Nevfel, 20- Yezid b. Zem'a, 21- Amr b. Ümeiyye, 22- Tuleyb b. Umeyr, 23- Mus'ab b. Umeyr, 24- Suveyb b. Sa'd, 25- Cehm b. Kays, 26- Amr b. Cehm, 27- Huzeyme b. Cehm, 28- Ebu'r-Rûm b. Umeyr, 29- Firas b. Nadr, 30- Abdurrahman b. Avf, 31- Âmir b. Ebi Vakkas, 32- Muttalib b. Ezher, 33- Muttalib b. Ezher'in zevcesi Remle Hatun, 34- Abdullah b. Mes'ud, 35- Utbe b. Mes'ud, 36- Mikdad b. Amr, 37- Haris b. Halid, 38- Haris b. Halid'in zevcesi Reyta Hatun, 39- Amr b. Osman, 40- Ebu Seleme Abdullah b. Abdülesed, 41- Ebu Seleme'nin zevcesi Hz. Ümmü Seleme, 42- Şemmas b. Osman, 43- Hebbar b. Süfyan, 44- Abdullah b. Süfyan, 45- Hişam (Hâşim) b. Ebu Huzeyfe, 46- Seleme b. Hişam, 47- Ayyaş b. Ebi Rebia, 48- Muattib b. Avf, 49- Osman b. Maz'un, 50- Sâib b. Osman, 51- Kudâme b. Maz'un, 52- Abdullah b. Maz'un 53- Hâtıb b. Haris, 54- Hâtıb b. Hâris'in zevcesi Fatma Hatun, 55- Muhammed b. Hâtıb, 56- Haris b. Hâtıb, 57- Hattab b. Haris, 58- Hattab b. Hâris'in zevcesi Fukeiye Hatun, 59- Süfyan b. Ma'mer, 60- Süfyan b. Ma'mer'in zevcesi Hasene Hatun, 61- Câbir b. Süfyan, 62- Cünâde b. Süfyan, 63- Şurahbil b. Hasene, 64- Osman b. Rebia, 65- Huneys b. Huzafe, 66- Abdullah b. Haris, 67- Hişam b. Âs, 68- Kays b. Huzâfe, 69- Ebu Kays b. Haris, 70- Abdullah b. Huzâfe, 71- Haris b. Haris, 72- Ma'mer b. Haris, 73- Bişrb. Haris, 74- Saîd b. Haris, 75-

Sâib b. Haris, 76- Umeyr (İmran) b. Riab, 77- Mahmiyye b. Cez', 78- Ma'mer b. Abdullah, 79- Urve b. Ebi Üsâse, 80- Adiyy b. Nadle, 81- Numan b. Adiyy, 82- Âmir b. Rebia, 83- Âmir b. Rebia'nın zevcesi Leylâ Hatun, 84- Ebu Sebre b. Ebi Rûhm, 85- Ebu Sebre'nin zevcesi Ümmü Külsûm Hatun, 86- Abdullah b. Mahreme, 87- Abdullah b. Süheyl, 88- Salîtb. Amr, 89- Sekran b. Amr, 90- Sekran b. Amfin zevcesi Hz. Şevde, 91- Malik b. Zem'a, 92- Malik b. Zem'a'nın zevcesi Âmire Hatun, 93- Hâtıb b. Amr, 94- Sa'd b. Havle, 95- Ebu Ubeyde b. Cerrah, 96- Süheyl b. Beyzâ, 97- Amr b. Ebi Şerh, 98- lyaz b. Züheyr, 99- Osman b. Abdi Ganm, 100- Saîd b. Abdi Kays, 101- Haris b. Abdi Kays.²³²

Ömer Hazret Olmadan

Bu esnada geçen bir hatıra çok dikkat çekici ve çok dokunaklıdır. İslam'a davet ve tebliğ açısından da ibret verici bir durumdur. hiç kimseden ümit kesmemeye, hiç kimseyi ıskartaya çıkarmamaya, hep umutla davete devam etmeye de güzel bir örnektir. Sabrın, yani dayanmanın, direnmenin, katlanmanın, fedakarlığın nasıl bir zafer oluşuna canlı misaldir.

Leylâ Hatun der ki: "Habeş ülkesine doğru gitmeye hazırlandığımız sırada, kocam Âmir, bazı ihtiyaçlarımızı sağlamak üzere yanımdan ayrılıp çarşıya gitmişti. Ömer b. Hattab, beni böyle hazırlık yaparken görünce, gelip başucuma dikildi. Kendisi o zaman müşrikti, daha

²³² İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s.345-353, Belâzuuf, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 198-227, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 57-63, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 115-118, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 67-69. Nakleden; M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: II. 32-35.

Müslüman olmamıştı. Bize karşı çok sert ve katı davranırdı. Kendisinden hep eza ve cefa çeker dururduk. Bana:

- Ey Ümmü Abdullah (Ey Abdullah'ın annesi)!

Demek, buradan gidiş var ha?' dedi. Ben de:

- Evet! Vallahi, artık Allah'ın yerlerinden bir yere çıkıp gideceğiz. Siz bizi işkencelere uğrattınız ve ezdiniz! Allah bize bir kurtuluş ve çıkış yolu açıncaya kadar, oralarda kalacağız, dedim. Bana:

- Allah size yoldaş olsun! dedi.

Kendisinden o güne kadar hiç görmediğim bir yumuşaklık ve yufka yüreklilik gördüm. Sonra dönüp gitti. Sanırım ki, bizim gidişimiz ona üzüntü vermişti. O sırada, Âmir işini bitirip yanıma gelince, kendisine:

- Ey Abdullah'ın babası! Biraz önce Ömer'in bize karşı gösterdiği yumuşaklığı ve yufka yürekliliği, gideceğimize duyduğu üzüntüyü bir görmeliydin! dedim. Amir:

- Sen onun Müslüman olacağını mı umuyorsun? dedi. Ben:

- Evet! Umuyorum, deyince, Âmir:

- Şunu iyi bil ki; sen Ömer'in babası Hattab'ın eşeğinin Müslüman olduğunu görünceye kadar, o kişi Müslüman olmaz!' dedi.²³³

Hazreti Ömer daha hazret olmadan işte böyle bir kafir idi. Müslümanlara öyle bir eziyet ve işkence ederdi ki, o zamana kadar ondan görülen sertlik ve Müslümanlığa karşı kaskatı yüreklilik o kadar fazla idi ki, işte kendisinden böylesine ümit kestirmişti. Ama Allah

²³³ İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 367, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 221-222, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 84, Zehebî, TârfViu'l-islâm, s. 181, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâyeve'n-nihâye, c.3, s.79,Heysemî, Meanau'z-zevâid, c. 6, s. 23-24, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c .2, s. 4-5. Bkz. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/36.

dilerse o dahi hidayete ererek Müslüman olur. Allah Teâlâ hidayetini verdikten sonra kalplerimizi küfre kaydırmasın, imanımızı muhafaza etsin.

Kureyş'in Boşa Giden Çabaları

Kureyş müşrikleri Resûlullah (sav)in ashabının Habeş ülkesinde emniyet ve sükûnete kavuşmuş ve orada yurt yuva edinip yerleşmiş olduğunu görünce, aralarında toplantı yaptılar. Onların; eski dinlerine döndürülmek üzere, yerleşmiş oldukları yerlerinden çıkarılmaları ve kendilerine geri çevrilmeleri için, Kureyşlilerden, gözü pek iki adamı, Abdullah b. Ebi Rebia ile Amr b. Âs'ı Necaşiye göndermeyi kararlaştırdılar. Necaşi ve kumandanları için topladıkları kıymetli hediyeleri de, iki elçi ile birlikte yolladılar.

Ebu Talib; Kureyşlilerin bu kararlarını ve Necaşi'ye elçi ile hediyeler gönderdiklerini öğrenince, bu akıllı, tedbirli ve gayretli ince insan, Muhacirleri müşriklerden korumaya teşvik için söyleyip Necaşiye gönderdiği beyitlerde şöyle dedi:

"Keşke, Cafer ile Amr'ın ve akrabadan düşmanların, uzaklarda, gurbette nasıl ve ne halde olduklarını bir bilseydim. Acaba Necaşi'nin ihsanları Cafer ile arkadaşlarına ulaştı mı? Yoksa bir arabozucu buna engel mi oldu ki? Dilerim: Lanet ve nefret ettirici haller zât-ı devletinden sâdır olmasın! Hiç şüphesiz, sen asaletli ve cömert bir zâtsın! Senin himayende olanlar sıkıntı çekmezler. Muhakkak ki, Allah sana geniş bir saltanat ve pek çok iyilikler vermiştir. Sen yaşadıkça, Allah'ın bu bağışları sende kalacaktır. Sen çok cömertsin, bol bağışlısın! Senin bağışlarından dostlarda, düşmanlar da yararlanırlar!"

Peygamberimiz (sav)in zevcesi Hz. Ümmü Seleme demiştir ki: "Biz, Habeş ülkesine ayak bastığımızdan itibaren, Necaşi'de, en hayırlı bir komşuluk ve koruyuculuk gördük. Dinimiz hakkında güvenlik içinde bulunduk. Hiç eziyet edilmeksizin ve hoşlanmayacağımız hiçbir şey işitmeksizin, Yüce Allah'a ibadet ettik.

Kureyş müşrikleri, bu durumumuzu haber alınca, aralarında görüşme, konuşma yaptılar. Bizi geri çevirmesini istemek üzere, içlerinden, özü gözü pek iki kişiyi Necaşi'ye göndermeyi ve ona Mekke eşyasından, nâdir, kıymetli gördükleri şeylerden hediyeler sunmayı kararlaştırdılar. Necaşi'ye, Mekke'den götürülecek şeylerin en hoş gideni, beğenileni ise meşin olanlardı. Bunun için, Kureyş müşrikleri, bol miktarda Mekke meşini topladılar. Necaşi'nin kumandanlarından her birine ayrı ayrı hazırladıktan sonra, Abdullah b. Ebi Rebia ile Amr b. Âs'ı, hediyelerle birlikte yolladılar. Yollarken de, emirlerini yerine getirmelerini onlara emrettiler ve: 'Muhacirler hakkında Necaşi ile konuşmadan önce, her kumandana hediyelerini verin! Sonra da, Necaşi'ye hediyesini sunun ve kendisinden, yanındaki Muhacirlerle hiç konuşmadan, onları size teslim etmesini isteyin!' dediler.

Bu iki adam, Necaşi'nin yanına geldiler. O sırada biz, Necaşi'nin katında, hayırlı bir yurttaki, hayırlı bir koruyucu yanında idik. Mekke'den gelen iki Kureyşi, Necaşi ile konuşmadan önce, bütün kumandanların hediyelerini verdiler. Hediye verilmeyen kumandan kalmadı. Onların her birine hediyelerini verirken de: 'Bizden, birtakım akli ermez gençler gelip hükümdarın ülkesine sığındılar. Onlar kendi kavimlerinin dininden ayrıldılar, sizin dininize de girmediler. Kavimlerinin eşrafı, onları kendilerine geri çevirmesi için, bizi sizin hükümdara yolladılar. Biz onlar hakkında hükümdarla

konuştuğumuzda, onları bize teslim etmesini ve onların söyleyecekleri sözlere kulak asmamasını hükümdara tavsiye edin! Çünkü, kendi kavimleri onları daha iyi bilirler ve kusurlarını daha iyi anlarlar' dediler.

Kumandanların hepsi, Kureyş elçilerine 'Olur' dediler. Bundan sonra, elçiler, Necaşiye hediyelerini sundular. Necaşi hediyeleri kabul ettikten sonra, elçiler:

- Ey hükümdar! Bizden birtakım akli ermez gençler senin ülkene gelip sığındılar. Onlar kavimlerinin dininden ayrıldılar, senin dinine de girmediler. Onlar bizim de bilmediğimiz, senin de bilmediğin bir din icad ettiler, ortaya çıkardılar. Onların babalarından, amcalarından ve yakın akrabasından olan kavimlerinin eşrafı, onları kendilerini geri çevirmeniz için, bizi sana yolladılar. Çünkü onlar bunları başkalarından daha iyi bilirler, kusurlarını, kabahatlarını başkalarından daha iyi anlarlar, dediler.

Abdullah b. Ebi Rebia ile Amr b. Âs'ın en çok korktukları, istemedikleri şey, Necaşi'nin Muhacirleri çağırıp dinlemesi idi. Hükümdarın yanında bulunan kumandanları ona:

- Ey hükümdar! Bu iki adam doğru söylüyorlar. Kavimleri onları daha iyi bilirler ve kusurlarını daha iyi anlarlar. Sen onları bu iki adama teslim et, ülkelerine ve kavimlerine geri götürsünler, dediler.

Necaşi kızdı ve:

- Hayır! Vallahi, ben onları bu iki adama hemen teslim edivermem! Gelip ülkeme konmuş, beni başkalarına tercih ederek bana sığınmış olan bir cemaate kötülük yapılmaz! Onları yanıma çağırıp, şu iki adamın söyledikleri şeyler hakkında onlara sorular sorarım. Eğer onlar şu iki adamın dedikleri gibi iseler, kendilerini bu iki adama teslim eder, kavimlerine geri çeviririm. Şayet onlar bu iki adamın söyledikleri gibi değilse,

kendilerini bunlara karşı korur ve himayemde kaldıkları müddetçe de en güzel şekilde korur ve kollarım, dedi.

Sonra da, haber salıp Resûlullah (sav)in ashabını yanına çağırttı. Necaşî'nin davetçisi gelince, Muhacirler toplandılar, sonra da birbirlerine:

- Şimdi bu adamın yanına gittiğiniz zaman ona ne söyleyeceksiniz?' dediler ve yine birbirlerine,

- Vallahi, biz ancak bildiklerimizi, Peygamberimiz (sav)in bize emrettiklerini söyleriz. Ne olacaksa olsun!" dediler."

Ümmü Seleme Validemiz anlatıyor ki: "Muhacirler Necaşî'nin yanına vardıkları zaman, Necaşî, daha önceden kendi din adamlarını da yanına çağırmıştı. Onlar, Necaşî'nin çevresinde mushaflarını yaymış, açmış bulunuyorlardı. Necaşî, Muhacirlere:

- Siz, ne benim dinime, ne de şu milletlerden hiçbirinin dinine girmediğinize göre, sizin kavimlerinizden ayrılarak tutmuş olduğunuz bu din nasıl bir dindir?' diye sordu.

Muhacirler adına, Cafer b. Ebi Talib:

- Ey hükümdar! dedi. Biz Cahiliye halkından bir kavim idik. Putlara tapardık. Ölmüş hayvan eti yedik. Bütün kötülükleri yapardık. Akrabalarımızla ilgilerimizi keser, akraba hakkı gözetmezdik. Komşularımızı unuttur, komşuluk vazifelerini yerine getirmezdik. İçimizden güçlü olan, güçsüz, zayıf olanı yerdı. Yüce Allah bize kendimizden, soyunu sopunu, doğruluğunu, eminliğini, iffet ve nezahetini bildiğimiz Resûlü gönderinceye kadar, biz hep bu kötü durum ve tutumda idik. O peygamber, bizi, bizim ve babalarımızın Allah'tan başka tapageldiğimiz, taştan, ağaçtan, altın ve gümüşten yapılmış putları bırakarak Allah'ın birliğine inanmaya ve yalnız O'na ibadet etmeye davet etti. Yine o peygamber doğru söylemeyi, emaneti sahibine vermeyi, akraba

haklarını gözetmeyi, komşulara iyi davranmayı, haramlardan uzak kalmamızı, kan dökmekten geri durmamızı bize emretti. Yine o, bizi her türlü çirkin, yüz kızarcı söz ve işlerden, yalan söylemekten, yetim malı yemekten, iffetli kadınlara dil uzatmak ve iftira etmekten de men ve nehyetti. Ayrıca hiçbir şeyi kendisine eş ve ortak tutmaksızın, yalnız Allah'a ibadet etmemizi, namaz kılmanızı, zekât vermemizi, oruç tutmanızı da bize emretti.

Biz de onu doğruladık ve ona iman ettik. Allah tarafından getirdiği şeylere göre, ona tâbi olduk. Bir ve Tek olan Allah'a ibadet ettik, O'na hiçbir şeyi şirk koşmadık. O'nun bize haram kıldığını haram, helâl kıldığını helâl olarak kabul ettik.

Bunun üzerine, kavmimiz bize düşman kesildi. Bizi dinimizden döndürmek, Yüce Allah'a ibadetten vazgeçirip putlara taptırmak, öteden beri helâlleştirip serbestçe işleyegeldiğimiz kötülükleri tekrar işletmek için, bizi işkenceden işkenceye uğrattılar. Onlar bize böylece galebe çalıp zulmettikleri, bizimle dinimiz arasına gerildikleri ve tazyiklerini arttırdıkları zaman, biz senin ülkeneye çıkmak, sığınmak zorunda kaldık. Seni başkalarına tercih ile, senin korurluğunda ve komşuluğunda bulunmayı arzu ettik. Ey hükümdar! Biz senin yanında hiçbir zulme uğramayacağımızı umuyoruz!"

Necaşî:

- Allah tarafından peygamberinizin getirip sizlere bildirdiği şeylerden, senin yanında birşey var mı?" diye sordu. Cafer:

- Evet, var, dedi.

Necaşî:

- Onu bana oku! dedi.

Cafer, Meryem sûresinin baş tarafından, Yahya ve İsa (sav)ların doğumları ile ilgili âyetleri (1-35)

okuyunca, vallahi Necaşî o kadar ağladı ki, akan gözyaşlarından sakalı ıslandı. Necaşî'nin din adamları da, okunan âyetleri dinledikleri zaman, ağladılar ve hatta onların mushafları da gözyaşlarından ıslandı. Bundan sonra, Necaşî, Mekke'den gelen iki Kureyşîye:

- Bu dinlediğim şey, İsa'ya gelmiş olanla muhakkak aynı yerden çıkıyordur! Siz ikiniz, gidin artık! Hayır! Vallahi ben onları size ne teslim ederim, ne de onlara dokunulmasına izin veririm, dedi."

İki elçi, Necaşî'nin yanından dışarı çıktıkları zaman, Amr b. Âs:

- Vallahi, ben yarın Necaşî'nin yanına gidip onlar hakkında söyleyeceğim şeyle onların köklerini kazıtacağım! dedi.

Abdullah b. Ebi Rebia ise:

- Sen böyle birşey yapma! Onlar bize muhalif olsalar da, aramızda onlarla akrabalık var! dedi. Amr b.Âs:

- Vallahi, Necaşî'ye, bunların İsa b. Meryem'in bir kul olduğunu iddia ettiklerini haber vereceğim! dedi. Ertesi gün, Necaşî'nin yanına gidip:

- Ey hükümdar! Onlar İsa b. Meryem hakkında çok büyük, ağır bir söz söylüyorlar! Onları çağır da, onun hakkında ne söylediklerini onlara bir sor" dedi.

Bunun üzerine, Necaşî, bu hususu sormak için onları tekrar yanına çağırdı. Muhacirler toplandılar. Birbirlerine:

- Necaşî size İsa b. Meryem hakkında sorduğunda, ne söyleyeceksiniz? diye sordular ve: "Vallahi, onun hakkında Allah'ın dediklerini ve Peygamberimizin bize bildirdiklerini söyleriz. İşin sonu ne olursa olsun!" dediler.

Muhacirler Necaşî'nin yanına vardıkları zaman, Necaşî onlara:

- Söyleyin bakalım; Meryem oğlu İsa hakkında ne söylüyorsunuz? diye sordu.

Cafer b. Ebi Talib, ona:

- Biz, onun hakkında, Peygamberimizin bildirdiklerini söylüyoruz. O, diyor ki: "İsa Allah'ın kulu, resûlü, Ruh'u ve O'nun dünyadan ve erden geçerek Allah'a bağlanmış bir kız olan Meryem'e ilka eylediği Kelimesidir." deyince, Necaşî, elini yere uzatıp oradan bir çöp aldıktan sonra:

- Vallahi, İsa b. Meryem de, senin söylediğinden başka bir şey değildir! Arada, şu çöp kadar bile fark yoktur!" dedi.

Necaşî bunu söylediği zaman, çevresindeki kumandanlar homurdanmaya başladılar. Necaşî, kumandanlara:

- Vallahi, siz homurdansanız da, gerçek olan budur! dedi. Muhacirlere de:

- Gidiniz! Sizler, benim ülkemde, tamamıyla emniyet içindesiniz! Size söven, dil uzatan kimse cezalandırılacaktır! Size söven, dil uzatan kimse cezalandırılacaktır! Size söven, dil uzatan kimse cezalandırılacaktır! Ben, sizden birinize, bir dağ altın karşılığında bile, eziyet etmek istemem! Getirdikleri hediyeleri de şu iki adama geri verin! Benim onlara ihtiyacım yok! Vallahi, Allah bana saltanatımı geri verdiği zaman benden rüşvet almadı ki, ben bu hususta rüşvet alayım!" dedi.

Bunun üzerine, Amr b. Âs ile Abdullah b. Ebi Rebia, getirdikleri hediyeleri geri verilerek, suçlanmış ve reddedilmiş bir halde Necaşî'nin yanından çıkıp gittiler.

Muhacirler de, Necaşî'nin ülkesinde, en iyi yurttta ve en iyi koruyucunun yanında kaldılar.²³⁴

Habeşistan Muhacirlerinin Dönüşü

Bu muhacirlerden bazıısı Medineye erken zamanlarda tekrar hicret etti. Ama çoğu da Resulullah (sav) Hayber'in fethinde iken geldiler.

Allah Rasûlü (s.a.) Medine'den Necaşî'ye bir mektup yazarak yanında kalan sahabîleri gemiye bindirip göndermesini istedi. O da bu isteği yerine getirdi, sahabîleri iki gemiye bindirip Amr b. Ümeyye ed-Damrî ile birlikte gönderdi. Allah Rasûlü'nün (s.a.) huzuruna Hayber'de iken geldiler. O'nu Hayber'i fethetmiş buldular. Allah Rasûlü (s.a.) ganimetin paylaşılmasında onları da dahil etmeleri konusunda müslümanlarla konuştu. Onlar da öyle yaptılar.²³⁵

Orada Sevgili Peygamberimizin (sav) birden Cafer'i karşısında görünce öyle bir sevinmesi vardır ki! Yerinden ok gibi fırlamış ve Cafer'i kucaklayarak, "Bilmem ki hangisine daha çok sevineyim! Hayber'in fethine mi, Cafer'in gelişine mi?" demiştir.

Hiz. Ebu Bekir'in Hicret Teşebbüsü

²³⁴ İbn İshak, İbn Hişam, Sine, c. 1, s. 357-362, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 202-203, c. 4, s. 290, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 247-250, Beyhakî, Delâilü'n-nübüwe, c. 2, s. 301-304, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 191-192, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ye'n-nihâye, c. 3, s. 72-75, Heysemî, Mecma, c. 6, s. 25-27, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 290-291. Nakleden, M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/40-43.

²³⁵ Buharî, 64/38, 74; Müslim, 2502 ve 2503; Tirmizî 1559; Ebu Davud, 2725.

Hız. Ebu Bekir; Müslümanların müşrik kavim ve kabileleri arasında türlü işkencelere uğratıldıklarını ve Mekke'de işkenceler altında yaşamının günden güne güçleştiğini ve ağırlaştığını görünce, o Sevgili Peygamber Efendimizden (sav) hiç ayrılmayan insan, nasılsa hicret etmek üzere Peygamberimiz (sav)dan izin istemiş ve kendisine izin verilince de, Habeş ülkesine yapılan ikinci hicrete dahil olmak üzere dayısının oğlu Haris b. Halid ile birlikte Mekke'den ayrılıp Habeş ülkesine doğru gitmişti.

Bir iki gün gittikten sonra, Birku'l-Gımad mevkiiine erişince, Kare kabilesinin ulu kişisi İbnu'd-Daginne ile karşılaştı. İbn Daginne:

- Ey Ebu Bekir! Nereye gitmek istiyorsun? diye sordu. Hız. Ebu Bekir de:

- Beni Mekke'den kavmim çıkardı, bana eza ve cefa yaptılar. Beni sıkıştırdıkça sıkıştırdılar. Ben de yeryüzünde biraz gezip dolaşmak ve Rabbime serbestçe ibadet etmek istiyorum! dedi. İbn Daginne:

- Ey Ebu Bekir! Senin gibi bir zât ne yurdundan çıkar, ne de çıkarılır. Bu nasıl olur?! Vallahi, sen kavmini, kabileni zinetlendirirsin! İyilik işlersin. Sen kimsenin kazandırmayacağını kazandırırın! Akırayı, görür gözetirsin! İşini görmekten âciz olanların yükünü taşırsın! Konuğu ağırlarsın! Hak yolunda zuhur eden hadiselerde halka yardım edersin! Geri dön! Sen benim himayemdesin! Ben senin koruyucunum! Haydi, dön de, kendi yurdunda Rabbine ibadet et!" dedi.

Hız. Ebu Bekir, yoldaşı Haris b. Halid için:

- Yanımda, kabilemden şu zât var!? dedi. İbn Daginne:

- Bırak onu! O yüzünün doğrusuna gitsin! Sen de, ev halkının yanına dön! dedi.

Haris b. Halid:

- Senin geri dönüp gitmen sana helâldir! Sen dön, git! Ben de, arkadaşlarımla birlikte, yüzümün doğrusuna giderim! dedi. Habeş yolculuğuna devam edip gitti.

Hz. Ebu Bekir de İbn Dagınne ile birlikte döndü. Mekke'ye girince, İbn Dagınne:

- Ey Kureyş cemaatı! Ben Ebu Kuhâfe'nin oğlunu himayeme aldım! Ona hiç kimse dokunmayacak, ancak iyilik edecektir! dedi. O akşam Kureyş eşrafı arasında dolaşarak, onlara da: "Ebu Bekir gibi bir zât ne yurdundan çıkar, ne de çıkarılır. Siz hiç kimsenin kazandırmayacağını kazandıran, akrabayı görüp gözeten, işini görmekten âciz olanların yükünü taşıyan, konuğu ağırlayan, hak yolunda zuhur eden hadiselerde halka yardım eden bir adamı nasıl çıkarırsınız?!" diyerek çıktı.

Kureyş müşrikleri İbn Dagınne'nin Hz. Ebu Bekir hakkındaki himayesini reddetmediler, yerine getirdiler. Hz. Ebu Bekir'e işkence etmekten vazgeçtiler. Eman verdiler. Fakat, İbn Dagınne'ye:

- Ebu Bekir'e söyle! O Rabbine ibadetini evinin içinde yapsın! Orada istediği kadar namaz kılsın, Kur'ân okusun! Evinden başka yerde açıktan namaz kılıp Kur'ân okuyup da bizi rahatsız etmesin! Çünkü, biz onun kadınlarımızı ve çocuklarımızı meftun etmesinden korkarız!" dediler.

İbn Dagınne, müşriklerin bu isteklerini Hz. Ebu Bekir'e söyledi. Hz. Ebu Bekir de öyle yaptı. Namazını açıktan kılmadı. Kur'ân-ı Kerîm'i de evinden başka yerde okumadı.

Bu olanlar iyiliğin ne kadar değerli olduğunu, ahlaklı ve topluma yararlı insanların her zaman değer verilip hatta düşmanlarından bile saygı gördüğünü, zor zamanlarda yanında iyi insanları bulacağını göstermesi

bakımından ilginçtir. Burada kadar onu himayesine alan insanın da kıymeti ortaya çıkar.

Sonradan Hz. Ebubekir’de bir fikir değişikliği oldu. Evinin önünde bir namazgah yaptı. Muhammed Hamidullah, İslam Kurumları ile ilgili bir eserinde “İslam’da yapılan ilk mescid budur” der.

Hz. Ebu Bekir orada namaz kılmaya, Kur’ân okumaya başladı. Bu davranış, onun verdiği sözden dönüşünü değil, yeni bir vaziyete hür bir insan olarak karar verme hakkını kullanmasını gösterir. O da iradesini bu yönde kullanarak sonuçlarına razı olmuştur.

Hz. Ebu Bekir’in evi Cumah oğullarının mahallesinde idi. Hz. Ebu Bekir yufka yürekli olup, Kur’ân-ı Kerîm’i okurken ağlamaklı olur, hatta ağlar durur, gözünün yaşını tutamazdı. Kur’ân-ı Kerîm okurken, müşriklerin çocukları, kadınları onun başına toplanıp yığılır, uzun müddet orada dikilir, ona bakışırılar, o haliyle Kur’ân-ı Kerîm okuyuşuna meftun olurlardı. Bu hali Kureyş müşriklerinin eşrafını korkuttu. Onlar İbn Daginne’ye haber saldılar. İbn Daginne yanlarına gelince, ona:

- Ey İbn Daginne! Biz Ebu Bekir hakkında Rabbine evinde ibadet etmek şart ile himaye ve sıyanetine müsaade etmiştik. Ebu Bekir ise bu haddi tecavüz ederek evinin önünde bir namazgah yapmış, içinde açıktan namaz kılmaya, Kur’ân okumaya başlamıştır. Doğrusu, biz kadınlarımızın ve çocuklarımızın dinlerinden döndürülmelerinden korkuyoruz! Sen Ebu Bekir’i bundan men et! Eğer buna yanaşmaz, ille de namaz ve kıraatini ilan etmek isterse, kendisine verdiğin eman ve himaye sözünü sana iade etmesini iste! Gerçekten, biz, sana verdiğimiz sözden caymayı çirkin görüyoruz. Fakat, Ebu Bekir’in açıktan ibadet etmesine de söz vermiş değiliz, dediler.

Bunun üzerine İbn Dagınne Hz. Ebu Bekir'in yanına varıp:

- Ey Ebu Bekir! Ben sana kavmini rahatsız edesin diye himaye taahhüdünde bulunmadım! Onlar, senin şu yerinde bulunmandan asla hoşlanmamakta ve senden rahatsız olmaktadırlar! Sen evinin içine gir de, istediğini evinin içinde yap! Ey Ebu Bekir! Benim sana ne üzerinde söz vermiş olduğumu pekâlâ bilirsin! Şimdi sen ya o şarta göre hareket edersin, ya da senin üzerindeki himaye taahhüdümü bana iade edersin! Ben bir kimseye vermiş olduğum himaye taahhüdümü bozduğumu Arapların işitmesini istemem, dedi.

Hz. Ebu Bekir:

- Ben senin üzerimdeki himaye taahhüdünü sana iade edip de Allah'ın himayesiyle yetineyim mi? diye sordu. İbn Dagınne:

- Evet! Himaye taahhüdümü bana iade et! dedi. Hz. Ebu Bekir:

- Ey İbn Dagınne! Ben artık senin himayeni sana iade ediyorum. Ben Yüce Allah'ın ve Resûlünün himayesine razıyım! dedi.

Bunun üzerine, İbn Dagınne:

- Ey Kureyşliler! Ebu Kuhâfe'nin oğlu himaye taahhüdümü bana iade etmiş, benim işim bitmiştir! Artık, sizin işiniz adamınızlardır!" dedi.

Böylece daha önce Osman b. Maz'un'da gördüğümüz bir hal tekrar tecelli ediyordu.

Bu sıralarda Hz. Ebu Bekir Kabe'ye giderken, Kureyş müşriklerinden bir beyinsiz, Hz. Ebu Bekir'in başına toprak saçtı. O sırada, Velid b. Mugîre veya Âs b. Vâil ile karşılaşıncı, ona:

- Şu beyinsizin yaptığını göremiyor musun? diyerek yakındı. Fakat, o müşrik:

- Bunu başına sen kendin getirdin! dedi. Hz. Ebu Bekir, başından toprağı silkelerken:

- Ey Rabbim! Sen ne kadar da Halîm'sin! Ey Rabbim! Sen ne kadar da Halîm'sin! Ey Rabbim! Sen ne kadar da Halîm'sin!" diyordu.”²³⁶

²³⁶ İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 13, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 95, Halebî, c. 1, s. 485. Nakleden, M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: II.43-48.

MEDİNE'YE HİCRETİN GEREKÇELERİ

Mekke'de Kabaran Öfke Ve Ambargo

Necaşî'yi ikna edip, müslümanları onun ülkesinden çıkartmaya muvaffak olamamaları, Mekkeli müşrikleri öfkeden kudurtmuştu. Bundan dolayıdır ki, Mekke'de kalan müslümanlar ve Rasulullah'ın ailesi olan Haşimoğullarının boykot edilmesi kararını vererek, baskılarını en uç noktaya götürdüler. Artık Mekke'de inananların hiç bir şeyi güvencede değildi.

Ambargo Müslümanları toplumun dışına atmak ve hayat hakkı tanımamaktı. Bu İslâmî yapılanmaya karşı daha önce görülmemiş bام başka bir mücadele yöntemiydi. Kendi aralarında “Resulullah (sav)’ın ailesi olan Hâşim oğulları ile onların müttetikleri ve akrabaları olan Muttalib oğullarıyla konuşmayı, onların meclisinde bulunmayı, onlardan kız alıp vermeyi ve ticarî ilişkileri; ayrıca, Hz. Muhammed’in boynu vurulup kendilerine teslim edilinceye kadar onlarla her türlü barış ve koruma anlaşması yapılmasını yasaklayan” bir karar aldılar. Kureyşliler bu konuda o kadar azimli ve kararlıydılar ki, bu belgeyi Ka’be’nin içine astılar. Kureyşlilerin geleneksel müttetikleri olan ve ilerleyen bölümlerde ayrıntılı bir biçimde ele alacağımız Ehâbişler de bu boykot hareketine katıldılar.

Yasak yıllarca devam etti. Resulullah (sav), hanımı Hz. Hatice, amcası Ebû Tâlib ve zalimlerle dayanışma

içinde olan ve şehirde kalan Ebû Leheb dışında Müslüman olsun ya da olmasın tüm öteki akrabaları, Mekke'nin kenar semtlerinden “Şi'b Ebî Tâlib” denilen yere sığınmak zorunda kaldılar.

Sıkı bir biçimde uygulanan bu boykot hareketinden sonra Müslümanların içine düştükleri sefaletin öyküsü gerçekten çok dokunaklıdır. Kurbanlardan bir kadının anlattığına göre, kendisi bir gece, uzun bir zaman önce kesilmiş bir hayvana ait bir deri parçası bulmuş ve onu kaynar suda pişirerek yerim düşüncesiyle pek mutlu olmuştu.

Bir gün, şehirde kalan müşrik bir yeğeninin halası Hatice'ye erzak paketi göndermesi, kanlı bir kavgaya yol açmıştı. Kuşkusuz haram aylarda yabancı hacı adaylarından hububat sağlanması imkânı da doğuyordu. Ancak şehirdeki her türlü ekonomik etkinlikten yoksun bırakılan bu mülteciler doğal olarak kısa sürede ellerindeki parayı da tükettiler.

Bununla birlikte, Resulullah (sav)'ın, o zamanki hac mevsimi geldiğinde, Minâ, Mecenne, Ukâz gibi yerlerde yabancı ziyaretçilere İslam'ı anlatmak için sığınağından çıktığını görürüz. O, bu sırada bölgelerinde kendisine sığınacak bir yer verebilecek ve yardım edebilecek kimseler arıyor ve bunun karşılığında, Bizans ve İran imparatorlarının hazinelerinin kısa bir süre sonra ganimet olarak ellerine geçeceğine dair güvence veriyordu.

Bir yandan şehirdeki çok sayıda insan bireysel olarak bu boykot hareketinin bitmesini arzu ederken, öte yandan mucizevi bazı olaylar bu boykotun kendiliğinden sona ermesini sağlamıştır. Bir yandan, şehirdeki bazı iyilik sever insanlar, yasağın en azından kısmen kaldırılmasını istemek için bir araya geldiler: İçlerinden biri, altı kadar arkadaşını yavaş yavaş toplayıp, en

azından kendi kabilelerine mensup kişilerin bu dışlanmadan muaf tutulmalarına razı edebildi. Büyük bir ihtimalle, durumdan herkesten daha çok zarar gören şehir esnafı da bu karara katılmıştır. Öte yandan, Resulullah (sav), çöl karıncalarının, Ka'be'nin içine asılan boykot belgesini, “Allah” ve “Resûl” kelimeleri dışında tamamen kemirip yok ettiklerini bildirmiştir. Meraklı ve kuşkucu bir yaratılıştaki olan Kureyşliler, belgeye kimsenin dokunmadığı tapınağa girmişler ve Muhammed (sav)’ın açıklamasının doğru olduğunu görmüşlerdi. Bu durumu, Muhammed (sav)’ın ilâhi tebliğ görevinin hak ve doğru olduğunu kanıtlayan bir mucize olarak görmemekle birlikte, Müslümanlara uyguladıkları boykota bundan böyle son vermişlerdir.²³⁷

Hüzün Yılı ve Taif Seferi

Ambargonun kalkmasından sonra Sevgili Peygamberimizi (sav) ve Müslümanları çok üzen iki ölüm olayı oldu. Ebu Talib ve Hz. Hatice (r.ah). Çünkü Ebu Talib bütün gücüyle peygamberimizi destekliyor ve koruyordu. Bu uğurda kendisini ve soyunu ölüme seve seve atıyordu. Müşrikler de o engeli aşmadan Peygamber Efendimize (sav) bir şey yapamayacaklarını çok iyi biliyorlardı. İşte onun ölümü böylesine bir destekçinin kaybı idi. Hz. Hatice (r.ah) ise Sevgili Peygamberimizi (sav) canıyla, malıyla, ruhuyla destekliyor, onun bütün acılarını evine gelince teselli ederek unutturmaya çalışıyor, bunda da çok muvaffak oluyordu. Onun ölümü Peygamber Efendimizin (sav) evde yalnızlığı, hüznü ilebaşbaşa kalışı demekti. Can yoldaşı, hayat arkadaşı ve en büyük sırdaşı artık yoktu. Bu acı yıla tarihimizde “hüzün yılı” dendi.

²³⁷ Bkz. Muhammed Hamidullah, age. “Toplumsal Dışlama”.

Abdulmuttalib'den sonra Haşim Oğullarının başına oğlu Ebû Tâlib geçti; Ebû Tâlib'in ölümü üzerine kardeşi Ebû Leheb'in bu göreve getirildiğini görüyoruz.

Musibet, uğrayana merhamete sebep olur. Ölüm, birçok düşmanlık ve kini siler götürür. Ebû Tâlib'in ölümünden hemen sonra Ebû Leheb'in Resulullah (sav)'a karşı takındığı tutumu da belki böyle açıklamak gerekir. Tarihçilerin görüş birliği ile dile getirdiklerine bakılırsa, Ebû Leheb Resulullah (sav)'ı öteki kabilelerin kışkırtmalarına karşı var gücüyle korumuş ve bunun Muhammed'in öne sürdüğü şeylere karşı fikrini değiştirdiği biçiminde değil, kabile içi basit bir dayanışma görevi olarak algılanması gerektiğini açıklamıştır. Ancak bu durum fazla uzun sürmemiştir. Ebû Cehil, ona, ailesinin müşrik atalarının, belki de Ebû Leheb'in kendisinin kaderiyle ilgili olarak Resulullah (sav)'a görüşünü sormasını önerdiğinde, cevap gayet açıktı: “Putperestler ve müşrikler Cehennem'e gideceklerdir.”

Kaynaklarımızın bildirdiğine göre, Ebû Leheb bu cevaptan rahatsız olmuş, eski düşmanlığına önererek yeğenini toplum dışı ilan etmiştir. Oysa, taşıdığı basit önyargılar içinde, Ebû Leheb, kendi atalarının aynı zamanda Resulullah (sav)'ın da ataları olduğunu ve ortada onlara karşı bir saygısızlık değil, tamamen tarafsız bir ilkenin uygulanmasının söz konusu olduğunu unuttuyordu. Aslında Resulullah (sav)'ın tutumu son derece övgüye değerdi, çünkü kabilesinin üyeleriyle olan geleneksel bağlılığına rağmen, bu konuda en yakın akrabalarına bile bir ayrıcalık tanıımıyordu.

Bu biçimde yasa dışı ilan edildikten sonra, Mekke'de durum ciddi bir hal aldı ve Resulullah (sav)'ın şahsına karşı her gün olaylar çıkmaya başladı. Bu şekilde

kendi kabilesi tarafından bile kabul göremeyince, başka bir yere sığınmaya karar verdi.

Önce Tâ'îf'e gitmeyi düşündü. Bu şehirde hüküm süren Abd Yâ'il oğulları, Resulullah (sav)'ın dayıları tarafından akrabası idiler. Mekkeli ve Tâ'îfli bu iki kabile arasındaki ilişkiler hep dostane bir biçimde süregelmişti. Üstelik, Muhammed (sav)'ın genç amcası ve kardeşi Ebû Leheb'in aksine yakın dostu Abbâs, Tâ'îf'de önemli bir nüfuza sahipti. Zira kendisi, Tâ'îflilere borç para veren bir banker idi. Öte yandan, burası Mekke'ye ancak iki günlük bir uzaklıkta bulunmaktaydı.

Hz. Resulullah (sav), Mekke'yi gizlice terk edip, muhtemelen yaya olarak buraya gelmişti. Bir rivayete göre tek başına, başka bir çok rivayete göre evlatlığı Zeyd bin Hârise ile birlikte idi. Buranın halkıyla konuşmadan önce, yöredeki herhangi bir başkandan korunma hakkı ve izin alması gerekiyordu. Muhammed (sav), kendisiyle akraba olan üç başkanla görüştü. Bunlardan biri kendisine sert ve kaba bir biçimde, diğer ikisi ise alaylı bir biçimde davrandılar ve her üçü de şehri vakit geçirmeden terk etmesini emrettiler. Hiç ummadığı bir mamele ile karşılaşan Hz. Muhammed (sav) sessizce geri dönmek isterken, “bari buraya asıl geliş nedeni olan ilâhi tebliğ görevinden kimseye söz etmemelerini” rica ettiyse de, onlar tam aksine sokak çocuklarını ve köleleri kendisine karşı kışkırttılar. Bu insanlar ısrarla kendisini takip ediyor ve ona taş atıyorlardı. Muhammed (sav) yara bere içinde kaldı ve güçlüğüle Tâ'îf'in dışında Mekkelilere ait bir bahçeye sığındı. Burada kendisine sığınacak bir yer ve hatta dostluk buldu. Yani Hristiyan olan bahçıvan, ona müşrik olan hemşehrilerinden daha çok anlayış gösterdi. Bu girişim, Resulullah (sav)'ın henüz tahmin etmediği sonun başlangıcı olmuştu.

Sokaktaki zalimlerin elinden kurtulan Resulullah (sav), bahçeye sığınıp biraz soluklandıktan sonra ellerini kaldırdı ve şu çok meşhur dua ile Allah’a yalvardı:

“Ya Rabbî, güç ve kuvvetimin zayıflığıyla, çâre ve imkânlarımın kısıtlılığıyla, insanların gözünde ifade ettiğim kişiliğimin önemsizliğiyle sana sığınıyorum, ey merhametlilerin en merhametlisi! Sen sıkıntıya ve zulme uğrayanların Rabbisin. Sen benim Rabbimsin. Beni kimlere emanet ediyorsun? Bana sert ve kaba davranan bir yabancıya mı? Yoksa dâvamda bana üstün kılacağın bir düşmana mı? Senin katından bana bir gazap ve öfke olmadığı sürece, ben bu başıma gelenlere hiç aldırmayıp katlanırım. Ama senin katından gelecek bir himaye her zaman çok daha hoştur. Senin cemâl-i ilâhinin nurundan himaye talep ediyorum. O öyle bir nurdur ki, incek gazabın ya da benim başıma gelebilecek öfkene karşı karanlıkları aydınlığa boğar ve hem bu fani dünyadaki hem de Ahiretteki işleri nizama sokar. Sen hoşnut oluncaya dek benim tarafımdan yapılacak tevbelere lâıksın sen. Kuvvet ve kudret ancak sendendir.”

Biraz dinlendikten sonra, Mekke’deki evine dönmek üzere yola koyuldu. Yolda geceyi geçirmek için bir yerde durup, oldukça üzüntülü bir halde namaza durdu. Kendisi farkında olmaksızın, oradan geçen bazı cinler onun okuduğu Kur’an’ın cazibesine kapıldılar ve hemen İslam’ı kabul ettiler. Kur’an’daki “(Resûlüm!) De ki: Cinlerden bir topluluğun (benim okuduğum Kur’an’ı) dinledikleri bana vahyolunmuştur” ifadesinden, Resulullah (sav)’ın cinleri fark etmemiş olduğuna işaret etmektedir. Allah’ın, cinlerin gelip iman ettiklerini, cinlerde de inanan ve inkâr eden değişik dinlerin bulunduğunu kendisine vahiyle bildirmesi gerekiyordu. Kur’an, birçok yerde, insanların yanı sıra, Allah katında

kendi yaptıklarından sorumlu tutulan ve cin denilen ikinci bir sınıfın daha olduğundan söz etmektedir.

Resulullah (sav), bitkin ve yorgun bir halde, doğduğu şehrin yakınlarına geri geldi. Ebû Leheb kendisini yasa dışı ilan etmişti; bu durumda Resulullah (sav) şehre girmeyi göze alamadı. Önce, Mekke'nin ılımlı başkanlarından birine kendisini himaye etmesi için bir haberci gönderdi, ama bu kişi kendisini reddetti. Bunun üzerine Muhammed (sav) bir başka başkana haberci gönderdiyse de sonuç alamadı. Nihayet üçüncüsü, Mut'im ibn 'Adiy onu korumayı kabul etti: Bu zat, yukarıda değindiğimiz toplumsal boykotun kaldırılması hareketine katılanlardan biriydi. Yanında silahlı oğullarıyla birlikte Muhammed (sav)'i karşılayıp, önce yedi kez tavaf etmesi için Ka'be'ye, sonra da kendi evine kadar götürdü ve tüm şehre, Muhammed (sav)'i kendi himayesine aldığını ilan etti.²³⁸

İşte tam da bu sırada cinlerden sonra insanlar için Allah Teâlâ'nın büyük bir nimeti daha erişti ve Sevgili Peygamberimiz (sav) Akabe tepelerinde Yesrip'ten gelen hacılarla karşılaştı.

Akabe Biatları

Mekke'de tebliğ davası bir ara o kadar kilitlendi ki, Peygamberimiz çareyi yabancı ziyaretçiler üzerinde aramaya başladı. Üstat Muhammed Hamidullah'a göre Hz. Muhammed (sav)'ın çaba ve gayretleri öylesine yoğunlaştı ki, Mekkeli müşrikler bu durumdan büyük kaygı duymaya başladılar. Mekke'deki yıllık Hac mevsimi özel bir önem taşımaktaydı. Mekkeli müşrikler, özellikle de zalim ve acımasız Ebû Leheb, İslam aleyhine

²³⁸ M. Hamidullah, age. "Sığınılacak Bir Yurt Aranması"

pek zararlı önyargılarını yayma konusunda büyük bir çaba içerisine girmişlerdi.

Semhûdî'nin dayandığı ve Hicret'ten 5 ila 6 yıl öncesine ait kaynaklarına göre²³⁹ Resulullah (sav), İslam öncesinde icra olunan bir hac mevsimi sırasında, hasımları Hazreçlilere karşı bir ittifak anlaşması imkanı olup olmadığını araştırmak üzere gelmiş olan, Evs kabilesine mensup birkaç Medineliyle buluşmuştu. Bundan kısa bir süre sonra Evslilerin Hazreçlileri yendiği Bu'âs savaşı vuku buldu. Öyle görünüyor ki bu olay, yukarıda sözü edilen ve Resulullah (sav)'ın Mekkelilerin boykotuna maruz kaldığı döneme rastlamaktadır. Tarihçiler bize, boykot hareketinin kaldırılmasını ve Ta'if yolculuğunu izleyen yılda, Muhammed (sav)'ın, Mekke'nin banliyösü durumundaki Mina'da onbeş kadar yabancı hacı ile buluştuğunu naklederler.

İbn Hişâm'ın gayet açık bir biçimde ifade ettiğine göre, Resulullah (sav) o sırada yabancı bölgelere gidebilmek üzere emân (himâye) anlaşmaları yapmaya çalışıyordu. Bu girişimlerin esas konusu şu idi: “Beni himaye ediniz ve dediklerimi izleyiniz, bakarsınız çok yakında komşu İran ve Bizans imparatorluklarının sahibi sizler olmuştunuz!”

Onun böyle söylemesinin bir nedeni vardı. Zira, ilahi tebliğ görevinin ilk yıllarından itibaren, çoğu olayın bize tanıklık ettiği gibi, bu inanç ve kanaatтейdi.

Bu onbeş kabile temsilcisi nezdinde kimi zaman sert ve kaba, bazen kibar, kaçamaklı, alaycı ama hepsinde de olumsuz sonuçlar veren çok değişik görüşmeler yaptı. Art arda aldığı başarısız sonuçlara rağmen büyük bir sebatla çabalarını sürdürdü. Nihayet onaltıncı girişim, Medineli bir grupla Akabe'de buluşmasını sağladı.

²³⁹ Bkz. 2. bs, s. 221-222),

Burası, Mekke'den Mina'ya giderken solda, Mina'daki düzlüğe çıkan vadinin önüne bir taş atımı mesafede bir yer olup, başlangıçta özel bir adı olmadığı için, eski müelliflerin İnde'l-Akabe -dağ arası- dedikleri bir yerdi. Resulullah (sav) onları İslam'a davet etti ve bu kez eli boş çıkmadı. Zira Medineliler, kısa bir görüş alışverişinden sonra yeni inancı, yani İslam'ı kabul ettiler. Burada tek bir kişinin değil, bir grup insanın İslam'a geçişi söz konusudur.

Acaba bu Medineli insanlar niçin Arabistan'daki diğer çağdaşlarından farklı davranmışlardı?

Medine şehrinde, Arapların hemen yanı başında, önemli sayıda bir Yahudi topluluğu oturmaktaydı. Medine nüfusunu oluşturan her iki zümre de kendi içlerinde parçalanmış durumdaydılar; öte yandan, Arapların bir kısmı, kendilerine rakip durumdaki başka Arap ve Yahudi zümrelere karşı birbirlerini savunmak üzere, Yahudilerin bir kısmı ile ittifak yapmıştı. Samhûdî'ye göre,²⁴⁰ 120 yıl boyunca süregelen bu iç savaşlar her iki zümreyi de yıpratmış, hatta Bu'âs'daki savaş meydanından henüz yenik olarak çıkmış olan Arapların temsilcileri Mekkelilerle karşılıklı bir yardım anlaşması yapmak üzere Mekke'ye gelmişlerdi.

Aslında İslam'ı yeni kabul etmiş olan bu altı Medineli, eskiden beri hep galip geldiği halde son savaşta yenik düşen Hazreç kabilesine mensup idi. Burada, Resulullah (sav)'ın ana tarafından dedelerinin Hazreçlilerle akraba olduklarını ve Mekke ve Medineli bu iki kabile arasında sürekli yakın bir ilişki bulunduğunu hatırlatalım. Medineli bir süvari birliğinin Abdu'l-Muttalib'in yardımına gelmesi, Resulullah (sav)'ın babası vefat ettiğinde bu kabilenin topraklarına defnedilmesi,

²⁴⁰ Bkz. Age. I, 215.

henüz çocuk yaştaki Muhammed'in annesi ile birlikte bu Medineli akrabalara ziyarete gelmiş olması ve nihayet, Resulullah (sav)'ın amcası Abbas'ın ticari ilişkiler çerçevesinde onları sık sık Medine'de ziyaret etmesi gibi hususlar, bu olumlu ilişkilerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Öte yandan, Medineliler, Yahudilerle olan komşulukları ve onlarla müttefik olmaları dolayısıyla, peygamberlikle ilgili birçok kavrama diğer Araplardan daha çok vakıftılar. Hatta aralarından bazıları Yahudilik dinini benimsemişti. Arap tarihçilerinden öğrendiğimize göre, Medineli putperestler, peygamberlikle ilgili konulardaki bilgisizlikleri yüzünden genellikle Yahudilerce hor görülüp küçümsenir ve bu konudaki tartışmalar her zaman, beklenen Resul ortaya çıkar çıkmaz Yahudilerin kendisine tabi olacakları ve putperestlerin üzerine atılacaklarını iddia ve itiraf etmeleriyle sonuçlanırdı. Yahudilerin bu iddiasının müşrikler üzerindeki psikolojik etkisi kuşkusuz çok önemliydi. Müminlerin Annesi Aişe (RA), çok kanlı geçen Bu'âs savaşında ileri gelen müşrik kabile reislerinden hemen tamamının bu savaşta öldürülmesinin bir bakıma İslam'ın işini kolaylaştırdığı; çünkü bu kişiler hayatta kaldıkları takdirde, gururlarından dolayı sadece İslam'ı reddetmekle kalmayıp, yabancı bir Mekkeli tarafından yapılan dinî tebligat faaliyetine de engel olabilecekleri gözleminde bulunurken hiç de haksız görünmemektedir.²⁴¹

Yukarıda belirttiğimiz hususların da yardımıyla, özellikle saf ve duru bir gönüle sahip olan bu altı Medineli, Resulullah'ın ilahi davetine koşullar ve böylece Yahudilere karşı bir öncelik elde etmek istediler. İbn

²⁴¹ Bk. Buharî, 63/1, İbn Hanbel, VI, 61.

Hişâm'ın verdiği bilgiye göre, Resulullah (sav), Hazreçlilerin rakibi olan Evs kabilesinden diğer Medinelilere de hitap etmiş, ancak aynı başarıyı onlar üzerinde sağlayamamıştır. Her ne olursa olsun, bu altı yeni Müslüman hiç gecikmeden kendi yurtlarına dönerek “Beklenen Resul”ün getirdiği inanç sistemini yaydılar ve kuşkusuz bütün şehir bu haberle çalkalanmaya başladı. Her ne kadar yeni girmiş oldukları dine ait bilgileri yüzeysel olsa da, başkalarını bu dine kazandırma çabaları çok geçmeden meyvesini verdi.

Kureyşliler ise, kendileriyle bir askeri ittifak girişiminde bulunmak isteyen Evslileri düş kırıklığına uğrattılar. Dolayısıyla, Medine'deki yeni ihtida, yani din değiştirip Müslüman olma hareketlerinin Evslileri de etkilemesi bizi şaşırtmamalıdır. Gerçekten, bir yıl sonra, Hac mevsiminde, on tansi Hazreçli ve ikisi Evsli Müslümanlardan oluşan bir heyet, aynı Akabe denilen yerde Resulullah (sav)'le buluştu ve O'na bizzat kendi ağızlarıyla bağlılık yemininde (biat) bulundu: İlk buluşmadaki altı Müslüman'ın Resulullah (sav)'a şöyle dediğini hatırlatalım:

“Halkımız dahili çekişme ve kavgalar yüzünden paramparça olmuş durumdalar; Muhtemeldir ki Allah, senin aracılığınla bizi bu durumdan çekip kurtaracaktır. Hepimiz bu uğurda çalışacak ve halkımızı senin bizi davet ettiğin ve bizim de kabul etmiş olduğumuz şeye davet edeceğiz.”

Evs'liler de, “Beklenen Resul”e kendilerini ispat konusunda hiçbir zaman Hazreçlilerden aşağı kalmamışlardır. Ancak insanî zaafının da göz önünde bulundurulması gerekiyordu. İkinci Akabe Biatı'nın hemen ardından, Medineli Müslümanlar cemaatle namaz kılmak istediklerinde, Evsliler Hazreçlilerin, Hazreçliler de Evslilerin imamlığını kabul etmemişlerdi. Ancak iki

kabile, tamamen kendi istek ve arzularıyla, Resulullah (sav)'ın onlara öğretici olarak gönderdiği Mekkeli birinin cemaat namazlarında başlarına geçmesine razı oldular.

Ancak aradan biraz zaman geçince, durum daha parlak olmamıştır: Hazreçliler ve Evsliler birbirlerinin köylerine gitmeye cesaret edemiyorlardı. Resulullah (sav) Kuba'ya vardığında kendisini misafir edenler Evs kabilesinden Amr ibn Avf oğulları olmuştu. Orada Resulullah (sav):

- Hazreçlilerden Es'ad ibn Zurare nerede? diye sorunca:

- O, Bu'âs savaşında kabilemizden birini öldürmüştü. Şimdi buraya gelmeye cesareti yok, cevabını verdiler. Ama bir süre sonra, o da gecenin ilerleyen vaktinde, yüzünü bir örtüyle kapatarak çıka geldi. Resulullah (sav)'ın bu duruma hayret etmesi üzerine bu zat şu açıklamada bulundu:

- Sen bir yerde bulunursun da, ben seni selamlamak için hayatım pahasına nasıl kalkıp gelmem?

Adam geceyi Resulullah (sav)'ın yanında geçirdi ve ertesi gün Muhammed (sav), Evs'in ileri gelenlerine, bu zata eman, yani sığınma hakkı verilmesi talimatında bulundu. İçlerinden Sa'd bin Hayseme adlı birinin Es'ad'ın evine gitmesi ve onu elinden tutarak Resulullah (sav)'ın huzuruna getirmesi için uzun uzadıya ısrar etmek gerekmişti. Bu beklenmedik manzarayla karşılaşan Evsli Müslümanlar, hep bir ağızdan:

- Her birimiz ayrı ayrı ona eman veriyoruz ey Resulullah! diye haykırdılar. O günden itibaren Es'ad, sabah ve akşam vakitlerinde gayet rahat bir biçimde gelip Resulullah (sav)'ı görebilmeye başlamıştı. Ancak bu konuda Resulullah (sav)'ın gösterdiği çaba ve gayret hiç de kolay olmamıştır.

Akabe’de bu oniki Medinelinin ettikleri yeminin metni elimizdedir. Şöyle ki: “Gerek rahat ve huzurlu iken gerekse sıkıntılı anlarımızda, gerek sevinçli gerekse üzüntülü durumlarımızda Seni dinleyip itaat edeceğiz! Seni kendi nefislerimize tercih edeceğiz. Emretme yetkisini elinde bulunduran kim olursa olsun ona itiraz ve muhalefette bulunmayacağız. Allah yolunda, hiç kimsenin bizi aşağılamasından ve ayıplamasından korkmayacağız. Hiçbir şeyi Allah’a ortak koşmayacağız, hırsızlık etmeyeceğiz, zinaya yaklaşmayacağız, çocuklarımızı asla öldürmeyeceğiz, birbirimize asla iftira etmeyeceğiz ve senin hiçbir iyi hareketinde sana karşı gelmeyeceğiz.”

Samimiyet ve gayretlerinden dolayı şöyle söylediler:

- Ey Allah’ın Resulü! Eğer bize izin verirsen, yarın sabah gidip şurada, Mina’da toplaşan inkârcıları kılıçtan geçirelim. Resulullah (sav) şöyle cevap verdi:

- Allah bana bunu emretmedi

Resulullah (sav), yemin töreninden sonra şu hususa dikkat çekti: “Eğer yemininize bağlı kalırsanız, mükafatınız Cennet olacaktır, ve eğer herhangi bir hususta yemininizi bozacak olursanız, sizi cezalandıracak olan da Allah’tır, başıslayacak olan da.”

Muhtemelen şu olayı da aynı dönemle ilişkilendirmek gerekmektedir. Râfi’ ibn Mâlik ez-Zurkî Akabe’de karşılaştığında, Resulullah (sav) kendisine o güne dek vahyolunan ayetlerin bulunduğu bir Kur’an nüshası verdi; ve Râfi’, kendi mahallesinde inşa edilen İslâm aleminin ilk mescidinde bu ayetleri okumayı adet haline getirdi.

İki farklı biçimde nakledilen bir başka olay da şudur: Bunlardan birine göre, artık Ensâr (yardımcılar) adıyla anılmaya başlanan Medineli Müslümanlar,

Resulullah (sav)’ın derhal İslam fıkhında bilgi sahibi birini, Müslümanlara dinlerini öğretmek ve İslam’ı yaymak üzere, kendileriyle birlikte göndermesini istediler. Diğer habere göre, aradan bir süre geçtikten sonra, kendilerine Mekke’den bir dini bilimler mualliminin gönderilmesi için mektup yazmışlar, ve bu iş için Resulullah (sav) tarafından Mus’ab bin Umeyr seçilmiştir.

Mus’ab’ın işi hiç de kolay değildi. Önce gidip, İslam’ı yeni kabul eden başkanlardan biri olan Es’ad ibn Zurâre’nin evine yerleşti. Bu zat, onu bir gün Sa’d ibn Mu’âz ve Useyd ibn Hudeyr adlı yeğenlerinin yanına götürdü. Öğretmen olarak gelmiş olan Mus’ab, bahçelik bir yerde bir kuyunun başına oturdu ve çok geçmeden onu dinlemek amacıyla çok sayıda ziyaretçi çıkageldi. Bahçe sahibi Sa’d ibn Mu’âz, bu yeni “sapıklık” hareketinden hoşlanmayarak, orada bulunan Useyd’e şöyle dedi:

- Rica ederim, gidip şu iki kişiyi (öğretmen Mus’ab ve konuğu Es’ad) buradan uzaklaştı. Es’ad teyzemin oğludur. İşin içinde o olmasaydı seni rahatsız etmezdim. Onlara, aramızdaki huzuru bozmamalarını söyle!

Useyd, mızrağını eline alıp onlara doğru yönelerek, tahrik edici bir üslupla:

- Zayıf kişilikli insanları saptırmak için buraya neden geldiniz? Burayı hemen terk edip gitmeniz sizin menfaatinizedir, dedi.

Öğretmen Mus’ab yumuşak ve tatlı bir dille:

- Lütfen bir an oturup sana söyleyeceklerime kulak verir misin? Hoşuna giderse ne ala! Aksi takdirde hemen çıkıp giderim, dedi.

Useyd’in “Doğru, haklısın”, demesi üzerine, Mus’ab ona İslam’ın ne anlama geldiğini açıklayarak, Kur’an’dan birkaç ayet okudu. Mus’ab daha sözünü

bitirmemişti ki, Useyd'in yüzünde memnuniyet belirtisi bir ifade görüldü. Akabinde Useyd şöyle haykırdı:

- Ne kadar güzel! Bu dine girmek için ne yapmak gerekiyor? Sonra şöyle ekledi:

- Şimdi size kabilenin önde gelenlerinden birini göndereceğim; eğer onu ikna edebilirsen, bütün kabile de ardından hidayete erecektir.

Sa'd ibn Mu'az ve arkadaşlarının yanına gelince şu hikayeyi uydurdu:

- Şuradaki ufak tefek adam pek zararsız birine benziyor. Kendisinden ve arkadaşlarından buradan çıkıp gitmelerini söyledimse de, inat edip, istediklerini yapacaklarını söylediler. Zaten öğrendiğime göre, senin hasmın olan Benî Harise kabilesinin mensupları da, bu yeni sapıklığı kabul eden senin yeğenin Es'ad'ı öldürmek üzere yola çıkmışlar, seni de itaatleri altına almak istiyorlarmış.

Aslında Useyd şöyle söylemek istiyordu: "Es'ad Müslüman oldu, öyleyse sen artık onu dindaşın olan kimselere karşı savunmak istemezsin. Ancak o senin yeğenindir ve onun kanının akıtılmasına göz yumman da senin için bir boyun eğme, onların itaatleri altına girme anlamına gelecektir."

Useyd, bütün bu hikayeyi, sadece Sa'd ibn Mu'az'ın bizzat gidip bu öğretmenle konuşmasını sağlamak için uydurmuştu. Çünkü bu öğretmenin büyüleyici sözleri onun üzerinde de aynı etkiyi bırakacaktı. Sa'd bu uydurma sözlerden korkup dehşete düşerek:

- Sen bu işi halledemedin mi? diye sordu. Sonra o da mızrağını eline alıp, öğretmen Mu'az'ın yanına gelerek, hiddetle bağırıp çağırdı. Aradan kısa bir süre geçince, onun evine dönüp şöyle haykırdığını görürüz:

- Ben kimim?

Kabile mensuplarının

- Sen bizim efendimiz ve aramızdaki en akıllı kişinin! diye cevap vermeleri üzerine, sert tabiatlı reis şöyle gürledi:

- İyi dinleyin, eğer derhal İslam'ı kabul etmezseniz, kadın erkek demez, hepinizi kabileden çıkarırım.

Bu olup bitenlerden sonra, gün batımına kalmadan, bütün kabilesi İslam'ı kabul etti.

Tebliğci muallim Mus'ab, bütün bir yıl boyunca çalıştı ve Mekke'ye dönmeden önce, Resulullah (sav)'a, üç aile dışında tüm Medineliler Arap kabilelerin, mensuplarının çoğunluğu itibarıyla İslam'ı kabul ettiklerini bildirdi.

Ertesi yılki Hac mevsiminde Medineliler, aralarında 71 erkek ve iki kadın Müslüman'ın da bulunduğu 500 kişilik bir kervan gönderdiler. Bunlar yine bir gece Akabe'de Resulullah (sav)'la buluşmak üzere anlaştılar ve şüphe uyandırmamak için konakladıkları yerden küçük gruplar halinde ayrıldılar. Vakit gece yarısına geliyordu ve dolunay vardı. Resulullah (sav)'ın yanında, henüz İslam'ı kabul etmemiş olan, ama hemen hemen kendisiyle aynı yaşta ve yeğenini çok seven amcası Abbas vardı. Onun işbirliğine ihtiyaç duyabilirlerdi. Çünkü alınacak çok önemli kararlar vardı. Şehirlerine yapmış olduğu çok sayıda seyahat nedeniyle, Abbas, Medinelilerce çok yakından tanınıyordu. Belki de Mus'ab'ın Medine'deki tebliğ faaliyetlerini sürdürdüğü sırada, askeri bir anlaşma ile ilgili ilk görüşmeler çoktan sona ermişti. Zira ilk olarak söz alan Abbas konuşmasına şöyle başladı:

- İyice bildiğiniz gibi, Muhammed şu anda kendi memleketinde ve onu himaye eden kendi ailesi içindedir. Size katılmak üzere Mekke'yi terk etmek istiyor. Eğer

vaatlerinizi yerine getireceğinize ve onu koruyabileceğinize inanıyorsanız, sorumluluklarınızın gereğini yerine getiriniz. Ama aksine, eğer kendi hemşehrileri arasından çıktıktan sonra onu bırakıp terk etmek zorunda kalacaksanız, onu şimdiden davet etmemeniz daha iyi olacaktır.

Hep bir ağızdan şöyle cevap verdiler:

- Bize söylediğin şeyi anladık, ama Resulullah (sav)’ın bizimle bizzat konuşmasını istiyoruz.

Bunun üzerine Hz. Muhammed (sav) kendilerine birkaç Kur’an ayeti okuyup, İslam’la ilgili açıklamalarda bulundu ve nihayet kendilerine şöyle dedi:

- Hanımlarınızı ve çocuklarınızı nasıl koruyup gözetiyorsanız, beni de o şekilde koruyacağınıza söz veriniz.

Şu cevabı verdiler:

- “Evet, şüphesiz; Seni Hakikat ile yüklü olarak gönderen Allah’a and olsun ki, emânımız altındaki kimseleri nasıl koruyup gözetiyorsak seni de öylece koruyup gözeteceğiz.

Kendilerine, bu sözlerinin bütün dünya ile savaşmayı göze almak anlamına geldiği hatırlatılınca, kararlarında hiçbir tereddüt ve sarsıntı göstermediler. Resulullah (sav)’a, kendisi ve Mekkeli arkadaşlarının Medine’ye gelmeleri halinde, onları herkese karşı koruyup himaye edeceklerine dair söz verdiler. İçlerinden biri Resulullah (sav)’a şöyle bir soru yöneltti:

- Ey Allah’ın Resülü! Bizim bölgemizdeki Yahudilerle aramızda bir ittifak anlaşması var. Biz bu anlaşmayı bozacağız. Ama eğer biz böyle yaparsak ve daha sonra da Allah sana zafer ihsan ederse, bizi terk edip kendi hemşehrilerinin arasına dönmez misin?

Hz. Muhammed (sav) gülümseyerek şu karşılığı verdi:

- Sizin kanınız benim kanım, sizin affınız benim affımdır. Ben size katılıyorum, siz de bana katılıyorsunuz. Siz kiminle çatışıp savaşırsanız ben de onunla çatışıp savaşacağım, ve kiminle barış yaparsanız ben de onunla barış yapacağım.”

Sonra Rasulullah (sav) onlardan, aralarında başkanlık yapmak üzere bizzat kendilerinin kararlaştırdığı isimler seçmelerini istedi. Böylece Hazreçlilerin dokuz soyu için dokuz başkan, Evsliler için de üç başkan (nakîp) belirledi. Hatta onlardan birini de başkanların başkanı (bir tür devlet başkanı naibi) olarak tayin etti. Burada, öğretmen-tebliğci Mus’ab’ın Medine’deki çok faydalı ziyareti sırasında evinde kalmış olduğu, Hazreçli başkan Es’ad ibn Zurare’nin seçilmiş olmasına şaşırmayalım.

Es’ad, Resulullah (sav)’ın hicretinden kısa bir süre sonra, henüz Mescid-i Nebevî inşa halinde iken vefat etmiştir. Bunun üzerine kabilesi, Resulullah (sav)’den kendilerine yeni bir nakîp (hatta bir nakîbü’n-nükebâ) atamasını isteyince, Resulullah (sav) kendilerine:

- Ben sizin akrabanızım, öyleyse bundan böyle sizin Nakîbiniz ben olacağım, demiştir.

Kureyşin Engelleme Çabaları

Akabe’de cereyan etmekte olan bu olayların gürültüsü Kureyşlilere kadar ulaşmıştı. Ertesi gün aralarından çıkardıkları bir heyet, özellikle Mekkeli Kureyşlilere yönelik askerî bir anlaşmanın doğuracağı ciddi sonuçlardan haberdar etmek üzere Medineli hacıları ziyarete geldi. Kafile içindeki Medineli Müslümanlar susarken, geceleyip olup bitenlerden haberi olmayan gayr-ı müslim Medineliler böyle bir anlaşma yapıldığına dair haberlerin uydurma olduğuna yemin ettiler. Söz

hakkı kendisine gelen Abdullah ibn Ubey ise “Bensiz bunu nasıl yapabilirler?” diye çıkıştı.

Mekkeliler durumdan memnun olarak oradan ayrıldılar, ama çok geçmeden, bu anlaşmanın ayrıntılarını öğrenerek, çoktan dönüş yolunu tutmuş olan Medine kervanının peşine düştüler. Ne yazık ki, kafileden biraz geriye kalmış olan yolculardan biri Mekkelilerce alıkonuldu. Onu uzun saçlarından çekip sürükleyip yumruklayarak Mekke’ye götürdüler. Bu zatın, Mekke’de, Medine havalisinden geçerken kervanlarını himayesi altına aldığı dostları vardı. Onlar hemen gelip yetiştiler ve kendisinin serbest bırakılmasını sağladılar.

Böylece, Mekkeli Müslümanlar, kendi şehirlerine birkaç yüz kilometre uzaklıkta, deniz aşırı bir ülke olan Habeşistan’dan çok daha yakın bir yerde güvenli bir sığınak, özgürlüklerinin sağlandığı ve kardeşçe karşılandıkları bir yer bulmuş oldular. Yesrib şehrinin İslâmiyet’in çevreye kolayca yayılmasına imkân sağlayacak merkezî bir konumda ve müdafaaya elverişli coğrafi bir yapıda olması, ayrıca kervan yollarının üzerinde bulunması da hicretin için elverişli bir yerdir.

Yesrib’e Hicret Kararı

Bu üçüncü Akabe buluşması ve ikinci biat, Zilhicce ayının ortalarında yapılmıştı ve anlaşıldığı kadarıyla, aynı ayın sonuna kadar, Mekkeli Müslümanlar, küçük kabileler halinde Medine’ye hicret etmek üzere Mekke’yi terk etmeye başlamışlardı. Çok geçmeden, Resulullah (sav) ve ailesi, Ebû Bekir ve ailesi, ayrıca köleler, kadınlar, küçük çocuklar vs. gibi bir başkasının emri ve koruması altında bulunanlar dışında, Mekke’de hiçbir Müslüman kalmamıştı. Muhacir sahâbîler Medine’ye vardıklarında ensar tarafından misafir edildiler.

Ashaptan Medine'ye hicret eden ilk kişi Mahzûmoğullan'ndan Ebû Seleme Abdullah b. Abdüleşedir. Ebû Seleme, Akabe Biatlarından bir yıl önce hanımı Ümmü Seleme ile birlikte hicret etmiştir.

Buhârî, Birinci Akabe Biatı'ndan (m.621) sonra Medine'ye İslâm'ı tebliğ için gönderilen Mus'ab b. Umeyr ile Abdullah b. Ümmü Mektûm'u ilk muhacirler olarak kabul eder.²⁴²

İkinci Akabe Biatının ardından (m.622) Hz. Peygamber'in hicrete izin vermesi üzerine ilk defa Âmir b. Rebîa ve hanımı Leylâ bint Ebû Hasme göç ettiler. Onların arkasından da diğeri sahâbiler gruplar halinde gitmeye başladılar.

Sahabilerin Hicreti

İkinci Akabe Bey'atında, Ensardan yetmişüç erkek ile iki kadın bey'at ederek Peygamberimiz (sav)'in yanından ayrıldıkları zaman, Yüce Allah'ın yiğit, savaşçı, hazırlıklı ve koruyucu bir kavim ile Resûlünün gönlünü huzur ve sükûna kavuşturduğunu, böylece Resûlullah (sav)'a koruyucu bir kavim ve bir hicret yurdu hazırlandığını gören ve Mekke'deki Müslümanların da bir gün Medine'ye çıkıp gideceklerini anlayan müşrikler, birbirlerini kışkırttılar, işi kızıştırdılar. Müslümanları dinlerinden döndürmek için, onlara ve Peygamberimiz (sav)'a yapageldikleri işkenceleri büsbütün şiddetlendirdiler, yapmadık kötülük ve düşmanlık bırakmadılar.

Müslümanlar, bu dayanılmaz işkencelerden dolayı Mekke'de oturamayacak hale geldikleri zaman,

²⁴² Bkz. Menâkıbü'l-ensâr", 46.

durumlarını Peygamberimiz (sav)a arzettiler ve hicret için Peygamberimiz (sav)dan izin istediler.

Peygamberimiz (sav): "Sizin hicret edeceğiniz yurt bana gösterildi. Orasının, iki kara taşlık arasında, hurmalık, çorak bir yer olduğunu gördüm. Orası, Yesrib (Medine)'dir. Gitmek isteyen, oraya gitsin! Orası yakın bir beldedir. Siz orayı biliyorsunuz. Orası, Şam'a giderken, ticaret kervanınızın yoludur!" buyurdu.

Peygamberimiz (sav), böylece, Habeş ülkesinden Mekke'ye dönmüş bulunan Mekke'li Muhacirler ile Mekke'de yanında bulunan Müslümanlara, Medine'ye hicret edip gitmelerini ve Ensar kardeşleriyle birleşmelerini emretti ve: "Yüce Allah, onları sizin için kardeşler ve Medine'yi de, emniyet ve huzur bulacağınız bir yurt kıldı!" buyurdu.

Bunun üzerine, Müslümanlar, hiç sezdirmeden acele olarak yardımlaştılar, birbirlerini hazırladılar. Birbiri ardınca, Medine'ye hicret etmeye başladılar. Hayvanları olanlar hayvanlarına binerek, hayvan bulamayanlar da yaya olarak yola çıkıp gittiler.

Bir yıl önce Medine'ye hicret eden Ebu Seleme'den sonra, Mekke Muhacirlerinden, zevcesi Leylâ Hatunla birlikte Medine'ye hicret edip gidenlerin ilki, Âmir b. Rebia oldu. Kuba köyünde Meysere b. Abdülmünzir'in evine indi.

Âmir b. Rebia'dan sonra Ganım b. Dudan oğullarının bütün erkekleri ve kadınları, Medine'ye hicret etmek üzere, derlenip toparlandılar. Evlerini kapalı olarak terkedip yola çıktılar. Onlar, yirmiiki erkek ile yedi kadın idiler.

Erkekler: 1. Abdullah b. Cahş, 2. Ebu Ahmed Abd b. Cahş, 3. Ükkâşe b. Mıhsan, 4. Ebu Sinan b. Mıhsan, 5. Sinan b. Ebi Sinan, 6. Şüca1 b. Vehb, 7. Ukbe b. Vehb, 8. Erbed b. Humeyre, 9. Munkız b. Nübâte, 10. Saîd b.

Rukayş, 11. Yezid b. Rukayş, 12. Muhriz b. Nadla, 13. Kays b. Câbir, 14. Amr b. Mıhsan, 15. Malik b. Amr, 16. Safvan b. Amr, 17. Sakf b. Amr, 18. Rebia b. Eksem, 19. Zübeyr b. Ubeyde, 20. Temmam b. Ubeyde, 21. Sahbere b. Ubeyde, 22. Muhammed b. Abdullah b. Caşş.

Kadınlar: 1. Zeyneb binti Caşş (Mü'minler Annesi), 2. Hamne binti Caşş, 3. Cüzâme binti Cendel, 4. Ümmü Kays binti Mıhsan, 5. Ümmü Habîb binti Nübâte (Sümâme), 6. Âmine binti Rukayş, 7. Ümmü Habîb binti Caşş, 8. Sahbere binti Temim.²⁴³

Bunların, erkek kadın hepsi, Kuba köyünde oturan Mübeşşir b. Abdulmünzir'e konuk oldular. Hicret sebebiyle Caşş oğullarının evlerinin kapanmış, içinde hiç kimseler kalmamış olduğunu gören Utbe b. Rebia, içini çekip: "Selâmeti uzayan her ev, bir gün, yıkıcı rüzgâra ve acıklı akıbete uğrar!" meallî beyti okumuştur. Beytin Ebu Süfyan b. Harb tarafından okunduğu da rivayet edilir.²⁴⁴

Hız. Ömer ve Arkadaşlarının Hicretleri

Hicret genellikle gizlice yapılmıştır; çünkü Mekkeliler ellerinden geldiğince engel olmaya çalışıyor, hatta yakaladıkları akrabalarını hapsediyorlardı. Yalnız Ömer b. Hattâb'ın, Kabe'yi tavaf ettikten ve iki rek'at namaz kıldıktan sonra "Ben hicret ediyorum. Karısını dul, çocuğunu yetim bırakmak isteyen peşimden gelsin" diye haykırıp müşriklere meydan okuyarak alenen yola çıktığı bilinmektedir. Böylece ahabın büyük çoğunluğu kısa sürede Medine'ye göç etmiş oldu.

²⁴³ İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 116, İbn Hazm, s. 87, İbn Seyyid, c. 1, s. 174, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 171.

²⁴⁴ Süheylî, Ravdu'l-ünûf, c. 4, s. 163. Nakleden, M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/291-292.

Cahş oğullarından sonra, Hz. Ömer de yirmi kişilik bir kafilâ ile Medine'ye hicret edip, Kuba köyünde Rifâa b. Abdulmünzir'e konuk oldular.

Hz. Ömer der ki: "Ben, Ayyaş b. Ebi Rebia ve Hişam b. Âs; Medine'ye hicret etmek istediğimiz zaman, hazırlandık. Şerifin üzerinde, Gıtar oğullarına ait Edâet'teki Tenâdîb'da²⁴⁵ sabahleyin erkence hazır bulunmayı vaadleştik. 'Hangimiz orada sabahleyin bulunamazsak, o yakalanmış demektir. Artık arkadaşları, onu beklemesinler, yollarına devam etsinler' dedik.

Benimle Ayyaş b. Ebi Rebia, Tenâdîb'ın yanında, sabahleyin erkenden hazır bulunduk. Hişam ise tutuldu, bizden geri kaldı. Dininden döndürölmek için işkenceden işkenceye uğratıldı ve saptırıldı."²⁴⁶

Hz. Ali derki: "Muhacirlerden hiç kimse bilmiyorum ki, gizli olarak hicret etmiş olmasın. Ömer b. Hattab, bundan müstesnadır. O, hicret edeceği zaman, kılıcını kuşandı, yayını omuzuna astı, oklarını ve mızrağını eline aldı, Kabe'ye vardı. Kureyş müşriklerinin ileri gelenleri, Kabe'nin yanında bulunuyorlardı. Ömer b. Hattab; Kabe'yi yedi kere tavaf ettikten sonra, halkın birer birer başuölarına dikilip:

'Anasını ağlatmak, yahut çocuğunu yetim ya da karısını dul bırakmak isteyen varsa, şu vadinin arkasında gelip benimle karşılaşsın!' dedi. Hiç kimse, ardına düşüp onu takip edemedi."²⁴⁷

²⁴⁵ Tenâdîb; Mekke'ye on mil uzaklıktadır. Bkz. Süheylî, Ravdu'l Unf, IV. 190.

²⁴⁶ Bu olay, Kureyşin işi ne kadar ciddiye aldıklarının ve hicret etmenin ne kadar riskli olduğunun açık bir belgesinin küçük bir örneğidir.

²⁴⁷ İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 152-153, Muhibbül-Taben , Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 258-259, Halebî, c. 2, s. 183-184. Nakleden, M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/293-294.

Muhacirlerin Kimlere Konuk Oldular?

Hiz. Ömer'le birlikte hicret edenlerden Kuba'da Rifâa b. Abdulmünzir'e konuk olanlar: 1. Ömer b. Hattab, 2. Zeyd b. Hattab, 3. Saîd b. Zeyd, b. Amr, b. Nüfeyl, 4. Ömer b. Sürâka, 5. Abdullah b. Sürâka, 6. Ayyaş b. Ebi Rebia, 7. Vâkîd b. Abdullah, 8. Havlî b. Ebi Havlî, 9. Malik b. Ebi Havlî, 10. Huneys b. Huzâfe, 11. İyas b. Bükeyr, 12. Âkil b. Bükeyr, 13. Âmir b. Bükeyr, 14. Halid b. Bükeyr.²⁴⁸

Mekkeli Muhacirlerden Kuba'da Külsûm b. Hidm'e konuk olanlar: 1. Hiz. Hamza b. Abdulmuttalib, 2. Zeyd b. Harise, 3. Ebu Mersed Kennaz b. Hısn (Husayn), 4. Enes (Peygamberimiz (sav)in azadlısı), 5. Ebu Kebşe (Peygamberimiz (sav)in azadlısı).²⁴⁹

Mekkeli Muhacirlerden Kuba'da Bel'acianların kardeşi Abdullah b. Selemeye konuk olanlar: 1. Ubeyde b. Haris, 2. Husayn b. Haris, 3. Tufeyl b. Haris, 4. Mıstah b. Üsâse, 5. Suveybıtb. Sa'd, 6. Tuleyb b. Umeyr, 7. Utbe b. Gazvan'ın azadlısı Habbab.

Mekkeli Muhacirlerden Kuba'da Bel haris b. Hazreclerden Sa'd b. Rebia'ya konuk olanlar: 1. Abdurrahman b. Avf ve daha bazıları.

Münzir b. Muhammed b. Ukbe'ye konuk olan Mekkeli Muhacirler: 1. Zübeyr b. Avvam, 2. Ebu Sebre b. Ebi Rühm.

²⁴⁸ İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 2, s. 120-121, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 88, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 175, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 173.

²⁴⁹ İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 122, İbn Seyyid, c. 1, s. 176, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 174.

Abduleſhellerin kardeſi Abbâd b. Biſr'e konuk olan Muhacirler: 1. Ebu Huzeyfeb. Utbe, 2. Salim Mevlâ Ebi Huzeyfe, 3. Utbe b. Gazvan.

Hassan b. Sâbit'in kardeſi Evs b. Sâbit'e konuk olan Muhacirler: 1. Hz. Osmane baſka bazıları.²⁵⁰

Bekâr Muhacirler de, Kuba'da Sa'd b. Haysemeye konuk oldular. Sa'd b. Hayseme'nin kendisi de bekâr.²⁵¹

Kuba'daki Muhacir Cemaatının İmamı

Kuba köyünde, içlerinde Hz. Ömer ve Ebu Seleme'nin de bulunduğu Muhacir cemaatına, Salim Mevlâ Ebi Huzeyfe imamlık etmiſ, namazlarını kıldırmiſtır.²⁵²

Mekke'de kalan Müslümanlar da, birbiri ardınca, Medine'ye hicret ettiler.

Ebu Cehil'in Ayyâş b. Ebi Rebia'yı Aldatması

Ayyaş b. Ebi Rebia Hz. Ömer'le Kuba'ya vardıkları zaman, Ebu Cehil Amr b. Hiſam ve kardeſi Haris b. Hiſam, Ayyaş b. Ebi Rebia'nın arkasından gittiler.²⁵³ Ayyaş b. Ebi Rebia, bunların hem amcalarının oğlu, hem

²⁵⁰ İbn İſhak, İbn Hiſam, Sîre, c. 2, s. 122, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 3, s.55-56, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s.89, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 585, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 176.

²⁵¹ İbn İſhak, İbn Hiſam, c. 2, s. 122-123, İbn Hazm, s. 89-90, İbn Seyyid, c. 1, s. 176, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 174. Bütün bu rivayetleri nakleden; M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/294-295.

²⁵² İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 87-88, Belâzurî, Ensâbu'l-eſrâf, c. 1, s. 258, İbn Seyyid.c. 1, s. 174, Ebu'l-Fidâ. c. 3, s. 173. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/296.

²⁵³ Bu kafirin batıl davasındaki ısrar ve ciddiyeti, bunun için zahmetlere katlanması anlaşılır gibi değıl. Bize tersinden örnek olmalı desek hata mı olur acaba?

de bir anneden doğma kardeşi idi. Bunlar, Ayyaş b. Ebi Rebia'yı buldular ve ona:

- Ey Ayyaş! Anan hastalandı. Anan, seni görünceye kadar başına tarak değdirmemeye, yağ sürmemeye; seni görünceye kadar, güneşten gölge altına gitmemeye, birşey yememeye, içmemeyeyemin etti. Ona acı! Sen ananın sevgili oğlusun! Senin dininde anaya babaya iyilik etmek var! Mekke'ye dön! Medine'de Rabbine ibadet ettiğin gibi, Mekke'de de ibadet et!" dediler.

Hız. Ömer:

- Ey Ayyaş! Vallahi, kavmin seni aldatmak, dininden döndürmek istiyorlar. Onlardan kork! Vallahi, senin anan, bittten rahatsız olacak olursa, muhakkak başını tarar. Mekke'nin sıcağı kendisinin üzerinde şiddetlenecek olursa, muhakkak gölgelenmek de ister!" dedi. Ayyaş b. Ebi Rebia:

- Ben anamın yeminini yerine getireceğim! Hem, benim orada biraz malım da var. Gider, onu da alırım" dedi. Hız. Ömer:

- Vallahi sen de bilirsin ki, ben Kureyşilerin malı en çok olan kişilerindenim. Malımın yarısı senin olsun! Tek, sen onlarla gitme!" dedi.

Ayyaş b. Ebi Rebia Hız. Ömer'in teklifine yanaşmayıp ille de onlarla gitmeye kalkınca, Hız. Ömer:

- Artık, sen yapmak istediğin şeyi yapacaksın! Bari şu devemi al! Bu, soylu ve uysal bir devedir. Sen daima onun üzerinde bulun. Kavminden şüphelenirsen, onun üzerinde olarak kaç, kurtul!" dedi.²⁵⁴

²⁵⁴ Hamdolsun, Müslümanlar arasında örnek alınacak insanlar, kafiye ihtiyaç bırakmayacak kadar çoktur. Hız. Ömer'in fedakarlığına bakar mısınız?

Ayyaş b. Ebi Rebia deveye binip onlarla birlikte gitti. Nihayet, yolun bir kısmında bulundukları sırada, Ebu Cehil ona:

- Ey kardeşim! Vallahi, bu devam artık beni taşıyamıyor! Sen beni şu devenin üzerine, terkine alamaz mısın?" dedi. Ayyaş b. Ebi Rebia:

- Olur! deyip devesini çöktürdü. Yere indiği zaman, onlar, üzerine atılıp onu sımsıkı bağladılar. Öylece Mekke'ye götürdüler. Gündüzün Mekke'ye girdiklerinde:

- Ey Mekkeliler! Bizim bu beyinsizimize yaptığımız gibi, siz de kendi beyinsizlerinize böyle yapınız!" dediler.

Ayyaş b. Ebi Rebiayı hapsedtiler. Ebu Cehil ile Haris, ona yüzer sopa vurdular! Kendisini, işkenceden işkenceye uğratıp, dininden döndürdüler.²⁵⁵

Hız. Ümmü Seleme'nin Hicreti

Ebu Seleme Abdullah b. Abdüsed bir yıl veya ona yakın bir müddet önce zevcesi Hız. Ümmü Seleme ile oğlu Seleme'yi devesine bindirip Medine'ye götürmek isterken Hız. Ümmü Seleme'nin mensup bulunduğu Mugîre oğullarının erkekleri görmüş, Hız. Ümmü Seleme'yi yabancı beldelerde gezdirip dolaştırmasına müsaade edemeyeceklerini söyleyerek elinden almışlar, onlara kızan ve Ebu Seleme'nin kabile halkı olan Abdüsed oğulları da, Seleme'yi Hız. Ümmü Selemeye vermemişlerdi. Kadıncağz aynı anda kocasından ve oğlundan mahrum kalmıştı...

Hız. Ümmü Seleme der ki: "Mugîre oğulları beni yanlarında hapsedtiler. Kocam Ebu Seleme ise Medine'ye

²⁵⁵ Eyvah! Hız. Ömer ne kadar ferasetli imiş! Ona boşuna "Faruk" dememişler...

gitti. Böylece, benimle kocamın arasını ve oğlumun arasını ayırdılar. Ben, bir yıl veya bir yıla yakın bir müddet, her sabah Ebtah'a çıkıp oturur; akşama kadar ağlar dururdum. Mugîre oğulları ailesinden, amcamın oğullarından bir adam, birgün yanıma uğradı. Halimi görünce, bana acıdı. Mugîre oğullarına:

- Siz şu zavallı kadıncağızı kocasının yanına daha ne diye göndermezsiniz?! Onun, hem kocasıyla arasını, hem oğluyla arasını ayırdınız' dedi. Bunun üzerine, Mugîre oğulları, bana:

- İstersen, git, kocana kavuş! dediler.

Abdulesed oğulları da oğlumu bana geri verince, deveme binip oğlumu kucağıma aldıktan sonra, Medine'deki kocamın yanına gitmek üzere yola çıktım. Yanımda, Allah'ın kullarından hiç kimse yoktu.²⁵⁶

Kendi kendime: 'Beni kocamın yanına ulaşınca kadar götürecek bir kimseye rastlayabilir miyim ki?' deyip gittim. Ten'im'de bulunduğum sırada idi ki, Abduddar oğullarının kardeşi Osman b. Talha b. Ebi Talha'ya rastladım. Bana:

- Ey Ebi Ümeyye'nin kızı! Nereye gidiyorsun? diye sordu. Ona:

- Medine'deki kocamın yanına gitmek istiyorum dedim. Bana:

- Senin yanında gidecek bir kimse yok mu? diye sordu. Ona:

- 'Yok! Vallahi, ancak Allah var! Bir de, şu oğulcuğum! dedim. Bana:

²⁵⁶ Bu mübarek muhacirin ne büyük bir tehlikeler zinciri içinde olduğunu söylemeye bilmem gerek var mıdır? Gerek canı, gerekse malı, ırzı, evladı ve özgürlüğü açısından insan tehlikesi bir yana, çölde açlık, susuzluk, sıcaklık ve zararlı hayvanlar gibi başka tabii tehlikelerle dolu bir yolculuktur bu. İşte hicretin gerektirdiği fedakarlıklara bir örnektir bu zor yolculuk.

- Vallahi, seni bu yolda yalnız bırakmak doğru olmaz! dedi ve hemen devenin yularını tutup benimle birlikte hızlı hızlı gitmeye devam etti.

Vallahi, Arap erkekleri içinde, hiçbir zaman, ondan daha saygılı ve nezaketli bir yoldaş görmedim: Bir konak yerine erişince devemi çöktürür, ben ininceye kadar bana arkasını döner, benden uzaklaşır, ben deveden indikten sonra gelip deveyi götürür, semerini indirir, onu bir ağaca bağlar, kendisi de gidip bir ağacın altına uzanırdı.

Hareket zamanı gelince kalkar, tekrar semeri devenin sırtına koyar, deveyi yanıma getirip çöktürdükten sonra arkasını döner, bana: 'Bin! derdi. Ben bindikten sonra, gelir, devenin yularından tutar ve yederdi. Beni Medine'ye ulaştırıncaya kadar, bana hep böyle yapmaktan geri durmadı. Kuba'da Amr b. Avf oğullarının köyü görününce:

- Senin kocan işte bu köydedir! Artık, Allah'ın bereketi üzere, gir oraya!" dedikten sonra, Mekte'ye dönmek üzere, yanımdan ayrıldı.

Ben, İslâm'da, Ebu Seleme ailesinin uğradığı musibet kadar, hiçbir ev halkının musibete uğradığını bilmiyorum. Ben, hiçbir zaman, Osman b. Talha'dan daha ikramlı ve saygılı bir yoldaş da görmedim!"

Aman Allah'ım, bu ne fedakarlık, bu ne edep ve terbiye, bu ne karşılıksız iyilik, bu ne gani gönüllülük ki kocasından bir teşekkürü bile almadan tekrar dönüş... Ashab-ı kiramın herhangi birisi bile böyleydi işte. Tam da haklarında Sevgili Peygamberimizin dediği gibi, "yıldız idi" onlar. Hangisine bakarsanız size fazlasıyla yetecek örnek faziletler bulabilirdiniz...

Kureyş'in Korkusu

Ashab-ı kiram'ın (ra) gidebilmeye imkan ve güçleri yetenlerin hicret etmesiyle Müslümanların büyük çoğunluğunun Medine'ye yerleşmesi ve İslâmiyet'in orada güçlenmeye başlaması Mekke müşriklerini korkuttu; Hz. Muhammed'in (sav) de bir gün oraya giderek ashabıyla birlikte kendilerine karşı bir tehlike oluşturacağından endişe ediyorlardı.

Buna karşı bir tedbir almak üzere Dârünnedve'de toplandılar ve tartışacakları konu son derece önemli olduğundan Ebû Leheb dışında Hâşimoğulları'ndan hiç kimseyi çağırmadıkları gibi güvenmedikleri kimseleri de içeri sokmadılar.

Biraz sonra göreceğimiz gibi Dârünnedve'de uzun müzakerelerden sonra Ebû Cehil'in teklifiyle Hz. Peygamber'i öldürme kararı alındı. Bu kararı sadece bir kişi değil, Kureyş kabilelerinin her birini temsilen görevlendirilecek silâhşörlerden oluşan bir grup yerine getirecek, böylece Hâşimoğulları'nın kan davasına kalkışması önlenecekti.

Bu karar aynı zamanda Peygamber Efendimizin (sav) hicret etme zamanının geldiğini bildiriyordu...

Peygamberimizin Hicret Kararı

Müslümanlardan kimisi Habeş ülkesine, kimisi de Medine'ye hicret etmişti. Mekke'de, müşriklerin hapsedtikleri veya zorla dinlerinden döndürdükleri, veya hasta, ya da hicret etmekten âciz kimseler ile birlikte, hemen hemen, Peygamberimiz (sav)dan, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ali'den başka erkek kimse kalmamıştı.

Hız. Ebu Bekir sık sık hicret için izin istedikçe, Peygamberimiz (sav):

- Hele acele etme bakalım. Belki Allah sana bir arkadaş hazırlar. Sen biraz sabret! Bana da hicrete izin verileceğini umuyorum! buyururdu.

Hız. Ebu Bekir de Peygamberimiz (sav)a hicret arkadaşı ve yoldaşı olmayı umardı. Hatta sordu:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Babam, anam sana feda olsun! Sen bunu umuyor musun?

Peygamberimiz (sav):

-Evet! Umuyorum, buyurunca, Hız. Ebu Bekir, Peygamberimiz (sav)a arkadaş olmak için, kendisini hicret etmekten alıkoydu. Buna bir hazırlık olmak üzere de, Hureyş veya Kuşeyr oğulları develerinden, sekiz yüz dirheme satın aldığı iki deveyi evde semür ağacının yaprağıyla dört ay besledi. Bu da onun hizmetteki gayret ve ferağat ve fedakarlığına yeni bir örnek oldu.

Daru'n Nedve'de Suikast Toplantısı

Kureyş müşrikleri Peygamberimiz (sav)a başka yerlerden birtakım sahabiler ve yardımcıları çıktığını, Mekkeli sahabilerin çoluk çocuklarıyla birlikte Medine'ye, savaşçı ve hazırlıklı Evs ve Hazrec kabilelerinin yanına gittiklerini gördükleri ve orada konuklanıp korunduklarını öğrendikleri zaman, Peygamberimiz (sav)in da onların yanına gideceğini ve kendileriyle savaşacağını anladılar ve korktular; derhal Dârü'n Nedve'de toplandılar.

Dârü'n Nedve'de Toplanan Müşriklerden Başlıcaları şunlardır:

Abduşşems oğullarından: 1. Utbe b. Rebia, 2. Şeybe b. Rebia, 3. Ebu Süfyan Sahr b. Harb

Nevfel b. Abdi Menaf oğullarından: 4. Tuaym b. Adiyy, 5. Cübeyr b. Mut'im (veya Habib b. Mufim), 6. Haris b. Âmir b. Nevfel.

Abduddar b. Kusayy oğullarından: 7. Nadr b. Haris
Esed b. Abduluzzâ oğullarından: 8. Ebu'l-Bahterî b.
Hişam, 9. Zem'a b. Esved, b. Muttalib (veya Rebia b.
Esved) 10. Hakîm b. Hizam.

Mahzum oğullarından: 11. Ebu Cehil Amr b.
Hişam.

Sehm oğullarından: 12. Nübeyh b. Haccac, 13.
Münebbih b. Haccac.

Cumah oğullarından: 14. Ümeyye b. Halef.

Toplantıya bunlarla ve bunlardan başkalarıyla
birlikte gelen Kureyş müşrikleri sayısızdı. Rivayete göre,
sayıları yüzü bulmuş; Kureyş müşriklerinin görüş ve rey
sahiplerinden, toplantıya gelmeyen kimse kalmamış;
ancak, alınacak karardan haberleri olmasın diye,
toplantıya Hâşim oğulları ailesinden kimse alınmamıştı.

Meçhul Bir Düşman

Kureyş müşrikleri Peygamberimiz (sav)in işini
konuşmak üzere belirledikleri günün sabahında Dârü'n
Nedve'de toplanmaya başladıkları sırada idi ki, üzerine
kalın bir elbise giyinmiş bir şeyhin kapıda dikilip
durduğunu gördüler ve:

- "Kim bu şeyh?" diye sordular. Şeyh:

- "Necid halkından bir şeyh! Onun (Peygamber
(sav)) için hazırlandığınızı işitip, yanınızda bulunmak ve
konuşmalarınızı dinlemek üzere gelmiş bulunuyor.
Kendisi, görüş ve öğütlerini sizden esirgemeyeceğini
umuyor!" dedi.

- "Olur! Gir içeri!" dediler.

O da, onlarla birlikte içeri girdi. Teşhis ve tasvir edildiği gibi, bu, Necidli şeyh suretine girmiş bir şeytandı.²⁵⁷

Kureyş müşrikleri Peygamberimiz (sav) hakkında birbirlerine:

- "Bu adamın işi, görmüş olduğunuz gibi, yaygın bir hale gelmiş bulunuyor. Biz, vallahi onun, bizden olmayan tâbileriyle üzerimize yürümeyeceğinden emin değiliz! O halde, onun hakkındaki görüşlerinizi birleştiriniz!" dediler.

Aralarında görüşmeye, konuşmaya başladılar. İçlerinden birisi, ki bu Ebu'l-Bahterî veya Hişam b. Amr'dır:

- "Onu zincire vurarak hapsediniz ve üzerinden kapıyı kilitleyiniz! Sonra, ondan önce geçen Züheyr, Nâbîga ve onlardan da önce geçmiş olan şairlerin başlarına gelen akıbet gibi bir akıbetin bunun da başına gelmesini, ölmesini bekleyiniz!" dedi.

Necidli şeyh:

- "Hayır! Vallahi bu sizin için yerinde bir görüş değildir. Vallahi, dediğiniz gibi onu hapsedecek olursanız, kendisinin işi kilitlediğiniz kapının arkasına çıkar, ashabına ulaşır, hemen üzerinize yürüyüp onu elinizden çeker alırlar, sonra da size galebe çalacak, hakim olacak kadar çoğalırlar. Bu, sizin için yerinde bir görüş değildir. Siz bundan başkasını düşünmeye bakınız!" dedi.

Toplantıdakiler:

- "Şeyh doğru söylüyor!" dediler.

²⁵⁷ M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/325-326. Muhammed Hamidullah bu rivayeti doğru bulmaz. Ona göre müzkereler Kureyş eşrafi arasında geçmiştir.

Tekrar düşünmeye ve konuşmaya başladılar. İçlerinden birisi, Ebu'l-Bahterî veya Ebu'l-Esved Rebia b. Amr:

- "Onu aramızdan çıkaralım, yurdumuzdan sürelim. O, bizden çıkınca, vallahi, nereye giderse gitsin! Nereye düşerse düşsün! Nemize gerek! O bizden uzak olunca, biz ondan kurtulunca, işimiz düzelir, ülfetimiz de olduğu gibi devam eder" dedi. Necidli şeyh:

- "Hayır! Vallahi, bu da sizin için yerinde bir görüş değildir! Siz onun sözünün güzel, konuşmasının tatlı olduğunu, getirdiği şeylerle insanların kalblerine hakim olup durduğunu görmüyor musunuz? Vallahi, siz bu dediğinizi yapacak olursanız, onun Araplardan bir kabilenin yanında yerleşmeyeceğinden ve onları hükmü altına alıp kendisine tâbi kılmayacağından ve onlarla birlikte üzerinize yürüyüp sizi beldelerinizde tepelemeyeceğinden, işinizi elinizden almayacağından, size istediğini yapmayacağından emin olamazsınız! Siz, onun hakkında, bundan başka bir tedbir düşününüz!" dedi. Müşrikler:

- "Vallahi, şeyh doğru söylüyor!" dediler.

Ebu Cehil:

- "Vallahi, benim onun hakkında, sizin daha düşünmediğiniz, dile getirmediğiniz bir görüşüm var!" dedi.

- "Ey Hakem'in babası! Nedir o görüş?" diye sordular. Ebu Cehil:

- "Benim görüşüm: İçimizdeki her kabileden, güçlü, kuvvetli, özü gözü pek, şerefli, soylu birer delikanlı alalım. Sonra, onlardan her birine keskin birer kılıç verelim. Onlar gidip, ellerindeki kılıçlarla hepsi birden tek adamın vuruşu gibi vurup, onu öldürsünler! Böylece ondan kurtulalım, rahata kavuşalım! Delikanlılar bunu bu şekilde yapınca, onun kanı bütün kabilelere dağılmış,

düşmüş olur! Abdi Menaf oğulları ise, bütün kabilelerle savaşmaya güç yetiremezler, bizden diyet almaya razı olurlar. Biz de, Abdi Menaf oğullarına onun diyetini öderiz!" dedi. Necidli şeyh:

- "İşte, yerinde söz bu adamın sözüdür! Bu öyle bir görüştür ki, ondan başka, yerinde bir görüş yoktur!" dedi.

Bunun üzerine, müşrikler Ebu Cehil'in görüşü üzerinde birleşmiş olarak dağıldılar. Beş kabileden hemen beş cellat seçilip, ellerine birer keskin kılıç verildi.²⁵⁸

Yüce Allah, Peygamberimiz (sav)a, Kureyş müşrikleri tarafından hazırlanan suikastı Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle açıklar:

"Hani, bir zamanlar o küfredenler seni tutup bağlamaları, yahut öldürmeleri, ya da yurdundan zorla sürüp çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar bu tuzağı kurarlarken, Allah da onun karşı tuzağını yapıyordu. Allah tuzak kuranlara karşı tuzak kuranların hayırlısıdır."²⁵⁹

"Yoksa 'O bir şairdir. Biz, ona da zamanın, ölüm musibetinin gelmesini gözlüyoruz' mu diyorlar?"²⁶⁰

Evet, onlar toplantıda böyle korkunç bir karar alıp tuzak kuruyorlardı ama Allah Teâlâ da hicrete izin kararını Sevgili Peygamberimize (sav) bildiriyor, kafirlerin kurdukları tuzakları iptal ederek başlarına geçiriyordu. Bakalım öte yanda neler oluyordu...

Büyük Hicret Başlıyor

²⁵⁸ Bkz. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: II. 328.

²⁵⁹ Enfâl 8/30.

²⁶⁰ Tûr 52/30.

Suikastin kararlaştırıldığı gün; Peygamberimiz (sav)in Mekke'den, kavminin arasından çıkıp Medine'ye hicret etmesine, Yüce Allah tarafından izin verildi.

Cebrail (sav) gelip: "Sen, geceleri üzerinde yatageldiğin döşeginde bu gece yatma!" dedi.

Hz. Âişe der ki: "Resûlullah (sav)in Ebu Bekir'in evine akşam veya sabah vaktinde gelmediği gün olmazdı. Mekke'den, kavminin arasından çıkıp hicret etmesine izin verildiği gün, öğle vaktinin sıcağında, hiç gelmediği bir saatte, zeval vaktinin ilk saatinde Ebu Bekir'in evinde, evimizde oturuyorduk. Ev halkından biri, (kız kardeşi Esma) Ebu Bekir'e:

- İşte, Resûlullah (sav), bize hiç gelmediği bir saatte, başını bir örtü ile örtmüş olarak geliyor! dedi.

Ebu Bekir:

- Babam, anam ona feda olsun! Vallahi o, yeni bir hadise olmadıkça, bu saatte gelmezdi! dedi.

Resûlullah (sav), gelince, içeri girmek için izin istedi; izin verildi, içeri girdi.

Resûlullah (sav) girince, Ebu Bekir sedirinden kalktı, Resûlullah (sav) oturdu.

Ebu Bekir'in yanında, benimle Esma binti Ebi Bekir'den başka kimse yoktu.

Resûlullah (sav) Ebu Bekir'e:

- Yanındaki kimseleri dışarı çıkar! buyurdu.

Ebu Bekir:

- Yâ Rasûlallah! Babam, anam sana feda olsun! Onlar, iki kızımıdır! Senin ehlin ve mahremindir. Bizi gözetleyen, yabancı bir kimse yoktur, dedi.

Bunun üzerine, Resûlullah (sav):

- Benim buradan çıkıp Medine'ye gitmeme Yüce Allah tarafından izin verildi! buyurdu.

Ebu Bekir:

- Yâ Rasûlallah! Ben de yoldaşın mıyım? diye sordu.

Resûlullah (sav):

- Evet! buyurunca, Ebu Bekir sevincinden ağladı! Vallahi ben, Ebu Bekir'in o gün ağladığını görünceye kadar, bir erkeğin sevincinden ağlayacağını bilmiyordum. Ebu Bekir:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Ben şu iki deveyi bunun için hazırlamıştım. Babam, anam sana feda olsun yâ Rasûlallah! Şu iki deveden birisini al!' dedi.

İşte işlerde feraset, hizmette idrak ve kavrayış, dostlukta hasbılık ve hesapsızlık, amelde ihlas ve samimiyet budur. İnsan, durup duruken değil, bu ve benzeri büyük hasletler, güzel huylar ve maddî ve manevî fedakarlıklarla “Sıddîk” olur.

Resûlullah (sav):

- Onu ancak bedelini ödemek üzere alırım buyurdu.

Bu da ihlas ve samimiyetin, müstağniliğin, kimseye yük olmamanın, hasbiliğin, sadece Allah Teâlâ'ya itimat ve tevekkülün zirvesidir. Bu iki dost birbirlerini ne kadar güzel anlamışladı ve ne güzel arkadaşlık, dostluk yaşıyorlardı.²⁶¹

Resûlullah (sav)la Ebu Bekir'in sefer levazımını çarçabuk hazırladık: Her ikisi için bir miktar azık yapıp dağarcık içine koyduk. Ebu Bekir'in kızı Esmâ, belinin kuşağından bir parça yırtıp, onunla dağarcığın ağzını bağladı. Bunun için, ona 'Zâtu'n-nıtakayn=İki kuşaklı' denildi."²⁶²

²⁶¹ Estağfirullah! Bunu takir etmek bizim gibilere düşmez, haddi tecavüzdür, ama ne olur ayıbımı muhabbetime bağışlayınız lütfen.

²⁶² Zührî, Megâzî, s. 99, Abdurrezzak, c. 5, s. 391, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 1, s. 228, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 198, Buhârî, c. 4, s. 255-256, Taberî, c. 2, s. 245, Ebu Nuaym, c. 2, s. 326-327, Beyhakî, c. 2, s. 474, Ebu'l-Ferec, c.1, s. 235, İbn Esîr, Kâmil, c.

Dil oğullarından, müşrik, fakat güvenilir bir adam olan Abdullah b. Uraykıt'ı da yol kılavuzu olarak ücretle tuttular. İki deveyi, yanında bulundurmak ve belirlenen güne ve saate kadar yaymak, üç gün sonra sabahleyin Sevr dağında buluşmak üzere kendisine teslim ettiler.

Put Kırma Zamanı

Peygamber Efendimizin (sav) putları sevmediğini, onlardan ne kadar nefret ettiğini söylemeye gerek var mı? Ama buna rağmen putperestlerle beraber yaşadıkları sürece onların putlarına fiili bir müdahalede bulunmamıştı. Bu Müslümanların güvenliği açısından tehlikeli idi. Bir de bu tür davranışlar ters teperek batıla daha fazla dalma ve hakka karşı inatlaşma, akıl ile değil de duygular ile hareket etme hissi uyandırabilirdi. İnsanlar akıllı ile değil, öfke, kin, nefret, inatlaşma, hırs vs. duyguları ile hareket ettikçe onları kazanmak daha zor olurdu.²⁶³

2, s. 1 04, M uhibbüt-Taberî, c. 1, s. 83, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 184, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 320, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 184. Nakleden; M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: II. 329-332

²⁶³ İtekin şu ayetler de Mekkîdir: "Allah'tan başkasına tapanlara sövmeyin; sonra onlar da bilmeden, taşkınlık yaparak Allah'a söverler. Böylece biz her ümmete kendi işlerini çekici gösterdik. Sonunda dönüşleri rablerinedir. Artık O, ne yaptıklarını kendilerine bildirecektir."(En'am 6/108)

Zemahşerî, âyetteki sebb kelimesini genel olarak "eleştiri" mânasına alarak normal şartlarda yanlışlıklar ve kötülükleri eleştirmenin bir görev olduğunu, ancak eğer eleştiri eleştirilen durumdan daha zararlı ve yıkıcı sonuçlara yol açacaksa bundan kaçınmanın da bir görev olduğunu belirtmektedir (II, 23). Bununla birlikte, birçok müfessirin de kaydettiği gibi, sebb kelimesi şetm yani "terbiye ve nezaketle bağdaşmayan çirkin sözler" demektir. Yanlış yolda olanları eleştirmek, neyin doğru neyin yanlış olduğunu ortaya koymak zorunlu olmakla birlikte; âyete göre, bunu hakaret, sövüp sayma gibi

Ama şimdi Mekke terkediliyordu. Çünkü tebliğ ortamı kalmamıştı. Bütün ipler kopmuştu. O yüzden akla gelen gelmeyen mahzurlar kalkıyordu. Öyleyse o putların ne kadar aciz varlıklar olduğu, hatta bırakın kendine inananları korumayı, kendi kendilerini korumada bile bir hiç olduklarını göstermenin zamanıydı.

Hz. Ali der ki: "Resûlullah (sav) Mekke'den hicret edip çıkacağı ve bana o gece kendisinin döşeğinde yatmamı emrettiği sırada, ben ve Peygamber (sav), Kabe'ye vardık. Resûlullah (sav), bana:

- Çök, otur! buyurdu. Omuzuma basıp yükselmek istedi. Birden gücüm kuvvetim gitti! Peygamber (sav), benim kuvvetten düştüğümü görünce, hemen omuzumdan indi. Benim için kendisi çömelip oturdu ve:

- Bas omuzlanma! buyurdu.

Omuzlarına bastım. Bana birden güç kuvvet geldi. İstesem semanın ufkuna ulaşacağım gibi bir hal geldi! Nihayet, Beytullah'ın üzerine çıktım. Beytullah'ın

İslâm ahlâkının hilim, edep ve nezaket kurallarıyla bağdaştırılması mümkün olmayan bir üslûpla yapmak caiz değildir. Nitekim âyette hitabın, Hz. Peygamber'e değil de, diğer müminlere yöneltilmiş olması da bunu gösterir. Çünkü sövüp sayma zaten Resûlullah'ın ahlâkıyla bağdaşmadığı için ona böyle bir uyarıda bulunulmasına gerek yoktur.

Bu âyete göre başkalarına, onların inançlarına ve kutsal saydıkları değerlere hakaret etmek (dikkat; eleştirmek, yanlış ve batılığını isbat etmek, fikirlerini çürütmek değil. C. N) İslâmî edep ve ahlâkla bağdaşmadığı gibi, İslâm'ın izzetine de zarar getirir...

Âyette İslâm'ın tebliğ ve davet metoduna da işaret vardır. Buna göre bizim gibi başkalarının inanç ve kanaatleri de onlara göre değerlidir. Karşılıklı konuşma ve ikna etmenin yolu saygı ve nezaketten geçer. Hakaret ve küfür ise sadece muhatabın düşmanlık duygularını kabartır; inatlaşma, sertleşme ve giderek çatışmaya yol açar.(Prof. Dr. Hayrettin Karaman, Prof. Dr. Mustafa Çağrıcı, Prof. Dr. İbrahim Kâfi Dönmez, Prof. Dr. Sadrettin Gümüş, Kur'an Yolu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: II/358-359)

üzerinde, tunçtan veya bakırdan bir put vardı. Onu sağından, solundan, önünden ve arkasından itip, yerinden oynattım. Resûlullah (sav), bana:

- At onu aşağı! buyurdu.

Aşağı atar atmaz o, sırça çanakların kırıldığı gibi kınılıverdi! Hemen Kabe'nin üzerinden indim. Ben ve Resûlullah (sav), insanlardan herhangi bir kimse ile karşılaşmaktan sakınarak, yarışircasına oradan uzaklaştık.²⁶⁴

Hicrete Giderken Tavsiyeler

Peygamberimiz (sav)in ne zaman Mekke'den çıkıp Medine'ye gideceğini, Hz. Ali, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ebu Bekir'in ev halkından başka, hiç kimse bilmiyordu. Böylesi tehlikeli işlerde gizlilik çok önemlidir. Sır saklamasını bilenler, genellikle sonucun istedikleri gibi olmasıyla sevinçlidirler.

Peygamberimiz (sav) Mekke'den ayrılıp Medine'ye gideceğini Hz. Ali'ye haber verip, kendisinden geriye kalarak, yanında bulunan ve Mekkelilere ait olan emânetleri sahiplerine teslim etmesini, sonra da gelip kendisine kavuşmasını emretti.

Mekke'de; Peygamberimiz (sav)in doğruluğunu ve emînliğini bilmeyen ve saklayamamaktan korktuğu şeyi onun yanında bulundurmayan bir kimse yoktu. Bu bir fazilettir.

Ama bundan da büyük bir fazilet, kendisini öldürmek isteyenlerin mallarını “savaş ganimeti” gibi

²⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 84, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 5, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 265-266, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 23. Nakleden; M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: II. 332-333

değerlendirmeyip, onlara iadesi için adam görevlendirmesi idi. Bu ne sadakat, doğruluktur. Çünkü normal şartlarda bunu çok insan yapabilir. Ama kendisini öldürmeye gelme gibi bir zamanda bunu yapmak ender işlerdendir.

İşte Peygamber Efendimizin (sav) fazileti ve risalete liyakati bu iken, bu işte onu beğenmeyerek “keşke Peygamber Muhammed değil de Mekke’den falan veya Taif’ten filan olsaydı” diyenlerin yüzü kara olsun.

Peygamberimiz (sav); o gece kendisine ait döşekte yatıp uyumasını, Hz. Ali’ye emretti:

-Benim döşeğimde yat, uyu! Şu Hadramevt işi yeşil abama da iyice bürün! Sana onlardan, hoşuna gitmeyecek birşey erişmeyecektir!" buyurdu.

Ağır Gecede Ölüm Döşegi

Hız. Ali döşeğe girdi. Asla O’nun bir dediğini iki etmemişti. Büyük bir teslimiyetle Hadramevt işi abaya da büründü. Peygamberimiz (sav) da, uyuyacağı zaman, bu abanın içinde uyurdu. Hız. Ali Peygamberimiz (sav)in döşegine yatıp uykuya daldı. Ne kadar da rahat ki, hemen uykuya daldı. İçinde korku, keder, kuşku yoktu çünkü. Yoksa gözüne uyku girer miydi? O, Resulullah kesinkile iman etmiş, teslim olmuştu.

Oysa durum çok ciddiye. Katil cellatlar kılıçlarını bileylemiş, kalplerinde ölümle gelecek olan ödölün sevinci ile sessizce ve büyük bir heyecan içinde suikast vaktini bekliyorlardı. O ağır gecede ölüm kol geziyordu.

Kabilelerden seçilmiş olan suikastçı delikanlılar, gecenin üçte biri geçince harekete geçtiler ve Peygamberimiz (sav)in kapısının önünde toplandılar. Peygamberimiz (sav)in abası içinde yatan, uyuyan Hız. Ali’yi Peygamberimiz (sav) sandılar. Nasıl sanmasınlar

ki, bir başkası o ölüm yatağına girer de nasıl böyle döşek sahibi gibi rahat uyuyabilirdi ki!

Evin kısa duvarlarından, damına çıkıp, oradan içeriye inmeye kalkıştıkları zaman, içeriden bir kadın çığlık kopardı. Bunun üzerine, cellat delikanlılar, birbirlerine: "Vallahi, amcalarımızın kızlarının üzerlerine duvardan indiğimiz Araplara söylenir, rezil oluruz, sövülürüz, hürmet örtümüzü yırtmış oluruz!" dediler. Sabaha kadar, kapının önünde durdular ve Peygamberimiz (sav)in dışarı çıkmasını beklediler. İçeride birisinin uyuyor olmasının rahatlığı içindeydiler. Hem evi iyice sarmışlardı. Buradan canlı çıkış olamazdı...

İşlenilecek cinayetin tan yeri ağarınca kadar bırakılışında, bunun kabileler arasında ortaklaşmış olduğunu Hâşim oğullarına göstermeyi, onların müteaddit kabilelere karşı öç almayı göze alamayarak diyete razı olmalarını sağlamayı amaçlamış olmaları muhtemeldir.

Fakat bu bekleyiş, Peygamberimiz (sav) ile Hz. Ebu Bekir'in gece karanlığında kimse görmeden Sevr mağarasına yetişip saklanmalarına yaramıştır. Allah Teâlâ'nın tuzakları nasıl boşa çıkaracağı vaadini okuduk ya!

O gece Peygamberimiz (sav)in evinin önünde toplanan ve suikastı bizzat görerek sevinmek isteyen gözetleyici müşrikler arasında kimler vardı?

Tarihçiler bazılarının isimlerini verirler: 1. Ebu Cehil Amr b. Hişam, 2. Hakim b. Ebi'l-Âs, 3. Ukbe b. Ebi Muayt, 4. Nadr b. Haris, 5. Ümeyye b. Halef, 6. İbnü'l-Gaytala, 7. Zem'a b. Esved, 8. Tuayme b. Adiy, 9. Ebu

Leheb, 10. Übeyy b. Halef, 11. Nübeyh b. Haccac, 12. Münebbih b. Haccac.²⁶⁵

Ebu Cehil, yanındakilere: "Muhammed'in iddiasına göre; siz Müslüman olur, kendisine uyarsanız, Araplara ve Arap olmayanlara hakim olacaktıymışsınız!? Ölümünüzden sonra tekrar diriltilecektimisiniz!? Sizin için, Ürdün bahçeleri gibi bahçeler olacaktıymış!? Eğer dediğini yapmazsanız, kendisi için sizin öldürüleceğiniz muhakkaktıymış!? Öldükten sonra da yeniden diriltilecektimisiniz ve sizin için, içinde sizi yakacak bir ateş, bir Cehennem olacaktıymış!?" diyerek alay etti.²⁶⁶

Tam o sırada başına toprak saçılmıştı, çok komik bir durumdaydı, ama bunu göremedi, oradakiler de göremediler. Büyük bir tuzağın içinde olduklarını ve adeta alay edilerek aşağılandıklarını anlayamadılar. Anladıkları zaman da iş isten geçmişti. Elllerinde sadece öfke ve intikam hırsı kalmıştı. Bu öfke ve hırs, onları gebertene kadar yakalarını bırakmayacaktı.

Neler mi oluyordu?

Toprak Saçılan Başlar

Peygamberimiz (sav) dışarıda kendisini gözetleyen müşriklerin yanına çıktı. Eline yerden bir avuç toprak aldı ve Ebu Cehil'e: "Onu ben söylüyorum! Bana inanmayarak öldürüldükten sonra Cehennemde yanacak olanlardan birisi de sensin!" buyurdu. Ve elindeki toprağı

²⁶⁵ İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 228, Ebu'l-Fenec İbn Cevzî, el-Vefa, c. 1, s. 231, İbn Kayyim, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 58-59. Nakleden; M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: II. 335-336.

²⁶⁶ M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: II. 335-336.

onların başlarına saçtı. Saçılan topraktan başına isabet etmeyen kimse kalmadı! Yüce Allah onların gözlerini de aldı. Onlar aralarından konuşarak ve ayetler okuyarak geçip giden Peygamberimizi (sav) göremediler!

Peygamberimiz (sav), onların aralarından geçip giderken, Yâsîn sûresinin başından on âyet okudu. Sonra da, gitmek istediği yere yöneldi gitti...

Müşriklerle birlikte bulunmayan, onlardan biraz uzakta duran bir kimse, müşriklerin yanlarına gelerek onlara:

- Siz burada neyi bekliyorsunuz? diye sordu.

Onlar:

- Muhammed'i bekliyoruz! dediler.

Adam:

- Allah sizi umduğunuza erdirmesin! Vallahi, Muhammed yanınıza çıkmış, sonra da, sizden, başına başına toprak saçmadık kimse bırakmayıp işine gitmiş! Siz kendinize yapılan şeyi görmüyor musunuz?" dedi.

Müşriklerden her biri elini başının üzerine sürdü, bir de ne görsün: Üzerlerine toprak saçılmış!²⁶⁷

Sonra, içeriye bakıp, Peygamberimiz (sav)'in döşeginin üzerinde Hz. Ali'nin Peygamberimiz (sav)'in abasına bürünmüş olduğunu gördükleri zaman:

- Vallahi, işte Muhammedi Abasının içinde uyuyor! dediler. Öylece, sabaha kadar beklemekten geri durmadılar.²⁶⁸ Basiretleri de bağlanmıştı.

²⁶⁷ İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 1 27, Taberî, Târîh, c. 2, s. 244, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 79, Halebî, İnsânü'l-uyûn, c. 1, s. 193, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 323. Naklden, M. Asım Köksal, ay.

²⁶⁸ İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 127, Taberî, c. 2, s. 244, Halebî, c. 2, s. 1 93. Naklden, M. Asım Köksal, ay.

Hız. Ali, sabah namazı için döşekten kalkınca, hemen üzerine yürüdüler! Bir de ne görsünler? Karşılarındaki Hız. Ali! Kendi kendilerine:

- Vallahi, adamın bize söylediği doğru imiş! dediler.

Kureyş müşrikleri, Hız. Ali'ye:

- Nerede şu sahibin? Nerede amcanın oğlu? dediler.

Hız. Ali:

- Bilmiyorum! Benim bu hususta bir bilgim yok! Ben onun üzerinde gözcü değilim! Siz ona çıkıp gitmesini emrettiniz! 'Bizden ayrıl, git!' dediniz. O da çıkıp gitti" dedi.

Bunun üzerine, müşrikler Hız. Ali'yi azarladılar ve tartakladılar; Kabe Mescidine götürüp bir süre hapsettikten sonra çaresiz bıraktılar.

Sevr Dağında Bir Mağara

Sevr dağı Mekke'nin aşağı kesiminde ve sağındadır. Sevr dağının Mekke'ye uzaklığı iki üç mildir. Yüksekliği bir mildir. Sevr dağının tepesinde bir mağara vardır. Dağdan, deniz görünür. Mağaranın girişi tepesindedir. Sevr dağında sorgun ve hamel gibi Hicaz ağaç ve bitkileri bulunur. Taktik açısından son derece güzel bir seçimdir.

Hız. Peygamber (sav) ve Hız. Ebubekir Yesrib'e giden batıdaki yolun yerine güneydeki yola doğru yöneldiler. Düşmanın kendilerini hiç vakit kaybetmeden aramaya koyulacaklarını ve her tarafa adamlarını salacaklarını bildikleri için Sevr dağındaki bir mağaraya gizlendiler. Gideceği Yesrib için ters bir yöndedir burası. Kimse ilk önce burayı aramayı düşünemez. Nitekim öyle de olmuştur. Onu ilk o hızlı günlerde hep Yesrib yönünde aradılar ve yoruldular. Onları bulmak için aramaya çıkan

insanlar, onları bulmaktan bıkararak ümitlerini kesip Mekke'ye dönünceye kadar bu mağarada kaldılar.²⁶⁹

Peygamberimiz (sav); evinden ayrıldıktan sonra, hemen Hz. Ebu Bekir'in evine geldi. Son derec tedbire riayet ederdi. Allah Teâlâ'nın korumasına güvenmemek değildi bu. Kul olarak üstüne düşeni yapmak, sonra tevekkül ve tefviz etmektir. Bu hareket adamlarının örnek alması gereken bir davranıştı. Evin kapısından değil, arkasındaki küçük kapıdan, Hz. Ebu Bekir'le birlikte dışarı çıktılar. Mekke'nin aşağı tarafında bulunan Sevr dağındaki mağaraya doğru, gecenin karanlığında yürüyerek gittiler.

Hz. Ebu Bekir Peygamberimiz (sav)'in kâh önünde, kâh arkasında yürüyordu. Peygamberimiz (sav) onun bu hareketinin farkına varınca:

- Ey Ebu Bekir! Sen niçin kâh önümde, kâh arkamda yürüyorsun? diye sordu. Hz. Ebu Bekir:

- Yâ Rasûlallah! Senin müşriklerce arandığını hatırladıkça arkamda, gözetlendiğini hatırladıkça da önünde yürüyorum! dedi. Peygamberimiz (sav):

- Başıma gelecek bir musibetin benim yerime senin başına gelmiş olmasını ister misin? diye sordu. Hz. Ebu Bekir:

- Evet! Seni hak dinle peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki; gelecek bir musibetin senin yerine benim başıma gelmesini isterim, dedi. İşte sevgi bu idi. Sevgi esirgemek, korumak, fedakarlık yapmak, hatta eda olmak demektir. Ebubekir gerçekten iyi bir dost, iyi ir yoldaş idi.

Nihayet, mağaraya ulaştılar. Hz. Ebu Bekir:

- Yâ Rasûlallah! Ben senin için girip mağarayı temizleyinceye kadar, sen yerinde dur! dedi.

²⁶⁹ Bkz. Ali Şeriatî, Hicret, s. 51.

Kendisi mağaraya girdi. Mağaranın içini temizleyip yukarı çıkınca, içindeki delik deşikleri gidermediğini hatırladı.

- Yâ Rasûlallah! Ben delik ve deşikleri de giderinceye kadar, sen yerinde dur! dedi. Mağaranın içine girip onları da giderdikten sonra:

- İn artık yâ Rasûlallah, dedi.

Hız. Ebu Bekir; mağaranın içinde bulunması ve Peygamberimiz (sav)a zarar vermesi muhtemel yılan ve yırtıcı hayvanlara kendisi hedef olmak için önce kendisi girip her tarafı eliyle yokladıktan sonra, Peygamberimiz (sav)ı indirdi. Mağaranın içinde erkek ve dişi yılanlara ait delikler bulunuyordu. Hız. Ebu Bekir bir deliği tıkamadığını görmüş, oradan yılan çıkıp da Peygamber (sav)a zarar vermesin diye o deliğe ökçesini dayamış, deliğin içindeki yılan tarafından ısırılmıştı.²⁷⁰

Hız. Ömer halifeliği sırasında bazılarının kendisini Hız. Ebu Bekir'e üstün tutar biçimde konuştuklarını işitince:

"Vallahi, Ebu Bekir'in o gecesi, Ömer'in bütün hanedanından daha hayırlıdır! Ebu Bekir'in o günü, Ömer'in bütün hanedanından daha hayırlıdır! Resûlullah (sav) mağaraya gitmek için evden çıktığı zaman, Ebu Bekir onun yanında idi," demiştir.

Mağara Kapısında Mucizeler

Ashabdan Zeyd b. Erkam, Enes b. Malik ve Mugîre b. Şûbe'nin Peygamberimiz (sav)dan rivayetlerine göre; Yüce Allah'ın emriyle, mağaranın önünde,

²⁷⁰ Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 477, Süheylî, Ravdu'l-ünûf, c. 4, s. 210, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 230, Zehebî, Târîhu'l-islâm,s.322, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 180.

Peygamberimiz (sav)in yüzünü örtüp göstermeyecek biçimde bir ağaç yetişti!²⁷¹ Mağaranın kapısına hemen bir örümcek gelip, ağaçla Peygamberimiz (sav)in arasına üstüste ağ gerdi, Peygamberimiz (sav)in yüzünü örttü! İki dağ güvercini de, gelip mağaranın ağzında,²⁷² örümcekle ağaç arasında yuvalandı.²⁷³

Boşa Çıkan Arayışlar

Peygamberimiz (sav)la Hz. Ebu Bekir'in Sevr mağarasında gizlenmeye gittikleri sırada, aralarında Ebu Cehil'in de bulunduğu bir topluluk, Peygamberimiz (sav)ı evinde bulamayınca, hemen Hz. Ebu Bekir'in evine gidip kapısına dikildiler. Esmâ binti Ebi Bekir dışarı çıktı. Ona:

- Ey Ebu Bekir'in kızı! Nerede baban? diye sordular. Esmâ Hatun:

- Vallahi babamın nerede olduğunu bilmiyorum! deyince Ebu Cehil elini kaldırıp onun yanaklarına şiddetli

²⁷¹ Ümmü Gaylan ağacı (Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 81).

²⁷² İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 1, s. 228, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 325, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c.2, s. 482, Süheylî, Ravîd, c. 4, s. 21 0, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 94, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.1 ,s.182, Zehebî, Târîhu'l-islâm,s.323, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 181-182, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 52-53, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1 , s. 81, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 327, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 206.

²⁷³ İbn Sa'd,Tabakât, c. 1, s. 229, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 482, Süheylî, c. 4, s. 21 0, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 94, İbn Seyyid, c. 1, s. 182, Zehebî, s. 323, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 182, Heysemî, c. 6, s. 52-53, Kastalânî, c. 1, s. 81, Diyarbekrî, c. 1, s. 327, Halebî, c.2. s. 206. 208. Nakleden, M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/340.

bir şamar attı. Esmâ Hatunun küpesi kulağından yere fırladı!

Kureyş müşrikleri Peygamberimiz (sav)ı çok sıkı bir arayışla her tarafta; Mekke'nin yukarısında, aşağısında aramaya koyuldular. Mekke'nin bütün dağlarını dolaşarak aradılar. Birtakım adamları da hayvanlara bindirip, her tarafa saldılar. Çevrelerdeki su kuyuları sahiplerine haberler, adamlar gönderip, Peygamberimiz (sav)ı yakalamalarını emir ve kendilerine büyük ücretler verileceğini vaad ettiler. Sahillerde oturanlara da aynı şekilde haberler saldılar.

Peygamberimiz (sav)in izini izleyip kendisini buldurmak için, iki izciyi; Kürz b. Alkame ile Sürâka b. Malik b. Cu'şum'u da görevlendirdiler. Sürâka b. Malik, Peygamberimiz (sav)in iki yüz zira' (arşın) kadar yakınında bulunduğu sırada, müşriklere:

- İşte, şu taşta bir iz! Onun, bundan sonra, ayağını nereye bastığını bilmiyorum! Vallahi, aradığımız, şu mağaradan ileriye gitmemiştir! dedi.

Genç müşrikler, Sürâkaya:

- Sen, bu geceye kadar, hiç yanılmamıştın!? dediler.

Her kabileden elleri kılıçlı gençler, mağaraya yaklaştılar. Sabah olunca, Sürâka b. Malik, onlara:

- Şu mağaraya gidip bir bakın! dedi.

Orada toplanmış bulunanlar, mağaraya elli zira kalıncaya kadar yarıştılar. İçlerinden birisi, Sürâka b. Malik, mağaranın içine bakmak için ilerledi. Mağaranın ağzında iki dağ güvercininin yuvalandığını görür görmez, geri döndü. Kendisine:

- Sana ne oldu? Niçin mağaranın içine bakmadın? diye sordular. Sürâka da:

- Mağaranın ağzında iki dağ güvercininin yuvalandığını gördüm. İçeride kimse bulunmadığını anladım! dedi.

Sürâka'nın bu konuşmasını, Peygamberimiz (sav) da işitti.

Kürz b. Alkame de, Peygamberimiz (sav)'in izini mağaraya kadar sürüp götürmüş:

- İşte, iz şurada kesildi! demiştir.

Sevr dağının üzerine çıkıp da, mağaranın kapısının üzerinde gerili örümcek ağını gördükleri zaman, müşriklerin işleri karıştı:

- Eğer o oraya girmiş olsaydı, kapının üzerinde örümcek ağı bulunmazdı! Eğer mağaranın içinde bir kimse bulunsaydı, şuradaki örümcek ağı olmazdı! dediler.

Bazıları:

- Mağaranın içine bir girin bakalım! dedikleri zaman, Ümeyye b. Halef:

- Sizin hiç aklınız yok mu? Mağarada ne işiniz var?! Üzerinde üstüste, kat kat örümcek ağı bulunan şu mağaraya mı gireceksiniz?! Vallahi, benim kanaatime göre, şu örümcek ağı Muhammed doğmadan öncesine aittir!" dedi ve oraya da işedi.

Hatta, kendisinin sidiği, mağaranın içine doğru aktı gitti. Giriş yerini pisleyerek girmek isteyecekleri de vazgeçirdi. Müşrikler mağaranın sağını solunu dolaşüyor ve:

- Eğer mağaraya girmiş olsalardı, güvercinlerin yumurtası kırılır, örümcek ağı da bozulurdu! diyorlardı.

Ebu Cehil ise:

- Vallahi, ben sanıyorum ki, o yakınımızdadır! Fakat sihri ile gözlerimizi bağladı, göremez etti! dedi.

Hz. Ebu Bekir'in Korkusu

Yakınındaki ayak seslerini ve konuşmaları az çok işiten Hz. Ebu Bekir, kalbi küt küt atarak korku ve meyecan içinde sarsılıyor, derin bir sükut ve sessizlik

içinde bekliyordu. Nöbet tutan bir asker kadar dikkatli ve uyanık idi. İçinde bulunduğu vaziyet ister istemez bunu gerektiriyordu. Peygamberimiz (sav) ise o sırada, ayakta dikilerek namaz kılıyor, huzur ve teslimiyet içinde kendilerini koruyan Rabbine ibadet ediyordu. Namazını bitiren Peygamberimiz Ebu Bekir'e bakınca, o sevgili Peygamberimize (sav) şöyle diyordu:

- Şu kavmin seni arayıp duruyorlar! Vallahi, ben kendim hakkında tasalanmıyorum. Fakat, sana yapılmasını istemediğim birşeyin yapıldığını göreceğim diye korkuyorum. Ben öldürülürsem, nihayet, bir tek kişiyim. Ölür giderim! Ama sen öldürülecek olursan, o zaman bir ümmet helak olur gider!

Peygamberimiz (sav) o ipekten yumuşak ve yatıştırıcı tatlı sesiyle:

- Korkma Ey Ebu Bekir! Hiç şüphesiz, Allah bizimledir! buyurdu.

Hız. Ebu Bekir mağaranın içinde iken başlarının üzerinde müşriklerin ayaklarını görünce; Peygamberimiz (sav)a:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Onlardan bazısı gözünü aşağı eğip baksa muhakkak bizi görür! dedi.

Peygamberimiz (sav):

- Sus ey Ebu Bekir! İki kişi ki, üçüncüsü Allah'tır! buyurdu.

Hız. Ebu Bekir yoldaşı adına endişeliydi:

- Yâ Rasûlallah! Onlardan birisi ayağını kaldıracak ve ayaklarına bakacak olursa, ayaklarının altında bizi görecektir! dedi.

Peygamberimiz (sav):

- Mahzun olma, üzülme! Allah bizimledir! Ey Ebu Bekir! Üçüncüsü Allah olan iki kişiyi sen ne sanıyorsun?!" buyurdu.

Yüce Allah, bu vakıayı Kur'ân-ı Kerîminde şöyle anar: "Eğer siz ona (Peygambere) yardım etmezseniz, hatırlayınız o zamanı ki, kâfirler onu Mekke'den çıkardıkları (hicret etmek zorunda bıraktıkları) zaman, bizzat Allah ona yardım etmişti. O zaman, Resûlullah ancak ikinin ikincisinden ibaretti. O zaman, onlar (Sevr dağının tepesindeki) mağarada idiler. Peygamber, arkadaşına: 'Mahzun olma Üzülme! Allah hiç şüphesiz bizimledir!' derken, Allah onun üzerine sekînetini indirmiş, onu (Peygamberini) görmediğiniz ordularla (meleklerle) desteklemiş, kâfirlerin kelimesini alçaltmıştı. Allah'ın kelimesi ise, o çok yücedir. Allah mutlak galibdir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir."²⁷⁴

Müşrikler Peygamberimiz (sav)la Hz. Ebu Bekir'i Sevr dağında ve mağarasında bulamayınca, umutları kesilmiş olarak geri döndüler. Peygamberimiz (sav)ı ve Hz. Ebu Bekir'i bulup kendilerine geri getirene veya öldürene yüz deve verileceğini, Mekke'nin aşağı ve yukarı kısımlarında ilan ettiler.

Peygamberimiz (sav), Perşembe günü geceleyin, Hz. Ebu Bekir'i yanına alarak Sevr mağarasına girmişti. Cuma, Cumartesi ve Pazar günlerini orada geçirdiler.

Hz. Ebu Bekir'in oğlu Abdullah, çok anlayışlı ve çok becerikli bir gençti. Babasının emri üzerine, her gece Sevr mağarasında Peygamberimiz (sav)la Hz. Ebu Bekir'in yanında geceler, seher vakti yanlarından ayrılır, Mekke'de gecelemiş gibi, Kureyş müşrikleriyle sabahlardı. Gündüzün de, Kureyş müşriklerinin arasında onlarla birlikte bulunur, onların konuşmalarını, danışmalarını, Peygamberimiz (sav)la Hz. Ebu Bekir hakkında söylenen şeyleri dinler, müşriklerin hile ve

²⁷⁴ Tevbe 9/40.

tuzaklarından duyduklarını ezberler, akşamleyin gelip Peygamberimiz (sav) ile Hz. Ebu Bekir'e haber verirdi.

Hz. Ebu Bekir'in azadlısı Âmirb. Fûheyre de; Hz. Ebu Bekir'e ait davarları Mekkelilerin çobanlarıyla birlikte yazardı. Sabahleyin onlarla birlikte çıkar, akşam dönüşünde ise, davarlarının yürüyüşünü ağırlaştırıp çobanlardan geride kalır, gece karanlığı basınca, davarlarıyla birlikte Sevr mağarasına dönerdi. Peygamberimiz (sav)ile Hz. Ebu Bekir, ihtiyaçları olan sütü sağıp alırlardı. Sağmal, bol sütlü davarlardan sağılan süt, güneşte kızmış temiz taşlara konularak ısıtılır, böylece taze süt içerek gecelerlerdi.

Âmir b. Fûheyre gecenin sonuna doğru sağmal koyuna seslenir, onu alıp ötekilerle birlikte mağaranın önüne götürürdü. Sabahleyin erkenden Mekke'ye dönen Abdullah'ın ayak izlerini de, arkasından götürdüğü davarların izleriyle siler, belirsiz eder, otlakta Mekke çobanlarıyla sabahlardı. Çobanlar için farkına varmazlardı.

Hz. Ebu Bekir'in Müslüman olduğu zaman, kırk bin dirhemi vardı. Müşriklerin işkence altında kıvrandırdıkları Müslüman köleleri onlardan satın alıp azad etmek ve Müslümanları güçlendirmek için servetini harcamaktan geri durmadı. Medine'ye hicret edeceği zaman, ancak beş bin veya altı bin dirhemi kalmıştı. Oğlu Abdullah'ı gönderip, onları da Sevr mağarasına getirtti ve yanında Medine'ye götürdü. Orada da, Mekke'de yaptığı gibi yaptı. O, maddî ve manevî her varlığını Peygamber Efendimizin (sav) yolunda feda etmekten mutluluk duyuyordu. İşte bu yolculukta canını onun uğruna kaç kere fedaya arzetmişti...

Bir Dönem Bitiyor

Peygamberimiz (sav) kırk yaşında peygamber olup (m. 610), kendisine vahiy geldiği halde Mekke'de ay takvimine göre onüç yıl kaldıktan sonra, Medine'ye hicret etmesi Allah tarafından emrolundu. Nübüvvetin onüçüncü yılında, Zilhicce ayında Akabe'de Peygamberimiz (sav)a Ensar, yani Medineli Müslümanlar tarafından yapılan İkinci Bey'attan sonra, Peygamberimiz (sav), o yıl, Zilhicce'den kalan günlerle Muharrem ve Safer ayında Mekke'de oturdu.

Hicrete izin çıkınca bir perşembe günü gecesinde Hz. Ebu Bekir'le birlikte Sevr mağarasına girdi. Mağarada üç gece kaldılar. Bu zaman zarfında halk iyice sakinleşti.

Sevr mağarasına girişlerinden üç gece sonra, Sevr'de bulunmak üzere ücretle tutulmuş olan Abdullah b. Uraykıt da, kendisine teslim edilmiş bulunan iki deve ile birlikte, üçüncü gecenin sabahında, seher vaktinde plan gereği Sevr'e gelmiş bulunuyordu.

Nübüvvetin ondördüncü yılında, Rebiülevvel ayının dördünde, Pazartesi günü seher vakti, bir devri bitiren ve yeni bir dönem başlatan hicret için yola çıktılar.

Hz. Ebu Bekir iki devenin üstün olanını Peygamberimiz (sav)a takdim ederek:

- Babam, anam sana feda olsun! Bin! dedi.

Peygamberimiz (sav):

- Ben, benim olmayan deveye binmem! buyurdu.

Hz. Ebu Bekir:

- Yâ Rasûlallah! O senindir! Babam, anam sana feda olsun! dedi.

Peygamberimiz (sav):

- Hayır! Binmem! Fakat, onu ne kadara satın aldınsa bana söylemelisin! buyurdu.

Hz. Ebu Bekir:

- Şu kadara, dedi.

Bunun üzerine, Peygamberimiz (sav):

- Ben de, onu o bedelle aldım! buyurdu.

Hiz. Ebu Bekir:

- Artık o senindir yâ Rasûlallah! dedi.

Peygamberimiz (sav); “Ced'â”, “Adbâ” diye de anılan “Kasvâ”'yı Hiz. Ebu Bekir'den dört yüz dirheme satın alınca, onun üzerine bindi. Hiz. Ebu Bekir de, diğcr deveyi binip, azadlısı Âmir b. Führeyre'yi yolda kendilerine hizmet etmesi için terkisine aldı.

Kılavuz Abdullah b. Uraykıt önlerine düştü. Sahiller yolunu tutup, Medine'ye gitmek üzere, Sevr'den ayrıldılar.

İşte böylece “Hicret” başlıyor, attıkları her adımla dünya değişiyor ve acı dolu, işkence dolu karanlık bir dönem geride kalıyor, hatta bitiyordu. Küçük ve basit bir yolculuk değildir bu hicret. Özgürlüğün şafağında yep yeni bir dünyanın, bir devlet, toplum ve medeniyetin doğuşunun başlangıcıdır. Bu hicret bitip de hedefe varıldığında, dünya eski dünya değil, yep yeni bir dünyadır. Artık son çağa girilmiştir. Son çağa, yani bir adıyla “ahir zaman”a, başka bir adla “asr-ı saadet”e, mutluluk çağına erilmiştir bu hicretle hamdolsun.

İleride müstakil olarak “hicretin yorumunu” göreceğiz. Ama burada yenemediğimiz heyecanımızdan ötürü sabırsızlık ederek şunları diyebiliriz ki hicret, küfürle, cahiliyye ve zulümle her türlü bağ kesmektir. Hicret özgürlüktür. Her muhacir bağımsız bir ülkedir. Ali Şeriatî'nin dediği gibi muhacir, “Kendisi için bir insan”, “kendi”nin insanı”dır artık. “Bir tarafta kendisi ve imanı vardır, diğcr tarafta ise, ondan ayrı her ne varsa, bütün alem...”

Yeni bir tarih başlıyor artık. dört kişilik kervan yola çıkıyor. Büyük gelecek şimdi gözlerini çölün ortasında ve

güneşin yakıcı ateşi altında yol almakta olan muhacirlere dikmiştir. “Kur'an'ı sana indiren ve onu okumayı sana farz kılan (Allah) elbette seni dönülecek yere döndürecek. Seni zulme uğradığın kendi yurdun olan Mekke'ye döndürecektir.”²⁷⁵

Dünyanın iki büyük korkunç imparatorluğu, gecenin yalnızlığında ıssız çöllerde koşturan bu yapayalnız kervana bakıyor. Gecelerin tümünde ve gündüzün de bir kısmında yürüyorlardı, güneşin ışıkları tepelere vurduğu ve canyakıcı sıcakta yürünemeyeceği zamanlarda bir kayanın gölgesine çekilip dinleniyorlardı. Bazen bunu da bulamıyorlardı. İki devenin gölgesinde -ki öğle vakitleri gölgeleri çok az olur- gölgelendikleri de olurdu.”²⁷⁶

Evet, Hz. Musa ile başlayan “Kurun-u vusta” bitiyor, “kurun-u âhir” başlıyordu. Zaman, kıyamet öncesi son dönemece giriyordu. Bundan sonrası “âhir zaman”dı artık. Bir başka açıdan da Mekke dönemi bitiyor, Medine Dönemi başlıyordu.

Bundan evvel inen sure ve ayetlere “Mekkî” dendiği gibi, bundan sonra inenlere de “Medenî” denecekti. Bu yeni dönemde Kur'an-ı Kerîm'in uslubu bile değişecek, bambaşka konulardan bahsedecekti. Bu zamana kadar bir “inanmış insanı” inşa için iman ve ahlak çerçevesinde inen kısa, öz, keskin tavırlı ayetler, yerini bir “toplum ve devleti” inşa için indirilen hukuk, iktisat, cihat temalı uzun ayetlere bırakıyordu. Uslup da değişmişti kısmen, muhatap da.

Bundan sonra küfre sabır yoktu. Artık cihada izin çıkmıştı. Ezeli bir taktik gereği eziyet ve işkenceye el kaldırmayan insanlar, bir dönemin bitip yeni bir dönemin

²⁷⁵ Kasas 85.

²⁷⁶ Ali Şeriatî, age. s. 54.

başlamasıyla, yeryüzünden eziyet ve işkenceyi kaldırmak için, artık el kaldırıyorlardı...

Peygamberimiz (sav)in Vatan Sevgisi

Hicret başlamıştı ve sessizce yol alınıyordu. Daha çok uzaklaşılmamıştı Mekke'den. Peygamberimiz (sav) Hazvire çarşısında durarak, Beytullah'a acı acı baktı baktı ve Mekke'ye hüznle seslendi:

- Vallahi biliyorum ki sen, hiç şüphesiz, Allah'ın yarattığı yerlerin en hayırlısı ve Allah'a en sevgili olanısın! Eğer senin halkın beni senden çıkarmamış olsalardı, çıkmazdım!"

Peygamberimiz (sav)ın:

- Senden daha güzel ve bana senden daha sevgili bir belde yoktur! Eğer kavmim beni senden çıkarmamış olsalardı, ben senden başkasında oturmazdım! buyurduğu ve: "Ey Allah'ım! Sen, beni beldelerin bana en sevgili olanına götür! Beni, beldelerin sana sevgili olanında yerleştir!" diye dua ettiği de rivayet olunmuştur.

Bu her insanda vatan sevgisinin ne kadar tabîi ve fitrî olduğunu, gurbetin her insana acı geldiğini gösterir hüznü sözlerdir. Sevgili Peygamberimiz (sav) de hatırladığı günden beri acı tatlı bütün hatıralarını zihninden geçirirken, hem öz beldesi, hem de ilahî takdirdeki değeri açısından çok sevdiği vatanından ayrılırken üzüntülü idi. Mecbur kalmasa oradan ayrılmazdı. Bu bir teşekkür idi aynı zamanda Mekke'ye. O, her an Allah Teâlâ'nın şüküründe iken, vesilelere de teşekkürü unutmazdı. "İnsanlara teşekkür etmesini bilmeyen, Allah'a şükretmesini de bilmez"²⁷⁷ sözü ne muhteşemdi...

Peygamberimize (sav) Yüce Allah tarafından hicret emri verildiği zaman, İsrâ sûresinin sekizinci âyeti de indirilmiş ve bu âyette: "'Rabbim! Beni gireceğim yere sıdk ve selâmet girdirişiyile girdir! Çıkacağım yerden de sıdk ve selâmet çıkarışıyla çıkar! Ve tarafından, bana hakkıyla yardım edici bir hüccet ve kudret ver' de!" buyurulmuştur.²⁷⁸

Peygamberimiz (sav) Mekke'den çıkarken, Hz. Ebu Bekir: "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn! Onlar Resûlullah (sav)ı çıkardılar! Hiç şüphesiz, kendileri de helak olacaklar" dedi.²⁷⁹

Doğru söylüyordu. Çünkü Resulullah (sav) aralarında olduğu sürece kendilerine azap inmeyecekti. Bir de istiğfar ettikleri sürece:

“Hani (o kâfirler) bir zaman da: Ey Allah'ım! Eğer bu Kitap senin katından gelmiş bir gerçekse üzerimize gökten taş yağdır, yahut bize elem verici bir azap getir! demişlerdi.

Halbuki sen onların içinde iken Allah, onlara azap edecek değildir. Ve onlar mağfiret dilerlerken de Allah onlara azap edici değildir.”²⁸⁰

Peygamberimiz Medine'ye hicret edince müşrikler birinci güvenceyi kaybetmiş oldular. Geriye iman ve tövbe kaldı, buna sarılanlar kurtuldular; inkârlarında ısrar edenler ise dünyada yenilerek horluk ve hakirliği tattılar, esir düşerek özgürlüklerini kaybedip rezil oldular, yaralanıp ölerek tatlı canlarıyla cezalandırıldılar, âhirette de cehenneme girerek daha büyük cezalar göreceklidir. Ama cahiller unu nerden bilecekler.

²⁷⁸ Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 304, Taberî, Tefsîr, c. 15, s. 149, Vâhidî, Esbâbü'n-nüzûl, s. 197, Kurtubî, Tefsîr, c. 10, s. 313, Hâzin, Tefsîr, c. 3, s. 177.

²⁷⁹ M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/350-351.

²⁸⁰ Enfal 8/32-33.

Mekke artık kendini bela ve musibetlere hazırlamalıdır...

Hicrette Takip Edilen Yollar

Kılavuz Abdullah b. Uraykıt; Peygamberimiz (sav)la Hz. Ebu Bekir ve azatlısını Mekke'nin aşağı tarafından götürüp sahile geçirdi. **Usfan**'ın aşağısında, yoldan ayrıldılar. Usfan; Mekke ile Medine arasında, Mekke'ye iki günlük kadar uzaklıkta, kuyuları ve akarsuları sayılamayacak kadar çok olan bir karye, bir köydür.

Yol esnasında Hz. Ebu Bekir, yine kâh önde gidiyor, kâh arkada gidiyordu. Nerde bulunsa öbür taraftan birisinin gelmesinden korkunca, bir öne bir arkaya geçmekten geri durmuyordu.²⁸¹

Hz. Ebu Bekir, ticaret maksadıyla zaman zaman Şam'a gidip geldiği için, herkesçe tanınırdı. Mekke ile Medine arasındaki bu yolculukları sırasında da, tanıdığı birisiyle karşılaştıkça ona:

- Ey Ebu Bekir! Kimdir şu önündeki zât? diye Peygamberimizi (sav) soruyorlar, o da:

- Kılavuzumdur! Bana yol gösteriyor!" diyordu. O bu sözü ile: "O bana hayır yolunu gösteriyor!" demek istiyordu. İslam'da günaha düşmeyecek kadar iki manaya gelen cümleler kullanmaya "ta'riz" denilir ki, adamı yalandan kurtarmaya yeter. Hoş, harp ve düşman tehlikesi olan yerde yalan söylemeye dinimiz ruhsat vermiştir.²⁸²

²⁸¹ Heysemî, Mecmau'z-zevâid, VI. 54.

²⁸² Malum hadis-i şerifte buna ilaveten arayı bozan Müslümanların aralarını ıslah için arauluculuk amacıyla ve en zararlı konulardan birisi olan karı koca kavgasını bitirmek maksadıyla yalana ruhsat verilmiştir.

Kılavuz Abdullah b. Uraykıt Peygamberimiz (sav)la Hz. Ebu Bekir'i **Emec**'in altından götürdü. Emec; Usfan ile Kudeyd arasında, Huzâalara ait ekinlik bir vadi olup, yirmi kadar su kuyusu vardır. Emec'i geçtikten sonra, yol ayrıldı. **Kudeyd**'e vardılar. Kudeyd; Mekke ile Medine arasında, Mekke'ye Medine'den daha yakın, su kuyuları çok olan bir yerdir.²⁸³

Kudeyd çadırlarına ulaştıkları sırada Müdlic oğullarından bir adama rastladılar.

Kudeyd'te Dinlenme

Peygamberimiz (sav)la Hz. Ebu Bekir, her tarafta aranıyor olmalarına rağmen, Mekke'den ayrıldıkları gün ve o günden sonraki gece, durmadan yollarına devam ettiler. Ertesi gün de yarılanmış, yol da boşalıp, yoldan hiç kimse geçmez olmuştu.

Hz. Ebu Bekir, gölgesine sığınabilecek bir yer var mı diye göz gezdirirken, gölgeli, uzun bir kaya gördü. Kayanın üzerine henüz güneş gelmemişti. Hemen varıp onun yanına indiler. Hz. Ebu Bekir kayanın gölgesinde Peygamberimiz (sav)'in uyuyacağı bir yeri düzelttikten ve üzerine bir post serdikten sonra:

- Yâ Rasûlallah! Sen yat, uyu. Ben senin için etrafa göz kulak olurum" dedi.

²⁸³ Hac veya umreye giden kardeşlerimiz, gitmeden önce muhakkak bir siyer kitabı okumalıdır. Bu bilgilerle yapılan hac ve umreler insana bambaşka duygular yaşatır. Mesela klimalı otobüste giderken karşına "Kudeyt" diye levha çıkınca, birden çöle bakarak hicret eden dört kişiyi görür gibi olursunuz, yüreğiniz yerinden hoplar. Sonra o kızgın çölü siz klimalarla geçirirken onların ne halde olduklarını düşünür ve sessizce ağlarsınız. Ah o kutsal yolların hassas duyguları...

Peygamberimiz (sav) yatıp uyudu. Hz. Ebu Bekir kendilerini arayan kimse var mı diye etrafa bakınırken, bir davar çobanının davarlarıyla birlikte kayaya doğru gelmekte olduğunu ve onun da kayanın gölgesinden yararlanmak istediğini gördü. Kendisini karşılayıp, ona:

- Sen kimin çobanısın ey oğul?" diye sordu.

Çoban:

- Şehir halkından. Kureyşîlerden bir adamın çobanıyım!" dedi.

Adamın ismini haber verince, Hz. Ebu Bekir onu tanıdı ve çobana:

- Davarında süt var mı? diye sordu. Çoban:

- Evet! Var! dedi.

Hz. Ebu Bekir:

- Bizim için süt sağır mısın? diye sordu.

Çoban:

- Evet! deyince, Hz. Ebu Bekir bir koyun tutmasını ona emretti:

- Memeyi kıldan, topraktan, kirden silkip temizleyiver!" dedi.

Çoban Hz. Ebu Bekir'in dediğini yaptıktan sonra, yanındaki çanağa bir miktar süt sağdı.

Hz. Ebu Bekir'in yanında ufak bir tulum vardı. Hz. Ebu Bekir; Peygamberimiz (sav) ondan su içsin, abdest alsın diye, o tulumla su taşırdı.

Peygamberimiz (sav) o sırada çok susamıştı. Hz. Ebu Bekir sütün üzerine su döküp biraz soğuttu ve:

- Yâ Rasûlallah, süttten iç!" dedi.

Peygamberimiz (sav) içince, Hz. Ebu Bekir'in içi rahatlaştı.

- Yâ Rasûlallah! Yolculuk için vakit geldi!" dedi.

Güneş batıya doğru eğildikten sonra, kalkıp yollarına devam ettiler ki, o gün Salı günü olup, Kudeyd'e gelmiş bulunuyorlardı.

Müşrikler de Peygamberimiz (sav)la Hz. Ebu Bekir'i her tarafta aramaktan geri durmuyorlardı.

Ümmü Ma'bed'in Çadırında

Ümmü Ma'bed Hatun (r.ha.), Huzâaların atası Amr b. Rebia'nın şoyundan olup, akıllı, iffetli ve güçlü bir kadındı. Kuraklık ve kıtlık yıllarında Kudeyd'deki çadırının önüne oturur, gelen geçen yolcuların su ve yiyecek ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırdı.

Peygamberimiz (sav)la Hz. Ebu Bekir, Âmir b. Führeyre ve Abdullah b. Uraykıt da onun çadırına uğradılar. Ondan hurma veya et satın almak istediler. Fakat, Ümmü Ma'bed Hatunun yanında bunlardan hiçbir şey bulamadılar. Çünkü hazerde, seferde azığı tükenen veya kıtlığa uğrayan halk, onda bulduklarını, olanları satın alır, tüketirlerdi. Ümmü Ma'bed Hatun:

- Vallahi yanımda birşey bulunsaydı, sizin ihtiyacınızı gidermek için ikram ederdim! dedi.

Peygamberimiz (sav):

- Ey Ümmü Ma'bed! Yanında süt bulunur mu? diye sordu. Ümmü Ma'bed Hatun:

- Yoktur! Vallahi davarlar kısırdır! dedi.

Peygamberimiz (sav), çadırın bir tarafında duran arık koyunu gördü ve:

- Ey Ümmü Ma'bed! Nedir şu koyun? diye sordu. Ümmü Ma'bed Hatun:

- O, arık, davar sürüsünden geri kalmış, dermansız, güçsüz bir koyundur! dedi. Peygamberimiz (sav):

- Onda süt var mı? diye sordu.

Ümmü Ma'bed Hatun:

- O, bundan tamamıyla mahrumdur! dedi. Peygamberimiz (sav):

- Benim onu sağmama izin verir misin? diye sordu.
Ümmü Ma'bed Hatun:

- Evet! Anam, babam sana feda olsun! Eğer sen onda süt bulabileceğini sanıyorsan, sağ! dedi.

Peygamberimiz (sav), koyunu getirtti. Koyunun arkasına çömeldi. Bacaklarını ayırdı. Besmele çekti. Koyunun memesini eliyle sığadı ve:

- Ey Allah! Ümmü Ma'bed'e koyununu bereketli kıl! diyerek dua edince, koyunun memesi sütle dolup taşı!

Peygamberimiz (sav) beş on kişinin kanasıya içeceği büyüklükte bir kap getirtti ve içine süt sağdı. Kabı ağzına kadar doldurdu. Önce Ümmü Ma'bed Hatun ondan kanasıya içti. Peygamberimiz (sav)in yoldaşları da ondan kanasıya içtiler. Onlardan sonra da, Peygamberimiz (sav) içti ve:

- Kavmin sulayıcısı, onlardan sonra içer! buyurdu.

Bu, sorumluluk bilinci kadar arkadaşların kalplerini iyilikle yatıştıran ve asla kine, nefrete yer bırakmayan, incelik, kibarlık ve nezaket dolu bir güzel edeptir. Ve bu edepler Peygamberimizce şartlar ne olursa olsun yeri geldikçe hayatın içinde uygulamalı olarak gösterilmektedir. Bu da eğitimin en güzel ve etkin şeklidir. Zaten o güzel ahlakı öğretmek için gelmemiş midir? İslam da baştan sona güzel ahlaktır. İnsan ne kadar ilim, servet, makam ve şöhret bakımından zengin olursa olsun, edep yoksa bir değeri olmaz, gönüllere girip sevgi de elde edemez, öylesi kimselere değer de verilmez. İlla edep, illa edep.

Evet, hepsi de susuzluğunu tam gidermek için ondan tekrar tekrar içtiler ve kandılar. Peygamberimiz (sav), tekrar kabın içine süt sağıp doldurdu ve Ümmü

Ma'bed Hatuna bıraktı.²⁸⁴ Bu bir mucize idi kuşkusuz. Peygamberimiz zorda kalıp mecbur olunca Allah Teâlâ'nın kendisine verdiği bu olağanüstü manevî gücü zaman zaman kullanmıştır. Böylece hem zorluktan kurtulunmuş, hem de imanlar artmış ve yeni bir çoşku ile kalpler canlanmıştır.

Arapların misafirperverliği ve cömertliği meşhurdur. Ümmü Ma'bed Hatun da o cömertlerdendir. Hemen bir koyun getirip misafirleri için kesti. Etini pişirdi. Peygamberimiz (sav)la arkadaşları ondan yediler. Ümmü Ma'bed Hatun; pişirdiği etten, yolda yiyecekleri kadar da, onların sofralarına koydu. Etin daha çok kısmı kendilerine kaldı.²⁸⁵

Peygamberimiz (sav) ve arkadaşları ayrılıp gittikten biraz sonra, Ümmü Ma'bed'in kocası Ebu Ma'bec geldi. Kapta dolu sütü görünce, şaşırdı:

- Bu süt size nereden geldi? Koyunlar kısır ve uzaktalar! Çadırdan da süt sağılır hayvan yok!? dedi.

Ümmü Ma'bed:

- Hayır! Vallahi, bize ancak mübarek bir zât uğradı. Şöyle şöyle söyledi. Şöyle şöyle yaptı! diyerek olan bitenleri birer birer anlatınca, Ebu Ma'bed:

²⁸⁴ İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 230, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 9, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüwe, c. 2, s. 338, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 278-279, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1959, Süheylî, Ravdu'l-ünûf, c. 4, s. 226, E bu'l-Ferec İbn Cevzî, el- Vefâ, c. 1 , s. 243, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 102, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 188, Zehebî, Târihu'l-islâm, s. 437-438, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 192, Heysemî, Mecmau'iz-zevâid, c. 6, s. 56, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 84.

²⁸⁵ İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 289, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 262, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 245-246, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 334, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 228. Nakleden, M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/356

- Vallahi ben sanırım ki, o, Kureyşîlerin aramakta oldukları sahipleridir! Ey Ümmü Ma'bed! Hele sen onu bana bir tarif et bakayım? dedi. Ümmü Ma'bed:

- Gördüğüm öyle bir zât idi ki, güzelliği besbelli idi. Güzel huylu idi. Kendisinde ne karın büyüklüğü, ne de baş küçüklüğü vardı. Kendisi çok biçimli ve güzel çehreli idi. Kendisinin gözlerindeki siyahlıkta ve kirpiklerinde çokluk, sesinde naziklik vardı. Gözünün akı pek ak, siyahı da pek siyahtı. Gözü, Kudretten sürmeli idi. Kaşlarının ucu ince, saçları koyu siyahtı. Boynunda uzunluk ve yükseklik, sakalında sıklık vardı.

Sustuğu zaman kendisinde bir vakar ve ağırbaşlılık, konuştuğu zaman da güleryüzlülük, tatlı sözlülük görülmekte; sözleri, sanki dizilmiş birer inci gibi, ağzından tatlı tatlı akmakta idi.

Sözü açık ve hak ile bâtıl arasını ayırıcı olup, ne acizlik sayılacak derecede az, ne de boş ve gereksiz sayılacak derecede çoktu.

Uzaktan bakılınca, kendisi insanların en heybetlisi idi. Yakınına gelince, herkesten daha tatlı ve çekici idi.

Kendisi orta boylu olup, boyu ne hoş gitmeyecek derecede uzun, ne de göz hakir görececek, başkasına bakacak derecede kısa idi. Sanki o bir fidan idi ki; iki fidan arasında bitmiş, parlaklığı ve yeşilliği onlara üstün gelmişti.

Onun yanında yoldaşları da vardı ki, o birşey söylediği zaman onlar dinlerler, onun verdiği emri yerine getirmeye koşuşurlardı.

Kendisi ekşi ve asık suratlı değil, güleçti. Kimseyi kınamaz ve azarlamazdı" dedi.

Eb Mâbed:

- Vallahi bu zât, Mekke'deki işi bize anlatılmış olan, Kureyşîlerin sahibidir. Ey Ümmü Ma'bed! Eğer ben kendisine rastlamış olsaydım, arkadaşlığına kabul

edilmemi dilerdim! Yine de, bir yolunu bulursam, muhakkak bunu yapacağım! dedi.²⁸⁶

Ümmü Ma'bed Hatunun bildirdiğine göre; Peygamberimiz (sav) tarafından memesi sığanan ve kesilmemesi emrolunan koyun, Hicretin 18. yılındaki kuraklığa kadar kalmış, kuraklıktan yeryüzünde az veya çok birşey kalmamışken, onlar bu koyundan sabah akşam süt sağmış durmuşlardır! Allah'ı Ekber!

Peygamberimiz (sav) Medine'ye gittikten sonra, Ümmü Ma'bed Atike Hatun, Yüce Allah'ın dilediği kadar bir müddet Kudeyd'de kalıp, küçük oğlunu yanına alarak Medine'ye gitti. Peygamberimiz (sav)in Mescidinde Müslümanlara hitapta bulunduğu sırada Ümmü Ma'bed Hatunun Mescide uğrayan oğlu, koşarak annesinin yanına geldi ve:

- Anneciğim! Ben, bu gün Mübarek Zâtı gördüm! dedi. Ümmü Ma'bed Hatun:

- Oğulcuğum! O, Resûlullah (sav)dır! dedi.

Ümmü Ma'bed Hatun Medine'de Müslüman olup Peygamberimize (sav) bey'at etti.

Ümmü Ma'bed'in kocası Ebu Ma'bed Eksem b. Cevn (Abduluzzâ) Huzâaların atası Amr b. Rebia'nın soyundan olup, Hicret sırasında Müslüman olmak için Peygamberimiz (sav)in arkasından giderek Ri'm

²⁸⁶ İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 230-231, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 9-10, E bu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 338, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 279, İbn Atodilbetr, İsti âb, c. 1959-1960, Ebu'lf errec İbn Cevzi, el-Vefâ, c. 1, s. 243-244, İbn Kayyım, Zâdû'l-mead, c. 2, s. 60, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 102, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 188, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 438-439, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 192-193, Heysemî, Meanau'i-ZEvâid, c. 6, s. 56-57, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 86, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 333-334. Nakleden, M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/357-358.

vadisinde Peygamberimiz (sav)a yetişmiş, Müslüman olmuş, bey'at edip yurduna dönmüştür. Yüce Allah her ikisinden de razı olsun!

Peygamberimiz (sav), Ebu Ma'bed'e:

- Ey Eksem! Amr b. Luhayy, b. Kaman, b. Hındifi, Cehennemde barsaklarını sürürken gördüm! Onun kadar sana benzeyen, senin kadar da ona benzeyen bir kimse görmedim, buyurmuştu. Eksem:

- Yâ Rasûlallah! Onun bu benzeyişinin, bana zarar vermesinden korkuyorum! dedi. Peygamberimiz (sav):

- Hayır! Korkma! Sen mü'minsin! O ise kâfirdir! O, İsmail (sav)in dinini ilk değiştiren, putlar diken, Bahire, Sâibe, Vasile ve Hami bid'atlarını ihdas eden kimsedir! buyurdu.

Evet, İslam, öncesindeki küfrü siler atar. Bu yüzden kişi Müslüman olunca kafir geçmişinden arınmıştır, ondan sorguya çekilmez. Biz dahi kafir geçmişimizi silip atmalı, yaşayan İslam düşmanı kafirlerden teberri etmeli, yani tebliğ ve davet amaçlı olanlar hariç, ilgi ve alakayı kesmeli, kafir atalarımızla övünmeyi bırakmalıyız. O zaman onların cehennemde olması bize bir zarar vermez.

İyi bilmeliyiz ki insanın değeri soyu sopy, ırkı ve kavmi ile değil, belki iman ve takva iledir. İman edenler kardeşir. İrkçılık lanetlenmiştir.

Bir Cin İşi

Üç gece bekledikleri halde, Hz. Ebu Bekir'in ev halkı da, Kureyş müşrikleri de, Peygamberimiz (sav)in nereye doğru gittiğini ve halen nerede olduğunu bilmiyorlardı.

Peygamberimiz (sav)la Hz. Ebu Bekir ve arkadaşları, Salı günü Kudeyd'de bulundukları sırada idi

ki, cinlerden bir adam, Arapça bazı beyitler okuyarak Mekke'nin aşağı tarafından yukarı tarafına doğru gitti.

Halk da, kendisini görmedikleri halde, onun sesini takip ederek Mekke'nin yukarısına doğru gitiler. Okunan beyitlerde, özetle, Peygamberimiz (sav) ile arkadaşının Ümmü Ma'bed Hatunun çadırında dinlendikleri anlatılıyor, Ümmü Ma'bed'in iyiliği övülüyordu.²⁸⁷

Kureyş müşrikleri cinden Ümmü Ma'bed'in adını işitince, Ümmü Ma'bed'in çadırına vardılar. Ona:

- Sen Muhammed'i gördün mü? Kendisinin şekil ve şemaii şöyle şöyledir! diyerek Peygamberimiz (sav)'ı tarif ettiler ve sordular.

Ümmü Ma'bed:

- Ben sizin söylediğiniz şeyleri bilmiyorum. Ancak, bana bir konuk uğrayıp, kısır koyundan bol süt sağdı! dedi. Kureyş müşrikleri:

- İşte, biz de onu soruyor ve bulmak istiyoruz! dediler ve hemen aramaya gittiler.²⁸⁸

Sürâka Eman Diliyor

Kureyş müşriklerinin saldıkları elçi Müdlic oğulları yurduna varıp, Peygamberimiz (sav)'la Hz. Ebu Bekir'den her birini öldüren veya esir eden kimseye mükâfat olarak

²⁸⁷ İbn İshak, İbn Hişam, c.2, s.1 32, İbn Sa'd, c. 8, s. 288-289, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 262, Taberî, c. 2, s. 247-248, Hâkim,Müstedrek,c.3, s. 10, Süheylî, Ravdu'l-ünûf, c. 4, s. 220, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 244, İbn Esîr, c. 2, s. 106, İbn Kayyım , c. 2, s. 60, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 102, İbn Seyyid, c. 1, s. 189, Zehebî, s. 329, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 1 89, Heysem f, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 57, Kastalânî, c. 1, s. 84-85, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 334.

²⁸⁸ Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 493, Süheylî, Ravdu'l-ünûf, c. 4, s. 225, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 191, Halebî, İ nsânu'l-uyûn, c.2, s. 225. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/359-360.

birer diyet, yani yüzer deve verileceğini duyurmuştu. Peygamberimiz (sav)la Hz. Ebu Bekir de, o gün, Salı günü, Müdlic oğullarının yurdu olan Kudeyd'e ulaşmış bulunuyorlardı. Sürâka b. Malik'in Müdlic oğullarının meclislerinden birisinde oturduğu sırada, Müdlic oğullarından bir adam gelip üzerine dikildi ve ona:

- Ey Sürâka! Ben biraz önce sahile doğru giden birkaç yolcu gördüm. Sanırım ki, onlar Muhammed ile ashabıdır! dedi.

Sürâka, adamın gördüklerinin Peygamberimiz (sav)la ashabı olduğunu anladı. Ona, gözüyle "Sus!" diye işaret ettikten sonra:

- Senin gördüğün yolcular onlar değildir. Herhalde, sen filan filan kişileri görmüşsündür ki, biraz önce, yitiklerini aramak için, gözümüzün önünden geçip gitmişlerdi. Onlar ancak filan oğullarıdır. Yitiklerini anyorlardır! dedi.

Adam da:

- Olabilir! diyerek karşılık verdi.

Sürâka, mecliste biraz eğleştikten, oyalandıktan sonra, kalkıp evine girdi Cariyesine “hemen atını alıp çıkmasını ve yüksek tepenin arkasında kendisini beklemesini” emretti. Zırhını giyindi, silahını kuşandı, fal okunu çıkardı. Onlara zarar verip veremeyeceğini anlamak için, fal okunu çekti. Hoşlanmadığı şey, zarar veremeyeceği oku çıktı! Buna rağmen, Sürâka, Peygamberimiz (sav)ı tutup Kureyşilere teslim edince yüz deveye kavuşacağı umudunu yitirmedi.

Hemen kargısını alıp, evin arka tarafından dışarı çıktı. Kargısının parıltısı göze çarpmasın diye alt tarafını yerde sürükleyerek, üst tarafını da aşağıya doğru tutarak atının yanına vardı, üzerine atladı. Kendisini gayesine bir an önce yaklaştırması için, onu dörtlale kaldırdı.

Peygamberimiz (sav) ile Hz. Ebu Bekir'i gördü. Seslerini işitecek kadar, kendilerine yaklaştı, yetiştı.

Hz. Ebu Bekir dönüp bakınca, bir süvarinin kendilerine gelip yetiştığını gördü ve:

- Yâ Rasûlallah! Bu, bizi anyor!? Bu süvari bize yetiştmiş bulunuyor!? dedi. Peygamberimiz (sav):

- Mahzun olma! Allah bizimledir! buyurdu.

Hz. Ebu Bekir:

- Yâ Rasûlallah! Bu, bizi anyor ve bize de gelip yetiştmiş bulunuyor!? " dedi ve ağladı.

Peygamberimiz (sav), Hz. Ebu Bekir'e:

- Sen ne için ağlıyorsun? diye sordu.

Hz. Ebu Bekir:

- Vallahi ben kendim hakkında ağlamıyorum! Fakat, senin hakkında ağlıyorum! dedi.

Bunun üzerine, Peygamberimiz (sav), arkasına dönüp baktı ve:

- Ey Allah! Şuna karşı, dilediğin şeyle bize kâfi ol! Onun şerrini üzerimizden defet! Düşür onu atından! diyerek dua etti.

At birden tökezleyip yere kapandı! Sürâka da atın üzerinden yere yuvarlandı! Hemen kalktı. Elini fal oku torbasına uzatıp, ondan fal kalemlerini çıkardı ve: "Şunlara zarar verir miyim, yoksa veremez miyim?" diye, onlarla fal çekti. Yine, hoşlanmadığı şey, zarar veremeyeceği oku çıktı. Fakat, Sürâka çıkan oka uymadı. Yine, atının üzerine atladı. Kendisini gayesine ulaştırması için onu dörtnele kaldırdı.

Peygamberimiz (sav) ile arkadaşlarına daha çok yaklaştığı zaman, at yine yere kapandı! Sürâka da, atın üzerinden yere yuvarlandı! Kalktı ve tekrar elini ok torbasına uzatıp, ondan fal kalemlerini çıkardı ve: "Şunlara zarar verir miyim, yoksa veremez miyim?" diye, onlarla fal çekti. Yine, hoşlanmadığı şey, zarar

veremeyeceği oku çıktı. Sürâka oka isyan etti. Yine, atına atladı. Kendisini gayesine ulaştırması için onu dörtnala kaldırdı.

Peygamberimiz (sav)in okuduğu Kur'ân-ı Kerîm'i işitecek kadar yaklaştı. Aralarındaki mesafe iki-üç mızrak boyuna kadar indi. Peygamberimiz (sav) arkasına hiç dönüp bakmıyor, Hz. Ebu Bekir ise, arkasına sık sık, çok çok dönüp dönüp bakıyordu!

Peygamberimiz (sav)in okuduğu Kur'ân-ı Kerîm'i işittiği sırada, Sürâka'nın atının iki ön ayağı birden yere, yani kuma battı, gömüldü! Bu batış, atın dizlerine kadar erişti! Sürâka da, atın üzerinden yere yuvarlandı!

Sürâka atı kalkmaya zorladı ve at da kalkmaya çabaladı ise de, ayaklarını gömüldüğü yerden çıkaramadı!

Sürâka Peygamberimiz (sav)in böyle Allah tarafından korunduğunu görünce, İslâmiyetin her tarafa yayılıp hakim olacağına kanaat getirdi. "El-emân!" diyerek seslendi ve:

- Ben, Sürâka b. Malik b. Cu'şum'um! Bana bakınız! Sizinle konuşacağım. Vallahi, ben artık size ne eziyet edeceğim, ne de benden size hoşlanmayacağınız birşey gelecektir! Ey Muhammed! Anladım ki, bu başıma gelen şey, senin işindir! Dua et de, Allah beni şu içinde bulunduğum durumdan kurtarsın! Üzerime borç olsun ki; vallahi ben arkamdan gelenlere halinizi gizleyeceğim! İşte ok torbam! Bu oklardan bir ok al! Sen filan ve filan yerde benim develerimin ve davarlanmın yanına uğra! Onlardan neye ihtiyacın varsa al! dedi.

Peygamberimiz (sav):

- Benim senin develerine ve davarlarına ihtiyacım yok! buyurdu ve Allah'a dua etti.

At hemen silkinip ayağa kalktı! Atın yere gömülen ayaklarının izinden, göğe doğru, ateş dumanı gibi bir duman yükselip dağıldı. Sürâka:

- Kavmin, senin öldürölmen veya esir edilmen için diyet (yüz deve) vaad etti! dedi.

Kureyşlilerin Peygamberimiz (sav)a ve ashabına neler yapmak istediklerini haber verdi.

Sürâka Peygamberimiz (sav) ile arkadaşlarına yol azığı ve levazımı vermek istedi ise de, ondan birşey almadılar.

Peygamberimiz (sav), Hz. Ebu Bekir'e:

- Söyle ona! Kendisinin de bizden bir isteğı var mı? buyurdu. Hz. Ebu Bekir bunu ona söyledi. Sürâka:

- Seninle benim aramda bir alâmet olmak üzere, bir yazı, benim için bir emannâme yaz! dedi.

Peygamberimiz (sav), Hz. Ebu Bekir'e:

- Onun için bir yazı yaz! buyurdu.

Âmir b. Fûheyre emir buyurulan yazıyı bir deri parçasına yazdı. Sürâka da, o yazıyı alıp ok torbasının içine koydu ve:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Sen ne dilerse bana emret! dedi.

Peygamberimiz (sav):

- Sen yerinde dur! Arkamızdan gelecek hiçbir kimseyi bırakma! buyurdu.

Günün başında Peygamberimiz (sav)a harp açan Sürâka, günün sonunda onun silahlı bir koruyucusu olmuştu!

Sürâka, oradan geri dönüp, rastladığı herkese:

- Ben, sizin adınıza, burada olanlara yeterim! diyor ve onları geri çeviriyordu.

O, vermiş olduğı sözünde böylece durdu. Sürâka dönüp gitmek istediğı zaman Peygamberimiz (sav) ona:

- Ey Sürâka! Sen Kisrâ'nın bileziklerini koluna takınacağın, kemerini kuşanacağın ve tacını giyeceğın zaman nasılsın?! buyurdu. Sürâka:

- Krallar kralı Kısra b. Hüzmüz'ün mü?! diye hayretle sorunca, Peygamberimiz (sav):

- Evet! buyurdu ve Fars beldelerinin fetholunup ve Kısra'nın servetinin ashabına ganimet kılınacağını Yüce Allah'ın kendisine müjdelediğini Sürâka'ya haber verdi.

İran fütuhâtında, Kısra'nın bilezikleri, kemeri ve tacı Medine'ye getirildiği zaman, Hz. Ömer Sürâka'yı çağırıp bunları ona taktı! Sürâka kollan kılı bir zât idi. Hz. Ömer, ona:

- Ey Sürâka! Ellerini kaldırıp 'Allahuekber! Hamdolsun o Allah'a ki, bunları 'Ben insanların Rabbiyim!' diyen Kısra b. Hüzmüz'den soyup, Müdlic oğullarından Sürâka b. Mâlik b. Cu'şum bedevisine takındırdı!" de" dedi.²⁸⁹

Ebu Cehil Ve Sürâka

Ebu Cehil Sürâka'nın eli boş olarak döndüğünü görünce, Müslüman olmasından korktu, söylediği beyitlerle onu kötölemeye, halkın gözünden düşürmeye kalkıştı. Sürâka da, Ebu Cehil'e verdiği manzum cevabında:

- Ey Hakem'in babası! Sen benim atımın ayakları yere battığı zamanki halini bir görmüş olsaydın, anlar ve hiç şüphe etmezdin ki, Muhammed delilli ve bürhanlı bir peygamberdir!

Artık ona kim dayanabilir ki?

Sana yaraşan, Kureyş kavmini ona saldırmaya kışkırtmak değil, onlara engel olmaktır!

²⁸⁹ Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 6, s. 325-326, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 581, Süheylî, Ravdu'l-ünûf, c. 4, s. 21 8, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 332, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 19, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 333, Halebî, c. 2, s. 221. Nakleden, M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/367.

Ben iyice kanaat getirdim ki; onun duyurmak ve yaymak istediği şey, muhakkak, bir gün yerleşecek ve gelişecektir!

Öyle ki, bütün halk ona karşı koymayı değil, uymayı ve kendisiyle barışıklık içinde bulunmayı isteyecektir!" dedi.²⁹⁰

Yola Devam

Kılavuz Abdullah b. Uraykıt Peygamberimiz (sav) ile arkadaşlarını yollarına devam ettirip, **Harrar**'a getirdi. Harrar'dan sonra, **Seniyetü'l-Mere**'ye vardılar. Harrar; Cuhfe yakınında bir yer, bir sudur. Seniyetü'l Mere de; Râbiğ vadisinde Ecya diye anılan suyun yakınındadır.²⁹¹

Peygamberimiz (sav) Sevr mağarasından ayrılınca, müşrikler tarafından yakalanmak korkusuyla, başka ve sapa bir yol tutularak gidilmeye devam edilmiş, düşmanın takibatından emin kalındığı zaman Mekke'ye gidiş yolu olan ve Mekke ile Medine arasında bulunan Cuhfeye inilmiş, ulaşılmıştı ki; Peygamberimiz (sav)'in kalbine, kendisinin, baba ve atalarının yurdu ve İbrahim (sav)'in Hareminin özlemi düşmüştü. Cebrail (sav) inip Peygamberimiz (sav)a:

- Mekke'yi özleyor musun? diye sordu.

Peygamberimiz (sav):

- Evet! buyurdu.²⁹²

²⁹⁰ Ebu Nuaym, c. 2, s. 336-337, Beyhakî, c. 2, s.489, İbn Abdilberr, c. 2, s. 583, Süheylî, Ravd, c. 4, s.217, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 332, İbn Hacer, Metâlib, c. 4, s. 205-206. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/367-368.

²⁹¹ Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 10, İbn Sa'd, c. 2, s. 7.

²⁹² İbn Kutevtae, Garîbu'l-Kur'ân, s. 336, Zemahşerî, c. 3, s. 194, Fahu'r-RâzT, c. 25, s. 21, Kurtubî, c. 13, s. 321, Hâzin, c. 3. s.

Bunu da biraz önce bahsettiğimiz “Peygamberimizin Vatan Sevgisi”ne ek bir bilgi olarak tespit etmiş olalım.

Yolda İhtidalar

Peygamberimiz (sav) ile arkadaşları; Seniyetü'l Mere'den ayrıldıktan sonra, Râbiğ ile Cuhfe arasında bulunan **Gamîm** mevkiine ulaştılar. Tam bu sırada Büreyde b. Husayb ve kavminden bazı süvariler, yerleşmek üzere bulutlu ve yağışlı bir yer aradıkları sırada, Peygamberimiz (sav) ile karşılaştılar.

Peygamberimiz (sav) İslâmiyete davet edince, onlar hemen Müslüman oldular. Kendileri seksen ev halkı idiler.

Büreyde b. Husayb ve yanındakiler:

- Sağmal hayvanlarımız çok az süt veriyorlar! diyerek, yanlarında az süt bulunduğu için özür dilediler, Peygamberimize (sav) biraz süt getirdiler.

Peygamberimiz (sav) onlar için bereket duası yaptı. Peygamberimiz (sav) orada akşam namazını kılarken, onlar da Peygamberimiz (sav)in arkasına durup namazlarını kıldılar.

Peygamberimiz (sav), Büreyde b. Husayb ile buluştukları gece, ona Meryem sûresinin baş tarafını öğretti.²⁹³

Talha Ve/ya Zübeyr ile Buluşma

414415. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/368-369.

²⁹³ İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 242. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/369-370.

Peygamberimiz (sav); Harrar'dan Medine'ye hareketlerinin ertesi günü, ticaret kervanı içinde Şam'dan gelen Talha b. Ubeydullah ile karşılaştı. Talha b. Ubeydullah, Peygamberimiz (sav) ile Hz. Ebu Bekir'e birer Şam elbisesi hediye etti.

Medine'deki Müslümanlardan bir zâtın: "Resûlullah (sav) geciktiler!" dediğini haber verince, Peygamberimiz (sav) hareketini hızlandırdı.

Talha b. Ubeydullah da, Mekke'deki işini görüp geri dönmek üzere, yoluna devam etti.

Şam'dan gelirken buluşup Peygamberimiz (sav) ile Hz. Ebu Bekir'e beyaz birer Şam elbisesi hediye eden sahabinin Zübeyr b. Avvam olduğu açıklandığı gibi, her iki sahabinin buluşmuş olması da mümkün ve muhtemel görülmüştür.²⁹⁴

Peygamberimiz (sav); Abdullah b. Uraykıt'ın kılavuzluğuyla, Seniyetü'l-Mere'den sonra: 7. **Lakf'a** vardılar. Kılavuz, Lakf'tan sonra, 8. **Medlice Lakf'a** götürdü. Medlice Lakftan sonra, 9. **Medlice Mehac** veya **Medlice Micac** vadisine indirdi. Medlice'den sonra, 10. **Mercih Mehac'a** götürdü.

Lakf; tatlı su kuyuları bulunan bir yer ise de, üzerinde ekinlikler ve hurmalıklar yoktur. Medlice Mehac; Mekke nahiyelerindendir. Mercih Mehac; Mekke yolundadır. Kılavuz, Mercih Mehac'dan sonra:

11. **Zülgadaveyn'in Mercih** vadisine indirdi. Mercih vadisinden sonra, 12. **Zûkeşr** vadisine götürdü. Zûkeşr vadisinden sonra, 13. **Cedâcid** üzerini tutturdu. Cedâcid üzerinden sonra, 14. **Ecred** üzerini tutturdu. Ecred'den sonra, 15. Âdâ-i Medlice Tihn vadilerinden olan **Zû Selem'e** götürdü.

²⁹⁴ Bedrüddin Avnf, Umdetu'l-kârf, c. 17, s. 49, İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, c. 7, s. 189, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 325.

Ecred; Medlice Tihn'den önce bir yerdir.

Cedâcid; içinde eski kuyuları bulunan düzlük ve sert bir yerdir.

Tihn; Mekke ile Medine arasında, Sukyâya üç mil uzaklıkta bir suyun ismi olup, bir kadın orada oturur, hiç kimseye su içirmezdi. Zû Seleme'den sonra,

16. **Abâbid** veya **Abâbib**'in üzerine erişildi. Kılavuz, buradan sonra, 17. **Elfacce** veya **Elkahhaya** geçirdi. Elfacce veya Elkahha'dan sonra, 18. **Arc'a** indirdi.

Abâbid veya Abâbib; Tihn'in yakınında bir yerdir.

Elkahha; Kudeyd ile Cuhfe arasında, Medine'ye üç merhalelik (konaklık) birvadi olup, Gıfâr oğullarına aittir.

Arc; Mekke ile Medine arasında, hacıların yolu üzerinde ve Sukyâ yakınındadır.

Arc'a indirildikleri zaman, yüklü develerin yürüyüşleri ağırlaşmıştı. Eslemlerden Evs b. Hucr, kendisine ait bir deveye Peygamberimiz (sav)ı bindirip, uşağı Mes'ud b. Hüneyde'yi de Peygamberimiz Aleyhiselamın yanına kattı. Peygamberimiz (sav) Medine'ye kısa yoldan gitmek istiyordu. **Kerbûbe**'de namaz vakti olunca, Peygamberimiz (sav) namaza durdu. Hz. Ebu Bekir de, Peygamberimiz (sav)'in sağına durdu. Mes'ud b. Hüneyde'nin kalbine İslâm sevgisi düştü ve hemen Müslüman oldu, birlikte namaz kıldılar.

Kılavuz; Peygamberimiz (sav) ile arkadaşlarını Arc'dan çıkardıktan sonra, Rekûbe'nin sağından 19. **Seniyetü'l-Gair** (veya **Seniyetü'l-Âri**)'e götürdü. Seniyetü'l-Gair'den sonra, 20. **Ri'm** vadisine indirdi. Ri'm vadisinden sonra, 21. **Akîk** vadisine indiler. 22. **Cescâseye** kadar ilerlediler. Orada, Peygamberimiz (sav): "Medine'ye yaklaştırmadan, Amr b. Avf oğullarının yurduna giden yolu bize kim gösterecek?" diye sordu.

23. **Tabiy (ceylan)** yolunu tutup, **Usbeye** kadar gittiler. Cescâse; Akîk vadisi tarafından, Bakiyy'e doğru biryerdir. Usbe; Cehceba (Cahcaba) oğullarının yurdu olup, Kuba mescidinin batısındadır.

Medine Ayakta Bekliyor

Medineli Müslümanlar, Peygamberimiz (sav)in Medine'ye gelmek üzere Mekke'den yola çıktığını işittikleri zaman, her gün, sabah namazını kıldıktan sonra Harre mevkiine çıkarak öğle sıcağı basıncaya, zeval vaktine kadar Peygamberimiz (sav)ı gözlerlerdi.

Yine bir gün, uzun uzun gözledikten sonra dönüp evlerine girdikleri sırada idi. Güneşin sıcaklığı öğleye dayanmıştı, hâlâ beklemekte olan sahabeler yine ümitsizce evlerine dönüyorlardı.

Yahudilerden birisi kendisine ait bir iş için kalelerden bir kalenin üzerine çıkıp uzakları gözetlerken, Peygamberimiz (sav) ile arkadaşlarının beyazlara bürünmüş olarak serap ve sisleri yara yara gelmekte olduklarını gördü. Yahudi, kendisini tutamayarak, yüksek sesle:

- Ey Arap cemaatı! Ey Kayle oğulları! İşte, nasibiniz, devletliniz, gelmesini bekleyip durduğunuz ulu kişiniz geliyor! diyerek haykırdı.

Yahudinin sesini işiten Medineli Müslümanlar, Peygamberimiz (sav)ı karşılamak için, silahlanarak evlerinden dışarı Tırladılar.

Amr b. Avf oğullarının yurdu Kuba, tekbir sesleriyle sarsıldı.

Medineliler Peygamber (s)'in Seniyyetu'-I Veda tepesine geldiğini haber alınca burada toplanmaya başladılar. Müslümanlar en iyi elbiselerini giymişler, her çeşit silah ve zırhlı لباسlarını takınmış vaziyetteydiler.

Çocuklar ve genç kızlar Hz. Peygamberi şu mısralarla karşılıyorlardı:

"Seniyyetu'l -Vedâ'dan yükselen dolunay üzerimizi kapladı.

"Allah'a ibâdet edildiği müddetçe minnet ve şükür ler üzerimize farz oldu.

"Ey Allah'ın bize gönderdiği elçi,

"Tam itaat edilecek bir ilâhi emri bize ulaştırdın."

Peygamber (sav) ve yol arkadaşları bir hurma ağacının gölgesine çekilmiş bekliyorlardı. Halk kadın, erkek, büyük, küçük, Yahudisi, Müslümanı herkes etraflarına toplandı. Galiba Peygamber (sav) ve Ebubekir'i birbirlerinden ayırdedemiyorlardı. Evet, karşılamaya çıkan Müslümanların çoğu, Peygamberimizi (sav) daha önce görmedikleri için tanımıyorlardı. Onlarla Hz. Ebu Bekir konuşuyordu. Onlar da onu Peygamberimiz (sav) sanıyorlardı. Peygamberimiz (sav) ise hiç konuşmuyor, susuyordu. Peygamberimiz (sav)'in üzerine güneş gelip de, Hz. Ebu Bekir'in onu ridasıyla gölgelemesi üzerine, Peygamberimiz (sav)'ı tanıdılar ve selamladılar.

Yeni Bir Dönem Başlıyor

Peygamberimiz (sav); nübüvvetin ondördüncü, Hicretin birinci yılı, Rebiülevvel ayının onikisinde, Pazartesi günü, kaba kuşlukta, güneşin en kızgın sırasında, Kuba'da Amr b. Avf oğullarından Külsûm b. Hidm'in evine indi. Allah'ı Ekber!

Rebiülevvel ayının o yıl Rumî aylardan Eylül ayına rastladığı bildirildiği gibi, bunun Miladî 622. yılın Eylül'üne rastladığı da hesaplama ile isbatlanmıştır.

İşte bu olağanüstü zor ama yadı güzel, tatlı ve heyecanlı günlerde dünya sessiz sedasız yepyeni bir

döneme eriyor, daha sonra dünyayı etkileyecek bir güç Arabistan'ın bu Kuba kapısından Yesrip şehrinde devreye giriyordu.

İleride dünyada en çok kullanılacak takvimlerden birisinin başlangıç günleri işte böyle sade ama derinden bir iman, heyecan ve muhabbetle yaşıyordu.

Yep yeni bir dünyaya açılıyordu insanlık. Çünkü Allah Tealanın son ve kamil dini ayak basacak vatanını buluyordu. Bu mütevazi ama dünyanın emsalini göremeyeceği kadar güzel, olgun, fedakar ve kahraman insanlar, yeryüzünün en büyük, en adil, en üstün devlet ve medeniyetini kuruyorlardı sessizce ve derinden.

Yeryüzü üstün bir hukukla tanışıyor artık. Bir hukuk devleti doğuyordu. Düşmanın bile hak ve hukukunun hatta harpte bile korunduğu, uygulanmasa bize hayal gibi, ideal gibi, ütopya gibi gelecek bir devlet ve toplum inşa ediliyordu adım adım, aşama aşama. Çok büyük günlerin arefesindeydi insanlık. Kıyamete kadar ders alsa bitiremeyeceği örnek bir döneme giriyordu insanlar. O gün belki bunlar bu kadar açıkça bilinmiyor, görünmüyor, beklenmiyor olabilirdi. Ama çıplak gerçek buydu.

Peygamberimiz (sav) ile Hz. Ebu Bekir ve Amir b. Führeyre Külsûm b. Hidm'in evine inince, Külsûm b. Hidm, azadlı kölesine:

- Yâ Necîh! diye seslendi ve:
- Bize yaş hurma yedir! dedi.

Necîh de, Ümmü Cırzan diye anılan hurma cinsinden, üzerinde yaş ve olgun hurmaları bulunan, taze yapraklı bir hurma salkımı getirdi.

Peygamberimiz (sav):

- Nedir bu? diye sordu.
- Ümmü Cırzan hurması! dediler.

Bunun üzerine, Peygamberimiz (sav):

- Ey Allah! Ümmü Cırzan'ı bereketlendir! diyerek dua etti.

Külsûm b. Hidm, Medinelilerin eşrafından ve yaşlılarından, salih ve hanedan bir zât idi. Peygamberimiz (sav)in Medine'ye hicretinden önce Müslüman olmuştu Ashabdan: 1. Ebu Ubeyde b. Cerrah, 2. Mikdad b. Amr, 3. Süheyl b. Beyzâ, 4. Safvan b. Beyzâ, 5. İyaz b. Züheyr, 6. Abdullah b. Mahreme, 7. Vehb b. Sa'd, 8. Ma'mer b. Ebi Şerh, 9. Amr b. Ebi Amr, 10. Umeyr b. Avf ve daha başkaları, Kuba'ya geldikleri zaman, Külsûm b. Hidm'in evine inmişlerdi.²⁹⁵

Kuba'da İlk Günler

Peygamberimiz (sav) Kuba'da bulunduğu sırada, Külsûm b. Hidm'in evinden çıktıkça Sa'd b. Hayseme'nin evine gider, orada Müslümanlarla oturur, konuşurdu. Sa'd b. Hayseme bekârdı. Muhacir Müslümanların bekârları, onun evinde kalırlardı. Bunun için, Sa'd b. Hayseme'nin evine "Bekârlar Evi" denirdi.

Peygamberimiz (sav) Kuba'ya geldiği zaman, Evs ile Hazrec kabileleri arasında düşmanlık vardı. Hazrecîler Evsîlerin evine, Evsîler de Hazrecîlerin evine girmekten korkarlardı. Peygamberimiz (sav):

- Es'ad b. Zürâre nerededir? diye sordu.

Sa'd b. Hayseme ile Mübeşşir b. Abdulmünzir ve Rifâa b. Abdulmünzir:

- Yâ Rasûlallah! O, Buas günü bizden bir zâtı öldürmüştü! dediler.

Çarşamba günü gece olunca, Es'ad b. Zürâre, başını örtmüş ve sarmış olduğu halde, akşamla yatsı arasında

²⁹⁵ İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 623-624. Bkz. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/374-375.

Peygamberimiz (sav)in yanına geldi. Peygamberimiz (sav), onu görünce:

- Ey Ebu Ümâme! Evinden, şuracığa hemen nasıl gelebildin?! Seninle şu kavim arasında geçmiş ne var? buyurdu.

Ebu Ümâme:

- Seni hak din ve kitabla gönderen Allah'a yemin ederim ki, birşey yok, dedi.

O gece, Peygamberimiz (sav)in yanında kaldı. Ertesi günü sabaha çıkınca, Peygamberimiz (sav) Sa'd b. Hayseme ile Rifâa b. Abdülmünzir ve Mübeşşir b. Abdülmünzir'e, Es'ad b. Zürâre hakkında:

- Onu himayenize alınız, koruyunuz! buyurdu.

- Yâ Rasûlallah! Onu sen himayene al! Senin himayendeki, bizim himayemizde demektir! dediler.

Peygamberimiz (sav):

- Bazınız onu himaye ediyordur, buyurdu.

Bunun üzerine, Sa'd b. Hayseme;

- O, benim himayemdedir, dedikten sonra, Es'ad b. Zürâre'nin evine gitti. Birbirlerinin koruyucusu ve yardımcısı olduklarını anlatmak için, onunla elele tutuşup, Amr b. Avf oğullarının mahallelerine kadar yürüdüler. Bunun üzerine, Evsîler:

- Yâ Rasûlallah! Hepimiz onun himayecisiyiz! dediler.

Bundan sonra, Es'ad b. Zürâre, Peygamberimiz (sav)in yanına sabah akşam gitmeye başladı.

Peygamberimiz (sav); Kuba'da, Amr b. Avf oğulları nezdinde bulunduğu sırada, cenazelerde bulunur, hastaları ziyaret eder, davetlere giderdi.

Kuba'da İlk Mescid

Başta Ebu Seleme b. Abdülesed olmak üzere, Medine'ye hicret edenler, Kuba'ya indikleri zaman, orada içinde namaz kılacakları bir mescid yapmışlardı. Peygamberimiz (sav) da, Kuba'ya geldiği zaman, bu mescidde namaz kılmıştır.

Peygamberimiz (sav) gelinceye kadar, Ebu Huzeyfe'nin azadlısı Salim, içlerinde Hz. Ömer de bulunduğu halde, bu mescidde bütün Muhacirlere imam olup namazlarını kıldırması.

Ammar b. Yâsir'in de "Resûlullah için, istediği zaman gölgesinde yatıp dinleneceği, gölgeleneceği ve içinde namaz kılacağı bir yer yapsak olmaz mı?" dediği ve taş toplayarak Kuba'da bir mescid yaptığı rivayet edilir.

Peygamberimiz (sav) Kuba'da daha önce hiç görmediği birşeyi, Ensar'ın mallarını, hurma bahçelerini sakladıklarını ve esirgediklerini görünce:

- Keşke bayramınız, yani Cuma gününüz gelseydi! Durup, söyleyeceklerimi dinlerdiniz. Sizinle konuşurdum!" buyurdu.²⁹⁶

Ensar:

- Olur yâ Rasûlallah! Babalarımız, analarımız sana feda olsun! dediler.

Cuma günü gelince, Peygamberimiz (sav) onlara Cuma namazını kıldırıldı.

Ensar, gözlerini minbere diktiler. Peygamberimiz (sav) irad buyurduğu hutbesinde; Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra, onlara:

- Ey Ensar cemaati! diyerek hitap etti. Ensar:

- Lebbeyk, -Buyur, emrine amadeyiz- yâ Rasûlallah! dediler.

²⁹⁶ Hâkim, Müstedrek, c. 3, s.: 133, İbn Esîr, Us:du'l-gâbe, c. 2, s.: 99.

Peygamberimiz (sav):

"Sizler, Allah'a ibadet etmediğiniz Cahiliye devrinizde bile en ağır yükleri taşır, yetimlere bakar, mallarınızı meşru olan yerlere harcar, yolda yolakta kalanlara iyilik ve yardım eder dururdunuz!

Yüce Allah size İslâmiyetle ve gönderdiği peygamberi ile ihsanda bulununca, size İslâmiyeti getirip nasip edince, mallarınızı, hurma vs. türlü bahçelerinizi duvarlarla çevirip; muhtaçların, açların onlardan yemelerini engelliyor, esirgiliyor ve saklıyorsunuz!

Halbuki, onlardan Âdemoğulları yer, size ecir ve sevap yazılır. Kurtlar kuşlar yer, size ecir ve sevap yazılır!" buyurdu.²⁹⁷

Bunun üzerine, Ensardan hemen gidip de bahçelerinin duvarlarından yıkarak birer veya ikişer gedik açmayan, birçok kapılar bırakmayan kimse kalmadı.²⁹⁸

İlk Kılınan Cuma Namazı

Peygamberimiz (sav)in Mekke'de Müslümanları Kabe mescidinde biraraya toplayıp Cuma namazı kılması, kıldırması mümkün olmamıştı.

Mus'ab b. Umeyr, Medine'ye gönderildiği zaman, Cuma namazı kılmak için Peygamberimiz (sav)dan izin istemiş; Peygamberimiz (sav) da, ona gönderdiği yazıda, Cuma günü zeval vakti çıktıktan sonra cemaatle kılacakları iki rekat namazla Allah'a yakınlaşmaya çalışmalarını ve bu vesile ile Müslümanlara hitapta bulunmasını emir buyurmuştu.

²⁹⁷ Hâkim, c. 4, s. 134, İbn Esîr, c. 2, s. 100, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, t 6, s. 387.

²⁹⁸ Hâkim, c. 4, s. 134, İbn Esîr, c. 2, s. 100. Bkz. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/15-16.

Bunun üzerine Mus'ab b. Umeyr Kuba'da Sa'd b. Hayseme'nin evinde on iki kişi toplayarak bir koyun kesilip yenilmiş ve İslâm tarihinde Cuma namazı için Müslümanları ilk toplayan kişi o olmuştur.²⁹⁹

Es'ad b. Zürâre de; Medine'de, Nakîu'l Hadımât'ta (Beyaza oğullarının kara taşılığı) kırk kişi toplayıp Cuma namazı kılmışlardı.³⁰⁰

Peygamberimiz (sav) da, Kuba'da kaldığı evde, ilk defa olarak iki rekat namazı kıldırılmış ve hutbe irad buyurmuştu.³⁰¹

Medine'nin içine girerken, Salim b. Avf oğullarının oturdukları Rânuna vadisindeki mescidde de, ilk defa olarak Cuma namazı kılmış ve hutbe irad buyurmuştur.³⁰² Bunu yerinde göreceğiz inşallah.

Kuba'da Kalış ve Mescidin Yapılışı

Peygamberimiz (sav) Kuba'da ondört gece kaldı. Külsûm b. Hidm'den, mirbed'ini (hurma serme ve kurutma yerini) alıp Kuba Mescidini yaptı ve içinde namaz kıldı, kıldırdı.

Ensar kadınlarından Şemus binti Numan'ın bizzat görüp anlattığına göre; Kuba Mescidi yapılırken, Peygamberimiz (sav) güçlkle kaldırabildiği ağır bir taşı veya kaya parçasını alır. Kureyşlilerden veya Ensar'dan

²⁹⁹ İbn Sa'd, Taba kâtü'l -kübrâ, c. 3, s. 118, Süheyli, Ravdu'l-ünûf, c. 4, s. 101 -102.

³⁰⁰ İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.2, s. 77,İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 343-344.

³⁰¹ Hâkim, Müstedrek, c. 4, s. 133, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 99, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 6, s. 387.

³⁰² İbn İshak, İbn Hişam, Sine, c. 2, s. 146-147, Taberî, Târih, c. 2, s. 255-256, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 524-525, Kurtubî, Tefar, c. 18, s. 98-99, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 213-214. Bkz. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/16-17.

gelip, "Babam, anam sana feda olsun yâ Rasûlallah! Onu bana ver! Senin yerine ben yeteyim, taşıyayım" diyenlere "Hayır! Sen de git, bunun gibisini al, taşı!" buyururdu. Peygamberimiz (sav), mescid yapılmıca kadar, böylece çalışmaktan geri durmamıştır.³⁰³

Hız. Ali'nin Kuba'ya Geliş'i

Bilindiğı gibi Peygamberimiz (sav); Kureyş müşriklerinin saklamak üzere kendisine bırakmış oldukları emanetleri sahiplerine iade edinceye kadar Mekke'de kalmasını, Hız. Ali'ye emretmişti.

O da, bu iş için Mekke'de üç gün üç gece oturdu. Mekke vadisinde dikilerek: "Resûlullah'ın yanında kimin bir emaneti varsa gelsin, ona emanetini teslim edeceğim!" diye seslendikten ve emanetleri sahiplerine dağıttıktan sonra Medine yolunu tuttu. Yapayalnız, geceleri yürüdü, gündüzleri gizlendi. Rebiülevvel'in ortalarına doğru Kuba'ya geldi.

Kureyş'in bu temiz evladı, Ka'be'nin ilk namaz kılan çocuğı, küçüklüğünden beri kutlu nebi'nin evinde ilim ve terbiye almış bu yağız delikanlı, vahyin kültürüyle eğitilmiş bu yüce kişı, gözünü kırpmadan onun yerine ölüm döşegine yatan bu kahraman yeğen, şimdi Mekke ve Yesrib arasındaki yakıcı ve korkunç çölde yalnız başına yürümektedir. Kafirlerin çok kıymetli emanetleri elinde sahiplerini bulmuştur, ama onun üzerine binip de gideceğı bir devesi bile yoktur. Gece boyunca ve gündüzün de yarısını yürüyerek geçiriyor. Öğle sıcağının yakıcı ışınları altında yalnız başına bir köşede dinleniyor.

³⁰³ İbn Hacer. c. 4. s. 343. Semhûdî. c. 1. s. 253. Bkz. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/20-21.

Onbeşinci günde Kuba'ya varıyor ve Gülsüm bin Hidm'in evinde Peygamber (sav)'e kavuşup misafir oluyor.

Kuba'ya geldiği zaman, ayaklarının altı kabarmış, şişmiş, yarılmıştı ve kanıyordu.

Peygamberimiz (sav) Hz. Ali'nin geldiğini işitince:

- Ali'yi bana çağırınız! buyurdu.

- Yâ Rasûlallah! Yürümeye takati yok!" dediler.

Peygamberimiz (sav) hemen kalkıp onun yanına vardı. Halini görünce rahmet ve şefkatinden ağladı, kucakladı. Ayaklarının altını eliyle sığadı, iyileşmesi için Allah'a dua etti. Böylece, Hz. Ali'nin hiçbir ızdırabı kalmadı.

Medine ve Kûba'daki Müslümanların büyük bir telaş, sevinç, heyecan ve mutluluk günlerini geçirdikleri ve yüzlerinde, dudaklarında ve bakışlarında ümit ışıklarının saçıldığı o günlerde, yirmi yaşlarındaki bir genç, çölde tek başına yol alıyordu. O, Peygamber (sav)'den üç gün sonra şehri terketmiş, büyük bir vefakarlık göstererek Peygamberin Mekke'de yarım kalan işlerini büyük bir fedailik ve akıllılıkla halletmiş ve şimdi şehirden aceleyle kaçmıştır. Canyakıcı çölü yalnız başına ve yaya olarak geçmektedir. O yolları klimalı arabalarda buz gibi bir hava içinde geçen bizlere hatırlatıyorum, evet o genç o çöllerde hem yayadır, hem de can kaygısı taşıyan bir kaçak olarak endişe ile yol almaktadır!

Kuba'da dinlenen Hz. Ali bu esnada çok garip bir işe şahit olmuştur. Der ki: "Kuba'da gece yarısında bir adamın gelip kocasız Müslüman bir kadının kapısını çaldığını, dışarı çıktığı zaman ona birşeyler verdiğini sezince, bu işten şüphelenerek:

- Ey Allah'ın kulu kadın! Kimdir bu adam ki, her gece gelip senin kapını çalıyor?! Sen onun yanına çıkınca o sana ne olduğunu anlayamadığım birşeyler veriyor. Halbuki sen kocasız Müslüman bir kadınsın, dedim.

Kadın, bana:

- O, Sehl b. Huneyftir. Benim kimsesiz bir kadın olduğumu bildiği için; gece olunca kavmine ait putlara musallat olur, onlardan birisini kırar da, yakayım diye odununu bana getirir!' dedi."³⁰⁴

Müslüman oldukları zaman kabileleri Abdüleşhel oğullarının putlarını kıranlardan bazılarının isimlerini kaynaklarımız verir.³⁰⁵

Suheyb'in Kuba'ya Gelişi

Allah yolunda işkencelere uğratılan kimsesiz Müslümanlardan birisi olan Suheyb b. Sinan, Hz. Ali'den sonra, Medine'ye hicret etmek maksadı ile Mekke'den yola çıkınca, Mekkelilerden bazıları arkasından yetiştiler ve:

- Sen buraya fakir, hakîr olarak geldin. Yanımızda erişemeyeceğin kadar bol servete eriştin! Sonunda da kendinle birlikte servetini de alıp gitmek istiyorsun ha? Vallahi işte bu olmaz! dediler.

Suheyb hemen hayvanından yere indi. Ok çantasındaki okları çıkardı ve:

- Ey Kureyş cemaatı! İyi bilirsiniz ki; ben sizin en iyi ok atanlarınızdan birisiyim. Vallahi, yanımda bulunan ok çantamdaki okların hepsini size atar, sonra da kılıcımı çalarım. Bunlardan birisi elimde bulundukça bana yaklaşamazsınız. Ancak onlar elimden çıktıktan sonra bana istediğinizi yapabilirsiniz. Size şimdi servetimin

³⁰⁴ İbn İshak, İbn Hişamı Sîre, c. 2, s. 138-139, Taberî, Târih, c. 2, s. 249, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 192-193, Etâu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 197-198, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 233. Bkz. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/23.

³⁰⁵ İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, t 3, s. 486, 512, 580, 583, 598, 421. Bkz. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/23-24.

yerini gösterir, onu size bırakırsam; yolumu açar, beni serbest bırakır mısınız? dedi.

Müşrikler:

- Evet! dediler.

Suheyb servetini onlara bırakarak yoluna devam etti. Rebiülevvel ayının ortalarında Kuba'ya gelip Peygamberimiz (sav)a kavuştu. O sırada, Peygamberimiz (sav)in yanında Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer bulunuyordu. Önlerinde de Külsûm b. Hidm'in getirdiği, Ümmü Cirzan diye anılan hurma cinsinden, üzerinde yaş ve olgun hurmaları bulunan taze yapraklı salkım halinde hurma vardı.

Suheyb b. Sinan'ın yolda gözleri ağrımış, karnı da son derecede acıkmıştı. Hemen kendini hurmalara attı.

Zor günlerden sonra gelen rahatlığın ruhlara verdiği canlılığın bir alameti olarak şaka yapma arzusu Hz. Ömer'i latifeye sevketti:

- Yâ Rasûlallah! Suheyb'i görmüyor musun? Hem gözü ağrıyor, hem yaş hurma yiyor!? dedi.

Ashabıyla arasına heybetinden duvar örmeyen, onların yanında sıradan birisi gibi oturan, kalkan ve konuşan, hatta şaka yapan ve şakalarına karşılık veren tevazu kahramanı sevgili Peygamberimiz (sav) latifeyi destekledi ve Suheyb'e:

- Hem gözün ağrıyor, hem de yaş hurma yiyorsun öyle mi?! Buyurdu. Onunla otururken gayet candan konuşan ve samimi olan, ama bu samimiyeti asla istismara götürerek saygısızlıkta bulunmayan ahabından birisi olarak Suheyb de, şakaya şaka ile cevap vererek zekasını ve nüktedanlığını gösterdi:

- Ben, onu gözümün ağrımayan tarafıyla yiyorum Ya Resulallah! dedi.

Peygamberimiz (sav) memnun olarak gülümsedi.

Suheyb, Hz. Ebu Bekir'e:

- Sen bana yoldaş olacağını vaad etmiştin. Beni bırakıp yola çıktın, değil mi? Yâ Rasûlallah! Sen beni Mekke'de bırakıp yola çıktığın zaman, Kureyş müşrikleri beni yakaladılar, hapsedtiler. Ben de servetimi vererek kendimi ve ailemi satın aldım! dedi.

Peygamberimiz (sav):

- Suheyb kazandı! Suheyb kazandı! Ebu Yahya! Satış kârlı çıktı! Satış kârlı çıktı!" buyurdu.³⁰⁶

Suheyb b. Sinan der ki: "Resûlullah (sav), beni görünce:

- Ebu Yahya! Satış kârlı çıktı! Ebu Yahya! Satış kârlı çıktı! Ebu Yahya! Satış kârlı çıktı!" buyurdu.

- Yâ Rasûlallah! Senin yanına gelmekte beni kimse geçmemişti. Herhalde, bunu sana Cebrail (sav)dan başkası haber vermemiştir! dedim.³⁰⁷

Elbette öyledir elhamdu lillah!

İki Yahudi Alimin Kuba'ya Gelişi

Benî Nadîr Yahudilerinin başkanı Huyey b. Ahtab'ın kızı ve Peygamberimiz (sav)'in zevcesi Hz. Safiyye annemiz der ki:

"Ben, babama, çocuklarının en sevgilisi idim. Amcam Ebu Yâsir de beni çok severdi.

Rasûlullah Medine'ye gelip Kuba'da Amr b. Avf oğullarının evine inince, babam Huyey b. Ahtab ile amcam Ebu Yâsir b. Ahtab, ertesi günü, sabahleyin erkenden Resûlullah'ı görmeye gittiler. Güneş batıncaya kadar oradan dönmediler. Kendilerinin yorgun argın,

³⁰⁶ İbn Sa'd, Tabakatu'l-Kübra, c. 3, s. 227-229, Belazuri, Ensabu'l-Eşraf, c. 1, s. 182-183, Zehebi, Siyeri A'lamu'n-Nübela, c. 2, s. 13-14.

³⁰⁷ Hâkim. Müstedrek. c. 3. s. 400. Bkz. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/24-25.

isteksiz, düşkün ve perişan bir halde yürüyerek geldiklerini görünce, her zaman yaptığım gibi onları sevinç ve neşe ile karşıladım. Vallahi, hiçbir bana iltifat etmedi. Kendilerini derin bir gam ve keder bürümüşü.

Onlar konuşurlarken işittim. Ebu Yâsir, babam Huyey b. Ahtab'a:

- O, o mudur? diye sordu. Babam:

- Evet! Vallahi odur! dedi. Amcam:

- Onu iyice tanıdın mı? Aranan vasıflar kendisinde iyice gözüktüyor mu? diye sordu. Babam:

- Evet! Vallahi! dedi.

Bunun üzerine, amcam:

- Peki! Ona karşı kalbinde ne var? diye sordu.

Babam:

- Vallahi, sağ olduğum müddetçe ona düşmanlık edeceğim! dedi."³⁰⁸

Buradan da anlaşılıyor ki, iman için ilim yetmiyor. İnsan, maalesef çok çeşitli sebeplerle bile bile hakikate sırt çevirebiliyor. Demek iman ve hidayet bir ihsan-ı ilahîdir. Buna ne kadar şükretmemiz gerekirse, kalplerimizin sonradan küfre kaymaması için en azından bir o kadar da korkarak yalvarmamız gerekiyor. İşte şu rivayeti bu düşüncelerle okuyalım lütfen:

Peygamberimiz (sav) Medine'ye gelince, Ebu Yâsir gidip Peygamberimiz (sav)'in huzurunda oturup onu dinleyerek kavminin yanına döndüğü zaman:

- "Ey kavmim! Bana itaat ediniz! Hiç şüphesiz, sizin gelmesini beklediğiniz peygamber gelmiştir. Ona tâbi olunuz ve sakın muhalefet etmeyiniz" demişti.

³⁰⁸ İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 165-166, Musa b. Ukbe'den naklen Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 212.

Kardeşi Huyey b. Ahtab da gitmiş, oturup Peygamberimiz (sav)ı dinledikten sonra kavminin yanına dönünce, onlara:

- "Ben öyle bir adamın yanından geliyorum ki, vallahi hiçbir zaman ona düşmanlıktan geri durmayacağım!" demişti.

Kardeşi Ebu Yâsir

- Ey anamın oğlu! Şu işte beni dinle, kendini helak etme de, sonradan, istediğin şeyde bana karşı koy! diyerek öğüt vermiş ise de, Huyey b. Ahtab:

- Hayır! Vallahi seni hiçbir zaman dinlemeyeceğim!" demiş, kavmi de ne yazık ki ona uymuştur.³⁰⁹

Daha da acaip ve yazık olanı, kardeşinin de ona uymasındır. Nihayet Huyey b. Ahtab da, kardeşi Ebu Yâsir de, Yahudilerin Araplara karşı kıskançlıkta en katısı kesilip, halkın İslâmiyet'e girmelerini önlemek için olanca gayretlerini sarfetmekten geri durmamışlardır.³¹⁰

Durmamışlar da ne olmuştur?

Müslümanların kılıçları ile kinleri terbiye edilmiş, canları cehenneme gönderilmiştir. İşte yurtları, çoluk çocuk ve kadınları harp esiri olmuşlardır. Ne izzetleri kalmıştır, ne mal ve mülkleri. İşte Huyey'in kızı anamız Safiyye, Müslüman olup Efendimize eş olduktan sonra kendisi bu acı taployu anlatmakta ve ibretle bakanlara dersler sunmaktadır. İnsan üzülmekten edemiyor.

İlk Çatlak

³⁰⁹ 'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 212

³¹⁰ İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 197. Bkz. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/26-27.

Kuba'da oturan oniki münafık vardı. Onlar Ebu Âmir Fâsık ile gizli gizli görüşür, konuşur, Peygamberimiz (sav) ile ashabını Medine'den çıkarmayı tasarlarlardı.

Ebu Âmir; Dubay'a oğullarından olup, Rahip diye anılırdı. Allah adamlığına, ruhbanlığa özenir, kıldan ruhbanlık elbisesini giyerdi. Kendisi; baş münafık Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün de halasının oğlu idi. Peygamber (sav) peygamber olarak gönderilince, Ebu Âmirin kıskançlığı tuttu. Peygamberimiz (sav)a gelerek:

- Senin şu getirmiş olduğun din nedir? diye sordu.

Peygamberimiz (sav):

- İbrahim (sav)ın dini olan hanîfliği getirdim, buyurdu.

Ebu Âmir:

- Onun üzerinde olan, benim! dedi.

Peygamberimiz (sav):

- Sen onun üzerinde değilsin! buyurdu.

Ebu Âmir

- Hayır ey Muhammed, sen, hanîfliğe, ondan olmayan şeyleri soktun! dedi.

Peygamberimiz (sav):

- Ben öyle birşey yapmadım. Fakat, onu saf ve tertemiz olarak getirdim, buyurdu.

Ebu Âmir

- Yalancıyı Allah kovulmuş, garip ve yapayalnız bir halde öldürsün! dedi.

Peygamberimiz (sav):

- Evet! Yalancı kimseyi Yüce Allah böyle yapsın! buyurdu.³¹¹

Ebu Âmir; kendisine tâbi olan 50 genci yanına alarak Mekke'ye gitti. Bedir savaşında müşriklerin

³¹¹ İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 235.

yanında yer alıp çarpıştı. Müşrikleri Uhud ve Hendek savaşı için de ayaklandırırlar ve Peygamberimiz (sav) ile çarpışanlar arasında idi.

Peygamberimiz (sav) Mekke'yi fethedince Ebu Âmir Taife, Taifliler Müslüman olunca da Şam'a kaçtı. Orada, Hristiyanlığı kabul etti.

Şam'da kovulmuş, garip, yapayalnız olarak ölüp gitti!³¹²

Kuba'da, Amr b. Avf oğullarının bazı akılsızları ile münafıkları, geceleyin Peygamberimiz (sav)in yatıp kalktığı evi taşlamaya başladılar. Peygamberimiz (sav), bunu görünce: "Himaye ve komşuluk bu mu?!" diye yakınarak Kuba'dan ayrıldı.³¹³

Neccar Oğulları Devrede

Peygamberimiz Efendimiz (sav) Kuba'dan Medine'ye hareket edeceği zaman, dedesi Abdulmuttalib'in dayıları olan Neccar oğullarının eşrafına haber saldı. Onlar da, silahlanıp geldiler. Peygamberimiz (sav) ile Hz. Ebubekir'e selam verdiler ve:

- Güvenliğiniz sağlanmış ve sizlere boyun eğilmiş olarak develerinize bininiz! dediler.

Cuma günü güneş yükselince Peygamberimiz (sav) devesi Kasva'ya bindi. Hz. Ebubekir arkasında, Neccaroğullarının eşrafı Müslümanlarda sağında, solunda ve çevresinde oldukları halde Medine'ye hareket etti.

Amr b. Avf oğulları toplanarak:

³¹² İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.2, s. 235.

³¹³ kubî, Târih, c. 2, s. 41. Bkz. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/27-29.

- Yâ Rasûlallah! Bizden usandığın için mi, yoksa bizim evimizden daha hayırlı bir yere gitmek için mi buradan çıkıp gidiyorsun? dediler.

Peygamberimiz (sav):

- “Te'külü'l Kurâ” karyesine (Medine'ye) gitmekliğim bana emir buyuruldu. Devenin yolunu açınız! Nereye gideceği, ona emrolunmuştur! buyurdu.

Peygamberimiz (sav) Kuba'dan çıkıp Ensar evlerinin önlerinden geçerken, onlar devenin önüne geriliyorlar ve "Yâ Nebiyyallah! Yâ Rasûlallah! Bizde kuvvet, cemaat ve servet var! Bize buyur, bize!" diyerek yardım ve himaye vaadinde bulunuyorlar; Peygamberimiz (sav) da gülümsüyor, "Allah onları size hayırlı ve mübarek kılsın!" diyerek dua ediyor ve: "Devenin yolunu açınız! Nereye çökeceği, ona emrolunmuştur!" buyuruyordu.³¹⁴

Kuba'dan Medine'ye doğru yola çıkan Peygamberimiz (sav), Salim b. Avf oğullarının oturdukları Rânuna vadisine geldiği zaman, Cuma namazı vakti girmişti.

Peygamberimiz (sav), oranın üst tarafına indi. Orada Cuma namazını kıldı. Bu, Peygamberimiz (sav)'in Medine içinde kıldığı ilk Cuma namazıydı. Peygamberimiz (sav)'in yanında bulunan ve Cuma namazı kılan cemaat da, yüz kişi idi.

İbn İshak'ın Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan nakline göre; Peygamberimiz (sav), bu Cuma günü, ayakta dikilerek ardarda irad ettiği hutbelerinde, Allah'a lâîk olduğu veçhile hamd ve senada bulunduktan sonra, şöyle buyurdu:

³¹⁴ İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 236, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 266, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 256. Bkz. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/30.

"Ey insanlar! Kendiniz için, önden ahiret azığı olacak şeyler gönderiniz. Elbette, bilirsiniz ki; her biriniz ölecek ve davarını çobansız bırakacaktır!

Sonra Rabbi ona tercümansız, perdedarsız olarak: 'Sana Resûlüm gelip emirlerimi tebliğ etmedi mi? Ben sana mal verdim, ihsanda bulundum. Sen kendin için âhiret azığı olarak ne gönderdin?' buyuracak.

O da, sağına soluna bakacak, hiçbir şey göremeyecek! Sonra önüne bakacak. Önünde de cehennemden başka birşey göremeyecek!

Öyle ise yarım hurma ile de olsa cehennemden kendisini korumaya gücü yeten kimse, hemen o hayır işlesin!

Onu bulamayan da, güzel bir sözle kendisini korumaya çalışsın. Çünkü bir iyiliğe on mislinden yedi yüz misline kadar sevab verilir!

Salam ve Allah'ın rahmet ve bereketleri üzerinize olsun!"

"Allah'a hamd olsun! Allah'a hamd eder ve O'ndan yardım dilerim. Nefislerimizin şerlerinden ve kötü amellerinden, Allah'a sığınırız. Allah'ın doğru yola ilettiğini hiç kimse saptıramaz! Saptırdığını da hiç kimse doğru yola iletemez!

Şehadet ederim ki: Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur! O, birdir; O'nun şerîki yoktur! Sözlerin en güzeli, Yüce Allah'ın Kitabıdır. Allah kimin kalbini Kur'ân'la süsler ve onu küfürden sonra İslâmiyete girdirir, o da Kur'ân'ı insanların sözlerine tercih ederse, işte o kimse felah bulmuş, kurtulmuştur. Doğrusu, Kitabullah sözlerin en güzeli, en belâgatlısıdır.

Allah'ın sevdiğini seviniz! Allah'ı candan gönülden seviniz! Allah'ın kalamından, zikrinden usanmayınız! Allah'ın kalamından, kalbinize kasvet ve darlık gelmesin! Çünkü, Allah'ın kelamı, herşeyin üstününü ayırıp seçer,

amellerin hayırlısını, kulların seçkinlerini, kıssaların iyisini zikreder. Helal ve haram olan herşeyi beyan eyler.

Artık Allah'a ibadet ediniz ve O'na hiçbir şeyi şerik koşmayınız. O'ndan gereği gibi sakınınız. Dilinizle söylediğiniz güzel sözlerinizle Allah'ı tasdik ve ikrar ediniz. Allah'ın ihsan ettiği rahmetle aranızda sevişiniz. Muhakkak biliniz ki: Allah, ahdinin bozulmasına gazab eder. Selam olsun sizlere!"³¹⁵

Peygamberimiz (sav)in Beni Salim mescidinde Cuma günü irad buyurduğu hutbe olmak üzere, Saîd b. Abdurrahman el-Cumahî'den nakledilen hutbede de şöyle buyurulmuştur:

"Hamd, Allah'a mahsustur. Ben, O'na hamd eder, O'ndan yardım, yarlıganmak ve hidayet dilerim. O'na iman ederim, inanmazlık etmem. İnanmazlık edenlere de düşmanlık ederim.

Ben Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, O'nun bir olduğuna, şerîki ve nazîri olmadığına, Muhammed'in de O'nun kulu ve resûlü olduğuna şehadet ederim.

Allah, onu peygamberlerin gelmesinin kesildiği, ilmin azaldığı, insanların sapkınlığa düştüğü, zamanın kesintiye uğradığı, Kıyametin kopma ve âlemin sona erme zamanının yaklaştığı bir sırada, tam bir hidayet, tam bir nur, tam bir öğüt olan Kur'ân'la göndermiştir.

Allah'a ve Resûlüne boyun eğen, muhakkak doğru yolu bulmuştur. Allah'a ve Resûlüne karşı gelen de, azgınlık ve taşkınlığa, sapkınlıktan sapkınlığa düşmüştür. Size Allah'tan korunmayı tavsiye ederim.

Zaten bir Müslümanın bir Müslümana en hayırlı tavsiyesi de, onu ahirete isteklendirmesi, ona Allah'tan korunmayı emretmesidir. Allah'ın sizi sakındırdığı

³¹⁵ İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 1 46-1 47, Beyhakî, c. 2, s. 524-525, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, t 3, s. 214.

şeylerden sakınınız! Bundan daha üstün ve hayırlı bir öğüt, bundan daha üstün ve hayırlı bir hatırlatma yoktur.

Rabbinden korkarak, ürpererek ibadet eden kimse için, Allah'tan korunmak, istediğiniz ahiret mutluluğu için en güvenilir bir yardımdır.

Kim gizli ve açık her işinde Allah'ın hoşnutluğunu gözeterek Allah'la arasını düzeltirse, dünyada onun adı hayırla anılır.

Öldükten sonra da, bu, kendisinden önce göndermiş olduğu hayra muhtaç bulunduğu bir zamanda kendisine azık olur.

Bunun dışındaki işlerden uzaklaşıp kaçmayı, onlarla kendi arasında uzun mesafeler olmasını ister.

Allah, azabından sizi korkutur.

Allah, kulları hakkında çok esirgeyici ve merhametlidir.

Sözünü doğrulayan, va'dini yerine getiren Allah'a andolsun ki; bundan cayma yoktur!

Çünkü, Yüce Allah 'Benim katımda söz değiştirilmez. Ben, kullara zulümkâr da değilim'³¹⁶ buyuruyor.

Şimdiki ve gelecekteki işlerinizde gizli ve açık yaptıklarınızdan dolayı Allah'tan korununuz!

Kim Allah'tan korunursa, Allah onun günahlarını örter, ecrini de büyütür.

Allah'tan korunan büyük bir kurtuluşa ermiştir.

Allah'tan korunmak, insanı Allah'ın azab ve gazabından korur. Allah'tan korunmak, yüzleri ağartır, Rabbi hoşnut eder, dereceyi yükseltir.

Nasibinizi alınız! Allah katında ifrartlı olan hareketlerde bulunmayınız.

³¹⁶ Kâf 29.

Allah doğruları da, yalancıları da bilsinler diye size Kitabını ve yolunu açıkça öğretmiştir.

Allah'ın size ihsan ettiği gibi, siz de ihsanda bulununuz. Allah'ın düşmanlarına düşman olunuz. O'nun yolunda, gereği gibi cihad ediniz!

Sizi O seçip Müslümanlar diye adlandırdı ki, helak olan açık delillerle helak olsun, sağ kalan da açık delillerle sağ kalsın.

Allah'tan başkasında kuvvet ve kudret yoktur.

Allah'ı anmayı çoğaltınız.

Bu günden sonrası için çalışınız.

Kim Allah'la arasını düzeltirse, Allah da onun insanlarla arasını düzeltir. Çünkü Allah insanlar üzerinde hükmünü yürütür. İnsanlar ise Allah üzerinde hükümlerini yürütemezler. Allah insanlar üzerinde tasarruf eder. İnsanlar ise Allah üzerinde tasarruf edemezler.

Allah en büyüktür. Büyük olan Allahtan başkasında kuvvet ve kudret yoktur.”³¹⁷

Peygamberimiz (sav), Cuma namazını kıldıktan sonra, devesine bindi. Devenin yularını da devenin başına doladı.

Yine, Peygamberimiz (sav) önde, Hz. Ebu Bekir arkasında, Neccar oğullarının eşrafı da çevresinde olduğu halde, Medine'nin içine doğru hareket ettiler.

Peygamberimiz (sav)in devesi Kasvâ sağa sola baka baka ilerlerken, Salim b. Avf oğullarından İtban b. Malik ile Abbas b. Ubâde, Salim b. Avf oğullarından bazıları ile birlikte gelip: “Yâ Rasûlallah! Bizim yanımızda kal! Sayıca çok, mal ve silahça hazırlıklı,

³¹⁷ Taberî, Târih, c. 2, s. 255-256, Kurtubî, Tefsir, c. 18, s. 98-99, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 213, Diyarbekri, Târihu'l-hamîs, c. 1, s. 339-340.

düşmanlarına karşı seni koruma ve savunma gücüne malik olan bize buyur!" dediler.

Başka rivayete göre: "Salim b. Avf oğullarından Itban b. Malik ile Nevfel b. Abdullah, Kasvâ'nın yularından tutarak: "Yâ Rasûlallah! Bize in! Biz sayıca çokluğuz! Mal ve silahça hazırlıklıyız! Yâ Rasûlallah! Biz geniş meydanlar, bağ ve bahçeler sahibiyiz! Araplardan bu yurda giren kimse korkarsa bize sığınır..." dediler.

Peygamberimiz (sav), gülümsedi ve:

"Allah onları size hayırlı ve mübarek kılsın!" diyerek dua ettikten sonra:

"Devenin yolunu açınız! Nereye çökeceği, ona emrolunmuştur!" buyurdu.

Aynı şekilde yurtlarından geçerken Ubâde b. Sâmî ile Abbas b. Sâmî, Beyaza oğullarından Ziyad b. Lebid ile Ferve b. Amr, Sa'd b. Ubâde, hem Münzir b. Amr ve Beni Sâidelerden bazı zâtlar, Sa'd b. Rebi', Hârice b. Zeyd, Abdullah b. Revâha ve Beni Hâriselerden bazıları, Sa'd b. Rebi', Hârice b. Zeyd, Abdullah b. Revâha ve Beni Hâriselerden bazıları benzeri iltifatkar sözlerle Peygamberimizi nazikçe davet ettiler, hepsi de kimsenin kırılması mümkün olmayan aynı cevabı aldılar. Peygamberimiz (sav), gülümsüyor ve: "Allah onları size hayırlı ve mübarek kılsın!" diyerek dua ettikten sonra: "Devenin yolunu açınız! Nereye çökeceği, ona emrolunmuştur!" buyuruyordu.

Başmünafıktan İlk Tavır

Sadece Başmünafık Abdullah b. Übeyy b. Selül; köşkünde, dizlerini dikmiş, iki elini kavuşturmuş oturuyor, yanında da birçok kimseler bulunuyordu.

Peygamberimiz (sav)in kendisine doğru geldiğini görünce:

- "Git! Sen, seni davet etmiş olanlara in!" dedi.

Sa'db.Ubâde:

- "Yâ Rasûlallah! Onun sözlerinden kalbine bir üzüntü gelsin! Senin bize geldiğin şu sıralarda, Hazrec oğulları onu kendilerine hükümdar yapmak istiyorlardı! İşte şurası benim evim! Yâ Rasûlallah! Kavmimin içinde hurmalığı, kuyu başı, serveti, silahı, aile efradı benimkinden daha çok ve benden daha cesaretli bir kimse yoktur!" dedi.³¹⁸

Dayılarının Yurdunda

Peygamberimizin sözü üzerine her dafında yol açılınca, Kasvâ ilerliyordu. Nihayet Peygamberimiz (sav)in dedesi Abdulmuttalib'in annesi Selmâ binti Amr'ın mensup bulunduğu Adiyy b. Neccar oğullarının evlerini geçeceği sırada, Adiyy b. Neccar oğullarından Salit b. Kays, Ebu Salîl ve Üseyre b. Ebi Hârice ile Adiyy b. Neccarlardan bazıları:

"Yâ Rasûlallah! Dayılarına gel! Sayı ve silah çokluğuna, düşmanlarına karşı seni koruma ve savunma gücüne sahip olan bize buyur. Bizi bırakıp, bizden başkasına geçme! Sana kavmimiz içinde akrabalar olarak bizden daha yakın kimse yoktur!" dediler.

Peygamberimiz (sav) yine:

"Devenin yolunu açınız! Nereye çökeceği, ona emrolunmuştur!" buyurdu. Kasvâ'nın yolunu açtılar.

Yolcu, şehrin sokaklarında dolaşıyor. Devenin yularını da serbest bırakmıştır. Bu hareket, öylesine

³¹⁸ Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 257, Diyarbekrî, Târihu'l-hamîs, c. 1, s. 340.

büyük ki, deveyi sürenin kendisinin bile karar verebileceği, güç yetirebileceği bir şey değildir. Devenin dizgini, dünyanın kaderini de şimdi belirleyecek olan gizli bir gücün elindedir.³¹⁹

O ise; "Yolunu açın, o görevlendirilmiştir." dedi ve yoluna devam etti. Hiç kimse devenin nerede duracağını bilmiyordu. Ama herkes şunu çok iyi biliyor du artık. Bir kaç dakikaya kadar Kayser ve Hüsrev'in imparatorluğu üzerinde kurulacak olan büyük rejimin temelinin ilk taşıyı koyacak olan bu adam hizmetkârlara, kölelere ve işçilere sahip olmayacak ve hiçbir aile, grup ve sınıfın sarayına yerleşmeyecek.

Deve şehrin en büyük ileri gelenlerinin evlerinin önünden geçti ve bütün gözlerin kendisine hayretle baktığı adam "Yurtsuzların sahipleri"nin davetini kesin bir tavır ve yumuşaklıkla reddetti:

"Yani, adam derbederlerin evi barkı olmayanların misafiridir. Kendisine yakın olan akrabalarının yanında da kalmadı, dayılarına da diğerlerine verdiği cevabın aynısını verdi. O, kimsesizlerin akrabasıdır. Halk sevinçten galeyane gelmişti. Deve hala aynı şekilde yol alıyordu ve evlerden uzaklaştıkça o nisbette halka yaklaşıyordu. Beni Adiy bin Necar'ın da evini geçtikten sonra artık halk bu büyük şahsiyetin kendilerinin malı olduğunu, onların yanına geldiğini öğrendiler. Onu kendilerine mi safir edeceklerdir.

Bundan böyle deve her adımını atışında Yesrib'in kimsesiz, işsiz, güçsüz ve yalınayaklı insanlarına daha bir yaklaşıyor. Bu yüzleri gülmemiş kadın, çocuk, ihtiyar fakir halkın mutluluk ve sevinci daha bir artmış ve onları coşturmuştur. Şehirdeki adı sanı duyulmamış insan seli, bu deveye ve onun üstünde bulunan temiz alnından derin

³¹⁹ Bkz. Ali Şeriatî, age. s. 61 vd.

düşünce şimşekleri çakan ve canayakınlığıyla insanları kendinden geçiren bu eşsiz insana öylesine hücum ediyorlardı ki deve coşup da taşan bir nehrin coşkulu dalgaları arasında yüzen bir gemi gibiydi.

Yürekleri iman ve inkılap ateşiyle yanıp tutuşan çocuk, kadın, yoksul ve kimsesizlerin gözleri bu adam ve O'nun bineğine -ki öbür dünyadan gelmiş bir elçidir- öylesine takılmıştır ki gözkapakları kırılmıyor. Deveye binen bu yüce şahsiyetin resmi gözyaşı damlalarının üzerine düşüyor, titreyip inceldikten sonra yok oluyor. Birkaç bakış ve resimlenme birbirlerini gözyaşlarının güçsüz dalgaları arasında arıyor ve bulamıyor, ansızın bir resim belirliyor, tekrar titreyip yok oluyor ve bir da ha...

Şehrin sokaklarından deve sürücüsünden peşine takılan bu coşkulu nehir ansızın pes ediyor.

Ne oldu?

Deve diz çökmüş.

Nereye?

İçinde birkaç hurma ağacı dikili olan bir arazi parçasına. Kader, deveyi burada uyuttu.³²⁰

Deve bu, kim ona kızabilir ki?

Evi bu arsanın bitişiğinde olan Ebu Eyyüb koşarak geldi. Peygamber (s)'in eşyalarını alıp eve götürdü.

Peygamber (s) "bu arsa kimindir?" diye sordu. Muaz bin Afra; "Bu arazi iki yetime aittir. Rafi bin Amr'ın iki oğlu Sehl ve Süheyl'indir. Yanımda kalıyorlar. Onları bu arsayı satmaya razı edeceğim" diye karşılık verdi.

Kasvâ; Malik b. Neccar oğullarının evleri yanına varınca, Peygamberimiz (sav)'in bugünkü Mescidinin kapısının bulunduğu yere çöktü ki, orası o zaman Neccar

³²⁰ Bkz. Ali Şeriatî, age. s. 61 vd.

oğullarından Sehl ve Süheyl adlarında iki yetim gence ait hurma serme, kurutma yeri idi.

Bu gençler; Muaz b. Afrâ'nın himayesi altında idiler. Kasvâ çöktüğü zaman, Peygamberimiz (sav), onun üzerinden inmedi. Kasvâ tekrar ayağa kalktı. Peygamberimiz (sav), yine, onun yularını serbest bıraktı.

Kasvâ, biraz gittikten sonra, birdenbire arkasına dönüp ilk önce çöktüğü yere kadar geldi, oraya tekrar çöktü, artık oradan kalkmadı. Boynunu ve göğsünü yere uzatıp böğürmeye ve deprenmeye başladı. Bunun üzerine, Peygamberimiz (sav) Kasvâ'nın üzerinden indi ve:

"İnşaallah, menzil burasıdır!" buyurdu.³²¹

Kasvâ çöktüğü zaman, Cebbar b. Sahr çöktüğü yerden kaldırmak için ona ayağı ile vurmuş, tepmişti. Ebu Eyyub Halid b. Zeyd, nasibe razı olmayan bu adama kızdı ve:

"Ey Cebbar! Sen benim evimin önünden kaldırmak için ona vurdun, teptin ha?! Resûlullahı hak dinle, Kitabla peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki, İslâmiyet mani olmasaydı sana kılıçla vururdum!" dedi.³²²

Medineli Müslümanlar Peygamberimiz (sav)'in yanından ayrılmıyor, herkes onu götürüp ağırlamaya can atıyor ve bu hususta birbirleriyle de tartışıyorlardı. Nihayet, Peygamberimiz (sav):

- Ben bu gece Abdulmuttalib'in dayıları olan Neccar oğullarına iner, bununla onlara ikramda bulunmuş olurum" buyurdu.

Peygamberimiz (sav):

- Akrabamızın evlerinden, buraya en yakını hangisidir? diye sorunca, Ebu Eyyub Halid b. Zeyd:

³²¹ Buhârî, Sahih, c. 4, s. 25 8, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 3 34, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 88.

³²² Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 260. Bkz. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/38-39.

- Benimkidir yâ Nebiyyallah! İşte, evim şurasıdır! Evimin kapısı da şurasıdır!" dedi.

Fakat, Neccar oğulları, aralarında kur"a çekilip kur'a Ebu Eyyub Halid b. Zeyd'e çıkmadıkça, Peygamberimiz (sav)ı ağırlamak şerefini bırakmaya razı olmadılar.

Bunun üzerine, Ebu Eyyub Halid b. Zeyd, Peygamberimize (sav):

- Evim, buraya evlerin en yakınıdır. Ağırlığını oraya taşıyayım deyince, Peygamberimiz (sav):

- Olur! buyurdu.³²³

Ebu Eyyub'un Evinde

Ebu Eyyub Halid b. Zeyd, Kasvâ'nın yükünü indirdi. Palanını soydu. Yükünü evine taşıyınca Peygamberimiz (sav):

-Kişi, binitinin ve ağırlıklarının yanında bulunur" buyurdu.

Es'ad b. Zürâre, Kasvâ'nın yularını tutup kendi evine götürdü.

Peygamberimiz (sav), Ebu Eyyub Halid b. Zeyd'e:

- Git! Bizi kabul için yer hazırla! buyurdu.

Ebu Eyyub, hemen gidip yeri hazırladıktan sonra geldi ve:

- Yâ Nebiyyallah! İkinize de yer hazırladım.

İkiniz de, kalkınız, Allah'ın bereketi üzere, yerinize buyurunuz!" dedi.³²⁴

³²³ Semhûdi Vefau'l-Vefâ. c. 1. s. 261. Bkz. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/39.

³²⁴ İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 236, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 260, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 331, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve. c. 2. s. 527. Zehebî. Târîhu'l-İslâm. s. 338. Bkz. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/40.

Peygamberimiz (sav); Ebu Eyyub Halid b. Zeyd'in evine ineceği sırada, Neccar oğullarının mini mini kızları deflerle çıkıp:

"Neccar oğullarının kızlarıyız biz! Muhammed'in hısımlığı, komşuluğu ne mutlu, ne hoş!" diyerek neşîdeler okuyorlardı.

Peygamberimiz (sav), onlara:

- Beni seviyor musunuz? diye soruyor, onlar da:

- Evet yâ Rasûlallah!" diyorlar, Peygamberimiz (sav) da:

- Vallahi, ben de sizleri seviyorum! Vallahi, ben de sizleri seviyorum! Vallahi, ben de sizleri seviyorum!"
buyuruyordu.³²⁵

Berâ' b. Azib der ki: "Ben, Medinelilerin, hiçbir şeye, Resûlullah Aleyhisselamın gelişine sevindikleri gibi sevindiklerini görmedim! Medine halkı, erkekler ve kadınlar, yollara, evlerin üzerlerine çıkmışlar, oğlan çocukları ve hizmetçiler yollara dökülmüşler.

'Nebiyullah geldi! Nebiyullah geldi!

Yâ Muhammedi Yâ Rasûlallah!

Allahuekber! Resûlullah Aleyhisselam geldi!
Muhammed geldi!

Muhammed geldi! Resûlullah geldi!

Allahuekber! Muhammed geldi! Resûlullah geldi!
diyerek bağırıyorlardı.

'Resûlullah bu! Geldi! Geldi! dediklerini işittim."³²⁶

Enes b. Malik de: "Ben, Resûlullah'ın Medine'ye girdiği günden daha güzel, daha parlak bir gün görmedim" demiştir.³²⁷

³²⁵ Semhûdî, c. 1, s. 262-263, Diyarbekrî, c. 1, s. 341. Bkz. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/40.

³²⁶ İbn Sa'd, c. 1, s. 234, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 122. Bkz. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/41.

Peygamberimiz (sav) Medine'ye geldiği zaman, Medineli Müslümanlar, bir deveyi veya sığırı kurban olarak kesmişlerdir.³²⁸

Ebu Eyyub Halid b. Zeyd el-Ensârî der ki: "Resûlullah, evime indiği zaman, evimin alt katına inmişti. Ben ve zevcem Ümmü Eyyub, yukanda bulunuyorduk. Kendisine:

- Babam, anam sana feda olsun yâ Rasûlallah! Ben yukarda olmamı, senin ise altımda bulunmanı iyi görmüyor, ağır buluyorum! Sen yukarı çık, yukarıda ol! Biz inelim, aşağıda bulunalım dedim.

Resûlullah Aleyhisselam:

- Yâ Ebâ Eyyub! Evin alt katında bulunmamız, bize daha uygun ve elverişlidir, buyurdu, alt katta oturdu.

Biz de meskende onun üstünde bulunduk. O sırada, içinde su bulunan testimiz kırıldı. Resûlullahın üzerine damlayıp onu rahatsız etmesinden korkarak, ben ve zevcem Ümmü Eyyub, tek örtüneceğimiz kadife yorganımızı hemen suyun üzerine bastırdık."

Ebu Eyyub bir gece kendi kendine: "Biz Resûlullah Aleyhisselamın başının üzerinde yürüyoruz ha!?" dedi ve bir kenara çekilerek gecelediler. Sabahleyin bunu Peygamberimiz (sav)a arzetti. Peygamberimiz (sav) belki de misafir kabul etme bakımından düşünerek:

- Alt kat daha elverişlidir! buyurdu ise de, Ebu Eyyub:

- Sen altında bulundukça, ben bir çatının üstüne çıkamam! dedi.

³²⁷ Ahmed b. Hanbel. c. 3. s. 301. EbuDâvud. Sünen. c. 3. s. 342.

Bkz. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/41.

³²⁸ Bkz. A.y.

Bunun üzerine, yerlerini değiştirdiler: Peygamberimiz (sav) üst kata çıktı, Ebu Eyyub da alt kata indi.³²⁹

Sevgili Peygamberimizi (sav) evinde en güzel biçimde misafir eden bu aziz sahabi, her zaman güzel bir Müslüman olarak yaşadı. İslam'ın yayılması için çalıştı, çabaladı, cihat etti. İhtiyar yaşında İstanbul'a kadar cihad'a geldi. Sevgili Peygamberimizin (sav): "İstanbul elbette fethedilecektir. Onu fetheden komutan ne güzel komutan, onun ordusu ne güzel ordudur" hadisindeki müjdeye mazhar olmak istiyordu. Aynı zamanda bulunduğu her yerde, hatta savaş meydanında bile, dini öğretmeye gayret ediyordu.

Bu büyük sahabi İstanbul surları önünde vefat etti. Kendisine nasip olmayan fethi gerçekleştirecek o "güzel ordunun" nal seslerini duymak için sura en yakın yere defnedilmeyi vasiyet etti. Öyle de yaptılar ve surun dibinden bizansa haykırdılar: "Bu bizim büyüğümüzdür. Bunun kabrine bir ihanet yaparsanız, devletimiz topraklarındaki bütün hıristiyan mekanlarına misliyle mukabele ederiz."

Fatih ve ordusu Bizans'ı fethedip "İslambol" yapınca, büyük veli Akşemseddin'in manevi bir keşfi ile mezarı bulundu, kendisine bir türbe, yanına da büyük bir cami yapıldı. O günden bu yana o mahalleye "Eyüp" dendi ve kendisi de "Eyüp Sultan" olarak gönüllerimize misafir oldu. Allah rahmet eylesin ve şefaatine mazhar kılsın.

Medine'de İlk Günler

Medine'de ilk günler tatlı bir sevinç ve heyecanla geçiyordu. Müslümanlar mutluluk içindeydi. Muhacirler

³²⁹ Ahmed b. Hanbel.Müsned. c. 5. s. 415. Müslim . Sahih. c. 3. s. 1623. Semhûdî. Vefâ.c.1. s. 264. Bkz. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/42.

zulümden kurtulmuş, rahatça ibadetlerini yalıyorlar, Ensar da yanlarında Peygamberleri ve kardeşleri ile dinlerini hem öğreniyor, hem de yaşamaya çalışıyorlardı. Misafirlikler, ziyafetler, muhabbetler, yeni Müslüman olmalar, tek tek veya toplu biat etmeler... çok güzel günleri zihinlere ölümsüz hatıralar olarak yazmıyor, adeta asırlara intikalini ister gibi kazıyordu.

Hiz. Aîşe der ki: "Kureyşîlere Mekke'de serir üzerinde uyumaktan daha hoş birşey yoktu. Resûlallah Aleyhisselam, Medine'ye geldiği ve Ebu Eyyub'un evine indiği zaman, ona:

- Yâ Ebâ Eyyub! Sizin bir seririniz yok mu? diye sordu. Ebu Eyyub:

- Yoktur vallahi! dedi.

Es'ad b. Zûrâre bunu haber alınca, Resûlullah'a, direkleri sac ağacından yapılmış, üzeri keten lifle dokunmuş, hasırla kaplı bir serir gönderdi. Resûlallah Aleyhisselam, evine taşınıncaya kadar, onun üzerinde uyuydu.³³⁰

Resûlullah (sav), yıkanıp kefenlendiği zaman, bu seririn üzerine konuldu, cenaze namazı da kendisi bu serir üzerinde bulunduğ u halde kılındı.³³¹

Halk, ölülerini taşımak üzere onu bizden isteyip alır ve onunla teberrük ederlerdi. Ebu Bekir'in, Ömer'in cenazesi de onun üzerinde taşınmıştı.³³²

Peygamberimiz (sav)ın bu mübarek seriri Emevîler devrinde Hiz. Âîşe'nin mirası içinde satışa çıkarılınca, onu

³³⁰ Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 525.

³³¹ İbn İshak, İbnHişam, Sîre.c.4, s. 314, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 288, 291, İbnMâce, Sünen, c. 1, s. 531.

³³² Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 525, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 383. Bkz. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/42-43.

Muaviye b. Ebi Süfyan'ın azadlılarından Abdullah b. İshak adında bir adam dört bin dirheme satın almıştı.³³³

Zeyd b. Sabit der ki: "Ebu Eyyub'un evine indiği zaman Resûlullah'ın yanına ilk önce girip ona tereyağı ve sütle yapılmış bir çanak tirit takdim eden ben idim ve: 'Bu çanağı annem gönderdi' dedim.

Resûlullah Aleyhisselam:

- Allah onu bereketli kılsın!' diyerek dua etti. Ashabını çağırdı, onu yediler.

O (sav), yalnız yemeği istemez, misafirle beraber yemeyi çok severdi. Misafir olmazsa, ev halkıyla beraber yedi. Bu sünnet O'ndan Müslümanlara da sirayet ederek hep misafirperver oldular, tanrı misafirlerine kapılarını ve sofralarını açtılar, konuk görünce mutlu oldular. Allah Teâlâ bu güzel huyu sonsuza dek devam ettirsin.

Yemeğin arkası kesilmeden, Sa'd b. Ubâde, uşağının başında üzeri örtülü bir çanak tirit ve haşlanmış kemik söğüşü ile kapıya gelip içeri girdi. Malik b. Neccar oğullarından, sıra ile Resûlullahın kapısına üçdört yerden yemek taşınmadığı bir gece yoktu. İşte Ensar kendini gösteriyor, gerek Sevgili Peygamberimizi (sav) gerekse ashab-ı kiram'ı (ra) yalnız ve yarımsız bırakmıyordu.

Bu, Ebu Eyyub'un yedi ay kaldığı evinden ayrılıp kendi evine taşınmaya kadar devam etti."

Sa'd b. Ubâde; etle veya sütle veya sirkeli zeytinyağıyla veya tereyağıyla yapılmış tirit gönderirdi. Bunlardan en çok gönderdiği de, etli tiritti.

Ebu Eyyub Halid b. Zeyd el-Ensârî de der ki: "Resûlullah'a biz de daima akşam yemeği yapıp gönderirdik. Kalanını bize geri çevirdiği zaman, ben ve Ümmü Eyyub, Resûlullahın elinin değdiği yerleri araştırarak oralardan yer ve bununla teberrük ederdik.

³³³ A.y.

Yine bir gece yapıp gönderdiğimiz soğanlı veya sarmısaklı yemeği Resûlullah geri çevirmişti. Onda elinin izini göremeyince, korkarak yanına gittim ve:

- Yâ Rasûlallah! Babam, anam sana feda olsun! Sen akşam yemeğini geri çevirdin. Fakat onda elinin izini göremedim? Halbuki ben ve Ümmü Eyyub geri çevirdiğin yemekte senin elinin değdiği yerleri araştırmakta ve bununla teberrük etmekte idik, dedim.

Resûlullah:

- Ben sizin görüşemediklerinizle görüşen, meleklerle fısıldaşan bir kimseyim. İnsanı rahatsız eden şeyden melekler de rahatsız olurlar. Ben sizler gibi değilim: Arkadaşım Cebrail'i rahatsız etmekten korkarım! buyurdu.³³⁴ Kendisine:

- Haram mıdır o yemek? diye sordum.

Resûlullah Aleyhisselam:

- Değildir! Fakat, ben kokusundan dolayı ondan hoşlanmadım!' buyurdu.

Kendisine:

- Senin hoşlanmadığın şeyden ben de hoşlanmam!' dedim.

Resûlullah Aleyhisselam:

- Siz onu yiyiniz! buyurdu.

Bunun üzerine biz ondan yedik ve Resûlullaha bir daha o sebzeden yemek yapmadık."

Bir gün Ümmü Eyyub'a:

- Resûlullah senin kocanın evinde yedi ay oturmuştu. Resûlullahın en sevdiği yemek hangisiydi? diye sorulmuştu.

Ümmü Eyyub:

³³⁴ Görüldüğü gibi ashâb-ı kiram (ra) Rasulullah'ın yemeği ve sediri ile teberrük etmişler, ona bir sevgi alameti olarak yemeğini ve eşyasını kullanarak o vesile ile Allah Teâlâ'dan bereket ummuşlardır. Buradan anlaşılır ki iyi insanların eşyası ile teberrük caizdir, hatta müstehaptır.

- Onun ne kendisi için bir yemeğin yapılmasını emrettiğini gördüm, ne de bir yemeği yerdiğini gördüm. Kendisine herise yapar, hoşuna gittiğini görürdük de, ona bu beş, altı yahut on günde bir hazırlanırdı" dedi.

Ebu Eyyub Halid b. Zeyd el-Ensârî der ki: "Bir gün, Resûlullah Aleyhisselama ve Ebu Bekir'e yetecek kadar yemek yapıp getirince, Resûlullah:

- Git, bana Ensarın eşrafından otuz kişi çağır! buyurdu.

Yanımda hazırladığım yemeğe ekleyecek birşey bulunmadığından, bu bana çok ağır geldi. Biraz ağırdan aldım. Peygamber Aleyhisselam, tekrar:

- Git, bana Ensarın eşrafından otuz kişi çağır! buyurdu.

Bunun üzerine, gidip onları çağırdım, geldiler. Gelince, onlara:

- Yemek yiyniz! buyurdu.

Yediler. Önlerinden, ancak bir kısmını yiyebildiler! Bu mucize karşısında, Peygamber Aleyhisselamın Resûlullah olduğuna şehadet ve oradan ayrıl -madan Peygamber Aleyhisselama bey'at ettiler.

Peygamber Aleyhisselam, bundan sonra:

- Git, bana Ensarın eşrafından altmış kişi çağır! buyurdu.

Vallahi, altmış kişi beni otuz kişiden daha çok korkuttu! Gidip çağırdım.

Onlar da önlerinden ancak bir kısmını yiyebildiler! Bu mucize karşısında, Peygamber Aleyhisselamın Resûlullah olduğuna şehadet ve daha oradan ayrılmadan Peygamber Aleyhisselama bey'at ettiler.

Bundan sonra, Resûlullah Aleyhisselam:

- Git, bana Ensarın eşrafından doksan kişi çağır! buyurdu. Beni, bu doksan kişi, altmış ve otuz kişiden daha çok korkuttu. Onları da gidip çağırdım. Yemekten

yediler. Onlar da önlerinden ancak bir kısmını yiyebildiler ve bu mucize karşısında Peygamber Aleyhisselamın Resûlullah olduğuna şahadet ve daha oradan ayrılmadan da Peygamber Aleyhisselama bey'at ettiler. İşte o zaman bu yemekten yüz seksen zât yedi ki, hepsi de Ensardan idiler." ³³⁵

Yüce Allah, onların hepsinden de razı olsun!

Ensar Kadınlarının Biati

Ensar kadınlarından Ümmü Atiyye'nin bildirdiğine göre: Peygamberimiz (sav), Medine'ye gelince, Ensar kadınlarını bir eve topladı. Onlara Hz. Ömer'i gönderdi. Hz. Ömer evin kapısına dikildi, selam verdi ve Peygamberimiz (sav)'in selamını onlara söyledi ve:

- Ben size Resûlullah Aleyhisselamın gönderdiği elçiyim! dedi.

Onlar da:

- Resûlullah'a ve Resûlullah'ın elçisine merhaba! dediler.

Hz. Ömer:

- Allah'a hiçbir şeyi şerik koşmayacağınıza,

Zina etmeyeceğinize,

Çocuklarınızı öldürmeyeceğinize,

Ellerinize ayaklarınız arasından bir iftira düzüp getirmeyeceğinize,

Mârufta (meşru olan hususlarda) Resûlullah'a karşı gelmeyeceğinize dair, bana bey'at ediniz!" dedi.

Kadınlar

³³⁵ Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 428, Kadı İyaz, eş-Şifa, c. 1, s. 243-244, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 280, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 8, s. 303. Bkz. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/63-64.

- Olur! dediler ve evin içinden, bey'at için, ellerini dışarıya doğru uzattılar.

Hız. Ömer de evin dışından elini onlara doğru uzattı. Sonra da:

- Allah'ım! Şahit ol! dedi.³³⁶

İbn Sa'd'ın Tabakâtü'l-kübrâ'sında isimleri ile kaydettiğine göre, Peygamberimiz (sav)a bey'at eden Evsve Hazrec kabilesi kadınlarının sayısı 343 idi.

Rebiülevvel ayından ikinci yıl Safer ayına kadar, Medine'de, Evs kabilesinden Müslüman olmayan, müşrikliği bırakmayan yalnız Vâkıf, Hatma, Vâil ve Ümeyye oğulları kaldı.

Peygamberimiz (sav) bey'at eden Ensar kadınlarından Ümmü Âmir der ki: “Resûlullah Aleyhisselâmın mescidimizde akşam namazını kıldığını görünce, hemen evime gelip biraz ekmele hurma pekmezi (veya kuru üzüm) getirdim ve:

- Babam, anam sana feda olsun! Ye! dedim.

Resûlullah, ashabına:

- Yiyiniz! Bismillah! buyurdu.

Kendisi ve kendisiyle birlikte gelen ashabı ve evde bulunanlar da, ondan yediler. Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; kırk kişilik erkekler cemaati, ne hurma pekmezinin (veya kuru üzümün) bir kısmını, ne de ekmeğin tamamını yiyebildiler! Yanımda bulunan kırbadaki sudan da içtikten sonra, ayrıldılar. Hastalandıkça veya hayır ve bereket umdukça bu kırbadaki sudan içtik durduk!”³³⁷

³³⁶ İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 7, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 85, c. 6, s. 409.

³³⁷ İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 319, 320, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 471. Bkz. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/64-66.

Korku Dolu Zor Günler

Bu ilk günlerin tatlı sevinç ve heyecanı yavaş yavaş geçtikçe, asıl vaziyet meydana çıkıyor, tehlikenin büyüklüğü insanı ister istemez ürkütüyordu.

Bir yandan muhacirlerin barınma sorunları, bir yandan alışılmayan iklimden ötürü uyum zorluğu, hatta hasta oluşlar, ama asıl öbür yanda etrafı kuşatmış düşman çemberi...

Ashab-ı Kiram'dan Übeyy b. Ka'b derki: "Resûlullah Aleyhisselam ile ashabı Medine'ye geldikleri ve Ensar tarafından barındırıldıkları zaman, bütün Araplar onları tek yaydan oka tuttular, bütün Arapların düşmanlıklarına hedef oldular. Silahsız, ne geceleyebilirler, ne de sabahlayabilirlerdi.

Hatta 'Acaba, üzerimize emniyet gelip de silahsız yatıp kalktığımız, Allah korkusundan başka bir korku duymayacağımız günleri görecektir miyiz?' dedikleri olurdu.

İşte bunun üzerine, Yüce Allah indirdiği Nur sûresinin 55. âyetinde şöyle buyurdu:

"Allah, sizlerden iman edip iyi davranışlarda bulunanlara, kendilerinden öncekileri sahip ve hakim kıldığı gibi onları da yeryüzüne sahip ve hakim kılacağını, onlar için beğenip seçtiği dini (İslâm'ı) onların iyiliğine yerleştirip koruyacağını ve (geçirdikleri) korku döneminden sonra, bunun yerine onlara güven sağlayacağını vâdetti. Çünkü onlar bana kulluk ederler; hiçbir şeyi bana eş tutmazlar. Artık bundan sonra kim inkâr ederse, işte bunlar asıl büyük günahkârlardır."³³⁸

³³⁸ Nur 55. Nüzul sebebi için bkz. Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 401, Vahidî, E sbâbu'n-nüzûl, s. 222, Suyutî, Lübâbu'n-nükûl, s. 163.

Bu ayet özel olarak, Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından İslam'ın tebliğ edilmeye başlandığı devirde ve Medine'ye göç ettiği ilk günlerde henüz çok zayıp ve mağdur durumda bulunan Müslümanların, bir zaman sonra müşrikleri altederek hakimiyeti ele alacaklarını müjdelemektedir. Genel olarak da, inkarcılığın, kötülüğün ve her türlü batılın arızı olduğunu; inancın, iyiliğin, güzelliğin ve hakkın temel ve gerçek hayat kanunu olduğunu ifade etmekte; böylece, bazı zamanlarda inkarcılığın ve kötülüğün yaygınlaşmış olmasına bakarak ümitsizliğe ve kötümserliğe kapılmanın doğru olmadığını ortaya koymaktadır.

Hz. Âişe der ki: "Resûlullah Aleyhisselam Medine'ye geldiği sıralarda, bir gece uyuyamadı da:

- Keşke ashabımdan yararlı bir zât olsa da, geceleyin nöbet tutup beni korusa, buyurmuştu.

Bu halde iken bir silah hışırtısı işitince, Resûlullah Aleyhisselam:

- Kim o? diye sordu.

Gelen zât:

- Ben Sa'd b. Malik / Sa'd b. Ebi Vakkas! dedi.

Resûlullah Aleyhisselam, ona:

- Niçin geldin? diye sordu.

Sa'd b. Ebi Vakkas:

- İçime Resûlullah Aleyhisselam hakkında bir korku düştü de, seni korumaya geldim! dedi.

Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam ona dua etti, sonra uyudu; uykuya daldı."³³⁹

Enes b. Malik der ki: "Resûlullah Aleyhisselam, halkın en cesaretlisi idi. Medine'de bir feryad, korkulu bir hal oldu mu, Peygamber Aleyhisselam hemen Ebu

³³⁹ Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 141, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1875.

Talha'nın Mendub diye anılan atını emaneten alıp üzerine atlar, feryadın geldiği yere yetişirdi.

Hiçbir feryad ve imdad sesi duyulmazdı ki, Mendub'un oraya bir deniz gibi, su gibi akıp revan olduğunu görmeyelim!

Halbuki o çok yavaş ve ağır yürüyen bir attı. Hiç de yürügen değildi.

Bir gece, Medineliler bir feryad işitip çok korkmuşlar ve hemen sesin geldiği tarafa doğru gitmişlerdi.

Resûlullah Aleyhisselam ise, onları geride bırakarak ilerlemiş, sesin geldiği yere yetişmiş, durumu inceleyip dönerken halkla karşılaşmıştı.

Kendisi Ebu Talha'nın atının üzerinde, kılıcı da boynunda asılı bulunuyor ve: 'Korkmayınız! Korkmayınız!' buyuruyordu ve Mendub için de: 'Onu deniz gibi, su gibi akıcı bulduk' diyordu."³⁴⁰

Mekkeli Müşrikler Boş Durmuyor

Peygamberimiz (sav) Mekke'de iken, Kureş müşrikleri Mekke'ye gelen yabancıları Peygamberimiz (sav)la görüştürmemek, İslâmiyetin yayılmasını önlemek için ellerinden geleni yapmaktan geri durmamışlardı.

Nitekim, Tufeyl b. Amr ile Müslüman olmak için Mekke'ye gelen şair Âşâ'nın ve daha birçoklarının Müslüman olmasını engellemeye çalışmışlardı.

Müşrikler Mekke'de yaptıkları ile de kalmadılar. Medine'de de, Peygamberimiz (sav)e karşı, daha o

³⁴⁰ İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 373, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 185, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 228, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1802-1803, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 198-199. Bkz. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/77-79.

Medine'ye gelmeden Medineli münafıklarla işbirliği yaparak bir zümre oluşturdular.

Peygamberimiz (sav) Medine'nin Kuba köyüne gelip Külsûm b. Hidm'le Sa'd b. Hayseme'ye konuk olduğu zaman, Amr b. Avf oğullarından bazı münafıklar geceleyin Peygamberimiz (sav)in kaldığı evi taşladılar ve Peygamberimiz (sav)ı: "Bu nasıl komşuluk ve koruyuculuk?!" diyerek sitemlendirdiler idi. Bunu daha önce görmüştük, yeri gelince hatırlatalım istedik.

Peygamberimiz (sav)in yerleşmeye ve tutunmaya başladığını gören Kureyş müşrikleri, Bedir savaşıdan önce Abdullah b. Übeyy b. Selûl ile Evs ve Hazrec'den onunla birlikte olan putperest Medinelilere gönderdikleri mektupta:

"Muhakkak ki, siz bizim adamımızı yanınızda barındırmakta bulunuyorsunuz. Andolsun ki, siz ya onu öldürürsünüz, ya da yurdunuzdan çıkarırsınız! Aksi takdirde bütün Arap toplulukları ile birlikte üzerinize yürür, sizin savanlarınızı öldürür, kadınlarınızı kendimize helal kılarız!" dediler.

Bunun üzerine, Abdullah b. Übeyy b. Selûl ve onunla birlikte hareket eden Medineli müşrikler, Peygamberimiz (sav)la çarpışmak üzere biraraya geldiler. En büyük kahraman olan, savaş kızıştığında yiğitlerin sığınağı bulunan Aziz Peygamberimiz (sav), bunu haber alınca, büyük bir cesaretle onların yanına vardı ve dirayetle şöyle haykırdı:

"Herhalde, Kureyşîlerin tehdidi sizi son derece etkilemiş olmalıdır. Onların tehdidi ile size vereceği zarar, sizin bizimle çarpışarak kendinize vermek istediğiniz zarardan daha fazla değildir! Demek siz kendi öz oğullarınız ve kardeşlerinizle çarpışmak, onları öldürmek istiyorsunuz!?"

Bunu duyan münafıklar çaresiz dağıldılar.³⁴¹

Bu davranış Sevgili Peygamberimiz (sav)in bir taktiği idi. Bir yerde bir tehlike sezdi mi, derlenip toparlanmalarına fırsat vermeden üstlerine gider, sorunu daha küçükken hallederdi. Bu strateji her zaman geçerli olan bir taktiktir ve güçlü devletler bu takdiği hala kullanmaktadır.

Ensâr

Yeri geldikçe kendilerinden söz ettiğimiz “Ensae” için başlı başına tanıtıcı bir bahis açmak, sanırım isabetli olacaktır.

“Ensâr”, Mekke'den Medine'ye hicret ettikleri zaman (M. 622) Peygamber efendimiz (s.a.s.) ve muhâcirlere kucak açıp tüm imkânlarıyla yardım eden Medineli müslümanlara denilir. Lügat itibarıyla “ensâr”, yardımcılar demektir. Hz. Peygamber'e sağladıkları yardım dolayısıyla kendilerine “ensâru'n-nebî” (Peygamber'in yardımcıları) da denilir.

Medineli müslümanlar için kullanılan bu tabir, aslında onların durumunu belirten bir vasıf iken sonradan bu kavmin, bu zümrenin adı haline gelip ıstılahlaşmış, bu sebeple de kelimenin tekili olan nâsir (çok yardım eden) aynı mânâ için kullanılmamıştır. Ensârdan tek bir şahsı ifade etmek üzere “ensârî”; ensâra mensup kişiler için de bunun çoğulu olarak “ensâriyyûn” tabirleri kullanılır.

Ensâr kelimesi Kur'an-ı Kerîm'de Medineli müslümanlara delâlet etmek üzere iki yerde geçmekte ve kendilerinden övgüyle bahsedilmektedir:

³⁴¹ Zühri, Mâgazf, s. 71, 72, Abdrrrezzak, Musannef, c. 5, s. 358-359, Ebru Dâvud, Sünen, c. 3, s.156, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvie,c.3,s.178,179. Bkz. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/79-80.

"İlk iman eden muhacirler ve ensâr ile, iyilik yaparak onlara tabi olanlardan, Allah razı oldu. Onlar da Allah'tan razı oldular. Allah, onlar için altından ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. Onlar, orada ebedî kalacaklardır. İşte büyük kurtuluş budur."³⁴²

"Andolsun ki Allah, müslümanlardan bir gurubun kalpleri eğilmeye yüz tuttuktan sonra, Peygamberi ve güçlük zamanında ona uyan muhacirler ile ensarı affetti. Sonra da onların tevbelerini kabul etti. Çünkü O, onlara karşı çok şefkatli, pek merhametlidir."³⁴³

Sahih hadis mecmuâlarında "Fadâilü's-Sahâbe", "Menâkibü'l-Ensâr" gibi başlıklar altında ensâr'ın faziletine dair birçok sahih hadis toplanmıştır.

Ensâr, Evs ve Hazrec olmak üzere Medineli iki kardeş kabileden oluşur. Bunlardan Hazrec kabîlesinden altı kişilik bir heyet aralarında yıllar boyunca süren ve son defasında kaybettikleri muhârebe ve düşmanlık dolayısıyla, Evs'e karşı Kureyşlilerin desteğini sağlamak amacıyla Hz. Peygamber'in nübüvvetinin 11. senesinde Mekke'ye gelmiş, burada Peygamber Efendimizle karşılaşarak O'nun tebliğ ve irşadları neticesinde İslâm'ı kabul etmiştir. Aralarındaki düşmanlığın bu hak din sayesinde ortadan kalkıp eskisi gibi tekrar kardeş haline gelecekleri ümidi ile Medine'ye dönüşlerinde İslâm'ı Evs kabilesine de tebliğ eden Hazreçliler, kendilerine katılan Evs'lilerle birlikte nübüvvetin 12. ve 13. senelerinde Mekke'ye temsilciler gönderip Hz. Peygamber'le görüşmüşler, I. ve II. Akabe Bey'atleri'nde bulunmuşlardır. II. Akabe Bey'ati'nde, kendi memleketlerine hicret ettikleri takdirde Mekkeli müslümanları ve Hz. Peygamber'i, kendi canlarını, çoluk

³⁴² Tevbe, 9/100.

³⁴³ Tevbe, 9/117.

ve çocuklarını, mallarını korudukları gibi koruyup onlara yardım edeceklerine dair and içen Medineli müslümanlar, böylece hicrete ve İslâm tarihinde yeni bir dönemin açılmasına, İslâm Devleti'nin teşekkül etmesine vesile olmuşlardır.

Hız. Peygamber'in ve müslümanların Medine'ye hicret etmesi üzerine canlarını ve mallarını İslâm'a adayıp Mekkeli müslümanlara gönülden kucak açan ve tüm imkânlarıyla yardım eden Evs'liler ve Hazrec'liler, bu gayretlerinin karşılığı olarak “ensâr” veya “ensâru'n-nebî” ismine lâyık görüldüler. Gerçekten onların İslâm'a ve müslümanlara yardımını her türlü takdirin, hatta tahminin üstünde idi: Dinleri uğruna mal ve mülklerini, ev ve barklarını, yurtlarını terkedip Medine'ye gelen muhâcirûn'a evlerini açmışlar, rızıklarına onları da ortak etmişlerdi. Hicretin ilk senesinde Peygamber Efendimiz, muhâcirûndan bir şahsı ensârdan bir kişiyle birer birer kardeş ilân ettiği zaman ensâr, muhâcirûnu Medine'deki evlerine, bağ ve bahçelerine, işlerine ortak etmişler, kan bağının da üstünde eşsiz bir kardeşlik ve dayanışma örneği göstermişlerdi:

"Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine hicret edip gelenleri severler; onlara verilenler karşısında içlerinde bir çekememezlik hissetmezler; kendileri zarûret içerisinde bulunsalar bile onları kendilerinden önde tutarlar. Nefsinin tamahkarlığından korunabilmiş kimseler, işte onlar saadete erenlerdir."³⁴⁴

Hız. Peygamber hicretten önce Mekke'de müslümanlar arasında "kardeşlik" tesis etmeye başlamış; iman birliği ve eşitlik üzerine kurulu bu kardeşlik, Medine'de muhâcirler ile ensâr arasında ilk İslâm

³⁴⁴ Haşr, 59/9

toplumunun çekirdeğini oluşturmuştur. Akabe Bey'atlarıyla temeli atılan bu toplumun kurulmasında ensârın büyük bir rolü vardır. Mekke'den evlerini, eşyalarını bırakıp gelen muhâcirlerle kucak açarak, onları iskân ettiren, yiyeceklerini paylaşan, ensardır. Medine'de I. yılda teşkil edilen ilk İslâm anayasasının 1. ve 2. maddelerinde; "Kureyşli ve Yesribli mü'minlerle bunlara tâbi olanlar, onlara, sonradan katılanlar ve onlarla birlikte cihad edenler... İşte bunlar diğer insanlardan ayrı bir ümmet (toplum) teşkil ederler." ve 15. maddesinde "...Mü'minler diğer insanlardan ayrı olarak birbirlerinin kardeşi durumundadırlar." Denilmiştir.³⁴⁵

Üseyd b. Hudaýr'dân rivâyet olunduğuna göre, ensârdan birisi Resulullah'tan kendisini zekât âmili veya bir beldeye vali tayin etmesini istemiş, Resulullah ise şöyle buyurmuştur:

"Ey ensâr cemâati, benden sonra yakında siz, (böyle dünya işlerinde) başkalarının size tercih edildiği zamana kavuşacaksınız. Bununla beraber yine siz sabrediniz. Nihâyet, kıyâmet günü kevser havuzunda bana mülâki olacaksınız."³⁴⁶

Allahu Teâlâ'nın; "Onlardan (muhâcirlerden) evvel Medine 'yi yurt ve iman evi edinmiş olan kimseler (ensar) kendilerine hicret edenlere sevgi beslerler. O muhâcirlerle verilen şeylerden dolayı göğüslerinde bir ihtiyaç, meyl, hased, hiddet bulmazlar. Kendilerinde fakr-u ihtiyaç olsa bile onları öz canlarından daha üstün tutarlar. Kim nefsinin mala olan hırsından ve cimriliğinden korunursa, işte muradlarına erenler onlardır."³⁴⁷

³⁴⁵ İbn Hişâm, es-Sîre, II, 147; M. Hamidullah, İslâm Peygamberi, I. 131.

³⁴⁶ Sahih-i Buhârî, Tecrîd, X, 14-15 1526.

³⁴⁷ Haşr, 59/9.

Bu ayetin nüzûl sebebi hakkında Buhârî'de Ebû Hureyre'den şu rivâyet vardır: "Resulullah'a açlıktan zayıf düşmüş birisi gelerek yardım istedi. Resulullah 'Şu aç kim yemeğine ortak eder yahut konuklar?' dedi.

Ensârdan birisi kalkarak o kişiyi evine götürdü. Halbuki evinde çocukların yiyeceğinden başka bir şeyi yoktu. (Çocukları bir şekilde uyuttular. Sofra gelince de bir hareketle mahsustan lambayı söndürdüler. Akşam karanlığında Ensari ve eşi yer gibi yaparak ellerini tabağa boş olarak götürüp getirdiler. Böylece yemeği yalnız misafir yiyerek doymuştu.) Böyle yaparak o aç kalmış sahâbîyi doyurdular ve kendileri aç sabahladılar.

Sabah karşılaştıklarında Resulullah ona; 'Bu gece Allah sana memnuniyetinden güldü; karı-koca sizin güzel hareketinize hayret etti' buyurdu ve 'Ensar, kendilerinin fakr-u ihtiyacı olsa bile misafir ve muhâcirleri nefslere tercih ederler... ' âyetini okudu"³⁴⁸

Enes b. Mâlik rivâyet ediyor: "Resulullah; 'Ensar benim cemâatimdir, sırdaşımdır, eminlerimdir"³⁴⁹ buyurdu.

İbn Abbâs'tan rivâyetle; Resulullah şöyle buyurdu: "Ey muhâcirler, sizden her kim bir iş basına geçerse ensar'ın iyilerinin hasenâtını alsın, kötülerinin seyyiâtını affetsin."³⁵⁰

Hız. Peygamber'i Medine'de misafir eden, evini, yiyeceğini, paylaşan, Ensardan Ebû Eyyub Hâlid b. Zeyd el-Ensârî (r.a.)'dir (ö.52). Onun rivâyetinden: Resulullah, "Ey Ensâr topluluğu, Allahu Teâlâ sizleri temizlik konusunda övmüştür. Sizler nasıl temizlik yaparsınız?" diye sormuş; onlar da, "Biz su ile tahâretleniriz" demişler;

³⁴⁸ Tecrid-i Sarih, X, 16-17, 1527.

³⁴⁹ Tecrid, X, 19 1528.

³⁵⁰ Tecrid-i Sarih, X, s. 20.

Resulullah, "İşte temizlik budur. Size buna devam etmenizi tavsiye ederim " buyurmuştur."³⁵¹

Resulullah'ın bahsettiği ayette Allah, "Orada temizlenmeyi seven erkekler vardır. Allah da temizlenenleri sever"³⁵² buyurur.

Ensâr, Evs'iyle Hazrec'iyle İslâm'a yardımda bunun da üstüne çıkarak dinleri uğruna canlarını ortaya koydular. Bedir gazvesi öncesinde düşmanla çarpışma konusunda Peygamber efendimiz (s.a.s.) ashâbıyla durum müzâkeresi yaparken ensârın hissiyatına tercüman olan Sa'd b. Muâz: "Allah'a yemin olsun ki ey Allah'ın Resulü, bize şu denizi göstersen ve sen kendin dalsan, biz de seninle beraber dalar, asla tereddüt göstermeyiz, bizden tek bir fert dahi bundan geri kalmaz..." diyordu.³⁵³

Uhud harbinde müslümanların müşrikler tarafından arkadan vurulduğu hengâmede, Resulullah'ın etrafında pervane olarak O'nu korumaya çalışanların birçoğu ensârdan idi.

Ensârın Resulullah'a olan sevgisi ve bağlılığı o derece büyüktü ki Peygamber efendimiz Mekke'yi fethettiği zaman ensâr, Hz. Peygamberin eski yurdunda, kendi kavmi arasında kalmayı isteyebileceğini düşünerek O'ndan ayrılmanın üzüntü ve sıkıntısını kendi aralarında dile getirmişler; bundan haberdar olan Resul-i Ekrem, yaptığı bir konuşma ile ensârın endişelerini gidermiş, onların gönüllerine hem beraberce Medine'ye dönüş haberiyle, hem de taltifkâr sözleriyle su serpmiştir.

Huneyn ganimetlerinin dağıtımı sırasında Peygamber efendimizin, beytü'l-mâl hissesinden bazı Kureyş ileri gelenlerine ve diğer kabile reislerine

³⁵¹ İbn Mâce, Tahâre, 28, Hâkim, Müstedrek, I, 155; Ahmed bin Hanbel, VI/6.

³⁵² Tevbe, 9/108.

³⁵³ İbn Hişâm, es-Siretü'n-Nebeviyye, Kahire 1955, I-II, 615.

“kalplerini İslâm'a ısındırmak için” bol ihsanlarda bulunurken kendilerine, ganimet hissesinden başka bir şey verilmemesi sebebiyle bazı ensâr gençleri, bu ihsanlardan kendilerine de verilmesi arzusu ile sızlanmışlarsa da, Hz. Peygamber'in yaptığı bir konuşma, işin mâhiyetini ortaya koymuş ve tüm ensâr mensuplarının gözyaşı içinde Resulullah'tan özür dilemelerini sağlamıştı.

Hz. Peygamber'in vefâtından sonra, İslâm'a yardımları sebebiyle Allah'ın ve Resulü'nün övgüsüne mazhar olmalarını ölçü alarak, ensârın büyük kabilesi Hazrec, aralarından reisleri Sa'd b. Ubâde'yi halifelige adây göstermişti. Ancâk müzâkereler sonundâ Hazreçliler de Hz. Ebû Bekir'in halifelige daha uygun olduğunu kabul ettiler ve gönül rızası ile ona bey'atta bulundular. Bu müzâkereler sırasında orada bulunan muhacirûn şöyle demişti: "Şayet emir (başkan) bizden olursa vezirler (bakanlar) da ensârdan olacaktır. Biz, ensâr hazır olmadıkça ve onlarla istişâre etmedikçe hiçbir karar almayacağız."³⁵⁴

Gerçekten ensâr, daha sonraki dönemlerde hilâfet makamına gelmemişse de devlet kademelerinde önemli görevler almış ve devlet idaresini yönlendirme vazifesini icrâ etmiştir.

Önde gelen ensâr büyükleri arasında burada Es'âd b. Zürrâre, Sa'd b. Muâz, Üseyd b. Hudayr, Sa'd b. Ubâde, Ebû Eyyub el-Ensârî, Ka'b b. Mâlik, Enes b. Mâlik isimlerini sayabiliriz. Ensârın içinde münâfıklar da vardı. Bedir gazvesinde 86 Muhâcir, 61 Evsli, 170 Hazreçli hazır bulunmuştur. Bedir zaferinden sonra İslâmî hareket daha da güçlenmiş, müslümanların görevleri artmıştı.

³⁵⁴ Muhammed Hamidullah, İslâm Peygamberi, Çev: Salih Tuğ, İstanbul 1980, II, 1178.

En son vefat eden sahâbe Ensârdan Enes bin Mâlik'tir. (h. 92 veya 94). Üç bin altıyüz civarında hadis rivâyet etmiştir.³⁵⁵

Münafıklar

Yukarıda “İlk Çatlak” ve “Başmünafıktan İlk Tavrı” başlıkları altında münafıklardan söz etmiştik. Abdullah b. Ubeyy'in tavrının debebini orada görmüştük. Şimdi bunlardan yeri gelmişken kısaca bahsedelim.

Nifak, içi başka dışı başka olmak, ikiyüzlü yaşamak anlamına gelir. Akaid ilmi açısından Münafık, içinden İslam'ın iman esaslarına inanmadığı halde, herhangi bir sebeple, diliyle Müslüman olduğunu söyleyen kafir kişidir.

Küfrün en kötüsü, en alçağı ve en tehlikelisine düşmüş olan bu değersiz ikiyüzlüler, cehennemde en dibindedirler. Buna “itikadi nifak-münafık” da denir. Asıl münafıklık budur.

Münafıklık, bir küfür olduğu kadar, aynı zamanda bir kişilik bozukluğudur da. Şahsiyetsizliktir, karaktersizliktir münafıklık. Bir ruhi hastalıktır, ahlaksızlık olduğu kadar.

Bir de ahlak ilmi açısından “Münafık” vardır. Buna da “amelî nifak-münafık” denir. Bunlar, diliyle Müslüman olduğunu söylese ve hatta bunda samimi olsa bile, ameli ve ahlakı ile, yani yaptığı işler ve karakteriyle müslümana benzemeyen, İslam'ın temel ilkelerine ters düşen bir huy ve gidişatta olanlardır.

Peygamber Efendimiz (sav)in şu hadisi bu gerçeği güzel ifade eder:

³⁵⁵ Ahmed Önkâl, Şâmil İslâm Ansiklopedisi, c. 2, s. 109-111

"Münafığın alâmeti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, vadettiğinde sözünden döner, kendisine bir şey emanet edildiğinde emanete ihanet eder."³⁵⁶

Aslında yalan söylemek, sözünde durmamak ve emanete ihanet etmek gibi kötü ve haram kılınmış işler, helal sayılmadıkça insanı dinden çıkarmaz, küfre düşürmez. Çünkü, ehl-i sünnet alimleri “amel imandan bir cüz değildir” demişlerdir. Yani “amel yoksa din de yoktur” denilemez. İnsan farz olan bir ibadeti veya günah olan bir haramı işleyebilir. Yeter ki onun farz ve haram olduğunu inkar etmesin, günahını itiraf etsin.

Öyleyse bu hadis ile kastedilen nedir? Bunu nasıl anlayacağız?

Bu ve benzeri hadislerden kastedilen amaç, müslümanı îtikâdî nifaka yaklaşmaması için uyarmak, onu biraz korkutarak (terhîp) İslami kimlik ve kişiliğe yönlendirmektir. Bunu da en hassas konu olan iman üzerinden yaparak uyarıya etkinlik kazandırmaktır.

Yoksa önemine binaen tekrar edelim, her yalan söyleyen, sözünden dönen dinden çıkmaz. Fakat bu kötü huylar alışkanlık kazanırsa insanı küfre götürebilir. Dolayısıyla bu bir tedbir alma ve tenbih etme ve korkutma işlemidir. Tekrar edelim: Bu üsluba “terhib – korkutma” denir. Bunun tam zıddına da “tergîb- Teşvik” denir ki Peygamber Efendimiz (sav) bu iki üslubu sıkça kullanır.

İslâm toplumu içerisinde münâfıklık, Medine döneminde ortaya çıkmıştır. Çünkü Mekke döneminde müslümanlar azınlıkta olan ve sürekli ezilen bir topluluk olduğu için, kimsenin onlardan çekinmesi veya onlara hoş görünmeye çalışması diye bir şey sözkonusu değildir.

³⁵⁶ Tirmizî, İman, 14.

Bunun için, İslâm düşmanların gösteriş yaparak kendilerini müslüman göstermek ihtiyacında değillerdi.

Medine de ise durum tamamen değişikti. İslâm Medine'de güçlü bir konuma gelmişti. Hz. Peygamber, Medine'ye gelir gelmez, Medine şehir devletinin tabîî başkanı kabul edilmiş ve bütün işler onun emirlerine göre düzenlenmeye başlanmıştı. Müslümanlar, gün geçtikçe kuvvetlenen siyâsî ve askerî bir güç olmuştu. İslâm dairesi gazalarla her gün biraz daha genişliyor, müslümanlar sürekli güçleniyordu. Bu durumda, Medine'de hiç kimsenin açıkça müslümanların karşısına çıkacak gücü yoktu. Putperestlik duyguları içerisinde kıvrananlar, kalplerinde kin ve nefret ateşiyle tutuşanlar ortaya çıktıkları ah imha edileceklerini bildikleri için, Hz. Peygamber'in davetine ve nüfûzuna karşı çıkamıyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.s)'e hoş görünüp, dinin icaplarını zahiren yerine getirerek, müslümanlarla yardımlaşmaktan başka bir çareleri yoktu.

Bunun için oyunlarını, hilelerini, desiselerini aldatıcı bir uslûbla yürütüyor, tuzaklarını kurmak için, uygun fırsatları gözetliyorlardı. Bu münâfıklar, müslümanların sıkışık oldukları durumlarda, kritik anlarda, hemen harekete geçerek çıkan fırsatları değerlendirmeye çalışıyorlardı. Fakat onların İslâm'a karşı hazırladıkları komploların hiç birisi, Hz. Peygamber'in gözünden kaçmıyordu. Muhâcir ve Ensar'dan meydana gelen samimi müslümanlar da bu kimselerin durumlarının farkında idiler.

Münâfıklar çok etkili olabileceklerini kestirdikleri bazı durumlarda küfür ve nifâklarını alenî olarak açığa vurmaktan çekinmiyor, hile ve oyunları ile isteklerini gerçekleştirmeye çalışıyorlardı. Bu oyunları Medine'ye

Hicret'in ilk zamanlarında çok tehlikeli bir mahiyet arzetmekte idi.³⁵⁷

Daha önce görüldü gibi Hazrec kabilesinden Abdullah b. Ubeyy, eğer Resulullah gelmemiş olsaydı Medineliler tarafından kral seçilecekti. Tacı ve tahtı bile hazırды. Bu şahıs, müslüman görünüyor fakat kalben inanmıyordu. Ona "münâfıkların reisi" deniyordu. Nihâyet hicrî 6. yılda Benû Mustâlik gazvesinde, Abdullâh b. Ubeyy'in bozgunculuğu ortaya çıktı. Bu seferde bir tartışma bahanesiyle Muhacirlerle Ensâr arasında kavga çıkmıştı. İbn Ubeyy, Ensârı kışkırtarak, "Bu muhâcirleri Mekke'den getirdiniz, mülkünüze ortak ettiniz, şimdi size rakip olup üzerinize egemen oluyorlar. Medine'ye varınca biz şerefli bu şerefsizleri şehirden atalım" dedi.

Olayı duyan Peygamber Efendimizin (sav) sorguya çekmesi üzerine İbn Übey sözünü inkar etti. Fakat Allah Teâlâ onu yalancı çıkardı ve bunu şöyle zikretti:

"Onlar öyle kimselerdir ki, 'Allah'ın Peygamber'i nezdinde bulunan kimseleri beslemeyin, tâ ki dağılıp gitsinler!' diyorlardı. Halbuki göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır, fakat o münâfıklar anlamazlar. Onlar, 'Eğer Medine'ye dönersek, andolsun en şerefli ve kuvvetli olanımız oradan en hakir ve zayıf olanı muhakkak çıkaracaktır' diyorlardı. Halbuki şeref ve kuvvet ve de gâlibiyet Allah'ındır, Peygamberinindir, mü'minlerindir, fakat münâfıklar (bunu) bilmezler."³⁵⁸

Abdullah b. Ubeyy, "Resulullah'a bir secde etmediğimiz kaldı" diye büyükenerek özür dilemedi. Bir süre sonra hastalanıp öldü. Buhârî ile Müslim'de, Câbir'in

³⁵⁷ Şamil İslam Ansiklopedisi, "Münafıkun Suresi" md. Ayrıca bkz. "Münafık" md.

³⁵⁸ Münafıkun, 63/7-8.

rivâyetinde, bir sefer sırasında iki kişinin kavgaya tutuştuklarını, ikisinin de muhacir ve ensarı yardıma çağırdıklarını, ırkçılık (kabilecilik) yaptıklarını gören Resulullah'ın; "Nedir bu câhiliyet dâvâsı? Vazgeçin!" dediğı nakledilir. Hz. Ömer'in, İbn Ubeyy'in hemen boynunu vurmak istemesine de Rasûlullah, "Peygamber ashâbını öldürtüyor dedirtmem" diye engellediğı kaynaklarda kaydedilir.

Muâhât/Kardeşlik

Hicret ile ilgili geçen fiili olayları burda bitirmemiz gerekirdi belki, ama biz bunlara iki konuyu da eklemek istedik. Çünkü "hicret sonunda bu muhacirlerin durumu ne oldu?" diye bir soru, cevap bulamazsa vicdanları tırmalar durur. Biz ise onu yatıştırmanın derdindeyiz. Öyleyse bunu ve son konumuz olan "İlk Mescid Yapımı"nı da yazarak bu ana bahsi bitirelim inşallah.

Hicret öncesi müşriklerin eza ve cefâlarına karşı koymak ve müslümanların daha güçlü olmalarını sağlamak, Hicret esnasında da yardımcı olmak bakımından Hz. Peygamber (s.a.s.), Muhacirler arasında da bir kardeşlik tesis etmiştir.

Hicretten sonra Medineli Ensar ve Muhacirler arasında bir kardeşlik kurulduğu gibi, Rasûlullah yine Hz. Ali ile; Hz. Hamza, Zeyd b. Haris ile; Hz. Ebu Bekir, Ömer ile; Hz. Osman, Abdurrahman b. Avf ile ve diğer Muhacirlerde birbirleriyle kardeş ilan edilmişlerdir.

Ensâr ve Muhâcirler arasında yapılan kardeşlikle Ensar, Muhacir kardeşlerinin özellikle maddi ihtiyaçlarını karşılamak üzere arazilerinin ikiye bölünmesini, hattâ eşlerinden birisini boşayarak muhacir kardeşine nikahlamak üzere vermeyi teklif ettikleri bir vakıadır. Bu manayı anlamayan bir çok maddecî kafanın ilk

duyduğunda hoş karşılamayarak inanmadığına, sorup öğrenince de bunu bir aşırılık saydığına kaç kez şahit olmuşumdur.

Nitekim Abdurrahman b. Avf'ın Ensârdan olan kardeşi hem malının yarısını, hem de hanımlarından seçip istediği birisini boşayarak ona nikahlamak istediği zaman, Abdurrahman b. Avf'ın, Ensar kardeşine yük olmamak için bunları kabul etmeyerek kendisine çarşı ve pazar yolunu göstermesini istediğini, kısa sürede yaptığı ticaret ile büyük bir servet sahibi olduğunu ve Ensârî kardeşinin aklına bir şey takılmaması için de hemen evlendiğini kaynaklarımız yazar.³⁵⁹

Hız. Peygamber'in tesis ettiği bu kardeşlik, Ensar ve Muhacirlerin zamanı bile eşit kullanmalarını temin etmiş, bir gün Resulullah'ı kardeşlerden biri dinlerken, bir başka gün diğer kardeşi Resulullah'ı dinleyerek ilim adına olup bitenlerden birbirlerini haberdar etmişlerdir.³⁶⁰

Bu kardeşlik tesisi ile Medine'de kurulması planlanan sosyal ve siyâsî birlik önce Ensâr ve Muhâcirler arasında sağlanmış, sonra da verdiği iyi örneklerle Medine'deki diğer toplulukların aynı çatı altında toplanmasına imkân hazırlanmıştır.

Peygamberimiz (sav) Medine'ye geldikten sonra, Mekkeli Müslümanlardan, yani Muhacirlerden bazılarını, hem kendi aralarında birbirleriyle, hem de Medineli Müslümanlarla, yani Ensarl ile ikişer ikişer kardeş yaptı.³⁶¹

Bu kardeşlik, maddî ve manevî yardımlaşma ve birbirlerine çoluk ve çocuklarından önce varis olma esasına dayanıyor; bilhassa yurttan yuvadan, kavim ve

³⁵⁹ Buhârî, Nikâh, 68, Menâkıü'l-Ensâr, 3.

³⁶⁰ Buhârî, İlim, 27.

³⁶¹ İbn İshak, İbn Hişam, Sîre c. 2, s. 150-152.

kabilelerden ayrı düşmenin verdiği garipliği, mahzunluğu gidermeyi, Mekkelileri Medine'ye ve Medinelilere ısındırmayı ve kendilerine destek ve güç kazandırmayı amaçlıyordu.

Bu hadise Peygamberimiz (sav)in Medine'ye gelişinden beş ay sonra vuku bulmuş ve Enes b. Malik'in evinde olmuştur.

Rivayete göre; Peygamberimiz (sav)e içinde kâfur kokusu bulunan yeşil toprak bir çanak getirilip verilmiş, Muhacirlerle Ensar onun içine ellerini batırarak antlaşmışlardır.

İbn Sa'd'a göre; Enes b. Malik'in evinde ikişer ikişer kardeş yapılan Müslümanların sayısı 45'i Mekkeli Muhacirlerden, 45'i Medineli Ensardan olmak üzere 90 kişi idi.

Onların 50'si Muhacirlerden, 50'si de Ensardan olmak üzere, 100 kişi olduklarını söyleyenler de vardır.

Belâzurî; 22'şerden 44 kişinin, İbn. Seyyid; 41'erden 82 kişinin, İbn Habîb; 56'şardan 112 kişinin ismini tesbit ve kaydetmiştir. Kaynaklarda isimleri açıklananların sayısının 124'ü bulunduğu görülür.³⁶²

Kurulun kardeşlikten doğan varis olma hükmü Enfâl sûresinin Bedir savaşından sonra inen 75. âyeti ile kaldırılmış; bu kardeşlik yardıma, yedirip içirmeye, bir de öğüde münhasır kalmıştır.

Medineli Müslümanlar (Ensar), yukarıda da görüldüğü gibi Muhacirleri, Medine'ye daha ilk geldikleri gün evlerine indirmek, ağırlamak için, birbirleri ile yarışa girmişler; anlaşılmadıkları, onları paylaşamadıkları için, iki okla kura çekilmedikçe, Muhacirlerden hiçbirini

³⁶² İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 151, 152, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 23, 600, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 270, 271.

onlardan hiçbirinin evine inememişti. Ensar, bu kadarla da kalmadılar:

- Yâ Rasûlallah! Hurmalıklarımızı da, Muhacir kardeşlerimizle aramızda bölüştür! dediler.

Peygamberimiz (sav), onlara:

- Hayır! Öyle olmaz! buyurdu.

Bunun üzerine, Ensar Muhacirlere:

- Öyle ise, timar ve sulama zahmetini siz üzerinize alınız da, sizi hurma mahsulüne ortak yapalım! dediler.

Bunu Peygamberimiz (sav) da uygun gördü. İki taraf da: "İşittik ve itaat ettik!" diyerek bu yoldaki tensibi kabullendiler. Ensar, arazilerinin fazlalarını da, Peygamberimiz (sav)e bağışladılar ve hatta:

- Yâ Rasûlallah! İstersen, evlerimizi de al! dediler.

Peygamberimiz (sav), onlara hayır dua etti. Bağışlanan arazileri, Muhacir sahabilerine bölüştürdü.³⁶³

Hazreti Peygamber'in "ikişer ikişer kardeşleşiniz" emri üzerine, Muhâcirler Ensâr kardeşleri tarafından kucaklandılar. Böylece her şeyden mahrum olan Muhâcirler bir anda bir çok şeye sahip oldular.

Kardeşleşme emri karşısında Rasûlullah (s.a.s.), Hz. Ali ile kardeşleşmiş: Ebû Bekir, Hârise b. Zübeyr; Hz. Ömer, İtbân b. Mâlik; Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh; Muâz b. Cebel; Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Rabî ile ve diğer sahabiler de Ensâr ve Muhâcirlerden birer kardeş bulmuşlardır. Böylece muâhât ile kan kardeşliğinden daha üstün bir kardeşlik kurulmuş oldu.³⁶⁴

³⁶³ Buhârî, Sahırî, c.3, s. 67. Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 5, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 270, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 195,196, Diyarbekrî, Târihu'l-hamîs, c. 1, s. 343. Kz. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/80-82.

³⁶⁴ İbn Hişâm, II/161, Buhârî, Menâkıbül-Ensâr, 3. Bkz. Şamil İslam Ansiklopedisi "Muahat" md.

Bu kardeşliğin tesisinden sonra Ensârın, Muhacirlere karşı gösterdiği fevkalade alâka ve ev sahipliği Hz. Muhammed (s.a.s.), tarafından övülmüştür.³⁶⁵

İlk Mescid

Peygamber (sav) devesinin ilk durduğu yerde bir mescid yapılmasını emretti. Bu da tarihi değiştirecek en muazzam işin ilk hamlesidir. Yapılacak ilk iş budur. Mescid, kurulacak olan bir rejimin en temel taşıdır.

Mescid, Allah'ın evidir. Aynı zamanda halkın da evidir. Ne farkederek ki? Kur'an'da toplum veya insan hayatının söz konusu edildiği her yer ve her zaman “halk” ve “Allah”, bir manada ve bir yerde kullanılmaktadır. Zira Allah ve halk bir taraftadır. "Mele" diğer tarafta. Sadece mescid değil, Ka'be bile halkın evidir. Halk için yapılmış olan ilk evdir.

Mescid'in inşasına bir an evvel başlandı Peygamber (sav)'in kendisi de bizzat çalıştı. Protokol icabı veya sembolik olarak değil, halkı teşvik etmek veya halkın gözünde kendisini sevdirmek için de değil, hayır, bunların hiçbirini için değildi Peygamber'in çalışması. Normal bir işçi gibi yeri kazıyor, toprak taşıyor, çamur yapıyor, yük taşıyor, Muhacir ve Ensar da yüreklerinde taşıdıkları ümit ve iman hararetiyle çalışıyorlardı. Zira onlar da ne yaptıklarını çok iyi biliyorlardı. Taş taşıyor, çamur yapıyor, bütün güçleriyle çalışıyorlardı. Çalışırken de sevinçten şiir söylüyorlardı. Ne büyük bir savaş başlattıklarını biliyorlardı.

³⁶⁵ Müslim, Fedailü's-Sahabe, 171,188-198; İbn Mace, Mukaddime,11.

Duvarlar büyük bir hızla yükseliyordu. Beşer tarihinin en büyük medeniyetinin temellerini atan bu değerli insanlar şarkılar söylüyorlardı:

Daha çok şu beyit tekrarlanıyordu:

"Ahiret işinden başka hayırlı bir iş yok. Allah'ım sen Ensar ve Muhacir'e merhamet et."

Peygamberimiz de çalışırken dostlarının söyledikleri bu şiiri kafiyesi uymasa da biraz değiştirerek şöyle söylüyordu:

"Ahiret işinden başka hayırlı bir iş yok. Allah'ım sen Muhacir ve Ensar'a merhamet et."

Bütün sahabeler temiz bir aşkla çalışıyordu ve herkes bir şey söylüyordu. Mescid'in yapımı bitince Peygamber (sav)'in evinin yapımına başlandı. O'nun emriyle evini mescidin duvarına bitişik olarak yaptılar. Evi mescidin bir parçası gibiydi. Bu yüce devletin lideri "halkın evi" ya da "Allah'ın evi"nde ikamet edecekti. Evin kapısını mescidin içinden açmalarını istedi. O'na gitmek için halkın evinden ya da Allah'ın evinden geçmek gerekiyordu. Bu, O'nu evinin kapısının halkın yüzünden başkasına açılmayacağı demekti.

Hanımlarının herbiri için bir oda yapıldı. Duvarlarını, taş, çamur, ot ve hurma ağaçlarından yaptılar. Çatısını da hurma dallarıyla kapattılar. Kapıları "Arar" odunundan yapılmıştı. Kapısında halka veya tokmak yoktu. Kapıyı elle çalışıyorlardı.

Üstünde yatacağı yatağı odundan yapılmıştı. Ortasını da liflerle doldurdular. Kılıcıyla dünyayı titreten, diliyle gönülleri fetheden bu adamın evi ve yaşantısı işte buydu. Yaşam tarzına dair sorulan soru üzerine güzel ve şaşırtıcı bir üslupla kendini büyük bir insanın ruhi güzel liklerine aşık olan kimselere biraz tanıttı:

"Marifet, benim kazancımdır; akıl, dinimin temeli dir, dostluk işimin temel esasıdır. Neşe her yolda

gidebilecek atımdır. O'nu anma gönlümün en yakın cananıdır. İtimat, hazinemdir. Gam, arkadaşımıdır. Bilgi, silahımıdır. Sabır cübbemdir. Rıza, ganimetimidir. Fakirlik, övgü kaynağımdır, zahitlik her zamanki işimdir. Yakın, gücümdür. Doğruluk şefaattir. Kulluk yeterliliğimin sermayesidir, çalışma huyumdur, namaz mutluluğumdur."

Medine'den hergün bir ordu hazırlayıp bir kabilenin üzerine gönderen bir adam, İmam Sadık'ın ifadesiyle şu güzel ve şaşırtıcı vasıftaki bir insandır: "Resulullah (sav) bir kul gibi oturur, bir kul gibi yer ve bir kul gibi öğrenir/öğretirdi."³⁶⁶

³⁶⁶ Bkz. Ali Şeriatî, age. s. 65.

Üçüncü Bölüm:
Hicretin Yorumu

HİCRETİN ÖNEMİ

Genel olarak Tevhit Mücadelesi Tarihinde, özel olarak da Asr-ı Saadette “Hicret” olayı, Allah teala’ya ve Rasûlüne (sav) imanın, itaatın, bağlılığın, teslimiyetin ve İslam Dininin iman, ibadet, hukuk ve ahlak esaslarını, ilkelerini, ölçülerini, öğretilerini yaşamanın ve yaymanın uğrunda dayanmanın, direnmenin, katlanmanın ve zaferi beklemenin, bütün bunlar için fedâkârlık yapmanın, gerekirse dünyadan, dünyalık bütün hazlardan, menfaatlerden, eşyalardan vazgeçmenin, yalnızca Allah rızasını seçmenin ve hayatı Allah Teâlâ’nın kulluğuna adanmanın, yani sabrın, mücadelenin ve biiznillah zaferin bir göstergesidir.

Aynı zamanda bunun mukabili olarak küfrün ve onların azgın temsilcilerinin hükmüne boyun eğmemenin, özgürlüğünü kaybetmemenin, iman uğruna her zorluğu göze alarak izzet ve şerefi korumanın, insan ve eşya önünde alçalmamanın, insandan gelen eziyet ve işkenceleri Allah Teâlâ’nın azabı yanında hiçe saymanın muhteşem ilanı ve destansı ifadesidir.

O yüzden hicretin önemini vurgularken olayın bir değil, bir çok boyutlarına bakmamız gerekiyor.

Bu muazzam hicreti hazırlayan sebepleri, bu olayın sevap ve faziletini, o günkü ve her zamanki hükmünü birinci bölümde yazdık. Bunları bilmek dahi hicretin

önemini kavramada oldukça önemlidir. O bölümde gördük ki, imanda samimi olmanın, inanılan şeyin doğru olduğuna güvenmenin eşsiz örneğidir hicret.

Şimdi bu başlıkları biraz daha yakından görmeye çalışalım inşallah.

Hicret Ve İman

Biz iman ediyoruz ki, bir müslümanın bu dünyada varoluş amacı ve dolayısıyla gerçekleşmek istediği en temel hedefi, Allah Teâlâ'yı tanımak, sevmek, saymak ve O'na, O'nun istediği gibi ihlâsla ve içtenlikle ibadet ve itaat etmek, edebilmektir.

Ruhlar âleminde gerçekleşen sözleşmeye ve o misakın tabii sonucu olan emânete,³⁶⁷ o yerlerin ve göklerin, ulu dağların korkarak yüklenmek istemedikleri o büyük ve ilâhî emanete³⁶⁸ hakkı ile riayet edebildiği

³⁶⁷ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (A'raf 7/172)

“Allah'ın üzerinizdeki nimetini ve: "İşittik ve itaat ettik" dediğinizde, sizi kendisiyle bağladığı sözünü (misakını) anın. Allah'tan korkup-sakının. Şüphesiz Allah, sinelerin özünde olanı bilendir.” (Maide 5/7)

“Şüphesiz sana biat edenler, ancak Allah'a biat etmişlerdir. Allah'ın eli, onların ellerinin üzerindedir. Şu halde, kim ahdini bozarsa, artık o, ancak kendi aleyhine ahdini bozmuş olur. Kim de Allah'a verdiği ahbine vefa gösterirse, artık O da, ona büyük bir ecir verecektir.” (Fetih 48/10)

(Bir de) Onlar, kendilerine verilen emanete ve verdikleri ahde (harfiyyen) riayet edenlerdir. (70/32)

³⁶⁸ “Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir. Allah bu emaneti insana vermek sûretiyle, münafık erkeklere ve münafık kadınlara,

müddetçe bir mü'min, yeryüzünün neresinde olursa olsun yaşayabilir. Bunu “Hicretin Hükmü” başlığında geniş olarak görmüştük.

Elbette bir mü'min bu amacını gerçekleştirebilmek için, her insan gibi doğuştan kazandığı bir kısım haklara ve hukuka sahiptir. Bu hakların başında hayat hakkı, özgürce inancını belirleme, öğrenme, yaşama ve onu yayıp yaşatma hakkı gelir.

Hiç şüphesiz özgürlüklerin başında da din ve vicdan hürriyeti gelir. Elbette dinini yaşama hakkı demek, onu öğrenme ve gerekliliklerini özgürce hayata tatbik etme ve başka insanları da Allah Teâla'nın bu dinine dâvet etmeye hak kazanma demektir.

Herhangi bir yerde halk ve devlet, müslümanların ibâdet etmelerine karışmaz ve tebliğ hususundaki gayretlerini sınırlamazsa mesele yoktur. Müslümanların orada azınlık olması da önemli değildir. Ancak bir devlet veya bir otorite bütün bu sayılanları kanunla veya kanunsuz olarak yasaklarsa ve hem ibâdet hem de dine davet ettikleri için müslümanlara zulmederse, durum ne olacaktır?

Müslümanlar o zaman durumlarına bakarlar. Bu zulmü, münkeri, çirkin yasağı kaldırmaya güçleri yetiyorsa, hikmet ve maslahat dairesinde bunu

müşrik erkeklere ve müşrik kadınlara azap edecek, inanan erkeklerin ve inanan kadınların da tevbesini kabul buyuracaktır. Allah bağışlayandır, merhamet edendir.”(Ahzap 33/72-73.)

İnsana yüklenen emanet, işlenmesinde sevab, terkinde ikab olan ibadet ve davranışlarla, akıl ve düşünce kabileyetidir. Kulluk ve akıl emanetine riayet edilmezse, zulüm ve bilgisizliğe sapılmış olur. Bu emaneti vermekle Allah, insanı teklifleriyle sorumlu tutmuş ve böylece onu imtihan etmiştir.

yapacaklardır. Yok buna güçleri yetmiyorsa, bir savaşın bütün Müslümanların yok olmasına veya daha büyük zulümler görmesine sebep olacağı anlaşıyorsa, orada hicret devreye girer.

Hicretin tarifini kitabın ilk konusu olarak görmüştük, tekrar etmeyip kısaca hatırlatalım. Hicret; ayrılma, terketme ve göç etme mânâlarına gelir. Yani insanın başkasından bedenlen, kalben veya dille ayrılması demektir. Kalp ve dilin hicreti ahlakın, bedeninin hicreti ise hukukun konusudur.

İslam alimleri hicreti "küfür ahkâmının tatbik edildiği beldeden, darul İslâm'a gitmeye hicret denilir" diye tarif ederler.

Hiz. Âdem (a.s) ile başlayan tevhid mücadelesi; inkarcı güçlerin zulmü sebebiyle, hicret eden muttakî insanların ıstırabını gündeme getirmiştir. Tarih boyunca, birçok peygamber ve muttakî mü'min, sadece ve sadece Allah Teâlâ'ya ibâdet edebilmek için hicret etmişlerdir.

Peki bütün bu zorluğa katlanmak neyin ifadesidir?

Elbette ki kalpteki imanın ifadesidir!

Hicret bu anlamda işin adını doğru koymaktır, İslam şahsiyetini ve onun gerektirdiği Müslüman tavrını açık seçik ortaya koymaktır. Hicret, varoluşun anlamını kavramanın ve bu yüzden bir yerde çakılı kalmamanın, davayı yaşamak ile yaşatmak için davet etmenin mekanla ilişkisini anlamamanın, gerektiğinde mekan değiştirmenin, ama asla batıla pes etmeden döne döne mücadele etmenin adıdır aynı zamanda. İşte bu yüzden iman hicretin motor gücüdür.

Hicret, Kur'an-ı Kerîm'in içine girmektir, içinde anılmaktır, içinde okunmaktır. Peygamberimizle birlikte bir destan yazan güzel insanlarla Kur'an'da buluşarak "muhâcir" sevabına ortak olmaktır. İmanı olmayanın niçin hicreti olsun ki?

Hicret Kur’anda övülmektir dedik değil mi? Bakar mısınız şu övgüye ve sevgiye?:

“Öne geçen Muhâcirler ve Ensâr ile onlara güzellekle uyanlar; Allah onlardan râzı olmuştur, onlar da O’ndan râzı olmuşlardır ve Allah onlara, içinde ebedi kalacakları, altından ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş ve mutluluk budur.”³⁶⁹

“Şüphesiz iman edenler, hicret edenler ve Allah yolunda cihad edenler; işte onlar, Allah’ın rahmetini umabilirler. Allah bağışlayandır, merhamet edendir.”³⁷⁰

Peki ya ummayanlar?

Onlar hicret gerekse de edemeyenlerdir.

Hicret, bizim tarihimizde bir takvim başı olacak kadar önemlidir elbette. Ama hicret bundan öte, bir inanç ve dâvâ göçüdür. İslâm’ın kendine özgü dünyasına ulaşmak için atılmış kararlı bir adımdır. Diğer bir ifadeyle hicret, insanın Allah’a götüren enfus ve afaktaki yolları, iman bilinciyle aşmaktır.³⁷¹

O yüzden hicret sıradan bir yolculuk, bir göç değildir. Bu bir ekonomik nedene dayanan yer değiştirme, daha rahat bir hayat elde etmeye yöneliş, ya da başka diyarların yeraltı ve yerüstü zenginliklerinin hülyalı dâveti değildir. Hicret aydınlığa kavuşma, kurtuluşa erme, İslâm’ı tebliğ ederek en uzak yerlere kadar götürebilme imkânına yolculuktur. Allah’a hakkıyla kulluk yapma fırsatına uzanan bir Hicret, bitmeden, tükenmeden insanlığı İslam ile buluşturmanın davasıdır. O yüzden hicret iman, iman hicreti gerektirir.

Medine döneminin ilk yıllarında İslâmiyet’i kabul eden çevredeki insanların Hz. Peygamber’in yanına hicret

³⁶⁹ Tevbe 9/100.

³⁷⁰ Bakara, 2/218; ayrıca bkz. 3/Âl-i İmrân, 195; 8/Enfâl, 72, 74, 75; 9/Tevbe, 20 vd.

³⁷¹ Bkz. Ankebût, 29/26.

etmesi bir zorunluluktur. Bu hicret, imanla ilgili görülüyor ve resmen isteniyordu. Kur'an buna uymayanları şiddetle kınar ve onların akıbetlerinin korkunç olacağını belirtir.³⁷²

Müminlere böyle kimselerle yakın dostluk ilişkilerinin kesilmesi de emredilmiştir: "İman edip de hicret etmeyenler ise hicret edinceye kadar onlarla sizin hiçbir yakın dostluğunuz ve ilişkiniz olamaz."³⁷³

Resûl-i Ekrem de kendisine iman ve biat etmek üzere gelen kişilerden biat şartı olarak hicret etmelerini istiyordu.³⁷⁴

Medine'ye gelenlerin daha sonra oradan ayrılıp başka bölgelere yerleşmeleri hoş karşılanmıyordu. Hz. Peygamber'in, "Allahım! Ashabımın hicretini kararlı kıl; onları topukları üzerinde tekrar geriye döndürme" diye dua ettiği bilinmektedir.³⁷⁵ Nitekim hicret ettikten sonra Mekke'ye dönüp orada ölen Sa'd b. Havle için çok üzölmüştü.

Bu ve benzeri naslar dolayısıyla İslâm âlimleri işkence altındaki Mekkeli'lerin Medine'ye hicretlerinin farz olduğu görüşüne varmışlardır. Hicret ettikten sonra Medine'den tekrar başka küfür beldelerine ayrılma da bir fitneye sebep olma ihtimaline binaen haram demişlerdir.

İslâmiyet güç kazanıp, müslömanların bulundukları bölgelerde kendilerine yapılan baskılar ortadan kalktıktan sonra ise hicret etmeyi bir zorunluluk olmaktan çıkartmışlardır. Nitekim Mekke fethedilince artık orası da bir İslam Yurdu olduğundan, Medine-i Münevvere'ye hicret sona ermiştir.

³⁷² Nisâ 4/97.

³⁷³ Enfâl 8/?

³⁷⁴ Buhârî, "Megâzî", 53; Müslim, "Bîrr", 6.

³⁷⁵ Müslim, "Vaşıyye", 5

İşte bütün bu sebeplerden ötürü diyebiliriz ki hicret iman ve mücahededir, tevekkül ve teslimiyettir. Hicret fedakarlık ve adanmışlıktır. O'nun için yaşamaktır. Vatan putunu kırmaktır hicret. Gerektiğinde malı, mülkü, şanı, şöhreti, eşi dostu, hatta hatıraları bile hallaç pamuğu gibi attırmaktır iman ve özgürlüğün önünde. Her harikanın altında inanç olduğu gibi, hicretin altında yatan harika da imandır.

Hicret Ve Özgürlük

Evet, Hz. Resulullah (sav) Efendimizin Mekke'yi terketmesi gerekiyordu. Çünkü dava kilitlenmiş, insanî ilişkiler kördüğüm olmuştu. Bunu açacak bir açılım, yani bir hicret gerekiyordu, ama nereye?

Burası olmayan her yere. Mekke'de durum buydu.

Evet, vaziyet o kadar vahimdi ki, yer aramaya bile zaman kalmamıştı. Bilinen bir gerçek vardı; artık burada durulmazdı. Burası olmasın da neresi olursa olsun. Artık “nereye?” sorusunun cevabı, “özgürce yaşanabilecek her yere” idi. İnsanlık için, insanî olanın inşa edilebileceği, cihadın yapılabileceği her yer olabilirdi.

Fakat Peygamberimizin (sav) bu iş için düşünmesine gerek kalmamıştı. İlahî kader onu seçmiş ve önceden hazırlamıştı. Gerisi sadece Peygamber Efendimize (sav) göstermeye kalmıştı. O da yapıldı. Hz. Peygamber: “Sizin hicret edeceğiniz yer bana gösterildi. Orası iki taşlık arasında çorak bir arazidir. Bu durumda ya Hacer'dir ya da Yesrib (Medine)'dir.” buyurdular.

Rüyasında gösterilen, iki dağ arasında kara taşlı ve hurmalı bir yerd; Yesrib'di.

Yesrib de kendine hicreti hak etmişti doğrusu.

Ashabın bütünü bölük pörçük hicret ettiler. Cehaletin, zulmün ve küfrün merkezi olan Mekke'yi, evlerini, ailelerini, mallarını, mülklerini, kısacası dünya hayatında çok sevdikleri neleri varsa hepsini bıraktılar ve bütün bunların yerine özgürlüğü seçtiler, yeni dinlerine göre özgürce yaşamayı ve tüm dünyayı özgürleştirmeyi seçtiler.³⁷⁶

Tarih, inanç ve özgürlük mücadelesini bir de bizim muhâcirlerimizden okusun asıl. Bu uğurda yeryüzünün en sevgili ve en kutsal beldesinden hiç beğenmedikleri bir yere seve seve gidişin çile, kahramanlık ve fedakarlık dolu öyküsünü bir de muhacirlerden dinlesin. "Ensâr" lakabını en güzel biçimde hak ederek, zulmün ve kötülüğün egemen olduğu yerden beldelerine gelen, yani Medine'ye hicret etmiş olan Mekke'li Müslümanları, bu aziz göçmenleri, hiçbir maddi beklentiye girmeksizin, tamamen karşılıksız, sırf Allah rızasını kazanmak için yardım eden kahramanları görsün dünya. Ve onlardan birlik beraberlik ve kardeşlik, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, sosyal güvenlik, emniyet ve asayiş, adalet ve hukukun üstünlüğü, yönetimde emanet ve ehliyet, velhasıl bütün dertlerine merhem olacak devayı öğrensın. Her çağda muhtaç olduğu dermanı dinlesin dünya bir de onlardan.

Yeryüzü tarihi mücadeleler ve devrimlerle doludur. Ama bunu bir de İslam devrimi ile görmelidir yeryüzü, farkı görebilmek için. Mekke Döneminde çekilen eziyet ve işkenceleri, kutlu yolculuğun ilk adımı Habeşistan Hicretini, derken Kur'an'ın dinamizminden güç alan iman sahiplerinin Yesrip yollarına dökülüşlerini, yeniden bir millet ve devlet olarak ayağa kalkarak tarih içinde devleşmelerini, yeryüzü sakinleri iyi bilmelidir. Bu bilgi

³⁷⁶ Bkz. Ali şeriatî, age, s. 41, 43.

her zaman insanları olumlu yönde etkileyerek eğitecek ve onlara büyük değerler katacaktır.

Hicret, özgürlük adına şanlı bir eylemdir. Hicret, zulüm sistemlerinin her türlü baskısına rağmen inancına şirk karıştırmayan tevhid mensuplarının direnişidir. Fahrettin Yıldız'ın da dediği gibi Kur'an, insanın bilinç ve ruh dünyasına sunduğu hicret kavramıyla, şirke bağlı değerlerin ve sistemlerin çağlar süren saltanatını yıkmış, onun yerine yeni bir adâlet anlayışı ve kardeşlik idealini getirmiştir.³⁷⁷

Kur'an, İslâm'ın sunduğu kardeşlik idealini gerçekleştirmek için çalışanları, “gerçek mü'min” tanımının içine yerleştirir ve onlar için tam bir bağışlanma ve bol bir rızık olduğu müjdesini verir.³⁷⁸

Hicret olayında her ne kadar Kureyş'in zulmünün tahammül edilmez noktalara ulaşması önemli bir sebep ise de, bunun yanında her zaman İslâmî mücadeleyi Kureyş'in, yani Mekke'nin dışına çıkararak bağımsız bir ortamda sürdürmek, belki daha da arzulanan önemli bir etken sayılmalıdır.

Gerçekten Hicret'ten önce de İslâm'ın Medine'de hızla yayılmaya başlamış olması ve müslümanların oraya yerleşebilmesi bakımından elverişli bir ortamın sağlanmış bulunması dikkate değer bir gelişmedir. Yesrip, kendine hicreti hak etmiştir.

Hicret Ve Devrim

Müslümanların amacı sadece içinde yaşadıkları toplumu kendileri için rahat yaşanabilir bir hale

³⁷⁷ Bkz. Fahrettin Yıldız, Kur'an Aydınlığında Hayatı Doğru Yaşamak, s. 221-223.

³⁷⁸ Bkz. Enfâl 8/74.

getirmekten ibaret olsaydı, çok da iddialı konuşmayalım ama, her halde "hicret" gibi kendilerini ağır meşakkatlere katlanmak durumunda bırakan bir eyleme girişmezlerdi.

Nitekim Kureyş'in Allah Resulüne yaptığı çeşitli tekliflerden, şartlara bağlı kalınmak suretiyle müslümanlara böyle bir yaşama ortamının sağlanabileceği sonucunu çıkartmak mümkün görünmektedir.

Hicret evrensel çapta bir devrim gerçekleştirmek istiyordu. Cahiliyyeyi bütün inanç, hukuk, ahlak, yaşama biçimi ve kurumları ile devirmek, yerine evrensel iman, hukuk, ahlak, yaşama biçimi ve kurumları yerleştirmek, böylece yeryüzünden fitne ve fesat demek olan cahiliyyeyi tümüyle kaldırmak yani.

Bugünkü demokratik ortamlarda Müslümanları sisteme katmak, fakat laikliği demokrasi için olmazsa olmaz şart olarak koşmak, bizi asr-ı saadette düşülmeyen bir yanlışlığa düşürebilecek çok büyük bir tehlikedir. Müslümanlar Emevilerden bu zamana kadar saltanat ve veliahtlık rejiminin içinde istemeden yaşamak zorunda kaldılar ama asla bu rejimi savunmadılar. Bundan sonra da insan tabiatına hiç yakışmayan o tür baskıcı ve dikta yönetim biçimini sala savunacak değillerdir. O, bizim tarihimize kötü komşularımızdan etkilenererek alınan, bünyemize hiç uymadığı halde bir dayatma ile maalesef erken dönemde giren büyük bir beladır, acı bir musibettir ve ondan kurtulmak ne yazık ki İslamî iktidarlar içinde mümkün olamamıştır. Ancak adına Cumhuriyet denilen fakat bizde laik olması cebir ve şiddet ile gerçekleştirilen din dışı ve İslam karşıtı bir rejimin elinde bu saltanat bitirilmiştir.

Bitirildiği iyi de olmuştur. Hiç olmazsa yeni bir İslam Devletine erdiğimizde, işi sahih aslına uygun inşa edebilme imkanı hasıl olmuştur inşallah.

Mekke Döneminde Müslümanlar arasında köleler yok değildi. Köle iken azat olunmuşlar da vardı ve işkenceyi anlattığımız yerde gördüğümüz gibi, Müslüman oldukları için, veya Müslümanlıktan vazgeçerek eski dinlerine tekrar girmeleri için en çok da bunlar işkence görürlerdi. Ama bunun yanında çoğunluk özgür insanlardı. Bu özgür insanlara kim ne hakla işkence ederek dinini yaşaması ve yaşatması faaliyetlerinden ötürü işkence edebilirdi?

Bu açık bir zulümdü. Bu açık bir insan hakları ihlali idi.

Çok ilginçtir, Hz. Cafer, Habeşistan'da Necaşî huzurunda kendilerini yeniden ağır işkencelere uğratmak için geri isteyen Mekke müşriklerinin elçilerini göstererek, sormuştur:

- Sorun bunlara lütfen, biz kendilerinin kölesi miyiz?

- Hayır!

- Borçluları mıyız?

- Hayır!

- Kaçıp da vermediğimiz, ödemediğimiz bir hakları mı var üstümüzde?

- Hayır!

- Peki, ne hakları var bizde? Ne istiyorlar bizden? Ne mecburiyetimiz var onlarla yaşamaya?

İşte bu kadar!

Ama insan onurunun düşmanı zalim, hak hukuk tanımadığı gibi, utanmasını da bilmez!

Rasim Özdenören'nin, "Sosyal Bilimler Ansiklopedisi" isimli eserin "Hicret" maddesi için yazdıklarına bakarsak, bir gerçeği net görürüz. O gerçek de, Kureyş'in tekliflerini kabul etmek, İslam'ın öngördüğü ilkelerle bağdaştırılamazdı. Kur'an o teklifleri açıkça reddediyordu.

Daha önce Peygamber Efendimize (sav) yapılan bir kısım teklifleri görmüştük: Davanı terket, seni en zenginimiz ve başımıza reisimiz yapalım. Veya detant diyebileceğimiz karşılıklı tavizler vererek bir noktada anlaşalım, uzlaşalım; mesala bir ay, bir yıl her ne ise sen bizim dinimize gir, bir ay, bir yıl biz de senin dinine girelim. Sen bizim putlarımıza tap, biz de senin ilahına tapalım.

Cevap bellidir:

“Gul yâ eyyühel kâfirûn, lâ a’budu ma ta’budûn.”

Neden mi?

Bu bir kere dinin tabiatına aykırıdır. Bu Allah Teâlâ’nın uluhiyyet ve rububiyyetini anlamamaktır. Sonra kaldı ki müslümanlar sadece içinde bulundukları toplumun yaşama tarzını yeniden düzenleme anlamına gelebilecek bir değişikliğe tabi tutmak istemiyorlardı. Aksine kurulu düzenin her türlü kurumunu, putunu, hukukunu, ekonomisini, ahlakını, hayat tarzını, yaşama biçimini kaldırıp, onun yerine İslam’ın öngördüğü hukuku, ekonomiyi, ahlakı, hayat tarzını getirmek istiyorlardı. Eskiden uygulanan bir iyilik varsa, ancak o devam edebilirdi. O da özündeki iyilikten ötürü idi.

Bu ise özgür ve ne istediğini bilen bir irade insanın talepleri idi. Bunlar toplumdan istenen olmazsa olmaz taleplerdi.

Hicreti zorunlu kılan nedenler arasında onun görünen anlamının zulümden kurtulmak, özgürlük ortamına varmak olduğuna değinilmişti. Fakat Hicret’i sırf bu anlamıyla algılamak da eksik olur. Çünkü sırf bu anlamıyla Hicret, edilgen, savunucu, tepkici bir eylem biçimine girer. Oysa “hicret”, kendi inkılabının “sabr”dan sonra ikinci adımıdır. Bunun üçüncü adımı hicreti takiben gelecektir; devlet ve cihat.

Burada dikkati çeken husus Hicret'in müslümanlar yönünden İslam'ı tebliğ hususunda bir "taraf" haline gelmesi bakımından taşıdığı önemdir. Kuşkusuz, İslam'ın tebliği Hicret'ten önce de yapılıyordu. Ne var ki, bu dönemde yapılan tebliğ Kureyş'in yaşadığı küfür düzenine doğrudan müdahale edebilecek bir konumda değildi. Tersine, Kureyşliler, müslümanları kendi toplumlarının bir üyesi diye gördüklerinden özgürlüklerine doğrudan müdahale ediyor ve onlara karşı zecri tedbirler, müeyyideler uygulayabilme hakkını kendilerinde görebiliyorlardı. Gerçekten de, Peygamber'e ve bütün Müslümanlara uygulanan işkenceler ve özellikle de birkaç yıl süren "boykot / ambargo" olayı bu durumun açık bir örneğidir.

Kureyşlileri, böyle bir müeyyide uygulamaya götüren sebep Allah Resulü'nün, kendi toplumlarının bir üyesi olarak görmekten başka bir şekilde yorumlanamaz. Müslümanlar, bu dönemde elbette gene müslümandılar, fakat İslamiyeti ancak bireysel planda yaşayabiliyorlar ve bireyler olarak çoğalmaya çalışıyorlardı. Gerçek anlamıyla cemaat haline gelmeleri ve devlet haline dönüşerek bağımsız hakimiyetlerine kavuşabilmeleri ancak Hicret'ten sonra mümkün olabilmıştır.

Hicret teorik değil, pratik ve fiili bir olaydır. İnsan kendini Hicrette farzetmekle Hicret etmiş olmaz. Hicret, zulümle, küfürle mücadele etmek için zulüm ve küfür ülkesini terketmektir. Resulullah (s.)'ın "kafirlerle savaşıldığı sürece hicret bitmez" şeklindeki hadisi Hicret'in sürekliliğini vurgulamaktadır.

Ancak buradan hareketle, her türlü küfür ölçüsünü terketmeyi, simgesel anlamda bir Hicret diye görmek de mümkündür.³⁷⁹

³⁷⁹ Bkz. Rasim Özdendren, Sosyal bilimler ansiklopedisi, Hicret md.

Öyleyse hicret, asla sıradan bir göç, bir terk-i diyar ediş, bir kaçış değildir. O, mutlaka zulme ve eziyete uğradıktan sonra veya ferdî planda imanı korumak, ya da Din'i anlatmak veya toplu halde kendisinden hicret edilen yere muzaffer bir şekilde yeniden dönüp, orada İslam'ı hakim kılarak tevhid'i gerçekleştirmek için yapılır; bu bir devrimdir.

Hicret Ve Ümit

Hicret aynı zamanda ümittir. Hicret bitme ve tükenmeyi reddedıştır. Hicret azmi bırakmamaktır, âtinin karanlığında şafak beklemektir. Sabahtan emin olmaktır.

Hicret, şehrin bütün kapıları yüzümüze kapanmış, çevremiz inancımızı yaşamamıza imkân vermeyecek duruma gelmiş olsa bile, Allah Teâlâ'nın arzının geniş olduğunu hatırlamaktır. Allah Teâlâ'nın vaadine güvenmektir.

Hicret bir yerlerde bir Medine'nin varlığına, orada Ensar'ın yaşadığına inanmaktır. Umutsuz olmamaktır hicret.

Bunun için rıza-i bâri gâyeyle hicret edenler, daima içlerinde bir ümit taşımışlardır. Daima bir güven ve huzur içindedirler. Çünkü Allah, yeryüzünde yerleştirip, kendilerine imkân vermeyi onlara vaad etmiştir:

“Zulme uğradıktan sonra Allah yolunda hicret edenlere gelince, onları dünyada güzel bir şekilde yerleştireceğiz. Eğer bilirlerse âhretin mükâfâtı elbette daha büyüktür.”³⁸⁰

Hicret elbette ciddi bir iştir. Hicret sorumluluk olduğu kadar hak sahibi de olmaktır. Bu, ümidin kapısıdır.

³⁸⁰ Nahl, 16/41.

Vazifelerden kaçarak hak sahibi olma iddiaları aklî ve hukuki değildir. Ümit, ehliyetin gereğidir.

Buna göre eziyet, işkence ve zulme uğradıktan sonra toplu olarak hicret etme emri geldiği halde hicret etmeyenleri, hicrete güçleri yettiği halde hâlâ müşriklerin velâyeti altında bulunanları, Müslümanlar korumak mecburiyetinde değildir. Sırtlarında kambur olarak taşımak zorunda değildirler. Hicret ettikten sonra Allah'ın güzelce yeni yurtlarına yerleştirdiği, güç ve imkan verdiği mü'minlerin, hicret etme emri geldiği zaman hicrete güçleri yettiği halde hicret etmeyenleri, hâlâ müşriklerin velâyeti altında bulunanları korumaları, üzerlerine mecburî değildir. Hatta bunlara, aralarında anlaşma olan millet ve devlete karşı yardım istedikleri zaman, yardım etmek zorunda da değildirler:

“İman edip hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler ve mücâhidleri barındırıp yardım edenler var ya, işte onların bir kısmı diğer bir kısmının velîleridirler. İman edip de hicret etmeyenler ise, onlar hicret edinceye kadar size onların velâyetinden/dostluğundan hiçbir şey yoktur. Bununla beraber eğer onlar din husûsunda sizden yardım isterlerse, sizinle aralarında sözleşme/anlaşma bulunan bir kavim aleyhine olmaksızın o müslümanlara yardım etmek üzerinize borçtur. Allah, yapacaklarınızı hakkıyla görmektedir.”³⁸¹

“Allah yolunda hicret edinceye kadar onlardan hiçbirini velî/dost edinmeyin.”³⁸²

Hicret, içinde hak hukuk ve görev taşıyan, dinî olduğu kadar bireysel ve toplumsal da olan bir olgudur.

³⁸¹ Enfâl, 8/72.

³⁸² Nisâ, 4/89.

Hicret, ancak irade eğitiminden geçmiş özgür bir insanın yapabileceği bir mücadeledir.

Bu mücadeleyi verenin akıbetinin de başarı olacağı daha başından müjdelenmiştir.

O yüzden “hicret, ümittir” diyoruz.

Hicret ve Fedakarlık

Hicret, adı üstünde bir göçtür. Her göçün, her yolculuğun bir sıkıntı ve zahmeti vardır. Aslında sefer bizzat bir sıkıntıdır. Bu yüzden dinimiz 90 km. öteye sefere çıkana “istersen oruç tutma, dört rekat farzları iki kıl, mestini üç gün meshedebilirsin, sana Cuma ve bayram namazları farz değildir, kurban kesmen de gerekmez” demiştir. Bu rahat rahat yaptığımız yolculuklar içindir.

Oysa hicret böyle rahat bir yolculuk da değildir. Hicret, bir yerde düşmandan kaçıştır. İşin tabiatı gereği çoğu zaman da gizlidir. Yakalandığı zaman insanın başına tutukluluktan tutun, eziyet ve işkencenin her çeşidi gelir. Zaten yakalanmamak için muhacir savaşı göze almıştır. Tarihte gördük, nice muhacirler yollarda telef olmuştur. Yollarda düşmanların kırıp geçirdiklerinden öte, soğuk ve sıcakların, açlık ve susuzlukların, elbisesizliklerin, salgın hastalıklar ve ilaçsızlıkların... kırıp geçirdiği mazlumlar ve masumlar...

Mekke’den Habeşistan’a ve Medine’ye hicret de genellikle gizlice yapılmıştır. Düşünebiliyor musunuz, insan evini barkını, işini aşını, hısım akrabasını, yerini yurdunu, hatta hatıralarını bile terk ediyor.

Niçin?

Bütün bunları uğrunda feda edebileceği yüce bir hakikat için...

Allah Tealaya özgürce ibadet için.

Dininin istediği gibi yaşayabilmek için.

İnsanlığı için yani.

Hicret, insanın çok sevdiği fakat Allah'ın dininin yaşanmasına engel olduğu zaman vatanın, milletin, ailenin, sosyal sınıfın, makam ve mevkinin, Allah için terk edilmesidir.

Yollara düşenler bazen yakalanıyor ve savaşıyorlar. Ölüyor ve öldürüyorlar. Yaralarından kan damlayarak yollarına devam ediyorlar. Kimisinin eşi, kimisinin evlatları elinden alınıyor. Kimisi bütün malını rüşvet vererek hayatını satın alıyor. Yollarda ödöl avcılarını kol geziyor. Akbabalar tepesinde uçuyor. Sıcak çölleri bir cehennem.

Gittikleri yerde hazır iş yok, aş yok. Ev bark yok. Eş evlat yok. Sadece inandığı Allah Teâlâ'nın vaadi vardır. Ama mutmaindir; Allah vaadinden dönmez. Bu yüzden ümit ve güven içindedir. Ruhu huzur ve emniyet içindedir. Hayat bir imtihandır. Başa gelene Allah için katlanma vardır. O'ndan razı olmak, O'nun razı olmasının öncüsüdür. Rıza, kullukta büyük bir makamdır.

Hal böyle olunca denilebilir ki hicret, baştan sona fedakarlıktır. Şimdi olayların hangi birini anlatarak burada misal verelim. Geçmiş yazdıklarımız içinde yeteri kadar örnek sahneler zaten vardır. Geriye doğru zihnen gidelim bir, Hz. Ali'nin fedakarlıklarını, Süheyb'in fedakarlıklarını, geri çevrilince savaşanların, ölen ve öldürenlerin fedakarlıklarını hatırlayalım.

Ya bizzat Sevgili Peygamberimiz (sav) ve yoldaşlarının yaşadıkları? Neydi o suikast gecesi? O mağaradaki heyecan ve korku? Ayaklarına baksalar içeridekileri görecek ve öldürecekler? Yürek mi dayanır bunlara?

Sonra korku dolu bir yolculuk... “Oradan mı gelir düşman acaba, yoksa buradan mı?” diye Ebu Bekir'i

Peygamberimizin etrafında dört döndüren sancı... “Bu kimdir?” diyene “kılavuzumdur” dedirten tedbir... Açlık, susuzluk ve ölümüne takip eden Süreka’lar... Ama buna rağmen Bilal, Ammar, Habbab b. Eret ve daha nice işkence görenler kim bilir yürekleri kıpır kıpır nasıl da aşıyorlardır dağları, tepeleri, çölleri, vadileri...

Fedakarlık Sahneleri: 1

Ve işte en yürekli adam!

Kabe’yi açıktan tavaf ettikten sonra meydan okuyarak hicrete çıkan Ömer.

“Ben gidiyorum. Avradını dul, çocuklarını yetim bırakmak isteyen düşün peşime” diyen Hz. Ömer şöyle anlatıyor: “Medine’ye hicret etmek istediğimiz zaman, ben, Ayyaş b. Ebî Rabia, Hişam b. As sözleştik; “Yarın sabah, hangimiz Benî Gıfar kabilesinin Serif semtindeki su havuzu başında bulunmazsa, müşriklerin onu yakaladığı anlaşılabacaktır. Diğerleri onu beklemeyip yollarına devam edecektir” dedik.

Sabah oraya gittiğimizde Hişam b. As’ı orada göremeyince, müşrikler tarafından hapsedildiğine hükmederek yolumuza devam ettik. Medine’ye vardığımızda, Beni Amr b. Avf oğullarının Kuba’daki yerlerine misafir olduk.”³⁸³

Fedakarlık Sahneleri: 2

Peygamber Efendimizin (sav) aynı zamanda bir baba olduğunu düşünelim. Kızı hicrete gidiyor. Merak içinde

³⁸³ Bidaye, III/172 (İbn İshak’dan), İbn Seken; Bezzar; Beyhaki, IX/13; İbn Sa’d, III/194; Tabaarni de rivayet etmiştir. Bkz. Muhammed Yusuf Kandehlevi, Hayatu’s-Sahabe, Akçağ Yayınları: 1/331-332.

elbette. Aile efradıyla Allah yolunda hicret eden ilk kişi Osman İbn Affan'dır. Osman b. Affan, hanımı da Peygamberimizin kızı Rukiye Hanımdır. Kocası ile beraber Habeşistan'a hicret ettiler. Onların haberi uzun zaman Peygamber'e gelmemişti. Bir gün Kureyş'ten bir kadın gelerek:

- Ey Muhammed! Damadınla kızını gördüm, dedi.
Hz. Peygamber:

- Onları hangi hal üzerinde gördün? diye sordu.
Kadın:

- Karısı bir merkebin sırtındaydı ve o da merkebi sürüp gidiyordu, dedi. Bunun zerine Hz. Peygamber:

- Allah yardımcıları olsun. Osman, Lut (a.s)'dan sonra ailesiyle hicret eden ilk zattır" dedi.³⁸⁴

Ya habeşistan'da Necaşı'nın huzurunda yaşanan o toplantı. lmle kalım arasında giden gelen kalpler. Doğrulukla yalanın, siyasetle entrikanın, hedefe varmak için her kutsalı istismarın sergilendiği o toplantı ve orada Hz. Cafer'in asil ve yiğit duruşu ve çağlara dinlettiği konuşması...

Fedakarlık Sahneleri: 3

Ya Ümmü Seleme'nin hikayesi?

Hani kısmen yazmıştık, "Kocam Ebu Seleme, Medine'ye hicret etmeye karar verdiğinde devesini hazırladı. Beni, oğlum Seleme de kucağımda olduğu halde o deveye bindirdi. Kendisi de hayvanın yularından tutarak

³⁸⁴ Bidaye, III/66. İbnü'l-Mübarek de Enes'den aynı manada rivayet etmiştir. Onun hadisinde "Hz. Peygamber uzun zaman onlardan haber alamadı. Hz. Peygamber çıkıyor, onlardan bir haber almak için araştırma yapıyordu. Bir kadın Hz. Peygembere gelerek onlardan haber getirdi" ibareleri de vardır. Bkz. Muhammed Yusuf Kandehlevi, Hayatu's-Sahabe, Akçağ Yayınları: 1/333.

Medine'ye doğru yola çıktık. Bunu gören Benî Muğîre kabilesi önümüzü keserek şöyle dediler:

- Sen kendin gitmek istiyorsun, o halde git. Fakat şu devenin üstündeki kadın bizim kızımızdır. Biz senin onu da yabancı memleketlere götürmene izin vermeyeceğiz.

Daha sonra devenin yularını onun elinden zorla aldılar. Böylece beni kocamdan ayırmış oldular.

Ebu Seleme'nin kabilesi Benî Abdu'l-Esed bu olayı haber aldıklarında çok kızdılar ve

- Madem ki siz kızınızı hemşehrimizden aldınız; öyleyse biz de oğlumuzu sizde bırakmayız, dediler ve oğlum Seleme'yi alabilmek için onu aralarında çekiştirmeye başladılar.

Öyle ki Seleme'nin eli çıktı. Sonunda Beni Abd'ul-Esed üstün gelerek Seleme'yi alıp götürdüler. Benî Muğîre de beni yanlarında alıkoydular. Bu arada kocam Ebu Seleme de Medine'ye gitti. Bu şekilde ben kocam ve çocuğumdan ayrı düşmüştüm.

Her sabah çıkıyor, Mekke'nin el-Ebtah vadisine giderek akşama kadar orada ağlayıp oturuyordum.

Bu durum bir seneye yakın bir zaman böyle devam etti. Bir gün amcamın oğullarından birisi oradan geçerken beni gördü ve merhamete geldi. Benî Muğîre'ye gidip halimi anlatarak onlara:

- Bu zavallı kadını niçin bırakmıyorsunuz? Siz onunla kocasının arasına girdiniz ve onu çocuğundan da ayırdınız dedi. Bunun üzerine oğlum Seleme'yi bana vererek:

- Eğer istersen kocanın yanına da gidebilirsin. dediler.

Ben de oğlum Seleme'yi de alarak kocamın yanına gitmek üzere Medine'ye doğru yola çıktım. Yanımda bana eşlik edebilecek hiç kimse yoktu...³⁸⁵

³⁸⁵ Bidaye, III/169 (İbn İshak'dan); Bkz. Muhammed Yusuf Kandehlevi, Hayatu's-Sahabe, Akçağ Yayınları: 1/345-346.

Hikayenin bundan sonrasını sanırım hatırlarsınız herhalde. Her evin içinde böyle matemlerin olduğunu vurgulayabilmek için maceranın bu kadarcığını tekrar yazdım. Evet, o günlerde Mekke Müslümanlara yapılanlar yüzünden her evde böyle ağıtlar, matemler, üzüntüler ve öfkeler vardı. Varınız şurdan vaziyeti anlayınız ki, binbir fedakarlığı gerektiren hicret bir kurtuluş oluyordu. Gerisini siz tahmin ediniz.

Fedakarlık Sahneleri: 4

İşte Suheyb'in durumu... Belki de en kolayı onun hicreti idi. İşte kendi ağzından dinleyelim hikayesini:

“Hz. Peygamber:

- Sizin hicret edeceğiniz yer bana gösterildi. Orası iki taşlık arasında çorak bir arazidir. Bu durumda ya Hacer'dir ya da Yesrib (Medine)'dir.” buyurdular.

Sonra da beraberinde Ebubekir olduğu halde Medine'ye hicret ettiler. Ben de onlarla birlikte gitmek istemiştim. Fakat Kureyş gençleri buna mâni oldular. Ben o gece hiç oturmaksızın ayakta dolaştım durdum. Gençler:

- Karnı ağrıyordur, diyorlar ve beni ishal olmuş zannediyorlardı. Halbuki benim hiç birşeyim yoktu. Onların uyumalarını bekledim ve sonra yola çıktım. Fakat biraz sonra arkamdan yetiştiler. Beni yolumdan alıkoymak istiyorlardı. Onlara:

- Benim çok param vardır: onları size verirsem yolumdan çekilir, hicret etmeme izin verir misiniz? dedim.

Onlar da razı oldular. Böylece hep birlikte Mekke'ye geri döndük. Onlara evimin eşığının altını kazmalarını söyledim. Kazdılar, oradan çıkan paraları verdim ve sonra:

- Falan kadına gidiniz? Onda iki tane elbisem vardır; onları da alınız! dedim.

Sonra yola düştüm. Daha Medine'ye girmeden Kübâ'da Hz. Peygamber'le Ebubekir'e yetiştim. Hz. Peygamber beni görünce:

- Ey Ebâ Yahyâ! kârlı bir alışveriş yaptın! dedi. Ben de:

- Ey Allah'ın Rasûlü! Bunları sana ancak Cebrail haber vermiştir. Çünkü benden önce size hiç kimse gelmemiştir. dedim.”³⁸⁶

Orada bir de yapılan şakadan bahsetmiştik, hatırladınız mı?

Fedakarlık Sahneleri: 5

Acaba hiç düşündünüz mü, Mekke'de kapısı çekilerek gidilen muhacirlerin evleri ne oldu?

Kimler sattı yedi?

Kimlere mesken oldu?

Nasıl harabeye dönüştüler?

Yazılsa macerası bir kitap tutar. İşte onlardan küçük bir manzara:

Abdullah b. Ömer, hicret ettikten sonra Mekke'deki evlerine hiç gitmemiştir. Yakınlarından geçerken gözlerini kapatır ve ona hiç bakmazdı.³⁸⁷

Abdullah b. Ömer Hz. Peygamber'i her hatırladıkça ağlardı. Evlerinin yanından geçtikçe de gözlerini kapatırdı.³⁸⁸ Kim bilir içinden neler geçiyordu?

³⁸⁶ Bidaye, III/173 (Beyhaki'den); Heysemi VII/60 (Tabarani'den bunun bir benzerini); Ebu Nuaym, Hilye I/152. Bkz. Muhammed Yusuf Kandehlevi, Hayatu's-Sahabe, Akçağ Yayınları: 1/347.

³⁸⁷ Ebu Nuaym I/247 (İbn Merduye, Ebu Osman en-Nehdi tarikiyle); İbn Sa'd III/162 (Ebu Osman tarikiyle benzerini). Kz. Muhammed Yusuf Kandehlevi, Hayatu's-Sahabe, Akçağ Yayınları: 1/348.

Ya Sevgili Peygamberimiz (sav) evi? Onu da kimler sattı yedi biliyor musunuz?

Allah kendisinden razı olsun, Abd b. Cahş hicret edenlerin sonuncusuydu. Gözleri görmüyordu. Hicrete niyetlendiğinde Ebu Süfyan b. Harb b. Ümeyye'nin kızı olan hanımı Fâria buna razı olmadı. Hanımı onun Hz. Peygamberin bulunduğu Medine'den başka bir yere gitmesini istiyordu. Bunun üzerine o da onlardan gizli olarak hicret etti. Medine'ye gelerek Hz. Peygamber'in huzuruna çıktı.

Bunu öğrenen Ebu Süfyan b. Harb çok öfkелendi ve Abd'ın Mekke'deki evini sattı.

Bir gün Ebu Cehil b. Hişam, Utbe ve Şeybe b. Rabîa, Abbas b. Abdulmuttalib ile Huveytib b. Abdu'l-Uzzâ o evin yanından geçiyorlardı. Bir koku hissettiler; eve girdiklerinde tabaklanmak üzere suya konulmuş bazı deri parçalarının çürüyüp koktuğunu gördüler. Bunun üzerine Utbe gözyaşlarını tutamayarak şu şiiri okudu:

“Bir ev ne kadar sağlam olursa olsun, bir gün gelecek içinde rüzgârlar esip bomboş kalacaktır”.

Ebu Cehil de Hz. Peygamber'i kastederek, amcası Abbas b. Abdulmuttalib'e:

“Bunları başımıza siz açtınız.” dedi.

Hız. Peygamber'in Mekke'yi fethederek şehre girdiği gün Abd b. Cahş (Abdullah b. Cahş'ın kardeşi) kalkarak evi hakkında ağıtlar yaktı.

Hız. Peygamber de Osman'a “onu bu işten vazgeçirmesini” emretti. Belki bu ağıtla fetih coşkusu ve şükürünü gölgelemek istemiyordu. Bunun üzerine Hız.

³⁸⁸ İsabe II/349 (Beyhaki, Muhammed b. Zeyd b. Abdillâh b. Ömer'den). Bkz. Muhammed Yusuf Kandehlevi, Hayatü's-Sahabe, Akçağ Yayınları: 1/348.

Osman Abd'ı bir kenara çekerek ona gizlice bir şeyler söyledi. O da artık ağıt yakmaktan vazgeçti.

Daha sonra gönül insanı Hz. Peygamber, aynı gün onu elinden tutarak dolaştırmış ve Abd da şu şiiri okumuştur:

“Mekke çok güzel bir vadidir. Ben orada elimden tutan olmasa dahi dolaşabilirim. Orada ziyaretime gelen çok olur; benim kazıklarım Mekke’de çakılıdır.”³⁸⁹

Ebu Seleme’den sonra Medine’ye ilk gelen muhacirler Abdullah b. Cahş ile Âmir b. Rabîa olmuştur. Abdullah aile ve efrâdını ve kardeşi Abd’ı da beraberinde getirmişti. Abd’ın iki gözü de görmüyordu. Ama bu haliyle bile kılavuzsuz olarak Medine’nin her tarafını dolaşabilirdi. Şairliği de vardı. Ebu Süfyan’ın kızı Fâria ile evliydi. Abdullah b. Cahş’ın annesi, Hz. Peygamber’in halası Ümeyme binti Abdulmuttalib’di. Bu ailenin tamamı hicret etmiş olduğundan Mekke’deki evlerinde kimse oturmuyordu. Bu evin yanından geçen Utbe b. Rabîa duygulanarak bir şiir söylemiştir. Bu şiiri vereceğimiz kaynaktan okumanızı tavsiye ederim.³⁹⁰

Fedakarlık Sahneleri: 6

Müslümanları hicrete mecbur tutan ayetler inince yaşanan macerayı “Hicretin Hükmü” başlığı altında yazmıştık, tekrar etmeyelim. Bu âyet üzerine hicret etmeyen Müslümanlar “Artık bizim için başka seçenek yoktur” dediler. Ama daha sonra da şu âyet-i kerime nâzil oldu:

³⁸⁹ Heysemi VI/64 (Taberani, İbn Abbas’tan. Heysemi “Hadisin ravilerinden Abdullah b. Şebib zayıftır” der). Bkz. Muhammed Yusuf Kandehlevi, Hayatu’s-Sahabe, Akçağ Yayınları: 1/349-350.

³⁹⁰ Bidaye III/170 (İbn Abbas’tan). Bkz. Muhammed Yusuf Kandehlevi, Hayatu’s-Sahabe, Akçağ Yayınları: 1/349-350.

“Erkek, kadın ve çocuklardan zayıf olanlar, hiç bir çağrıya gücü yetmeyip hicret için bir yol bulamayanlar bundan müstesnâdır. Allah’ın bunları atfetmesi umulur. Allah çok affeden ve çok bağışlayandır.”³⁹¹

Benî Leys kabilesinden iki gözü kör, fakat zengin birisi olan Dumre b. Ebu’l (veya İbnü’l) İys bu âyet-i kerimeleri duyduğunda kendi kendisine “Gözlerim kör diye ben bu işten sıyrılamam. Çünkü malım ve kölelerim vardır.” dedi ve adamlarına “Beni bir deveye bindiriniz” diye emretti.

Onu bir deveye bindirdiler. Hasta olmasına rağmen Medine’ye doğru yola çıktı. Tenim denilen yere geldiğinde vefat etti. Onu oraya defnettiler.³⁹² Daha sonra onun hakkında şu âyet-i kerime nâzil oldu:

“Her kim Allah yolunda hicret ederse, yeryüzünde girecek çok yer ve genişlik bulur. Kim de Allah’a ve peygamberine hicret maksadıyla evinden çıkar da yolda kendisine ölüm yetişirse muhakkak ki onun mükâfaatı Allah’a düşer. Allah çok bağışlayıcı ve çok esirgeyicidir.”³⁹³

Fedakarlık Sahneleri: 7

Sevgili Peygamberimizin ve müslümanların ailesinin, kadın ve kızlarının hicretleri de ayrı bir maceradır. Hele Kızı Zeynep annemizin hicrette başına gelenler, ölümüne sebep olacak şekilde onu yaralamış ve ızdırap içine atmıştı. Kısaca görelim isterseniz:

Hz. Zeynep şöyle anlatıyor:

³⁹¹ Nisa: 4/98-99.

³⁹² İsabe II/212 (Fıryabi, Said b. Cübeyr’dan. Ayrıca İbn Mende muallak olarak Hüseyim’dan o da Salim’dan. İbn Ebi Hatim’sen İsrail tarihiyle Salim’dan). Bkz. Muhammed Yusuf Kandehlevi, Hayatu’s-Sahabe, Akçağ Yayınları: 1/351.

³⁹³ Nisa: 4/100.

“Ben hicret için gerekli hazırlıkları yaparken Ebu Süfyan’ın hanımı Hind binti Utbe gelerek

- Ey Muhammed’in kızı! Duyduğuma göre babanın bulunduğu yere gitmek istiyormuşsun? dedi. Ben de

- Hayır, böyle bir niyetim yoktur dedim. Hind ise

- Ey amcamın kızı! Benden saklama! Çünkü yolda sana lazım olacak şeylerin hepsi bende var ve sana verebilirim. Erkekler arasındaki düşmanlıklar kadınların arasına girmemelidir, dedi. Kanaatime göre Hind bunları gerçekten de yerine getirmek için söylüyordu. Fakat ben korktuğum için gerçeği söyleyemedim.

Bundan sonrasını İbn İshak’tan dinleyelim:

“Zeynep yol hazırlıklarını tamamladı. Bundan sonra kayın birâderi Kinâne b. Rebi’ bir deve getirerek Zeyneb’i ona bindirdi. Yayını ve oklarını da yanına alarak gündüz gözüyle Mekke’den çıktılar. Zeynep devenin üzerinde bir hevdec içerisindeydi; Kinâne ise deveyi çekiyordu. Bunu gören Kureyşlilerden bazıları onların peşine düştüler ve Zîtuvâ denilen yerde onlara yetiştiler. İlk yetişen kişi Hebbâr b. el-Esved el-Fihri idi. Bu kişi mızrağıyla hevdekte oturmakta olan Zeyneb’e saldırdı. Denildiğine göre Hz. Zeynep o sırada hamile idi. Bu saldırı esnasında da çocuğunu düşürmüştür. Bunun üzerine Zeyneb’in kayın biraderi yere diz çöküp sadağındaki okları çıkararak şöyle dedi:

- Allah’a yemin ederim ki içinizden biri bize yaklaşıp olursa onu bu okla öldüreceğim!

Bu tehdit üzerine Kureyşliler geri çekildiler. Daha sonra Ebu Süfyan, bir grup Kureyşliyle birlikte tekrar geldi ve

- Ey kişi! Okunu bırak da seninle biraz konuşalım! dedi. Kinâne de bunu kabul etti. Ebu Süfyan, Kinâne’nin yanına gelerek şunları söyledi:

- Sen bu işi güpegündüz yapmayacaktın. Çünkü bizim başımıza gelen belayı (Bedir hadisesini) ve Muhammed'in elinden neler çektiğimizi biliyorsun. Halkımızı senin Muhammed'in kızını bu şekilde açıktan açığa götürmeni bizim beceriksizliğimize ve zayıflığımıza yoracaklardır. Hayatım üstüne yemin ederim ki bizim Zeyneb'i babasına gitmekten alıkoymak gibi bir niyetimiz yoktur. Aynı şekilde ondan intikam almayı da düşünmüyoruz. Ancak sen onu tekrar Mekke'ye götür; sesler kesilip gece bastırdıktan sonra gizlice Mekke'den çıkarır, babasının yanına götürürsün. Halk da bizim sizi engellediğimize inanır. Böylece Kinâne ile Zeynep geri döndüler ve kararlaştırdığı gibi gece yarısı yola çıkarak Medine'ye vardılar.³⁹⁴

Başka bir rivayet de şöyledir: “Bir kişi Hz. Peygamber'in kızı Zeyneb'i babasına götürmek üzere Mekke'den çıkardı. Fakat Kureys'ten iki kişi peşlerine düşerek onlara yetiştiler. Kavga çıktı ve sonunda Kureysliler üstün geldi. Zeyneb'i de itip kakaladılar. Zeynep bir taşın üzerine düştü. Kendisi hamile idi, bu düşüşün etkisiyle çocuğunu düşürdü. Onu alıp Ebu Süfyan'a götürdüler. Olayı duyan Benî Hâşim kadınları geldiler; Ebu Süfyan da Zeyneb'i onlara teslim etti. Daha sonra Hz. Zeyneb muhacir olarak Medine'ye geldi. Fakat o hastalık ve sıkıntıyı hiç bir zaman atlatamadı. Sonunda da hastalıktan vefat etti. Sahabeler onun şehit olduğunu söylediler.”³⁹⁵

İşte hicretin acı sahnelerinden ve eşsiz taplolardan bazıları. Bunlar üzerinde düşündüğümüz zaman, hicretin ne büyük bir fadakarlık ve kahramanlık olduğunu görebiliriz.

³⁹⁴ Bidaye III/330 (İbn İshak'tan). Bkz. Muhammed Yusuf Kandehlevi, Hayatu's-Sahabe, Akçağ Yayınları: 1/357-359.

³⁹⁵ Heysemi IX/216 (Taberani, Urve b. Zübeyr'den). Bkz. Muhammed Yusuf Kandehlevi, Hayatu's-Sahabe, Akçağ Yayınları: 1/357-359.

Hicret ve Davet

Hicret olayında her ne kadar Kureyş'in zulmünün tahammül edilmez noktalara ulaşması önemli bir sebep ise de, aslında Mekke'de kilitlenen davayı yeni ufuklara açmak ve İslam'a davet mücadelesini Mekke'nin ve Kureyş'in dışına taşıyarak özgür bir zeminde sürdürmek, en az bir o kadar önemli ikinci sebeptir.

Bu açıdan bakıldığında Habeşistan'a yapılan hicretler bireysel özgürlük ve rahatlık getirmişse de, İslam'ın yayılması açısından ciddi bir açılım getirememiştir. Her ne kadar İslam yeni bir kıtaya ayak basmış ise de, asıl vatanındaki konumu yüzünden buralarda henüz bir fütühata sebep olamamıştı. Bunun sebepleri ayrıca araştırılmaya değer doğrusu.

Fakat Yesrib'e hicret öyle değildi. Daha büyük hicret'ten önce bile, İslam'ın Medine'de yayılmaya başlamış olması ve müslümanların oraya yerleşebilmesi bakımından elverişli bir ortamın sağlanmış bulunması, hicretin davet ve tebliğ boyutu bakımından dikkate değer bir gelişmedir.

Bu yüzden hicret, İslâm tarihinin açılma, dal budak salma sebebidir. Hicret, İslam'ın indiği yurttan bütün dünyalara bir aydınlanma seferberliğidir aynı zamanda. Bu bakımdan diyebiliriz ki hicret, davet ve tebliğin olduğu kadar, cihadın da kardeşidir. Buna göre özel ve genel anlamıyla ha mücahit, ha muhacir, ikisi de üstünlükte birbirleriyle yarışan insanlardır.

Hicret, aynı zamanda davetle iç içe yaşayan umuttur. Hicret, bitme ve tükenmeyi reddedıştır. Hicret, azmi bırakmamaktır, âtinin karanlığında şafak beklemektir, sabahtan emin olmaktır. Hicret, şehrin tüm kapıları yüzümüze kapanmış, çevremiz inancımızı yaşamamıza imkân vermeyecek duruma gelmişse bile,

Allah Teâlâ'nın arzının geniş olduğunu hatırlamaktır. Allah Teâlâ'nın vaadine güvendir. Hicret bir yerlerde bir Medine'nin varlığına, orada Ensar'ın yaşadığına inanmaktır. Umutsuz olmamaktır hicret.

Hicret, bu yolda ölenlerin mahrum kalmadığına inanmaktır. Allah Teâlâ'nın vadine muntazır olmaktır, ecel geldiğinde canı rahat ve huzurlu vermektir. Hicret, çakılıp kalmamaktır kara yerlere, yeri cehennem kılmamaktır zalimlerle. Hicret, seçilmektir kötülerden, kötülüklerden, seçilmiş olmaktır Yüce Yaratıcı tarafından. Hicret geçmiş muhacir yârânın gözüne girmek ve beklenmektir müjdelerle aynı zamanda.

Hicret, yeni bir vatan demektir, yeni bir millet, yeni bir ümmet demektir. Nihayet yeni bir devlet demektir, medeniyet demektir. Çünkü İslâm, hicretle toplumsal planda uygulanma imkânı buldu. Hicretle devletleşti, kendi hâkimiyetini kurdu, ayrı bir güç ve taraf olarak ortaya çıktı ve Medine'den diğer insanlara rahatlıkla ulaşabilme yollarını açtı. Bir başka deyişle diğer beldelerin insanları, hicretten sonra İslâm nimetiyle ve onun nûruyla tanışma imkânına kavuştular.

Hicret, hedefine ulaşan onurlu hareketin en önemli adımı ve atılımıdır. İslâm'ı yaşamak ve yaşatmak için dâhildeki bütün çarelere başvurdudan sonra mücâdeleyi dışarıda devam ettirmek amacıyla kendi vatanını Allah için koç gibi kurban etmek, boğazlayıp kesmektir. O, İslâm'ı yok etmeye azmetmiş zulüm ve baskıya rağmen, dini aslî şekliyle yaşama gayretidir.³⁹⁶

Habeşistana yapılan iki hicret, Hz. Peygamber'in henüz tebliğinin ilk yıllarında iken Afrika ile temasa geçmesini sağladı. Bu da onun dünyaya açılma anlayışının ilk tezahürlerindendi. Son tezahürü de hicret

³⁹⁶ Bkz. Nahl, 16/110.

yurdundan bilinen bütün dünyaya mektuplar yollaması idi.

Sonuçta hicret, evrensel düşünmeyi bilmektir. İslam'ın bir coğrafyanın, bir ırkın, bir mezhebin ve bir ülkenin değil, bütün bir insanlığın dini ve düzeni olduğuna inanmaktır. İnsanlığı kendine çağırmaktır...

Hicret ve Devlet

Diyanet İslam Ansiklopedisi “Hicret” maddesinde “Hicretin Önemi” başlığına girebileceğimiz çok önemli bilgileri buluruz. Bunlar arasında hicretin devlete gidişte bir merhale oluşu özellikle vurgulanır:

“Siyasî açıdan hicretin büyük bir değişime imkân sağladığı aşikârdır. Mekke'deki müşriklerin baskıları karşısında pek çok eziyet ve işkenceye mâruz kalan müslümanlar hicret sayesinde güç bulmuş ve Hz. Peygamber'in önderliğinde bir devlete kavuşmuşlardır. Hicretten sonra Yesrib şehrinin adı, "fesat" anlamındaki bir kökten geldiği için Resûl-i Ekrem tarafından "hoş ve güzel" mânasında Taybe veya Tâbe'ye çevrildi; daha çok da Medînetü'r-Resûl yahut Medîne-i Münevvere adıyla anılarak müslümanların kurdukları devletin ilk başşehri oldu ve bu konumunu Hz. Osman'ın şehid edildiği tarihe kadar korudu.

Ayrıca Resûl-i Ekrem, Hz. İbrahim'in hareminden (Mekke) sonra bu yeni merkezin de harem olmasını Allah'tan niyaz etmiş, niyazının kabulü üzerine de şehrin doğusundaki Harretüvâkım ve batısındaki Harretülvebre ile güneydeki Âir (Ayr) ve kuzeydeki Küçük Sevr dağları arası şehrin harem sınırı olarak kabul edilmiştir. Resûl-i Ekrem, Mekke'nin fethinden sonra ensara karşı vefa duygusuyla hareket edip Medine'yi bırakmamış ve

vefatında Mescid-i Nebevî'deki hücre-i saadetine defnedilmiştir.

Hicretten sonra Hz. Peygamber İslâm devletinin kuruluşunu ilân etmiş ve diplomatik temaslarına hemen başlamıştır. Yahudileri de içine alacak şekilde devletin ilk anayasasının belirlenmesini ve civardaki kabilelerle antlaşmalar yapılmasını bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Neticede 6. (628) yılında yapılan Hudeybiye Antlaşması ile daha önce müslüman varlığını reddeden Kureyş de İslâm devletinin mevcudiyetini kabullenmek mecburiyetinde kaldı.

Resûl-i Ekrem, devletin teşkilâtlandırılması için gereken bütün çalışmaları en kısa zamanda tamamlamaya çalıştı. Henüz hicretin birinci yılı dolmadan can ve mal güvenliğini sağlamak üzere çevreye silâhlı birliklerin gönderilmesi de bunu göstermektedir.

Mekke döneminde kâfirlerin sataşmaları ve fiilî engellemelerine karşı sabır tavsiye edilirken Medine döneminde durum değişmiş ve müslümanlara misillemede bulunma hakkı tanınmıştır. Çok kısa bir sürede güçlenecek ve tarihte yeni oluşumlara sebep teşkil edecek İslâm devletinin temelinde hiç şüphesiz hicret olayı vardır.

Hicret ve Hukuk

Devlet hukuk ister. Öyleyse hicret teşri açısından da büyük önem taşımaktadır. Mekke döneminde nazil olan âyetlerde tevhid, nübüvvet, âhiret gibi temel İnanç konuları işlenip ibadet ve ahlâkla ilgili İslâm esasları konulurken hicretten sonra ferdî ve içtimaî hayatı düzenleyen ahkâmla ilgili âyetler inmiştir. İbadet ve muamelâta dair hükümler konularak müeyyideler getirilmiş ve devletlerarası hukuku ilgilendiren kurallar

belirlenmiştir. Hicretin, İslâm davetinin seyrinde ve dinin yayılışında da etkili olduğu bilinen bir husustur.

Medine döneminde davetin önündeki engeller birer birer kaldırılarak müslümanlara ve Müslümanlığa meyli olan kimselere yapılan baskılar kırılmış, böylece insanlara hür iradeleriyle dinlerini seçme imkânı sağlanmıştır. Hicretten sonra gün geçtikçe kuvvetlenen devlet otoritesi İslâm'a duyulan ilginin artmasını sağlamış, ayrıca kabileler ve aşiretlerle yapılan görüşmeler sonucunda gerçekleşen toplu ihtidalarla hızlı bir yayılma sürecine girilmiştir. Hicretle müslümanların iktisadî ve ticari imkânları da genişlemiştir.

Hangi fıkıh ve hukuk tarihini elimize alırsak alalım, teşride, yani yaşamada hicretten evvel bir namazı görürüz. Ramazan orucu, sadaka-i fıtır, zekat, hac, nikah, talak, ticaret kuralları, ceza hukuku, miras, savaş ve barış gibi bütün kanunlar, hicret sonrasına aittir.

Hicret ve Cihat

Hicret, asla bir kaçış değildir. Kafirlerle ve zalimlere terkedilen haklarımızı geri almak, mücadelenin şartlarını yaşanır hale getirmek için hazırlanmaktır. Yani, geri dönüşün ve hesap sormanın adıdır hicret.

Hicreti zorunlu kılan nedenler arasında onun görünen anlamının zulümden kurtulmak, özgürlük ortamına varmak olduğuna değinilmişti. Fakat Hicret'i sırf bu anlamıyla algılamak bir eksikliktir. Bu anlamıyla Hicret sırf edilgen, savunucu bir eylem biçimine girer.

Hicret'in sırf edilgen, savunucu bir biçimde ele alınmasında biraz da Batılı tarihçilerin "cihad" konusunda takındıkları olumsuz, hatta suçlayıcı tavırlarının etkisi olmuştur. Bazı müslümanlar, Batılıların bu tür

eleştirilerine bakarak kendilerini gereksiz yere savunma zorunluluğunu hissetmişlerdir.

Kuşkusuz ki, hicret'in vuku bulmasında Kureyş'in zulmünü gözardı etmek mümkün değildir. Ancak hicret, bir yanıyla "edilgen" bir olaysa, bir yanıyla da küfre karşı "etkin" bir tavır alma biçimidir. Nitekim "cihad" emrinin Hicret'ten sonra gelmesi de böyle bir anlayışı doğrulayacak niteliktedir.

Gerçi Hicret'ten sonraki savaflara sebep olanlar yine İslam düşmanlarıydı. Fakat önemli olan, müslümanlara Hicret'ten sonra kafirlerle savaşmalarına müsaade, hatta emir verilmiş olmasıdır. Hicret'ten önce de İslam düşmanlarıyla savaşmak için çeşitli sebepler ortaya çıkmış, fakat müslümanların gerçek anlamıyla bir sıcak savaşa girmelerine müsaade edilmemişti.

Hicret, bu etkin yanıyla müslümanların zulüm düzeninin bir parçası olarak yaşamayı reddedişleri ve küfrün karşısına "bağımsız bir güç" olarak çıkmaları anlamına gelmektedir. Bu anlamıyla da zulme karşı zalim düzenin bir parçası olarak mücadele verilmeyeceğinin, böyle düşünmenin eşyanın tabiatına aykırı düşeceğinin bir ifadesi sayılmalıdır.

Müslümanların müşrik Kureyş toplumundan uğradıkları sıkıntı ve zorlukların bir sebebi orada baskı altında tutulmaları ise, bir başka sebep de, yürüttükleri mücadelede inisiyatifleri ellerinde bulunduramamış olmalarıdır. Hicret, İslamî mücadelede müslümanların inisiyatifleri ele geçirmek için, Allah'ın emriyle uyguladıkları bir yöntemdir. Kısacası sadece zulümden kurtulmak gibi edilgen bir tavır değil, fakat aynı zamanda zulme karşı çıkmak ve son vermek gibi etkin bir anlamı da içermektedir.

İşkence ve zulümden sonra gerçekleştirilen hicret bir mânâda silahlı cihadın kapısı olmaktadır. Artık

müşriklere ve insanları Allah'ın Yolu'ndan alıkoymaya çalışanlara karşı bir “devlet ve hükümet” halini alan muhâcirlerle, onlara yurt veren ve barındıran yardımcıların el ele verip, “sağlam bir yapı” halinde savaşmaları, üzerlerine borç olmuştur.

Cihat, imanların en tesirli tarzda denendiği zamandır. İşkencelerden kurtulup da hicretle dindaşlarının bulunduğu yurda yerleşenler eğer rahata dalar, içe doğru hicret ve mücahedeyi, yani cihad-ı ekberi bırakırlarsa, düşman karşısında da malları ve canlarıyla cihad edemez, savaş veremezler. Bu, hiç gözden uzak tutulmaması gereken bir gerçektir.

Bu bakımdan, silahlı cihad ve bir yerden bir yere hicret, belli zamanlarda ve gerektiği şartlarda yerine getirilmesi gereken son derece önemli iki vazife iken, nefse karşı cihad ve içe doğru hicret, bu cihat görevini de yerine getirebilmenin gereği olduğu kadar, mü'minin kesintisiz devam ettirmesi gereken birinci derece önemli bir vazifesidir.

Eğer bu inceliğe dikkat edimezse, işte o zaman ilahî olmaktan çıkarak dünyevileşen sözde hicret bir kaçış, sözde cihad da ganîmet ve yağma için verilen bir savaş halini alabilir. İşte bu acı durum, sadece Müslümanlar için değil, bütün bir insanlık için çok büyük bir kayıp ve telafisi imkansız bir hüsrân demek olur.

Allah'ın mü'minlere verdiği bu türlü nimetleri ve bu arada yurt, vatan, memleket denilen toprak parçasını hiç bir kafirin ve zalimin gasbetmeye hakkı yoktur. Mü'minlerin vatanı düşüncelerinin, inançlarının ve hukuklarının hakim olduğu yerdir. Ama kafirlerin de müslümanları Allah'ın arzından sürgün etmeye hiç hakları yoktur. Bugün İslâm dünyasının bütün zengin kaynakları kafirler ve zalimler tarafından bir şekilde el konulmuş olup bu nimetler yağmalanıp talan edilmektedir.

Mü'minler ise bu kafirlere sanki köle olarak fakr-u zaruret içinde yaşamaktalar.

İşte Hicret, bu zilletin ve zulmün farkına varıp kafirlerden hesap sormaya azmederek harekete geçmenin adıdır.³⁹⁷

Küreselleşen Dünyada Hicret

Hicret, gittikçe küreselleşen dünyada, ülkelerin birbirine bir şehir mesafesinde yakın kaldığı günümüzde acaba önemini yitirir mi?

Hemen belirtelim ki, eğer hicreti tarif ederken gördüğümüz “kalp, dil ve bedenle hicret etme” tanımlarını unutmazsak, hicret hiçbir zaman önemini yitirmez ve asla gündemden kalkmaz.

Osmanlı Devletinin yıkılması sonucunda Batılı düşmanlarca daha bir işgal edilen İslam Coğrafyası, arkasından gelen gerçek veya anlaşmalı kurtuluş savaşları ve Osmanlı yerine kurulan küçük küçük ulus devletler, bedenle hicret hakkında oturup yeniden düşünmemizi gerekli kıldı.

Çünkü mesela Balkanlarda, Kafkaslarda olduğu gibi bir çok yerden hala muhacirler gelirken, bir çok ulus devlet de kapılarını muhacirlere kapatmış bulunuyor. Şimdi başı sıkışan Müslümanlar, devreye BM. gibi örgütler girmeden, Müslüman ülkelere zor hicret edebiliyorlar.

İşin garibi genellikle Batılıların çıkarlarını korumaya ayarlanmış yerli yönetimler, Müslümanlara insan haklarını uygulamada bazen Batılı Devletlerden daha zalim olabiliyorlar. Yani yer yer tersine hicret bile gündeme gelmiyor değil. Kendi ülkemizde İslam'ı

³⁹⁷ Bkz. Ali Şeriatî, age.

yaşayamaz hale gelince, ya da bunun için mücadeleye başlayınca, özgürlükleri tamamen kaybetme durumunda kalan nice bir Müslüman, soluğu hak ve hukukun üstünlüğüne nisbeten saygı duyulan gayri müslim Batılı ülkelerde alıyor. Orada dinini kısmen daha rahat yaşıyor, kendini daha özgür hissediyor.

Ama şu da bir gerçektir ki, o ülkede ancak onların hukukunu kabul etmek durumunda kaldığı sürece bu kolaylıklardan faydalanabiliyor. Yoksa orada sosyal hayatı bütünüyle İslamca yaşamak mümkün değildir. Bunu değiştirmeye de halkın çoğunluğu gayr-i müslim olduğu sürece zaten imkan yoktur. Bu imkanın ele geçtiği zamanlarda Batıda aynı tolerans ve hoşgörü devam edecek midir? Doğrusu bunu şimdiden kestirmek çok zor. Çünkü mevcut demokratik yapılanma kadar, tarihi tecrübenin getirdiği birikimler de meydandadır. Şahsen ben “aynı tolerans ve hoşgörü devam eder” diyemiyor, maalesef olaya olumlu bakıyorum.

Bütün bunlar hicret ve cihat üstünde yeniden düşünmeyi gerektiriyor. Fakat iftiharla söyleyelim ki bizim hukukumuz bu tür sorunlara hazırlıklıdır, bunu daha baştan ihtimalleri göz önüne alarak konuşmuştur ve cevabını büyük ölçüde vermiştir. Bu yüzden İslam Hukuku ile, yani aziz şariatımızla ne kadar iftihar etsek azdır. Bu söylediklerimizi “Hicretin Hükmü” konusunu okumuşlar olarak sizler de takdir ile karşılırsınız diye inanıyorum.

Çağımızda Hicret Anlayışları

Bu arada çağımıza, çağımızın alim ve düşünürlerine göre hicreti yeniden anlama ve değerlendirme konusunda, DİA “Hicret” maddesinde çok güzel bir parçayı iktibas etmek istiyorum:

“Hicret kavramı, klasik dönem cihad ve ülke kavramları çerçevesinde kazandığı dinî-siyasî anlamıyla, bütün Ortaçağ boyunca İslâm hâkimiyetinin zayıfladığı yerlerde ve dönemlerde olduğu gibi, İslâm dünyasının Batı karşısında gerilemeye başladığı son birkaç yüzyıl boyunca da birçok dinî-siyasî hareketin mahallî ve milletlerarası güçlere karşı verdiği mücadelede önemli rol oynamıştır.

“Hindistan'da Ahmed Şehid'in, Nijerya'da Osman b. Fûdi, Futa Toro'da el-Hâc Ömer Tâl, Cezayir'de Emîr Abdülkâdir el-Cezâirî, Sudan'da Muhammed Ahmed el-Mehdî'nin, Libya'da I. Dünya Savaşı sırasında Senûsiyye tarikatı ve Hindistan'da Hilâfet Hareketi'nin (1920), sömürge güçlerine veya İslâm'a muhalif hareketlere karşı mücadelelerini meşru göstermek için cihadla birlikte bu kavrama atıfta bulunduğu görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin kaybettiği topraklardan ve özellikle 1860-1914 yılları arasında Kafkasya ve Balkanlar'dan Anadolu'ya yönelen müslüman göçleri de hicret kavramıyla ifade edilmiş ve göç işlerini düzenlemekle görevli teşkilâtlara İdâre-i Umûmiyye-i Muhâcirîn Komisyonu veya Muhâcirîn-i İslâmiyye Komisyon-i Âlîsi gibi adlar verilmiştir.

XX. yüzyıl ortalarında Mevdûdî ve Seyyid Kutub gibi dinî liderler ve düşünürler hicreti, müslüman ulus-devletlerin seküler, kapitalist ve modernist politikalarıyla özdeşleştirdikleri yeni Câhiliye'den uzak durma şeklinde ideolojik bir anlamda kullandılar. Mısır'da Şükrî Mustafa'nın kurduğu, muhalifleri tarafından daha çok Cemâatü't-tekfîr ve'l-hicre adıyla anılan Cemâat-ı Müslimîn mensupları, bu Câhiliye kavramını daha da genişleterek Cemal Abdünnâsır ve Enver Sedat yönetimindeki Mısır toplumunu İslâm dışı saydılar ve

ondan uzak durmanın gerektiğini ileri sürerek Mansûre'de toplumdaki kopuk bir grup oluşturdular.

İslâm tarihinin ilk dönemlerinde hicret kavramı çerçevesinde daha çok gayri müslim bir ülkede müslüman olan kimsenin İslâm ülkesine göç etmesi ele alınırken İslâm hâkimiyetinin zayıflamaya başlaması üzerine ve özellikle XII. yüzyıldan itibaren doğuda Moğollar'ın, batıda hristiyan devletlerin eline geçen İslâm topraklarındaki müslümanların durumu da tartışılır olmuş, bu ülkelerden hicret edilip edilmeyeceği veya hangi şartlarda hicret edilmesi gerektiği konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.

Ancak gerek Osmanlı Devleti'nin çökmesi üzerine gerek sömürgecilik döneminden sonra oluşan yeni devletler içinde kalan müslüman azınlıklarla bağımsızlığa kavuşamayan müslüman toplulukların varlığı yanında, İslâm toprakları üzerinde birçoğu laik veya Batı tesirinde bir düzeni uygulayan ulus-devletlerin meydana geldiği günümüzde farklı bir durum ortaya çıkmıştır. Artık müslümanlar, diledikleri zaman bu ülkelerden herhangi birine yerleşme ve hatta seyahat etme imkânına sahip olmadıkları gibi, gayri müslim bir ülkedeki müslüman azınlıklar veya İslâmiyet'i yeni kabul eden bir kişi istediği bir müslüman ülkesine serbestçe hicret edememektedir. Ayrıca bu ulus-devletlerin birçoğunda hâkim olan siyasî ve hukukî yapı sebebiyle müslümanlar kendi ülkelerinde bile İslâm'a uygun şekilde yaşama konusunda ciddi zorluklarla karşı karşıya gelmişlerdir. Modern iletişim araçlarıyla küçülen, Batı'nın kültürel, ekonomik ve askerî hâkimiyeti altında bulunan günümüz dünyasında bütün müslümanlar bir anlamda gayri müslimlerin hâkimiyeti altındaki bir toplum manzarası çizmektedir.

Bu durumda hicret, karşılaşılan güçlükler sebebiyle bir yerden diğerine göç etme yerine Allah'ın emirlerine

uyma ve yasaklarından kaçınma şeklinde manevî boyutuyla önem kazanmakta, gayri müslim bir ülkede bulunan müslüman azınlıklar yerine göre bağımsızlıklarını elde etmeye veya kendi dinî ve kültürel kimliklerini koruyarak güven ve barış içinde yaşayacakları şartları oluşturmaya, müslüman ülkelerde bulunanlar da İslâm'ı yaşama konusunda karşılaştıkları zorlukları aşmaya çalışmak sorumluluğu taşımaktadırlar. Hicretin esasen maddî boyutuyla da zorluklar karşısında pasif bir kaçış değil İslâm'ı öğrenmek ve yaşamak için yeni İmkânlar aramaya, yeni şartların oluşmasına zemin hazırlamaya yönelik etkin bir çaba olması onu her iki boyutu bakımından cihad kavramıyla bütünleştirmektedir.

Çalışma, öğrenim ve eğitim amacıyla ve kendi istekleriyle İslâm ülkelerinden Batı ülkelerine göç eden müslümanların durumu geçmişte benzeri olmayan, dolayısıyla fukaha arasında tartışılmayan yeni bir gelişmedir. Bunun meşrulaştırılması konusunda bazı araştırmacılar Habeşistan'a hicret modeline atıfta bulunurken, bazıları da gerek İslâm'ı tebliğ etmenin, gerekse müslüman toplumların kalkınması için modern bilim ve teknolojinin öğrenilmesinin önemi sebebiyle bu ülkelere gitmenin yalnız mubah değil aynı zamanda gerekli olduğunu ileri sürmektedir.

Buna ayrıca ticarî ilişkilerin geliştirilmesi, iş ve çalışma imkânlarının aranması gibi hususlar da eklenmekte ve gayri müslim ülkelere göçün genel olarak ihtiyaç ve zaruret prensiplerinden hareketle meşru sayıldığı görülmektedir. Ayrıca gayri müslim ülkelere İslâm ülkesine hicretin gerekçesi, müslümanın can ve mal güvenliğiyle dinin temel hükümlerini serbestçe yerine getirme imkânının bulunmaması olduğundan, geçmiş dönemlerin aksine milletlerarası ilişkilerde barışın hâkim olduğu günümüzde ve özellikle demokratik Batı

lkelerinde dini tebliğ ve yaşama konusunda şartların birçok müslüman ülkeden daha uygun olduğuna da dikkat çekilmektedir.

Ancak Batı demokrasilerinde dinî hürriyetten genellikle İbadet zgrlğnn anlaşılması, buna karşılık İslâm'in sosyal hayatın her alanında prensipler koyması sebebiyle bu ülkelerdeki müslümanların kendi gerçek dinî ve kültürel kimlikleriyle yaşama imkânları, içinde bulundukları gayri müslim toplumun msamahasyla sınırlı kalmaktadır.

oğlcluğn ve çok kültürlü bir toplum yapsnn tarihî tecrübesine sahip olmayan Batı dünyası, müslüman azınlıkların kendi kimliklerini koruyarak yaşamaları konusunda hazırlksz göründüğü gibi demokrasiye ve serbest düşünceye rağmen Batı kültürünün tekелci yapsnn müslümanları asimileden vazgeçip geçmeyeceği, onların bu ülkelerde daha etkin duruma gelmelerinin ne gibi sonuçlar doğuracağı merak konusudur.

Bununla birlikte milletlerarası ilişkilerde insan haklarıyla ilgili telakkilerin ön plana çıktığı, global ve dinamik bir rekabetin hâkim olduğu zamanımızda müslüman azınlıkların birçok yerde sistemi zorlamasnn sonucunda yeni şartlar oluşmakta, fevkalâde durumlar dışında müslüman bir ülkeye hicret yerine müslümanların bulundukları yerlerde güçlenmesine yönelik politikalar önem kazanmaktadır.”³⁹⁸

Hülasa-i kalam, Allah'ın m'minlere verdiği bütün nimetleri ve bu arada toprak parasn hiç bir kafirin ve zalimin gasbetmeye ve müslümanları Allah'ın arzndan sürgün etmeye hakları yoktur. Mü'minlerin vatan iman ve düşüncelerinin hakim olduğu yerdir.

³⁹⁸ Bkz. DİA XVII. 465 vd.

Bugün İslam dünyasının bütün zengin kaynakları kafirler ve zalimler tarafından işgal edilmiş ve bu nimetler maalesef yağmalanıp talan edilmektedir. Mü'minler ise bu kafirlere sanki köle olarak fakr-u zaruret içinde yaşamaktalar. Daha önce de dediğimiz gibi işte hicret, bu zilletin ve zulmün farkına varıp kafirlerden hesap sormak için harekete geçmektir.³⁹⁹

Tabiatta Gözlenen Hicret

Şimdi alıntıya alışmışken hemen sizlere -eğer azıcık sabrederseniz sonunda zevk alarak okuyacağınızı umduğum- bir yazıyı “okuma Parçası” niyetine sunmak istiyorum.

“Tabiata dikkatle bakıldığında görülür ki, yeni yaratılışların veya yeni oluşumların önemli safhalarından biri hicreti andıran bir safhadır. Meselâ; botanikte hicret, hemen her bitkide çok sık rastlanan bir merhaledir. Bitkilerde görülen ve hicreti andıran bu safha, tohumların yaratılıp olgunlaşmalarından hemen sonra yaşanır. Her tohum kendi türünün küçücük ve mükemmel bir programıdır. İşte bu program tamamlandıktan hemen sonra derhal yetiştiği yerden, tohum yuvasından uzaklara fırlatılır. Hemen her bitkinin kendi tohumlarını uzaklara atma, yayılma metodları vardır. Kimi mancınıkla fırlatır gibi tohumlarını uzaklara saçar, kimi başka canlıların tüylerine küçücük kancalarıyla tutanarak uzaklara taşınır, kimi tüy gibi rüzgâra kapılarak, kimi de çok değişik ve çok ilginç başka yollarla bu safhayı yaşarlar.

Bitki yetiştirmede hicreti andıran bir usûlün daha daha bulunduğunu biliyoruz. Bu usûlde genellikle tohumlar öncelikle sık olarak toprağa ekilirler. Bunlar

³⁹⁹ Bkz. Ali Şeriatî, age. s.

yeşerip herhangi bir fidan olduktan sonra bu fidanlar yerlerinden sökülerek yeniden dikilmek üzere başka yerlere taşınıp son derece verimli sonuçlar alınmış olur. Birçok bitki ve ağaç türünde bu göçürme, göç ettirme, bizim tâbirimizle hicret metodu, çok sık başvurulan bir yoldur. Ağaç yetiştirmenin vazgeçilmez kurallarından birisi; belirli bir süreden sonra fidanların hicret ettirilmesi metodudur. Fidanlıklar ve orman alanları, ağaç yetiştirmede bu çok önemli safhaların alanlarıdır.

Tabiatta başvurulan işte bu tür bir yetiştirme safhası; Hak Dinde peygamberlerin ve ilk mü'minlerin kendi dinlerini sosyal planda yaşamak ve yeni dünyalarını kurmak için yaptıkları hicretleri andıran bir safhadır. Zaten hicret sözüyle kastedilen, peygamberlerin peygamberlik faâliyetleri sebebiyle yaptıkları göç hareketleridir. Bu hicretle göç eden ne sadece peygamber, ne de sadece ümmettir. Aslında hicret eden, o toplumda kuruluş halindeki Din'dir. Bu hicret, peygamber kontrolü olduğu zaman, en sağlıklı ve ideal sonuçlara ulaşmaktadır. Eğer bir ümmet, hicreti peygambersiz olarak yaşamak zorunda kalmışsa, ulaşılan sonuçlar çok daha farklı olabilmektedir. Ayrıca hicreti yaşayan ümmetin sayısı ve keyfiyeti de ulaşılan sonuçta etkili bir unsur olmaktadır.

Îlâhî takdir, denizlerde kıpır kıpır dalgalanan suyu güneşle buharlaştırır, hicretle kanatlandırır ve göklere yükseltir. Böylece dağ gibi dalgalara mukabil, gökyüzünde öbek öbek bulutlar yaratır. Sonra bu bulutları da yeni bir hicrete tâbi tutar; dağlar gibi bulutlar gözyüzünde gök gürültüleri ve şimşekler saçarak sonsuz bir karmaşa gibi gözüken, son derece muntazam hicretlerini yaparlar. Böylece Îlâhî takdir, bulutlardaki zerrecikleri çok değişik iklimlerde dolaştırarak yoğunlaştırır. Rahmet damlalarına dönüştürür. Sonra da

bu rahmet damlaları kendi hicretlerine çıkarlar. Gökyüzünden çisil çisil, sağnak sağnak, lapa lapa yeryüzüne hicret ederler. Allah, rahmet yüklü bu hicretlerle, ölmüş, kurumuş yeryüzüne yeniden hayat verir. Rahmetinin bu hicretiyle dağları, ovaları, vâdileri canlandırır. Bitkilere, hayvanlara ve insanlara inâyetiyle tecellî eder.

İlâhî rahmetin bu hicreti, dağların, vâdilerin, kıraçların canlanmasıyla da bitmez; bir kısım damlacıklar, ağaçlardan, bitkilerden süzülür, derelerden sel olur akar, ırmaklarda toplanır, coşar, büyük nehirlerle, okyanuslara ulaşılır ve denizler fethedilir. Denizlere alüvyon, deniz canlılarına mineraller, madensel tuz lar ve oksijen taşır. Böylece peş peşe süren zincirleme hicretlerle, karalar ve denizler hayat bulur, nefes alır, kurtulur.

İslâm'da hicret, şu anlatıma tıpa tıp benzerlikler taşıyan çok tabiî, çok fitrî, İlâhî inâyet yüklü safhalarla dolu çok mübârek bir harekettir. Mekke'den küçük gruplar halinde veya teker teker âdetâ buharlaşarak kanatlanan sahâbeler, birer rahmet damlası gibi Medine'ye inmişler, Medine onlarla canlanmış, hayat bulmuş, yeniden doğmuştur. Kısa zamanda her biri bir rahmet damlası sahâbelere yakın çevredeki köyler, kasabalar, vahalar Medine ile birlikte yeniden dirilmiş, canlanıvermiştir. İşte bu rahmet damlaları dereler, ırmaklar doldurarak öncelikle buharlaşıp çıktıkları Mekke'yi fethetmişler, peşinden karalar ve denizler fethedilmiş, İlâhî rahmet âdetâ bütün yeryüzünü yeniden kucaklamıştır.”⁴⁰⁰

⁴⁰⁰ Mahmut Topuz, İlâhî Dinlerde Hicret, s. XIII-XIV, 125-126.

HİCRETİN SONUÇLARI

Hicretin sonuçları demek, bir yerde kazanımları demektir. Yani hicretle elde edilen menfaatler, maslahatlar, kalıcı iyilik ve güzellikler. “Bunlar nelerdir?” diye düşündüğümüz zaman, “bir plan ve programını çıkaralım, bir madde başlıklarını görelim” dediğimiz zaman, tatlı bir tebessüm aldı bizi. Çünkü “bir plan ve program çıkaralım” derken, hicretten çıkan ilk sonucun da “Plan Ve Program” olduğunu tesbit etmişiz.

Bir şey daha dikkatimizi çekti; bu konu ile “Hicretin Önemi” konusu birbirine yakın başlıklar içeriyor. Fakat hemen dikkat çekelim ki içerik başka bir amaçla yazılmıştır. Burada hicretin kazanımları kadar yer yer “Hicretten çıkarılan dersler ve ibretler” de işin içine girebilir. Biz bunu da işlemeyi düşündük ama bu kitabın hacmini çok büyütür ve yersiz tekrara sebep olabilir diye vazgeçtik. Bu meseleyi de okuyucularımızın zihnine ve yorum gücüne havale ediyoruz.

Plan Program Tedbir Disiplin

Peygamberimiz hiçbir zaman, “ben nasıl olsa Allah’ın Resulüyüm. O beni koruyacak, düşmanlarıma

karşı mansur ve muzaffer edecektir. Bana bunu vadetmiştir. Benim ayrıca düşünmeme, plan program yapıp tedbir almama gerek yoktur. O söyler, ben yaparım” dememiştir. İstişare ile ehline akıl danışarak yapılan plan ve programın, tam bir dirayet ve disiplinli hareket ederek bilinçli bir şekilde uygulamaya konması, Hz. Peygamber (sav)’in öteden beri uyguladığı ve insanlara öğrettiği genel ve önemli bir sünnetidir. Onu sevenlerin de bu sünnete uyarak böyle olmaları, Allah Tealayı ve O’nu (sav) sevmenin bir gereğidir.

Hicrete baktığımız zaman da bu ilkelerin aynen uygulandığını görürüz. Hicretin başladığı o yılın Zilhicce ayının yarısından sonra üç aya kalmaz hicret olayı biter. O kadar insan en az tehlike ile Mekke’den çıkarılmıştır. Hicret için izin isteyen Ebu Bekir’e izin vermemiştir. Bütün bunlar bir plan dahilindedir. Hz. Ebu Bekir’in de bir plan dahilinde zamanı gelmeden develerini satın alması ve Peygamberimize yoldaş olma arzusunu beyan etmesi, onun da bir plan içinde olduğunu gösterir. Sonuçta hicret olayını inceleyen bir kişi, hicretin planlanmasında, o plana uyulmasında ve hicretin başından sonuna kadar geçen olaylarda sebebe sarılma, tedbir alma ve disiplinli hareket etme gibi incelikleri görecektir ve başarının altyapısını anlayacaktır. Hiç şüphesiz Resulullah (sav)’ın hayatında her işte yapılan plan ve programların, Allah Teâlâ’nın da yardımıyla, nasıl zaferlere dönüştüğünü kavrayacaktır.

Bu genel ilkeler açısından bakıldığında hicretin bizzat uygulanışı başlı başına bir plan ve strateji dehası örneğidir. Yatağına birisini yatırarak evden gece ayrılış, Ebubekir’in evinin arka kapıdan yola çıkış, gideceği Medine yönüne ters düşen bir mağarada üç gün bekleyiş, her gün haber ve azık alırken izlerin hayvan sürüleri ile silinişi, en iyi bir kılavuzun günü gününe ayarlanması, yol

güzergahının seçimi, yolda insanlarla karşılaşıldığında konuşma ve sorulara cevap veriş vs. hep bir plan ve programın eseridir.

Bir çok alimimiz gibi Said Havva da haklı olarak buna dikkat çeker: “Hicrette planlama unsurunun, müslümanın hayatındaki önemi açıkça ortaya çıkmaktadır. Hedef ve hedefe götürecek vesileler belirlenmiş, karşılaşılabilecek güçlükler nazarı dikkate alınmış, takip edilecek yol ve mekan seçilmiş, yolda gereken ihtiyaçlar temin edilmiş, haberci ve yol kılavuzu belirlenmiş ve bunların tamamı tam bir gizlilik içinde yapılmış ve dikkatle güvence altına alınmıştı. İşte bunların hepsi, eşi görülmemiş bir tanzim ve planlamayı bize haber vermektedir.”⁴⁰¹

Kuşkusuz her işte bir plan yapmak, insana başarı kadar huzur ve manevi güç de verir. İnsan olayları önceden düşünür ve planlarsa, aksi bir durumda bile paniğe kapılmaz, soğukkanlılığını devam ettirir. Çünkü güç ve imkanlar bellidir ve yapılacaklar yapılmaktadır. Bunun ötesi artık tefviz ve tevekküldür. Yani “Görelim Mevla neyler / Neylerse güzel eyler.” Bunu az sonra ayrıca göreceğiz.

Öyleyse O’nu “üsve-i hasene” kabul eden her insana düşen vazife, her işte onun gibi aynen böyle plan ve program yapmaktır. Bunlar müslümanın ilahî sorumluluklarının bir parçasıdır. Gelişigüzel hareket ederek günübirlik ve rastgele yaşayan ve işleri ehline danışarak planlı ve programlı bir şekilde sağlam yapmayanlar, bize örnek olarak sunulan sünnetten ders alamayanlardır. Böyle tesadüflere kapılarak rastgele ve şuursuzca hareket eden müslümanlar, hiçbir işte başarıya

⁴⁰¹ Said Havva, El Esas Fi’s Süne, Siyretün Nebeviye, Aksa Yayınları:1/489-490.

ulaşamayacakları gibi, belki çoğu işlerde de hem kendilerine, hem de diğer müslümanlara zarar vereceklerdir.

Buradan çıkan sonuçtan ayrıca dersler ve ibretler almalı ve bir “plan ve program insanı” olmalıyız. Zira bizim rehberimiz, biricik önderimiz Sevgili Peygamberimiz (sav) tam da böyle bir “plan ve program adamı” idi. Bu işin ne kadar önemli olduğunu daha o zaman bize bizzat yaparak fiilen göstermişti. İşte size onun hayatını anlatmada başarılı bir insanın ifadesiyle onun hayatında plan ve program:

“Plân, günümüzde en önemli meselelerden biri haline gelmiştir. Devletler, milletler onu, kalkınmada önemli bir esas kabul ederek her şeyde ‘plân’ diyorlar. Bizdeki Devlet Plânlama Teşkilatı da bunun için kurulmuştur. Yoksa ne büyüme olur, ne de dengeli kalkınma. Evet, toplumun nabızı yapılan plânlarda atar. Plân, bir yönüyle de cemiyet bünyesini kontrolde tutabilmenin bir ön şartı gibidir.

Allah Rasûlü’nün ne bilgisayarı ne kompüteri ne de plânlama teşkilatı vardı. O ânında isabetli kararlar verir ve sonra da işin üzerine yürürdü. Hem öyle meselelerde kararlar verirdi ki, onlar yüz senelik, iki yüz senelik, üç yüz senelik, dört yüz senelik, bin dört yüz senelik, iki bin senelik meselelerdi ve bu meselelerin hiçbirisinde O, arkada herhangi bir problem bırakmazdı. Yani kendisinden sonra, hiç kimse O’nun dediğinin aksine bir şey dememişti. Ve diyememişti.

Oysa ki daha evvel değişik bir zaviyeden arz ettiğim gibi, O’nun tebliğ gibi bir meselesi vardı. Bu mevzûda öyle adım atmalı idi ki, bir milim dahi olsa geriye dönmesi ve geriye çekilmesi olmamalıydı. Ve işte çizgi çizgi O’nun hizmet hayatı: Mekke’de, bir örümcek sabrı, bir mercan ızdırabı içinde sürekli bekleyiş.. iş başında bekleyiş.. suların derinleşince durgunlaşması gibi

“sessiz aksiyon” diyebileceğimiz bir görünüm içinde olma. Bu dönemde, sağa-sola hicret emri; zayıf ve mukavemetsizlerin, belki seralarda korunmaya alınmasının yanı başında, kuvvet dengesinin olmadığı bir dönemde, tahrik edici görünümü dağıtma, endişelere meydan verecek derinlikleri sığlaştırma ve sese-gürültüye sebebiyet vermesin diye bir hava boşaltma ameliyesidir.

Medine’de ise, hizmetimizin şekli, vazifemizin gerekleri, gücümüz, karşı tarafın gücü nazar-ı itibara alınarak daha farklı bir yol takip edilmiştir. Aslında, Mekke-Medine ve daha sonraki dönemlerde karşılaştığımız strateji farklılığı; büyüme, oluşum değişikliğine uğrama vetiresinin (süreç) tabiatının icabıydı. Kendi şartları icabı Mekke’de öyle hareket edilmeli, Medine’de de böyle hareket edilmeliydi.. Eğer Allah Rasûlü, Mekke’de de Medine’de davrandığı gibi davransaydı, nakiseden münezzeh o en büyük plân ve strateji insanı için bu, büyük bir eksiklik olurdu. Aman Allah’ım! Mükemmel ve mütemmim eksikliği, bu ne büyük garabet!.. Evet, Allah (cc), O’nu falso yapsın diye değil, isabetli karar versin ve insanlığı şaşkınlıktan kurtarsın diye göndermişti.

Evet, Medine’de Allah Rasûlü, değişik bir yol tutup gitmişti ve öyle olması da icap ediyordu. Ve her attığı adım bir sonraki adımın mukaddimesi, tabii ondan sonraki adım da onun neticesi oluyordu. O hayatında, attığı adımların hiçbirinde geriye dönmemiştir. Evet, Uhud gibi hezimetten dahi zafer çıkaran Hz. Muhammed Mustafa (sav), nasıl geriye adım atar ki? Atmamış ve izleri ile hep “Muhammedu’r-Resûlullah” yazmıştır. O’nun hicret mevzûundaki tavrı, davranışı bunun canlı misalidir. Habeşistan hicreti de, Medine hicreti de birer

ihtida çağının, bir fütuhât döneminin sırlı kapısı olmuşlardır.”⁴⁰²

Dua Tevekkül Teslimiyet

Sevgili Peygamberimiz (sav) her işine başlarken önce iyi niyetini ortaya koyar, ihlas ve içtenliğini sağlar, besmelesini çekerek Allah Teâlâ’nın yardımını diler, işini ona havale ederek ısmarlar, ona bağlanarak tevekkül eder, ona itimat ve teslimiyetini gösterir, başarı için ısrarla yalvararak dua ederdi. İyi ama bunlar demin anlattığımız danışmaya, planlı ve programlı hareket etmeye ve, tedbir alıp disiplinli hareket etmeye ters düşmez miydi?

Asla!

Bir kul önce kendine düşeni yapacak, elinden geleni ortaya koyacak, ondan sonra kendi güç ve kuvvetinden sıyrılarak Allah Teâlâ’nın güç ve kuvvetine nazar ederek işini ona havale ederek ısmarlayacak, ona tevekkül kılacaktır. Yoksa tevekkül yan gelip yatarak her şeyi Allah Teâlâ’dan beklemek değildir.

Allah Teâlâ bize çok dua etmemizi, edilen dualara cevap vereceğini beyan buyurmuştur. Dua, manevi bir güçtür. Sırtını Allah Teâlâ’ya veren, yıkılmaz. Tevekkül ve teslimiyet de dinin bir emridir.

Plan yapmak, tedbir almak ve disiplinli hareket etmek kula düşen bir görevdir ama bütün bunlar bir Müslüman için Allah’a dua, ona yönelme ve ondan yardım dileme, ona tefviz-i ümur etme, tevekkül ve teslimiyetini arzetme, aczini fakrını ortaya koyma ve yalvar yakar Allah’a iltica etmeye asla mani değildir. Bu yüzden bir müslüman asla gaflete düşmemeli, Allah ile

⁴⁰² Bkz. Sonsuz Nur, II. Cilt, “Plân İnsanı”

rabıtasını kesmemelidir. Bütün bunlar da sebeplere sarılmayı mani değildir, asla ihmal edilmemelidir.

Duanın müslümanın hayatında çok önemli bir yeri vardır. Bunu Resulullah (sav)'ın hicretinde ve bütün davranışlarında görmekteyiz. Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in Resulullah (sav)'a yaptığı muameleden, sadık bir sevgiye sahip olduğunu, O'nun için her türlü fedakarlığı yaptığını görüyoruz. Mağaradayken ve mağaradan çıkarken gösterdiği davranışları, yolda yürürken Resulullah (sav)'ın bazen önünden, bazen arkasından, bazen de yanından yürümesi bu sevginin derecesini ortaya koymaktadır.

Tevekkül, işinde Allah'a dayanma ve güvenme, O'nun hükmünün mutlaka meydana geleceğine kesin olarak inanma ve alınması gereken tedbirleri alma demektir. Buna göre tevekkül, müslümanın, yapacağı işlerde tüm zahiri sebeplere sarılması, alınması gereken bütün tedbirleri alması, çalışıp çabalaması, ama gönlünü bunlara bağlamayıp sadece Allah'a dayanması ve güvenmesidir. Tevekkül, hiç bir zaman, çalışmayı ve sebebe sarılmayı terkedip, "Allah'ın dediği olur" diyerek kenara çekilmek değildir. Nitekim Hz. Peygamber, devesini salıvererek Allah'a tevekkül ettiğini söyleyen bir bedeviye "Onu bağla da öyle tevekkül et" buyurmuştur.⁴⁰³

Tevekkül çok önemlidir. Hz. Peygamber (sav) şu sözleri ile müslümanlara tevekkülü tavsiye etmektedir: "Eğer siz Allah 'a hakkıyla tevekkül derseniz, o sizi kuşu rızıklandırdığı gibi rızıklandırır."⁴⁰⁴

Cenab-ı Hak, müslümanlara tevekkülü emretmiş ve mütevekkil olanları sevdiğini haber vermiştir:

⁴⁰³ Tirmizî, Sıfatü'l-Kıyame, 60.

⁴⁰⁴ İbn Mâce, Zühd, 14.

"Bir de, daima diri olup, hiçbir zaman ölmeyen Allah'a tevekkül et."⁴⁰⁵

"Kim Allah'a tevekkül ederse, O, ona yeter"(Talâk, 65/31); "Müminler, ancak o kimselerdir ki Allah anılınca kalpleri ürperir, onlara Allah'ın ayetleri okunduğunda o ayetler onların imanlarını artırır ve Rablerine tevekkül ederler."⁴⁰⁶

Tevekkül, müslümanların kadere olan inançlarının bir sonucudur. Tevekkül eden kimse, Allah'a kayıtsız şartsız teslim olmuş, kaderine razı kimsedir. Başarı gelirse Allah'tan bilip sevinir, şükreder, asla şımarmaz. Başarısızlık gelirse de "kader-i ilâhî" diyerek teselli olur, yıkılmaz, ye'se düşmez, ayakta kalır. Sonra da sebeplerini araştırarak telâfiye çalışır.

Bu açıdan bakıldığında hicret bize umutlu olmayı, asla ye's ve ümitsiliğe düşmemeyi öğretir. Çünkü hicrette burda olmasa bile, bu insanlarla dahi olmasa bile, vaziyetin başka bir yerde daha iyi olacağına duyulan bir temenni ve beklenti vardır. Özellikle toplu halde yapıldığında, savaşta planlı geri çekilmeye benzemektedir.

Hicrette de bunu görürüz. Gereken tedbirler alınmış, sonra Allah Teâlâ'ya tevekkül edilmiş, gereksiz korku ve endişelerden uzak, huzur içinde yol alınmıştır. Hele Sevr Mağarasında bir an vardır ki, Kur'an-ı Kerim de ondan bahseder, yüreklerin ağıza gelmesi gereken yerde, Resulullah (sav) yoldaşına "Korkma! Allah bizimledir" der. Yolda Ebu bekir'in telaşı ile Peygamberimizin sakin ve huzurlu halini yan yana koyunuz, aradaki iman ve tevekkül farkını görürsünüz. İşte tevekkül ve teslimiyetin faydası...

⁴⁰⁵ Furkan, 25/58.

⁴⁰⁶ Enfal, 8/2.

Hicrete bir de bu nazarla bakmalı ve dersimizi almalıyız. Özellikle de insanların maneviyatının zayıfladığı, her şeyin maddi güç ve paraya bağlandığı şu materyalist çağda.

Ahlak ve psikolojik Yetkinlik

Mü'min her an hicret halindedir, Mevla'sına takarrüp, yani manen yakın olmak, manen yaklaşmak için eskilerin tabiriyle seyr-u sülük içindedir. Bu da ibadetlere itina, zikir-i daim, tilavet-i Kur'an, tezkiye-i nefis, tasfiye-i kalp, helal lokma ve sadıklarla beraber olmakla biiznillah elde edilir. Biz buna ahlak veya tasavvuf diyoruz.

Dünya hayatında da sürekli daha doğruya, daha güzele doğru yürüyüş, daha ileri menzillere ulaşmak için sefer halindedir mü'min. Bu bazen beldeden beldeye doğru mekân değişikliği, bazen iç âlemin bir menziline öteki menziline doğru hal değişikliğidir. Bütün hayat, bir yolculuktur, insan da yolcu.

O yüzden hicret, sadece sosyolojik değil; aynı zamanda psikolojik imkân değişikliğidir. İç âlemden yapılacak hicretlere engel hale gelen topraklarda yapılacak tek hicret, oraları terk etmektir. İnsanın gönül seyrini, iç hicretini engelleyen zulmün varlığından kaynaklanan hicret zarûretini, tarih boyunca hiçbir maddî doygunluk safdışı bırakamamış ve insanoğlu, ilk günden beri zulüm ve zâlimin mevcut olduğu yerden kaçmış, yani hicret etmiştir.

Hicretin diğer bir yönü de terbiye edici olmasıdır. Bu yönüyle de hicret, ehemmiyetçe, diğer yönlerinden geri kalmaz.

Bu nasıl olur?

Alimlerin ittifakla ifade ettikleri husus şudur: İnsan, içinde bulunduğu, yaşadığı muhite tabidir. İyi muhitten

iyi, kötü muhitten de kötü tesirler alacaktır. Artık bugün, gerek Doğulu, gerek Batılı bütün terbiyeciler, çocuğun gelişmesinde; kişinin iyi veya kötü, kâmil veya nakıs bir şahsiyeti kazanmasında en başta ailevî şartlar olmak üzere, muhitin kesin rolünü kabul etmektedir. Hiç kimse gayr-ı ilmîlik ve gayr-i ciddilik ithamına maruz kalmayı göze almadan aksini iddia edemez.⁴⁰⁷

Biz bu hakikati yüz adam öldüren katilin tövbesinde de görürüz:

Ebu Said (radiyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden önce yaşayanlar arasında doksan dokuz kişiyi öldüren bir adam vardı. Bir ara yeryüzünün en bilgin kişisini sordu. Kendisine bir râhib tarif edildi. Ona kadar gidip, doksan dokuz kişi öldürdüğünü, kendisi için bir tevbe imkânının olup olmadığını sordu. Râhib: "Hayır yoktur!" dedi. Herif onu da öldürüp cinayetini yüze tamamladı.

Adamcağız, yeryüzünün en bilginini sormaya devam etti. Kendisine âlim bir kişi tarif edildi. Ona gelip, yüz kişi öldürdüğünü , kendisi için bir tevbe imkânı olup olmadığını sordu. Âlim: "Evet, vardır, seninle tevben arasına kim perde olabilir?" dedi. Ve ilâve etti:

"- Ancak, falan memlekete gitmelisin. Zîra orada Allah'a ibadet eden kimseler var. Sen de onlarla Allah'a ibadet edeceksin ve bir daha kendi memleketine dönmeyeceksin. Zira orası kötü bir yer."

Adam yola çıktı. Giderken yarı yola varır varmaz ölüm meleği gelip ruhunu kabzetti. Rahmet ve azab melekleri onun hakkında ihtilâfa düştüler. Rahmet melekleri: "Bu adam tevbekâr olarak geldi. Kalben Allah'a yönelmişti" dediler. Azab melekleri de: "Bu adam hiçbir hayır işlemedi" dediler.

⁴⁰⁷ Bkz. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, 16/228-233.

Onlar böyle çekişirken insan suretinde bir başka melek, yanlarına geldi. Melekler onu aralarında hakem yaptılar. Hakem onlara: "Onun çıktığı yerle, gitmekte olduğu yer arasını ölçün, hangi tarafa daha yakınsa ona teslim edin" dedi. Ölçtüler, gördüler ki, gitmeyi arzu ettiği (iyiler diyarına) bir karış daha yakın. Onu hemen rahmet melekleri aldılar."

Bir rivayette şu ziyade var: "Bir miktar yol gidince, ölüm gelip çattı. Adamcağız yönünü sâlih köye doğru çevirdi. Böylece o köy ehlinden sayıldı."⁴⁰⁸

İbrahim canan hicretle ilgili bir çalışmasında bu meseleye ilgisini yoğunlaştırır. Biz oradan biraz iktibas yapacağız:

"İşte, insan fitratına hakim olan bu hakikatten dolayıdır ki, birçok dinî nasslar mü'minin, herşeyden önce, Müslüman bir muhitte yaşamasını emretmekte, gayr-i müslim bir muhitte yaşamaktan men etmektedir. Vazedilen ölçüye göre, mü'min, müşrikten "ateşleri birbirini görmeyecek kadar" uzak evlerde ikamet etmelidir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ben ateşleri birbirini görecektense kadar müşriklerin arasında ikamet eden bir Müslümana (yardım etmek) ten beriyim" buyurur.⁴⁰⁹ Hadisin şarihlerinden Hattâbî⁴¹⁰, İbnu'l-Esir,⁴¹¹ Sindî ve Süyûtî⁴¹² ittifakla bir Müslümanın evini,

⁴⁰⁸ Buhârî, Enbiya 50; Müslim, Tevbe 46, (2766); İbnu Mâce, Diyât 2, (2621). Bkz. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, 4/499-500.

⁴⁰⁹ Nesai, Kasame 25 (8, 36); Ebu Davud, Cihad 104, (3, 45). . Bkz. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/228-233.

⁴¹⁰ Hattabi, Ebu Süleyman Ahmed İbnu Muhammed (v. 388), Mealimu's-Sünen, Haleb, 1932, 2, 272.

⁴¹¹ İbnu'l-Esir, Mecdü'd-Din Seadat el-Mübarek İbnu Muhammed el-Cezeri (v. 606), en-Nihaye Fi Garibi'l-Hadis, Kahire 1963, 2, 117.

müşriklerden uzak tutması gerektiğini böyle davranmanın ona bir vecibe olduğunu belirtirler.

İçtimâî muhitin kötülüğü elle, dille değiştirilmediği gibi, kalbî buğuzla da tesirinden kurtulamayacak kadar icbarî bir durum aldığı takdirde Müslümanın yapması gereken bu hicrete de aynen Resulullah devrinde yapılan hicret gibi ehemmiyet verilmiş, teşvik edilmiştir:

"Her kim Allah yolunda hicret ederse, yeryüzünde gidecek çok yer ve genişlik bulur. Kim Allah'a ve Resulü'ne itaatle hicret ederek evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse, onun eciri gerçekten Allah'a düşmüştür. Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir."⁴¹³

Hz. Peygamber'in: "Hicret, Allah'ın yasakladığı şeyi... Allah'ın hoşlanmadığı şeyi... Allah'ın haram kıldığı şeyi terketmektir" gibi ifadeleri terbiyevî maksatla yapılacak bu hicretleri ifade eder.

Terbiyevî şartları haiz olmayan gayr-i salih içtimâî muhiti behemahal terketmekle ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de Yahudilerin Mısır'dan çıkış hikâyesini⁴¹⁴ kavimlerinin küfründen dolayı onları terkederek mağaraya giren⁴¹⁵ Ashab-ı Kehf hikâyesini⁴¹⁶ görüyoruz. İbnu Haldun, Yahudilerle ilgili hikâyede, onların Mısır'dan çıktıktan sonra, Filistin'e geldikleri zaman, Hz. Musa'nın oradaki yerlilerle harbetme teklifine: "Ey Musa, o zalimler orada iken biz hiçbir zaman oraya giremeyiz. Artık sen ve rabbın beraber gidin de ikiniz harbedin, biz

⁴¹² Suyuti, Zehrü'r-Rüba (Şerhu'n-Nesai), Sünenü Nesâî ile birlikte basılmıştır, 8, 36. Bkz. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, 4/499-500.

⁴¹³ Nisa 4/100.

⁴¹⁴ Maide 5/20.

⁴¹⁵ Kehf 16.

⁴¹⁶ Kehf 9-26.

mutlaka burada oturucularız"⁴¹⁷ diye vaki itirazlarını, uzun zaman Mısır'da köle olarak yaşadıkları için şecaat, cesaret ve hamiyetlerini yitirmiş olmalarıyla izah eder. Onları, bu itirazına karşı Cenab-ı Hakk'ın cezalandırarak 40 yıl çölde "başiboş, şaşkın şaşkın dolaştırma" hadisesini de mevzumuz bakımından mühim bir izaha tabi tutar.

Der ki: "Allah, onları başiboş oldukları yerde dönüp durmakla cezalandırdı. Mısır'la Şam arasındaki çölde kırk yıl dolaştılar. Bu esnada ne bir medenî beldeye (umran), ne de bir şehre uğradılar. Kur'an'ın anlattığı üzere Şam bölgesinde yaşayan Amalika ve Mısır'da yaşayan Kıbtîlerin kabalık ve sertliğinden dolayı başka insanlarla da karşılaşmadılar. Bu şaşkın dolaşmanın hikmeti ve maksadı, uzun müddet Mısır'da zillet, zulüm ve eziklik içinde yaşadığı için hamiiyeti gitmiş, tezellül ve meskenet kendine huy haline gelmiş olan eski neslin yok olup, onun yerine çölün hür havasında yetişen, tahakküm ve kahr çekmemiş izzet-i nefis ve hamiiyet sahibi yeni bir nesil yetişmesidir. Bundan anlarsın ki, kırk yıl bir neslin gidip, yeni bir neslin gelmesi için zaruri olan asgarî müddettir."⁴¹⁸

Bugün içtimâî intibakta zorluk çeken çocuklara tatbik edilen ve uygulanmasında ya çocuğu daha elverişli bir muhite götürmek veya aile, okul, yakın çevre gibi çocuğun temas ettiği çevreyi uygun hale getirmek şıklarından birine başvurulana, "çevre terapisi"ni andıran bu duruma Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadislerinde de enteresan misallere rastlarız. Başta Buhârî, Müslim olmak üzere, hadis kitaplarında çeşitli vecihleriyle gelen bir hadiste Hz. Peygamber: "Sizden

⁴¹⁷ Maide 5/24.

⁴¹⁸ İbnu Haldun Abdurrahman (v. 808), el-Mukaddime, Beyrut, tarihsiz, s. 141-142. Bkz. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, 16/228-233.

önce yaşayanlar arasında bir adam vardı, 99 kişi öldürdü..." diye hikâyeye başladıktan sonra bu adamın, bir gün yaptıklarından pişman olarak tevbe imkanı aradığını, tavsiye üzerine danışmak için gittiği birinci rahibin: "Buna tevbe mi olur!" cevabı üzerine onu da öldürdüğünü, adamcağızın soruşturmaya devam ettiğini ve kendisine, başvurmak üzere bir başka alim tavsiye edildiğini..." anlatır. Mevzumuz yönünden önemli olan, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bu ikinci adamın ağzından naklen söylemiş olduğu sözlerdir. İbnu Mace'deki veçhinde aynen şöyle: "Bak hele! Seninle tebben arasına kim girebilir? (Ancak), yaşamakta olduğun bu habis köyden çıkacaksın, zira seni bu cinayetlere iten, köyün bozulmuş içtimâî şartlarıdır, oranın kötü ortamıdır Falanca köye gideceksin, o salih bir köydür. Orada Rabbine ibadet et." Müslim'deki veçhinde: "...Falanca yere git, zira orada Allah'a ibadet eden insanlar yaşıyor, onlarla sen de ibadet et. Artık bir daha kendi beldene dönme, zira orası kötü bir yerdir" denmektedir.⁴¹⁹

Son olarak şunu belirtelim ki, terbiyevî endişeyle hicret edilmesi gereken içtimâî muhit tabiri içtimâî halkaların hepsini ifade eder. Yani, bu gayr-i salih muhit aile muhiti olabilir, arkadaş muhiti olabilir, meslektaşlar muhiti olabilir, komşular muhiti olabilir, köy, şehir veya en geniş şekliyle cemiyet muhiti olabilir. Şu halde dinin hicret emri hepsine şamildir.⁴²⁰

İnsan Yetiştirme Ve Koruma

⁴¹⁹ Buharî, Enbiya 50; Müslim, Tevbe 46, (2766); İbnu Mâce, Diyât 2, (2621). Bkz. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, 4/499-500.

⁴²⁰ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, 16/228-233.

Peygamber Efendimizin (sav) bu davayı ortaya koyduğu ilk günü hatırlayınız. İlk Müslümanlığı kabul eden eşi Hatice annemizdir. Sonra evinde yaşayan Hz. Ali ve Zeyd. Derken Ebu Bakir ve aşere-i mübeşşere...

Gizli ve açık davetlerin amacı yeni insan kazanmak ve bu insanı eitmek, geliştirmek ve her cihetten korumak. Ama dava duyulup da az çok yayılınca işkenceler başladı. İşte bu aşamada Peygamber Efendimizin (sav) ashabına tavsiyesi “sabır” oldu. Eziyet ve işkencelere sabırla katlanılacak, asla karşılık vererek kavga çıkarılmayacak, katliama fırsat tanınmayacaktır.

Bunun nedenlerini az da olsa işkenceleri anlatırken görmüştük. Özeti, sabır olmasa da savaş olsaydı, dava daha başlamadan biterdi. Üstelik sabredilseydi ileride Müslüman olacaklar da kafir olarak cehenneme giderdi.

Oysa bu ne İslam’ın, ne de Müslümanların lehine değildi. Allah Teâlâ’nın da böyle murat etmediği Peygamber Efendimizin (sav) savaşı yasaklamasından belli idi.

İşte bu insanın değerini ortaya koyduğu kadar, insanın hayatının kıymetini ve onu yaşatma gereğini de ortaya koyar. Bu yüzden peygamberimiz ashab-ı kiram’ın (ra) hayatını hiç riske atmadığını görüyoruz. Önce sabır dedi. Bu dönem acı da olsa insanların İslam’ı tanıması için gerekli idi. Kimisi duyunca anlamıyor ve küfre devam ediyor, kimisi de duyunca hemen anlıyor ve kabulleniyor, kimisi duyunca anlıyor ama konumunu değerlendirerek Müslüman olmayı zararda görüyordu. Kimisi de vardı ki umursamıyordu, ama Müslümanlara yapılan eziyet ve işkenceden vicdanı sızlayarak kalbi yumşuyor ve Müslüman oluyordu. İnsanlar da madenler gibi çeşit çeşit, kalite kaliteydi...

Ama bir yerde sabır da işe yaramaz ve insanını koruyamaz hale gelince, ikinci aşama olarak hicret devreye giriyordu. İşte o zaman hicret hem hayat kurtarmak, hem de

davayı yeni zeminlere çekmek için gerekiyordu. Eğer o aşama da başarıya ulaşırsa, başka bir ifade ile vakti gelince de “cihat” diyerek, meşru savaşa izin veriyordu. Böylece devreye üç merhale icap ettikçe hep giriyordu; sabır, hicret, cihat.

Toplumu Eği tmede Tedricilik

Her iş i tanzim ederken plan program kadar “tedricilik” esaslarına da dikkat etmek gerekir. Her mesele basamak basamak, aşamalı olarak halledilmelidir. Öncelikler ve sonralıkları bilmek ve düzene koymak, hem planın bir parçası, hem de aklın ve hikmetin gereğidir. Tabidir ki zaferin de bir gerekçesidir.

Zamana paralel olarak ümmetin yapısındaki gelişimin keyfiyeti de böyle kavranacaktır. Sayıca az olan bir topluluğun, kendilerinden kat kat fazla olan bir toplumu nasıl eritebildiklerini, erittiklerinin de diğer milletleri ve ümmetleri nasıl eritebildiklerini anlayacaktır. Yine insanlardan kimin devlet kurup, yaşatmaya ve onun vasıtasıyla genişlemeye ve yayılmaya layık ve ehil olduğunu anlayacaktır.

Peygamber Efendimizin (sav) hayatlarına baktığımızda “Sabır hicret cihat” diye üç aşamayı görürüz. Bu üç aşama düşman tehdidine karşı koymada İslam'ın koyduğu etkin ilkelerdir. Birbirine zıdlık değil ayniyet sözkonusudur. Şartlara göre yağmur, kar, buz şeklinde değişik görünüşlerle karşımıza çıkmakla beraber hep aynı kalan su gibi, İslam'ın tehdi de karşı kendisini muhafaza ve hedeflerine ulaşmada başvurduğu etkin ilke, içtimâî şartlara göre sabır, hicret ve cihad şekillerine bürünmektedir. Bu yüzden ayetlerin geldiği şartları iyi bilerek, içinde bulunduğumuz şartlara bunların hangisinin uygun düştüğünün iyi hesaplanması gerekir.

Haklar Ve Hürriyetler

Her insan gibi Müslümanların da doğuştan kazandıkları haklar ve hürriyetleri vardı. Hiç şüphesiz bunun başında da din vevicdan özgürlüğü gelmekteydi. Ama Müslümanlar bu haklarından mahrum, köle gibi yaşamaya mahkum ediliyorlardı.

Şirkin ne büyük bir zulüm ve müşriklerin de zâlimlerin en büyüklerinden olduğunu geçen bahislerde görmüştük. Mekke Döneminde müslümanlar dinlerini rahatlıkla öğrenip yaşayamıyorlar, İslâmî tebliği, yani sevdikleri ve yaşadıkları dinlerini başkalarına rahatlıkla anlatıp ulaştıramıyorlardı. İslâm'ın hükümlerini sosyal alanda uygulamak ve müslümanca yaşamak mümkün değildi. Namazlarını bile gizli kılıyor, Kur'an-ı Kerîm'i dahi sessiz okuyorlardı. Çünkü düzenin başındakiler putperestti ve onlara her konuda karışıp müdâhale ediyorlardı. Mekke'li yetkililere göre müslümanlar kendilerinin bir parçasıydı, dolayısıyla onlardan izinsiz başka dine inanıp, başka bir hayat şekli seçemezlerdi.

Bu açıdan bakıldığında Müslümanlar hür insanlar olsalar bile köle muamelesi ile karşılaşılıyorlardı. Din ve vicdan hürriyeti, inanç ve ifade özgürlüğü o zamanın Kureyş liderlerinin bilmediği, bilseler de değer vermedikleri insan haklarındandı.

Hiç şüphesiz İslam gibi özgürlüklere değer veren bir dinin bunu kabullenmesi mümkün değildi. Zira din insan için varlık sebebiydi. Din yoksa, insan da yoktu. İnsan muhakkak Yüce Yaraticısına istenen kulluğunu sunacaktı.

Mekke Döneminde uzun bir süre bu sorun sabırla aşılmaya çalışıldı. Ama mümkün olmadığı görülünce geriye kalan iki yol değerlendirildi. O iki yol da, ya

çatışma ve kavga ile savaşıarak haklarını almak, ya da hicret ederek vatani terketmek idi.

Sevgili Peygamberimiz (sav) gerek Allah Teâlâ'nın istek ve iradesi ile, gerekse Allah Teâlâ'nın bahşettiği akıl ve mantıkla bu yolun en az zararlısı ve şerde ehven olanını, yani hicreti tercih etti.

Bu tercihin ne kadar isabetli olduğunu Kureyş bile anlamış ve engel olabilmek için çok çırpınmıştır. Hep bu amaçla Habeşistan'a gidenleri çevirmek için Necaşi huzurunda yaptıklarını, dışarıdan gelen kabileleri Peygamber Efendimizle (sav) konuşup anlaşmamamaları için nasıl uyarıp tehdit ettiklerini, Akabe buluşmalarını iptal için gayretlerini ve nihayet büyük hicrete çıkan Peygamber Efendimizi (sav) bir suikast ile öldürme teşebbüslerini yakinen biliyoruz.

Hep bir tuzak kurdular İslam'a, Müslümanlara. Ama Allah Teâlâ'nın da kurduğu bir tuzak vardı ki onların bütün tuzaklarını tuzağa düşürüyor, işe yaramazhale getiriyodu. bunu da tevekkül, teslimiyet ve dua bahsinde görmüştük.

Hicret, az sonra anlatacağımız gibi yep yeni bir vatan, bir halk, bir devlet sunarak Müslümanları hak ve hürriyetlerine kavuşturdu, özgürlükleri ile buluşturdu. Artık kendi ülkelerinde özgür vatandaşlar olarak diledikleri gibi ibadet edebilecekler, hayatlarını dinlerine göre düzenleyebilecekler, gönüllerince İslam'ı tebliğ ederek insanları dinlerine davet edebileceklerdi.

Sadece bu sonucu vermesi dahi hicreti bir zafer olarak kutlamamıza yeter de artar bile.

Tebliğde İmkan Ve Metod

Az önce haklar ve hürriyetler açısından hicret konu edilirken, bu sonuçla İslam'ı tebliğdeki kazanımı görmüştük. Çünkü İslam her Müslümana akıl, bilgi,

imkan ve gücü oranında dini başkalarına anlatma, tavsiye etme ve bu uğurda gelebilecek bela ve sıkıntılara katlanma vazifesi veriyordu. Mekke Döneminde bu bir yerde kilitlenmişti. Bunu açacak anahtar, yukarıda da anlattığımız gibi, şimdi hicretti. Daha sonra hicret nimeti ile elde edilen güçle “cihat” da devreye girecekti şüphesiz, ama aşama aşama gitmek, işleri tedricen halletmek, İslamî hareketin vazgeçilmez metoduydu. Bu metot hicretle bir kere daha meyvesini vermişti. O kadar ki bir gün gelmiş Müslümanlar Mekke kapısına dayanmış ve orasını fethederek bir İslam beldesi yapmışlardır. Artık Mekke bir İslam yurdu ve bundan sonra oradan hicret etmeye gerek kalmamıştır.

İbrahim Canan'ın dediği gibi “Mekke Fethi'nden sonra, hicret, artık belli bir hâdise değil, bir mefhum, bir kavram, bir manadır. Her an, her yerde, her devirde, her gönülde, kıyamete kadar baki kalacak bir mefhum.”⁴²¹

Hicret ferdî planda, İslamî yaşayışı arama, umumi planda, dini takviye ve kurtarma gibi iki mühim hakikat bulunduğu için şiddetle farz kılınarak, son derece övülerek değer ve muhteva kazandırılmış bir mefhum, imandan sonra en faziletli amel statüsü kazandırılmış; ehemmiyeti zihinlere, kalp ve gönüllere nakşedilmiş bir mefhumdur.

Ondan bir hisse alabilmek için her çeşit dünyevî fedakârlıkları yaptıracak kadar, araya şefaatçılar koyduracak kadar, hakkında efdaliyet münakaşalarına ve Resul'ün hakemliğinde dava görüşülmeye tevessül edilecek kadar mü'minin ruhuna nakşolmuş; benliğinin her bir parçasına ehemmiyeti işlenmiş bir mefhum.

İşte Resulullah (sav), mü'minlerin derununda böyle yüce bir makam almış; sırça, fildişi, elmas gibi dünyanın

⁴²¹ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, 16/226-228.

en kıymetli cevherlerinden inşa edilmiş saraylarına değışilmeyecek kadar üstün tutulmuş olan bu mefhumun, bu "hicret müessesesi"nin Mekke'nin fethiyle yıkılmasını, mü'minin iç âleminin bu semavî, bu cennetî saraydan boşaltılmasını istememiştir.

Bunun hem mana ve mefhum olarak sonsuza kadar devamını, hem de kendinden sonra gelecek olan mü'minlerin dahi bundan nasıbdar olmalarını sağlamak için, her sözü her devirde her mü'min kulakta aynı değeri taşıyan, her kelamı mana ve fikir bakımından Allah'tan alındı belli olan, mübarek ağızlarından haktan başka bir söz çıkmayan Allah elçisi şöyle tebliğ buyurdu:

"Hakiki muhacir, Allah'ın yasakladığı şeylerden kaçan, onları terk eden kimsedir."⁴²²

İşte benzer hadisler: "Hicret ikidir, biri kötülüklerden hicret, diğeri de Allah ve Resulü'ne hicrettir."⁴²³ buyrulmuştur.

"...Hicret kötülüğü terk etmendir."⁴²⁴

"Hakiki muhacir, hata ve günahları terk edendir."⁴²⁵

"Hakiki muhacir, Allah'ın üzerine haram kıldığı şeyleri terk edendir."⁴²⁶

Hicretin en efdalinin ne olduğunu soranlara Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın verdiği cevap da söylediklerimizi te'yid eder: "...Rabbimin hoşlanmadığı şeyleri terk etmendir"⁴²⁷

⁴²² Buhari, İman 4 (1, 9), Rikak 26 (8, 127); Nesaî, İman 9, (8, 105). 1298.

⁴²³ Usdü'l-Gabe, a.g.e., 4, 185.77. Müsnedü Ahmed 4, 114.78. İbnu Mace, Fiten 2, (2, 1298).

⁴²⁴ Müsnedü Ahmed 4, 114.78. İbnu Mace, Fiten 2, (2, 1298).

⁴²⁵ İbnu Mace, Fiten 2, (2, 1298).

⁴²⁶ Müsnedü Ahmed 3, 412; Ebu Davud, Vitr 12 (2, 69).

⁴²⁷ Müsnedü Ahmed 2, 160, 191; 3, 391; 4, 385.

İşte bu hicret, herkes için her zamanda mümkün ve geçerlidir. Böylece Hz. Peygamber (sav), "hicret" in mefhum olarak devamını sağlamaktan başka, din açısından, gerçekten son derece mühim olduğu halde belki herkes tarafından önemi hakkıyla kavranamayacak olan bir kısım amellerin ehemmiyetini vicdanlarda tesbit maksadıyla, değeri herkesçe malum olan "hicret" mefhumundan istifade etmiştir. Bu sebepten, çeşitli ayet ve hadislerde üzerinde ısrarla durulan "iyi niyet", "cihada iştirak", "anne babaya iyilik" gibi birçok ameller, lisan-ı nübüvvetle "hicret" ayarında ameller olarak ifade edilmiştir. Mesela bir hadiste: "Mekke fethinden sonra hicret yok, ancak (aynı derecede sevap olan) cihad ve iyi niyet var. Cihada çağırıldığınız zaman (severek) koşun"⁴²⁸ buyrulur.

Nevevî'ninde ifade ettiği gibi, bu hadiste Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), mesela niyeti hicretin yerine koymakla mutlak iyiliğe niyet etmeyi teşvik etmiş olmaktadır.⁴²⁹

Bir diğer hadiste, zor şartlar altında (fitnede) dinin her tatbikinin bir "hicret" olduğu⁴³⁰, bir diğerinde anne ve babaya îfa edilecek hizmetin hicretten daha ehemmiyetli olduğu⁴³¹ belirtilir.

Füdeyk Ebu Beşir ez-Zebîdî (radıyallahu anh) Resulullah'a gelerek:

"Ey Allah'ın Resulü! İnsanlar zannediyorlar ki, hicret etmeyen helak olmuştur, (bu doğru mu?)" diye sorar. Resulullah şu cevabı verir:

⁴²⁸ Müslim, İmaret 85.82. Nevevî, Şerhu Müslim, 13, 8.

⁴²⁹ Nevevî, Şerhu Müslim, 13, 8.

⁴³⁰ Müslim, Fiten 130.

⁴³¹ Nesai, Bey'at 10 (7, 143).

"Ey Fûdeyk! Namazı kıl, zekatı ver, kötülüklerden hicret et, ondan sonra yeryüzünde de dilediğin yerde otur!"⁴³²

Az önce kaydettiğimiz, Mekke Fethi'nden sonra hicretin kalktığını ilan eden hadisin açıklaması sadedinde Tıybî (v. 743 h.) söylediklerimiz te'yiden şunları söyler: "Hadisin manası şudur: Vatanından ayrılıp Medine'ye gitmekten ibaret olan hicret bitmiş, yerini cihad sebebiyle ayrılmaya bırakmıştır. Binaenaleyh cihad sebebiyle hicret bakidir. Küfür diyarından kurtulmak, okumak için gurbete çıkmak, fitneden kaçmak gibi bir niyetle yapılan hicret de öyledir. Bunların hepsinde niyet muteberdir."⁴³³

Görüldüğü üzere, bu çeşit rivayetlerde hicret, sadece tarihî bir olay değil, o olaydan önem ve muhteva kazanmış bir mefhum, bir kavramdır. Resulullah (sav)'ın dini insanlara tebliğ; kalb, gönül ve fiillere tesbitte başvurduğu vasıtalarından bir vasıtaadır, belli şartlarda gönüllerde inşa edilmiş bir müessesedir.

Hicreti konu edinen birçok hadislerin gayesi bu müesseseyi ihya ve ibkadır, dinin zindelik ve müessiriyetini artırmada her an bu müesseseden istifade etmektir.⁴³⁴

Bu açıdan bakıldığında hicret'in bizlere öğrettiği bir başka husus da, İslam'a davet, tebliğ ve irşat için çalışan kimselerin, rahat çalışmaları için, uygun ortamları arayıp bulmaları, her fırsatı değerlendirmeleri gereğidir.

Resulullah (sav)'ın seferi sırasında yolda karşılaştığı kimseleri dahi İslam'a çağırdığını görüyoruz. Hicret esnasında yolda kaç kere bu tür işler cereyan etmiştir. Bütün bunlar, davetçilerin İslam'a davetten hiçbir zaman

⁴³² Üsdü'l-Gabe a.g.e., 4, 351.

⁴³³ İbnu Hacer, Selamet Yolları 4, 95.

⁴³⁴ Bkz. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, 16/226-228.

ve zeminde kopmamalarının ve önüne çıkan imkan ve fırsatları iyi değerlendirmelerinin gerekli olduğuna işaret etmektedir.

Velhasıl hicret bugün bilfiil devam ettiği gibi, belki de ondan daha ziyade bize İslam'a davet, dini tebliğ ve insanları iyilik ve hayırlara irşada gayret görevini hatırlatmaktadır.

Cihada İzin

Cihat Allah Teâlâ'nın yolunda ceht, çaba, gayret sarfetmektir. Cihat ille de savaşmak demek değildir. Maksat İslam'ın bilinmesini, tanınmasını temin etmektir. Yani cihat tebliğ bir aracıdır. Bu maksat savaşmadan elde edilirse ne âlâ, ne güzeldir.

Cihat önce kalpte kesin ve yakîn bir imanla başlar. Sonra dilde ikrar ve ifadesini bulur. Sonra bedenin bütün azaları ile gerçekleşir. Yani aklın da, gözün kulağın da, elin ve ayağın da bir cihadı vardır. Doalyısıyla bu cihat yerine göre konuşup yazmakla, mal harcamakla, hatta bilfiil savaşarak kan akıtmakla da olur.

Mekke Döneminde cihat hiç söz konusu edilmemiştir. Hatta Müslümanlar kendilerine karşı yapılan fiili tecavüz ve saldırıları hep sabırla karşılamışlar, dayanamadıkları zaman hicret etmişlerdir. Bunun nedenlerini daha önce birkaç kez dile getirdiğimizden artık burada tekrar etmeyeceğiz.

Evet, sabır ve hicreti tamamlayan üçüncü safha cihaddır. Hz. Peygamber (sav)'in hayatında cihad, şartların İslâm lehine geliştiği safhada düşman tehdidine karşı koymak için başvurulmuş bir vâsıta. Tıpkı sabır ve hicretin de başka şartlarda, aynı maksatla, başvurulmuş birer vasıta olmaları gibi.

On üç yıl Mekke devrinde mü'minlerin silahı sabırdır. Maddî mukabele kesinlikle yasaktır. Cihad izninin hicretten sonraya ait olduğu bilinen bir hussuttur. Cihada izin veren ayeti ihtiva eden Hacc suresinin bir kısım ayetleri Mekke'de nazil olmuş ise de, diğer bir kısım ayetleri Medine'de nazil olmuştur. Mekke veya Medine'de nazil olan ayetler hususunda müfessirler ihtilaf etmişlerse de, cihada izin veren ayetin Medenî olması kuvvetle muhtemeldir. Cihada izin ile ilgili olarak gelen ilk vahiy mutlak değil, mukayyedir:

“Kendileriyle savaşılanlara (müminlere), zulme uğramış olmaları sebebiyle, (savaş konusunda) izin verildi. Şüphe yok ki Allah, onlara yardıma mutlak surette kadiridir. Onlar, başka değil, sırf "Rabbimiz Allah'tır" dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah, bir kısım insanları (kötülüklerini) diğer bir kısmı ile defedip önlemeseydi, mutlak surette, içlerinde Allah'ın ismi bol bol anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler yıkılır giderdi. Allah, kendisine (kendi dinine) yardım edenlere muhakkak surette yardım eder. Hiç şüphesiz Allah, güçlüdür, galiptir.”⁴³⁵

Mekke’li müşrikler, Hz. Peygamber’e ve arkadaşlarına, özellikle fakir ve kimsesiz müslümanlara çeşitli işkence ve saldırıda bulunuyorlar ve bu mazlum insanlar, Hz. Peygamber’e gelerek durumdan şikayetçi oluyorlardı. Resulullah (s.a.) ise, henüz savaş izni çıkmadığını söylüyor, şimdilik sabırlı ve metin olmalarını öğütüyordu. Çeşitli rivayetlere göre, işte bu iki ayet ile ilk defa savaşa izin verilmiş oldu.

Bu ayetlerde cihad izni kayıtlıdır ve sadece "kendileriyle mukatele edilen ve zulme uğrayanlar"

⁴³⁵ Hacc 22/39-40.

olarak tavsif edilen Mekkeli muhacirlere hastır. Hz. Peygamber (sav)'in hayatı incelendiğinde, Bedir Savaşı'na kadar olan gazvelerde hep muhacirlerin istihdam edildiği görülür.

Ancak Müslümanların siyasî durumu ve maddî gücü düzeldiği ve ilk şartların kaybolduğu nisbette cihad umumi bir vecibe halini alacaktır:

“Size karşı savaş açanlara, siz de Allah yolunda savaş açın. Sakın aşırı gitmeyin, çünkü Allah aşırıları sevmez.

Onları (size karşı savaşanları) yakaladığınız yerde öldürün. Sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın. Fitne, adam öldürmekten daha kötüdür. Mescid-i Haram'da onlar sizinle savaşmadıkça, siz de onlarla savaşmayın. Eğer onlar size karşı savaş açarlarsa siz de onları öldürün. İşte kâfirlerin cezası böyledir.

Eğer onlar (savaştan) vazgeçerlerse, (şunu iyi bilin ki) Allah gafûr ve rahîmdir.

Fitne tamamen yok edilinceye ve din (kulluk) de yalnız Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın. Şayet vazgeçerlerse zalimlerden başkasına düşmanlık ve saldırı yoktur.”⁴³⁶

Burada, Müslümanları Mekke'den çıkarmış olan Mekkeliler mevzubahs edilmektedir. Bu vahiyden sonra Hz. Peygamber (sav)'in kendisiyle savaşanlarla savaştığı, savaşmayanlara dokunmadığı belirtilir.

Sonuçta dinin yaşanıp yaşatılımsında, takip edilen İlahî taktik ve usul, önceleri sabır ve sebat, eziyet ve işkenceler dayanılmaz olunca hicret, güç ve imkan bulunca önce savunma savaşı, derken lehte gelişen siyasî şartlara ve elde edilen maddî ve manevî güce paralel

⁴³⁶ Bakara 2/190-193.

olarak "yeryüzünde fitne kalmayınca, din tamamıyla İslam oluncaya kadar" bütün bir cihad etmektir.

Sözün özü, sabır, hicret ve cihad, düşman tehdidine karşı koymada İslam'ın ortaya koyduğu ilkelerdir. Birbirine zıt değil, tam tersi, uyum içinde olan, tedricen uygulanan aşamalı bir süreçtir. Bize düşen içinde bulunduğumuz şartları iyi bilerek, bunların asr-ı saadet şartlarına nasul uygun düşeceğini iyi hesaplamak ve gereğini yapmaktır.

Yeni Bir Vatan

Mekke'den Medine'ye Hicret'in en büyük sebebi, Müslümanların orada İslamî manada vatansız kalışlarıdır. Bu yüzden dinlerini öğrenip yaşamada ve yaşatmada özgür bir ortam imkanından mahum olarak çaresiz kalışlarıdır. Bunları daha önce yeri geldikçe dile getirdik, artık bunlar biliniyor.

Mekke'nin fethiyle o dönemde hicret bitmiştir. Çünkü Mekke de artık İslam vatanı olmuştur. Geriye kalan hicretin ruhudur, taşıdığı mânâdır, gerekliliği ve faydalarının kıyâmete kadar devam edeceğidir.

Yine malumdur, eğer ayrıntıları saymazsak yeryüzünde iki tür vatan vardır: Daru'l İslam, Daru'l Harp.

Daru'l İslam, içinde kafirler yaşasa bile İslam Şeriatının uygulandığı, Müslümanların üzerinde İslam'ı özgürce yaşadıkları vatandır.

Daru'l harp ise, içinde Müslümanlar yaşasa bile İslam kanunlarının uygulanmadığı ülkedir.

Müslümanlar İslâm'ı yaşama konusunda bulundukları harp ve küfür vatanında baskıya, işkenceye, dayatmaya uğradıkları zaman, Allah'ın geniş arzında İslâm'ı yaşayabilecekleri bir yere, yani ya İslam vatanına,

veya küfür de olsa hak ve hukukun uygulandığı adaletli bir ülkeye göç edeceklerdir. Bu mecburiyet, işte maddî hicrettir.

Bir de manevî hicret vardır. Bu da kendi nefislerinde, kalp ve vicdanlarında sürekli bir şekilde şerden hayıra, kötünden iyiye doğru, pislikten temizliğe ve arınmaya, eksiklikten tamlığa ve olgunluğa doğru mânevî hicreti, bir seyr-i sülûku sürekli yaşayacaklardır. Bu da dini bir mecburiyettir.

İşte Sevgili Peygamberimiz (sav) hicreti ile Müslümanlar bir vatan kazanmışlardır. Bu son derece önemli bir kazanım ve alınan büyük bir sonuçtur.

Bir ülkenin vatan olarak değeri orada İslâm'ın gereklerini yapabilmekle, kutsal değerleri yaşatabilmekle ortaya çıkar. İslâmın yaşanmasına izin verilmeyen, kutsal değerlerin ayaklar altına alındığı yerler kuru toprak parçası olmaktan öteye geçemezler.

Müslümanlar, tarih boyunca sahip oldukları toprakları korumaya çalışmak durumundadırlar. Bu ülkelerin gayri müslimlerin kontrolüne girmemesi için dikkatli olmaları gerektiği gibi, kendi aralarından çıkmış dinden dönen mürted kafirlerin ve bağîlerin de ellerine geçmemesi için çaba sarfetmeliler. Eğer buna güçleri yetmezse, Allah'a daha iyi kulluk yapabilecekleri bir yere hicret edebilirler. Belki böylesine bir hicret yeniden dirilişe, toparlanmaya ve müslümanların işgale uğrayan topraklarını yeniden fethetmeye zemin hazırlayabilir. Zaten hicret olayında da bu şuur vardır.⁴³⁷

Kutsal değerlerin tehlikeye düştüğü sırada, sırf bedensel gâyelerle toprağa bağlılığı sürdürmek Kur'an'ın tâlimatına aykırıdır. Vatan, ancak İslâmî değerlerle birlikte kutsaldır. Diğer bir deyişle, bu değerlerden

⁴³⁷ Bkz. Hüseyin K. Ece, İslâm'ın Temel Kavramları, s. 267-270.

koparılmış kuru bir toprak parçası saygın belde anlamında vatan değildir. Bu yüzden Almanya, Fransa, İngiltere veya Çin’de yaşayan bir gayri müslimin vatan anlayışı ile bir Müslümanın vatan anlayışı çok farklıdır.

Müslümanlara göre vatan, sadece maddi değeri olan ve mutlu bir yaşam için gerekli bulunan bir toprak parçası değildir. Onu İslam Vatanı yapan ve kutsallaştıran, üzerinde kutsal dinimizin hakim oluşudur.

Öyleyse sıradan bir toprağın “kutsal vatan” olmaktan çıkışı halinde Kur'an, "Allah'ın geniş yeryüzünün" herhangi bir yerini Müslümanlar için barınmaya daha müsait görmektedir. Bunun aksini savunarak süflî veya fânî birtakım çıkarlar için belirli bir toprak üzerinde ısrar edenler, Kur'an tarafından kınanmaktadırlar. Böyle bir ısrar, yani hicretten kaçış, kötülüklerde ısrara benzer. Daru'l İslam'da yaşayan Müslümanlar, bunların siyasi ve hukuki sorumluluğunu üstlenmek mecburiyetinde değildirler.

Evet, hicret Müslümanlara bir vatan kazandırmıştır.

Yeni Bir Toplum

Mekke Döneminde Müslümanlar ile müşrikler iç içe yaşıyorlardı. Fakat müşrikler Müslümanları kendilerine eşit vatandaş olarak kabul etmiyor, onlara din seçme özgürlüğü tanımıyorlardı. Bununla da kalmıyor, girdikleri yeni dini terketmelerini istiyor, bunu sağlamak için de insanlık dışı ağır işkencelere yöneliyorlardı.

Müslümanlar bütün bu işkencelere sabırla karşılık verdi. Çünkü bir kavga, bir savaş onların aleyhine idi. Bu yeni dini de başlamadan bitirirdi. Bu yüzden sabırla dayanmaya ve dinlerinde kalarak direnmeye devam ediyorlardı. Zaten artık bunun da mümkün olmadığı zaman gelince, devreye hicret giriyordu.

Habeşistana hicret bir nevi geçicydi. Fakat Yesrib'e hicret çok önemliydi. Orada yeni bir vatan, yeni bir toplum ve devlet inşası mümkündü. Müslümanlar buna yöneldiği anda müşrikler de bunun kendileri için ne büyük tehlikelere meydan vereceğini anlamışlardı. Bu yüzden hicrete mani olmak ve Peygamber Efendimizi öldürmek istediler. Ama işler kendilerinin istediği gibi değil Allah Teâlâ'nın istediği gibi oluyordu. O da Resulüne ve Müslümanlara yardım ederek dinini hakim kılmak istiyordu. "Velew kerihel kafirûn."

Resulullah (sav)'ın Medine'ye hicretinden ve Medine'nin İslam merkezi haline gelmesinden sonra, civardaki Müslümanların Medine'ye hicretleri istenmiştir. Böylece Mekkeli veya sair beldelerden Medine'ye hicret eden Müslümanlar, orada bir Müslüman cemaat meydana getirmişlerdi. Yerli halktan da himayeci mü'minler vardı. Bu, başlarında sevip itaat ettikleri bir başkanları olan, ayakları kendi ülkesinin toprağına basan, inançta, yaşamada, idealde bir olan, birlik olan teşkilatlı bir cemaatı üstelik. Yep yeni ve orijinal bir topluluk doğuyordu dünyaya. Kendileri muhtaç da olsalar, kardeşlerini seçen, kendilerine tercih eden faziletli bir toplum oluşuyordu Medine'de. Erdemleri anlatıldıkça kıyamete kadar insanlığı hayretten hayrete düşüren bir topluluk toplanıyordu hicret merkezinde. Özellikleri ve kişilikleri ciltler dolusu kitaplara konu olan bu değerli topluluk, bu aziz millet, bu ümmet-i muhammed, şimdilik az da olsalar, böylesine birbirini seven ve kayıran bir toplumu karşısına almak, her düşmana zarar ve ziyandı artık.

Ancak Medine'de hiç tehlike yok da değildi. Bunu hicretin sonunda yazmıştık, tekrar etmeyelim. Orada bir Yahudi topluluğu, orada ve etrafta bir müşrik Arap topluluğu, yetmiyormuş gibi bir de yeni türeyen

münafıklar topluluğu vardı ve bunlar kendi aralarında olduğu gibi, Mekke’li müşriklerle de irtibat halindeydiler. Bilhassa Hz. Peygamber’in gelişiyle birçok menfaatlerinin haleldar olduğuna kani olarak gizliden gizliye muhalefet yürüten münafıklar sayıca çok, nüfuzca ağır idiler. Küçümsenemeyecek bir tehlike olduklarını defalarca ortaya koyacaklardır.

Sayılan bu tehlikelere, her an bunlarla işbirliği yapabilecek durumda olan civardaki, henüz tamamı müşrik olan kabileleri de ilave edebiliriz. Bunlar, Medine’ye sığınmış olan bir avuç Müslümana karşı ittifak yapabilecek durumda idi. Nitekim Hendek Harbi’nde bütün bunların anlaşarak yekvücut hale geldiği de görülmüştü. Hz. Peygamber (sav) bu tehlikeyi görüyor ve önüne geçmek için, müşrik kabilelerle ittifak, saldırmazlık, yardımlaşma anlaşmalarına varıncaya kadar her çeşit siyasî tedbirleri alıyor, fırsatları âzamî şekilde değerlendiriyordu.

İşte bu tedbirlerden biri, Medine’de Müslümanları sayıca çoğaltarak fiilen kuvvet kazanmaktı. Sayıca çoğaltmanın bir vasıtası Medine ahalisi içerisinde mühtedilerin sayısını artırmak ise, bir diğeri de Mekke’de kalan Müslümanlar ile civar kabilelerde İslam’a girenleri Medine’ye getirtmekti. Bu açıdan, Medine’ye hicret eden her Müslüman, şahsında İslam’ı desteklemiş olmakla kalmıyor, aynı anda, Medine’de Hz. Peygamber’in kuvvetini, siyasî ağırlığını artırarak İslam’ı takviye etmiş oluyordu.

Gerek Kur’an’da ve gerek hadislerde hicrete teşvikle ilgili olarak gelen ifadelerde bu siyasî gayeyi görmemek mümkün değildir. Sağda solda hiçbir siyasî ve askeri ağırlık ifade etmeyen münferid Mü’minleri Medine’de toplamak ve küfre karşı Müslümanların sayısını çoğaltmak, o günün en geerli politikası idi. Bu sebeple

hicret her müslümana “farz” ilan edildi ve bu her tarafa etkin bir şekilde duyuruldu.

Bu hususu te'yid eden Kur'an-ı Kerim ayetlerini, bunların mektuplarla Mekke'de hicret etmeyip kalan Müslümanlara ulaştırıldığını, onların ne tepki verdiklerini özellikle de “Hicretin Hükmü” bölümünde geniş olarak yazdık. Bundan başka “Hicretin Sevap Ve Fazileti” bölümünde konu ile ilgili ayetleri ve bir hayli hadis-i şerifi kitabımıza taşıdık. Bunları hatırlatıp konuyu bitirirken, teberrüken bir ayet ve bir hadis-i şerifi okuyalım isterseniz:

"İman edip de hicret edenler ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler, rütbe bakımından Allah katında daha üstündürler. Kurtuluşa erenler de işte onlardır.

Rableri onlara, tarafından bir rahmet ve hoşnutluk ile, kendileri için, içinde tükenmez nimetler bulunan cennetler müjdeler.

Onlar orada ebedî kalacaklardır. Şüphesiz ki Allah katında büyük mükâfat vardır..⁴³⁸

Hız. Peygamber (sav) buyurdu: "Bir müşrik, Müslüman olduktan sonra müşriklerden ayrılmadıkça Allah onun hiçbir amelinin kabul etmez".⁴³⁹

Hicret Ve Irkçılık

Bir müslümanın dinini yaşayamadığı gayri müslim ülkeden (darü'l harp) Allah'a ibadet ve kulluk vazifelerini yapabilmek için İslâm ülkesine göç etmesine hicret demiştik. Daha özelde ise Hız. Peygamber'in ve Mekkeli müslümanların bu amaçla Medine'ye göçüne de hicret

⁴³⁸ Tevbe 9/20-22.

⁴³⁹ İbnu Hacer el-Askani (v. 852), Selamet Yolları, Tercüme: Ahmed Davudoğlu, Sönmez Neşriyat, İstanbul, 1972, 4, 94

diyoruz. Medine'ye göç eden müslümanlara muhacir, Resûl-i Ekrem'e ve muhacirlere yardım eden Medineli müslümanlara da ensâr unvanı verilmiştir.⁴⁴⁰

Yukarıda geniş olarak anlattığımız gibi bir Müslüman için birinci derecede önemli olan, Allah Teâlâ'nın dinini yaşayabilmek, ona onun istediği gibi ibadet ederek kulluk etmektir. Eğer vatan bu işe yarıyorsa, Allah Teâlâ'nın büyük bir nimetidir, sevilir ve değer verilir, nimeti verene de şükredilir. Onun şükrü de bir yandan Yüce Yaraticıya O'nun istediği gibi kulluk etmek, bir yandan da buna zemin olan aziz vatanı her türlü iç ve dış tehlikelerden korumak, her fedakarlığa katlanarak onu savunmak, gerekirse malı ve canıyla bu uğurda savaşmak, yasalar çerçevesinde icap ediyorsa, kulağa hoş gelmese de mecburen öldürmek, ölmektir. Vatan, sebep olduğu güzellikleriyle bu kadar aziz, bu kıymetli, bu kadar sevimlidir.

Yoksa bir toprak parçasının bizatihi böyle bir değeri yoktur. İnsan dünyada Allah'a ibadet ve kulluk için vardır. Asıl olan budur. Bunun gerisindeki her şey, bu asla hizmet eden teferruatlardır. Bu yüzden dinini yaşayamadığı, elinden bu imkanın alındığı zorba ve zalim insanların yaşayıp hakim olduğu doğup büyüdüğü yerlerin, “vatan” olarak bir değeri yoktur, o Müslümanın o yerden uzaklaşması gerekmektedir. Çünkü orası bir Müslüman için artık cehennemdir. Orada huzur bulup mutlu olması mümkün değildir. Oradan hicret ederek dinini yaşayabileceği yerlere hicret etmek artık vacip olmuştur.

Gerçekten de hiçbir yerin, dolayısıyla yaşadığımız yerlerin bizatihi bir kıymeti yoktur. Bize göre Mekke ve Medine'nin kıymeti de bizzat kendilerinden değil,

⁴⁴⁰ TDV İslam Ansiklopedisi, XVII. 458.

bağrında taşıdıklarındandır. O yüzden eskiler “şerefü'l mekân bi'l mekân” derlerdi. Yani “mekânın şerefi o mekânda oturanladır.” Bu açıdan bakıldığında doğu da Allah Teâlâ'nındır, batı da. Bu açıdan yeryüzü Müslümana vatanıdır. Zaten bir fikir ve inanç sahibi alim ve aydın insanlar, bir toprağa çakılı kalmazlar. Onlar bilgi ve hikmet peşinde gerekirse bir ömür hicret edip dururlar. Ruhlarının mutluluk duyup huzur ve feyz aldığı her yer vatanlarıdır. Tarih boyunca selef alimlerimizin “rihle” dediğimiz seferleri ve ilim için memleket memleket dolaşmaları, çoğunun da doğduğu yerden başka yurtlarda ölmemeleri bu yüzdendir.

Kutsal değerlerin tehlikeye düştüğü sırada, sırf bedensel gâyelerle toprağa bağlılığı sürdürmek İslâm'ın talimatına, öğretilerine aykırıdır. Vatan, ancak İslâmî değerlerle birlikte kutsaldır. Diğer bir deyişle, bu değerlerden koparılmış kuru bir toprak parçası saygın belde anlamında vatan değildir. Toprağın kutsal belde olmaktan çıkışı halinde Kur'an, "Allah'ın geniş yeryüzünün" herhangi bir yerini Allah erleri için barınmaya daha müsait görmektedir. Bunun aksini savunarak süflî veya fânî birtakım çıkarlar için belirli bir toprak üzerinde ısrar edenler, Kur'an tarafından kınanmaktadır. Böyle bir ısrar, yani hicretten kaçış, kötülüklerde ısrara benzer.

Bir ırkçı için bütün bu anlattıklarımız bir şey ifade etmez. Onlar için birinci derecede önemli olan, Allah Teâlâ'nın onlardan istedikleri değil, kendi heva ve hevesleri, kendi düşünce ve felsefeleri, kendi beşerî davalarıdır. Onların düşünce ve felsefelerinde birinci derecede olan, kendi ırkları ve vatanlarıdır. O vatan üstünde hakim olanın din veya dinsizlik olması onlar için ikinci meseledir veya hiçbir mesele olmayan bir teferruattır. Çünkü tanıdığım ve okuduğum ırkçıların en

büyük özelliklerinden birisi de “Batı Medeniyetini” savunur olmalarıdır. Bu aynı zamanda “laikliği” savunmak demektir. Bilindiği gibi laiklik, İslam Şeriatını, yani İslam Hukukunu uygulamadan kaldırmaktır. İslam, iman, ibadet, hukuk ve ahlak bölümlerinden meydana gelir. Bu bölümler kendi aralarında bölünmez, parçalanmaz bir bütündür. Dinin bir kısmını alıp bir kısmını atmak, dinin tamamını atmak ile eşdeğer bir imansızlık ve küfürdür. Oysa bir Müslüman Allah Teâlâ’nın bir emrini alıp almama muhayyerliğine sahip değildir. Müslümanın kelime anlamı, “teslim olan” demektir. Öyleyse Müslüman, allah’tan gelen her ayeti ve o ayetin içeriğini iman ve teslimiyet ile karşılamalıdır. Müslüman kalması buna bağlıdır. Kalben iman eder ve teslimiyet gösterdikten sonra gereken şekilde amel etmezse, dinden çıkmaz, belki günahkar olur, fasık ve facir olur. Malum kafir başkadır, günahkar, fasık ve facir başkadır. İşte laikliğin Müslümanı dinden çıkaracağını bile bilmemek, dine olan lakaytlık ve laubalilikten kaynaklanmaktadır.

İrkçı olmak aynı zamanda “ırk devleti”, “millî devlet”, “ulus devlet” istemek olduğuna göre, haliyle “İslam Toplumu” demek olan “ümme” ve onu savunmak manasında “ümmeçiliğe”, garî millî olan “ümme devletine” de karşı çıkmaktır. Çünkü milliyetçilik ile ümmeçilik birbirine taban tabana zıt iki düşüncedir. Ümmeçiliğin kaynağı İslam, milliyetçiliğin kaynağı ise ırk ve ırkçılıktır. İslam’ın istediği ümmeçiliği bırakarak, lanetlenmiş ırkçılığın ürettiği ırkçılık ve milliyetçiliği almak, bu insanların din karşısındaki tutumlarını, ona verdikleri değer ve önemi bütün açıklığı ile ortaya koymuyor mu? Bundan daha açık bir alamet, işaret ve delil aramak, bile bile aldanmaya bahane ve kılıf aramaktan başka bir şey değildir.

Bu “laiklik” ve “Batıcılık” düşüncesi onların din inancını, bilincini ve hassasiyetini bitirdiğinden, birçok ırkçının “bütün dinlere saygılı ve eşit mesafede durdukları” söylemlerini rahatlıkla anlar, kavrarız. Irk ve vatan bilinçleri belli olan bu insanların, “söz konusu vatan ise gerisi teferruattır” sözü de onlar arasında slogan olacak kadar çok meşhur ve yaygındır. Oysa her iki söylem de bir Müslümanın ağzından asla çıkamayacak ifadelerdir. Bir Müslümandan bu sözlerin çıkışını anlamamız veya anlayışla karşılamamız mümkün değildir.

Elbette bu söylediklerimiz, insan fitratında ve tabiatında var olan “doğup büyüdüğü, üstünde yaşadığı yerleri” sevmesi ve özlemesi gerçeğini inkar değildir. Ama buna rağmen inanan insanlar, vatan değiştirmeyi bir sorun haline getirmezler. Mesela benim yaşadığım yerlerde Mekke ve Medine’ye özlem duyarak oralarda yaşamak isteyen, bu uğurda çaba, emek ve para harcayan, ama buna muvaffak olamayan, bunun için de üzülen ve ağlayan nice insanlar bilirim.

Ya da ülkesindeki küfür cehenneminden kaçarak buralara gelmiş nice insanın, yaşadığı yerlere özlem duysa da, buralarda yaşamakla ne kadar mutlu, mesut ve bahtiyar olduklarını bilirim. Bu açıdan İslam’da ırkçılığın olmaması, ayrı bir rahmet tecellisi olmuştur.

Velhasıl İslâm’da hiç bir şey putlaştırılmaz, isterse, bu içinde doğup büyüdüğümüz ve yakınlarımızın, mallarımızın, ticaretimizin, acı tatlı her türlü hatıralarımızın ve daha nice güzelliklerimizin bulunduğu yer olsun. Müslüman nerede inancını yaşayabiliyorsa, vatanı orasıdır. Onun için "Kişinin bulunduğu memlekette yalnız Allah’a ibadet etmek kolay olmaz; dinini açığa vurmakta zorluklarla karşılaşır, daralırsa, orada bağlanıp kalmamalı, ibadetlerini serbest yapabileceği yere

gitmelidir. Hicret edip o darlıktan genişliğe çıkmak için ne gerekiyorsa yapmak ve Allah'a kulluk etmek, mü'minin ilkesi olmalıdır."⁴⁴¹

“İrkçilerin bir sloganı var: “Ya sev, ya terket!” diye. Ya her şeyiyle, düzeni, fesadı, ahlâksızlığı, zulmü, müslümanların başörtüsüne bile çoğu alanda izin vermeyen anlayışıyla seveceksiniz, ya da defolup gideceksiniz...

Bu tehdit dolu mesaj, ne olduğu tartışılan “vatan” kavramını, toprak ve ülkeyi; içinde yaşayan insandan, hem de kendi vatandaşından daha üstün görmenin, (putlaştırmanın) uzantısı bir dayatma değil de nedir?

“Ya sev, ya terket!” Bu sloganla Hz. Peygamber’in, içinde Allah’ın evi, en mukaddes yer bulunan Kâbe’nin bulunduğu, kendi ülkesi Mekke’den hicretini, hatta on yıl sonra Mekke’yi fethettikten sonra bile, tekrar eski vatanını değil de Medine’yi tercihini nasıl izah edeceğiz?

Mekke’de doğan veya doyan bir kimse, Mekke’de inandığı gibi yaşatmayan yöneticileri ve onların düzeninin hâkim olduğu ülkeyi ne kadar sevebilir? Artık o, mü’min vasfını kazanır kazanmaz, Medine’nin doğal vatandaşı, gönülden Medine’li değil midir? Dârulhap veya dârulküfürde doğan kimsenin gerçek vatani, dârulislâm değil midir?

“Ya sev, ya terket!” Öyle mi?

Ne tümüyle ve her şeyden çok seveceğim, ne de kolay kolay terkedeceğim! Kim, kime neyi zorla sevdirmeye kalkıyor; kim kimi, hangi hakla nereden ve niçin kovuyor? Mekke’den Rasûlullah’ı ve mü’minleri kimler kovuyordu? Bu tür sloganı kimler söylüyordu dersiniz? Şimdi üzerinde yaşanan ülke, Mekke’ye/Dârulharbe benzemiyor da Medine’ye mi

⁴⁴¹ Elmalî, Hak Dinî Kur’ân Dili, V, 3790.

benziyor yoksa? Bu ölçüler içinde bu slogan doğaldır, ama tek şartla; bunu inancını yaşamak isteyen müslümanlara karşı söyleyenlerin, tarih boyu peygamberlere ve mü'minlere hangi inançtaki insanların bu sözü söylediğini değerlendirmeleri gerekiyor:

“Kavminden ileri gelen büyüklük taslayanları dediler ki: ‘Ey Şuayb! Kesinlikle seni ve seninle beraber iman edenleri memleketimizden çıkaracağız; yahut dinimize döneceksiniz.’ (Şuayb) Dedi ki: ‘İstemesek de mi (bizi yurdumuzdan çıkaracak veya dinimizden döndüreceksiniz)? Allah bizi ondan (kâfirlikten) kurtardıktan sonra tekrar sizin dininize dönersek, Allah’a karşı iftirâ etmiş oluruz. Rabbimiz Allah’ın dilemesi hali müstesnâ geri dönmemiz bizim için olacak şey değildir. Rabbimizin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Biz sadece Allah’a dayanırız. Ey Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında adâletle hükmet (kimin haklı, kimin haksız olduğunu adâletle açığa çıkar). Çünkü Sen hükmedenlerin en hayırlısısın.” (7/A’râf, 88-89)

Onlar bilmiyorlar ki, insan bir yeri sadece sevmediği için terketmez. Seven insanlar da sevdiklerini ispat etmek için, ya da daha büyük sevgi (Allah sevgisi) için sevdiklerini terketmek zorunda kalabilirler. Hele bir toprak sevgisi, Allah sevgisi ile çatışıyor ve birinden birini tercih etmek gerekiyorsa...

Yoksa, şehidlik kavramını bile anlayamayız; öyle ya şehâdet, vatani terketmek değil midir? O zaman Allah’a tercih olunan bu sevgi bir puta dönüşür. Seven sevdiği için fedâkârlığı, o uğurda gerekli mücâdeleyi göze alandır. Sevdiğinin (vatanın) üzerine çöreklenen ve oradaki İslâm dışı da olsa yönetimi, zulmü de onaylayıp seven, Allah için sevgi beslenilmemesi gereken hususlara da gönlünü açan kimse, sevdiğini iddiâ ettiğini ya öldürmek için delicesine seviyor, ya da orayı putlaştırıyor

demektir. Bir mü'min, sevdiğini Allah için sever, buğzettiğine de Allah için buğzeder.

“Vatan sevgisi imandandır” diye meşhur olan söz, kesinlikle sahih hadis metinlerinde yoktur. Ama, insanın doğup büyüdüğü yeri belirli ölçüler içinde sevmesi, fitrî, tabîî bir özelliktir. Fakat, sevgide ölçülü, âdil olmak ve Allah'a isyan edenlere ve O'nun yasakladıkları şeylere muhabbet duymamak şartıyla. “Vatan sevgisi”, cennet sevgisi demektir. Müslümanın esas vatanı, ana vatanı, baba ocağı orasıdır. Babamız Âdem ve anamız Havvâ, ilk olarak orayı vatan edinmişlerdi ve esas gideceğimiz yer, hazırlandığımız ve yatırımlarımızı yaptığımız mekân orasıdır. Dünyanın hiçbir yeri bizim gerçek vatanımız olamaz, burada misafiriz, yolcuyuz. Kaldı ki hiçbirimiz doğacağımız yeri kendimiz seçmedik. Her insan için doğduğu yer kutsal sayılınca, her insana göre kutsal olan da değişecek, aralarındaki üstünlük de göreceli olacaktır. Ölçü, insanın kendisi olursa, İlâhî ölçüleri kendi subjektif ölçülerine göre tahrif eder.

Bir insan, belli bir yerde değil; tüm yeryüzünde halife olması için yaratılmıştır. İslâm'ı, bulunduğu yerde yaşayıp oraya hâkim kılmak için çalıştığı gibi, dünyanın ulaşabildiği her tarafına da götürme zorunluluğu vardır. Bir insan, doğacağı yeri seçme hakkına sahip olmadığından, tercihiinde olmayan bir konudan dolayı ne ayıplanır, ne de şereflenir. Allah, bizi bu topraklarda değil de; çok farklı hatta sevmediğimiz bir yerde dünyaya getirebilirdi; Diğer insanların oralarda dünyaya gelmesi gibi. O zaman o yaratıldığımız yerin mi, yoksa şimdi yaşadığımız yerin mi kutsal olması gerekecekti? Müslüman için tüm arz Allah'ın mülküdür. Hepsı aynı değerdedir. Bir yerin fazileti, orada inanılıp uygulanan inançla ilgili olmalıdır. Toprak, üstünde yaşayan insanların inançlarıyla bütün olarak değerlendirilmelidir.

İnsanın ırkına, doğduğu yere göre bir toprak parçasına kutsallık atfetmesi, Allah için değil de; o toprak parçası için ölümü göze alabilecek hale gelmesi, vatanın - üzerinde hangi hükümlerin uygulandığına bakılmadan- yüceltilmesi bu açıdan değerlendirilmelidir. Vatan kelimesi Kur'an'da geçmez. İslamî açıdan yurt veya vatan "dâr" kelimesiyle ifade edilir. İslam toplumunun yaşadığı ve hâkim olduğu yerler için klasik ve meşhur değerlendirmeye göre "dârulislâm", müslümanların idâre ve hâkimiyetleri altında olmayan yerler ise "dârulharp" kabul edilir. Eğer bir kimse, yaşadığı ülkede dinî inanç, dinini koruma ve dinini yaşama hürriyetini kaybetmişse, gücü yetiyorsa cihad ederek bu temel haklarını yerli veya yabancı işgalcilerden geri alması veya gücü yetmiyorsa, bunları koruyup dinini yaşayabileceği yere hicret etmesi gerekir. Cihad ve Hicret'in Kur'an'da ve Sünnette çok büyük önemi vardır.

Ayrıca, içinde Kâbe'nin bulunmasından dolayı müslüman açısından dünyanın en kutsal yeri sayılmaya müsâit olan bir vatanda, Hak Dinin yaşanmadığı için oradan hicret eden Rasûlullah ve ashâbının, aynı zamanda gerçek vatanları olan Mekke'deki yönetime karşı inanç savaşı yaptıkları unutulmamalıdır. Şu âyet; vatan, cihad ve hicret kavramları açısından değerlendirilmelidir:

“Nefislerine yazık eden kimselere, canlarını alırken melekler: 'Dünyada ne işte idiniz?' derler. Bunlar; 'biz yeryüzünde güçsüz bırakılmış çaresiz kimseler idik' diye cevap verirler. Melekler: 'Allah'ın yeri geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!' derler. İşte onların barınağı cehennemdir; orası ne kötü bir gidiş yeridir." (4/Nisâ, 97).

Medine için, oradaki hurmaları için savaşan kimsenin mücâdelesinin Allah için olmadığı, ancak Allah yolunda savaşanların cennetle müjdelenen şehitler

olabileceğini Rasûlullah'ın hadislerinden öğreniyoruz. İşte bu, İslam ile ırkçılık arasındaki ince çizgidir.

Yeni Bir Devlet

Hicret ile Yesrip şehrinin sadece adı değişmiyor, aynı zamanda dünyanın en büyük devlet ve medeniyetlerinden birisinin çekirdeğine de artık Başkentlik yapıyordu.

Biz ilk İslam Devletinin oluşumunu “İslam’da Devlet Ve Siyaset” kitabımızda yazmıştık. Şimdi o bilgileri konumuz açısından güncelleyelim isterseniz.

Şüphesiz ki ilk İslam Devleti, Hz. Peygamber (sav)’in başkanlığında Medine’de kuruldu. O’nun Mekke’de geçen peygamberlik hayatı, bu devletin temellerini oluşturma dönemi olarak kabul edilebilir.

Mekke’den Medine’ye hicret eden müslümanlar, orada yaşayan Yahudiler, müşrik ve münafık Araplarca olmasa da, Ensar’ca, yani Medineli inanan kardeşleri tarafından çok iyi karşılanmışlar ve tarihte benzeri görülmemiş bir güzellikle aralarında "muâhât-kardeşlik" anlaşması yaparak kaynaşmışlardı.

Ancak Medine’de sadece müslümanlar yaşamıyorlardı. Az önce işaret edildiği gibi onlardan başka müşrik Araplar ve Yahudiler de orada yaşamaktaydılar. Bunlar, İslam’a karşı en azından mesafeli idiler. Şüphesiz, güçlerinin yeteceğine inansalar, müslümanlara devlet kurma fırsatı vermezlerdi.

Bir de, içlerinden inanmadıkları halde, dışlarından inanmış görünen münafıklar vardı. Ve bu üç gurup da, Mekke ve dışındaki düşman kabilelerin müslümanlara ve onları barındırdıkları için kendilerine yönelik yapılan tehditlerden rahatsızdılar. Bütün bunlara, Medineli müslümanlar olan Ensar’ın Evs ve Hazreç adlı daha

önceleri iki rakip-düşman kabileden oluştuklarını eklersek, Medine'nin barış içinde yaşamaya pek elverişli bir yer olmadığı kendiliğinden anlaşılır.

İşte Peygamberimiz (sav) böyle bir ortamda yapılabilecek olanın en iyisini yaptı: Bütün kabilelerin ileri gelenleri ile oturup konuşarak ortak bir metni "anayasa" olarak yazıya geçirdi ve o çerçevede hukukun üstünlüğünü esas alan ilk İslam Devleti'ni kurdu.

Bu devlet, "anayasası" incelendiği zaman açıkça gürülür ki, barış ve insan haklarını esas alan bir devlettir.¹⁸⁴ Bunu tanıyan fertler ve zümreler, din ve ırkları ne olursa olsun yeni siyasi toplumun birer üyesi olmakta, yeni haklar kazanmakta, sorumluluklar yüklenmektedir.

Yeryüzünün ilk yazılı anayasası olan¹⁸⁵ bu metinde özetlenecek olursa "kamu hukuku ile ilgili mevzularda düzenleyici ve bağlayıcı kaideler getirmekle, devlet iktidarını tesis etmekte, umumi çizgileriyle icra ve kaza fonksiyonlarına ait meseleleri ele almakta, farklı zümreleri tabi olacakları hukuki manzumede serbest bırakarak teşrii sahada da nizamlayıcı davranmaktadır. Ayrıca -detaylara inmemiş de olsa- gerek iktidarın ve gerekse teb'anın hak ve vecibeleri metinde yer almıştır. Bütün bu vasıflarıyla ilk anayasa, başlı başına bir devrim teşkil etmektedir".¹⁸⁶

Kurulan bu yeni devletin temel dayanaklarına bakarsak şunları görürüz: Herkesin kabul ettiği bir devlet başkanı, Ku'an ve Sünnete dayalı sağlam bir hukuk, bütün ihtilafların anında ve adaletle çözüldüğü etkin bir yargı, ülkesi, devleti ve kardeşleri için her türlü fedakarlıktan

¹⁸⁴ Bu anayasa için bkz M.Hamidullah, İslam Peygamberi , 1 /139-153

¹⁸⁵ M.Hamidullah a.g.e 1/140

¹⁸⁶ Hayreddin Karaman, Anahatlarıyla İslam Hukuku 1/ 168-169

kaçınmayan özverili ve fedakar bir toplum ve Allah için savaşılan bir ordu.¹⁸⁷

İslam devletinde Hz. Peygamber (sav) devlet başkanlığının yanında ayrıca yargı işleri, ordu komutanlığı, eğitim ve irşad, diplomasi gibi daha bir çok kamu hizmetlerini bizzat yürütmüştür. O dönemde mescid, ibadet yeri olmakla beraber, aynı zamanda eğitim, yargı, sağlık, danışma meclisi, dış politika, genel kurmay, yardımlaşma... gibi bir çok kamu hizmetlerinin görüldüğü bir yerdi.¹⁸⁸ Çeşitli beldelere giden görevliler, yönetim, yargı, mali ve eğitim hizmetleri başta olmak üzere, bir çok hizmetleri gerçekleştirmişlerdir.

Medine'de kurulan İslam Devletinin sınırları genişledikçe, indirilen yeni ayetler doğrultusunda İslam devletinin anayasasında yeni gelişmeler olmuştur. Özellikle Hz. Peygamber (sav)'den sonra gelen Hulefa-i Raşidin döneminde, İslam Anayasa hukuku önemli gelişmeler göstermiştir. Özellikle Hz Ömer tarafından kurulan "divanlar" daha sonraki İslam devletlerinin temel kurumlarından birisi olarak varlığını hep korumuştur.¹⁸⁹

İşte Mekke Döneminde toplum içinde sözü dinlenmeyen, hiçbir işte ağırlığı olmayan, özellikle yönetmede fikri alınmayan, edilgen ve baskı altındaki İslam Cemaati, hicret ile kendi vatanına kavuşmakla beraber, birlik ve beraberliklerinin verdiği güçle kısa zamanda bir örgütlü toplum olmayı başararak kendi devletlerini kurmuşlardır.

¹⁸⁷ M. Faruk en-Nebhan, a.g.e. s. 65-66

¹⁸⁸ M. Hamidullah, İslam Müesseselerine Giriş, s. 57-63; Cemal Nar, İslam Sancısı, s.93.; Osmanlı Ansiklopedisi 1/27

¹⁸⁹ a.y

Hicretin en önemli sonuçlarından ve Müslümanların en büyük kazanımlarından birisi de hiç şüphesiz kurdukları bu yeni devlet olmuştur.

Yeni Bir Dünya

Hicretle Müslümanlar yeni bir ülkeye, topluma ve devlete kavuşurlarken, bunun faydası sadece onlara değil, belki bütün bir dünyaya ve bütün bir insanlığa olmuştur. Zaten Hz. Muhammed (sav) “alemlere rahmet” olarak bütün bir insanlığa gönderilmiş bir peygamberdir. Bundan sonra kıyamete kadar gelecek olan bütün insanlar, kavimler, milletler onun ümmetidirler. Kimisi onu tanıma, sevmeye, iman ve itaat etme bahtiyarlığına eriştikleri için “Ümmet-i İcabet” olmuşlar, kimisi de henüz böyle olmasalar bile buna aday olduklarından, davete muhatap anlamında “Ümmet-i Davet”tirler.

Şimdi çalışma alanı müsaittir. Resulullah (sav) artık çok rahat ve hızlı bir şekilde Medine'yi içtimaî nizamı düzenli ve dini bir merkez haline getirebilirdi.

Hareket başlıyordu. Hedef, İslâm mektebinin esasları üzerine kurulmuş olan güçlü devlet ve düzenin önce Arap yarımadasında istikrar bulmasıdır. Medine, yarımada'nın manevî ve siyasi gücünün merkezi oluncaya ve yarımada İslâm'ı getirdiği dünya görüşünün her tarafa yayılması için bir merkez oluncaya kadar çalışmak gerekiyordu.

Sevgili Peygamberimiz (sav)'in telaş ve heyecan dolu hayatı başlıyordu. Davetçiler, haberciler, küçük müfrezeler, büyük ordular, davet heyetleri ve siyasi elçiler ard arda Medine'nin kapısından çıkıp giriyorlardı. Yep yeni bir dünya için maddî manevî seferberlik

başlamış, cihat ayrağı açılmıştı. Bu din bütün dünyaya duyurulmalı, bütün insanlar bu dine davet edilmeliydi.⁴⁴²

Dünya bundan sonra İslam'ı daha yakından tanıyacak ve onun getirdiğinden doğrudan veya dolaylı bir şekilde etkilenecek ve faydalanacaktır. Çünkü akli başında bir alim, idareci, komutan veya sıradan bir insan, onun Allah Teâlâ'nın katından alıp getirdikleri güzelliklere ilgisiz ve kayıtsız kalmaz. Kalmamışlardır da.

Burada en büyük sorumluluk hiç şüphesiz Ümmet-i Muhammet üstüne düşmektedir. Bu dini nerde bir insan topluluğu yaşıyorsa, ta oralara kadar götürmek ve anlatmak, onların, yani aralarından çıkaracakları alimlerin, mürşitlerin, tebliğ ve daet adamlarının vazifesidir.

İslam tarihi bu açıdan bazen başarılarla doludur, bazen de acı ihmallerle maalesef. Bizimçağımıza da acı ihmaller, belki terkler, belki de ihanetler düşmüştür ne yazık ki...

Bu açıdan bakıldığında “Raşit Halifeler dönemi”, Peygamber Efendimizin döneminin bir uzantısı olarak Asr-ı Saadeti oluşturur. Halifeler, müslümanlar arasında ehliyet esaslı gözetilerek seçildiği için, toplumun gerçekten önderleriydiler. Üstelik etraflarına daima alimleri toplamışlar, hatta onların her hangi bir sebeple yönetim merkezi olan Medine'den ayrılmalarını istememişler, sürekli onlarla istişare ederek devlet işlerini yürütmüşler, çok güzel bir şekilde amir ile alim arasındaki ilişkilere örnek olmuşlardır. Her iki sınıf da iyi niyetle çalışarak birbirlerine yardımcı olmuşlar, ümmetin ıslahına çalışmışlardır.

⁴⁴² Ali Şeriatî, age. s. 87.

Hasan el-Basri'ye göre, toplumun ıslahı ve kurtuluşu, yöneticilerin ıslahı ile, toplumun fesadı da, yöneticilerin fesadı ile olur. Kendi yaptıklarından sorumlu olması, aynı zamanda toplumun tamamının fiillerinden sorumlu olması demektir. Bu ise, ne kadar büyük bir sorumluluktur.

Ama Emevilerle erken dönemde gelen “Saltanat” ve “Veliahtlık” sistemi, ehliyetsiz insanların iş başına gelişi, Emevilerin Araplara, onların da başka ırklara ırkçı bir tutum sergilemeleri her ne kadar bu rahmet ümmetine zararlar vermişse de, halk bu haliyle beraber, etraflarında yaşayan küfrün karanlık dünyalarını aydınlatmaya devam etmişlerdir. Çok büyük fütühat hareketleri ile İslam yayılmış, neredeyse dünyanın bilinen bütün merkezlerine ulaşmıştı.

O günden bu güne dünya bu dine, bu topluma, bu ümmete çok şeyler borçludur. Bunu insaf sahibi gayr-i müslim olanlar da itiraf etmektedirler.

Hiç şüphesiz bütün bunların altında, İslamın ve ümmetin bir güç olmasının zeminini teşkil etmesiyle Mekke'den Medine'ye hicretin çok derin etkileri vardır.

İlmî Araştırma İnceleme

Ali Şeriatî, “Hicret” adıyla çevrilen bir kitapçığında iki kavram hakkında düşüncelerini arzeder. Biz faydalı gördüğümüzden bir kısmını iktibas ettik. “Kur'an'da, “muhaceret” ve “darb-ı fi'l ard: yurdundan çıkma veya çıkarılma” gibi ifadelerin kullanıldığı yerler de açıkça görüyoruz ki Kur'an, doğum yerinin, kavim, yurt ya da toplumun terkedilmesiyle şunları istemektedir:

1- İnsanın (mü'minin) özgürlük ve şerefine korunması. (Ashab-ı Kehf in yaşadığı hicret. İlk Müslümanlardan bir kısmının Habeşistan'a hicretleri.)

2- Bulunulan yerdeki zalim ve zorba toplumsal veya siyasal otoritelere karşı daha iyi bir mücadele için da ha uygun ve daha yeni imkânların elde edilmesi. Bir başka deyişle, özgür bir dönüş için hicret. (Musa'nın hicreti, Mekke'den Medine'ye hicret.)

3- Her Müslümanın görevli olduğu bütün insan topluluklarının, bütün halkların ve bütün milletlerin uyanışı, özgürlüğü ve mutluluğu için, tebliğ. Yine bu sorumluluğun gereği olarak dünyevî ve insanî bir risaletin başlatılması için hicret. (Öğretmenlerin yalnız ve yalnız bu sorumluluk ile kentlerinden ve yurtlarından ayrılmaları)

4- Yeryüzündeki bilimsel, ya da teknolojik gelişmeleri araştırıp tanımak amacıyla yapılan hicret. Kur'an'ın derin ve kapsamlı deyimiyle 'afak ve enfüs'ün dolaşılması. Tabiî bilimlerin, özellikle de coğrafya, iktisat, jeoloji, botanik, klimatoloji gibi bilimlerin tanınması. Kavim, soy, ırk, ümmet ve toplumların tanınması. Toplumsal, siyasal ve ekonomik yaşama biçimlerinin tanınması. Gelenek, görenek, inanç, düşünce, din gibi konuların, her yönüyle insanî bilimlerin, etnoloji, antropoloji, sosyoloji gibi ilimlerin tanınması. Bu da kısır 'Aristovari' bir üslupla değil, yeni ve bilimsel bir üslupla, gözlem, deney ve araştırmayla olur. Oturup da 'görünen'le 'yüzeysel mantık'la, 'aklın ispatlaması'yla tabiat olaylarını ve hayat şartlarını tanımaya kalkışmak abes olsa gerektir. Hayat'ı yerinde tanımak gerekir. 'Cem'in ve mani'in tarifi' diri olanı öğrenmeye yetmez. Gidip gezmek, dolaşarak öğrenmek, düşünmek ve fikretmek gerekir. Tarih, tarih felsefesi veya geçmiş çağ toplum ve uygarlıklarının doğuş, yükseliş, gerileyiş ve ölüm sebeplerinin sınıflandırılıp incelenmesi Kur'an'da duyuşsal ve görsel ilimler olarak zikredilirler. Ne yazık ki büyük tarihçiler bu konuları, halâ sanat, felsefe veya edebiyat

saymaktalar. Ve böylece de konuyu soyut, zihinsel ve mantıksal bir oyuna çevirmekteler. Bir bakıma, Bacon, Descartes, Nevvton veya Galile tabii bilimsel için hangi üslubu kullanıyorsa, Kur'an aynı üslubu tarih için -ki tarihle müsbet bilimlerin arasında henüz uzun bir mesafe vardır- kullanıyor. Kur'an bir yandan tarihi ön plana çıkarırken diğer yandan da ilim için hicret etmeyi dini bir hüküm olarak vazediyor:

"Yeryüzünde hiç gezmediler mi ki kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görsünler?"⁴⁴³

"Yeryüzünde dolaşın da yalanlayıcıların sonunun nasıl olduğunu görün"⁴⁴⁴

Kur'an'da, düşünülmesi gereken ve 'hicret' kelimesinin anlamına son derece genişlik ve derinlik veren bir özellik⁴⁴⁵ de bu kelimenin genel ve mutlak anlamda kullanılmasıdır. Bu, aynı zamanda Peygamber(sav)'in bilinen hicretini de (-ki biz hicretin aslı veya hicretin hükmü demeyi daha çok tercih ederiz) ifade etmektedir. Hicret kelimesinin anlam derecesi öyle

⁴⁴³ Yusuf 109.

⁴⁴⁴ Al-i İmran 3/137.

⁴⁴⁵ Kur'an'ın ilim ve araştırma konusundaki üslubunu, tarihin Kur'an'daki değerini, tarihî olayların nasıl sonuçlandığını, tarihin toplum bilimdeki yerini tanımak ve siyasî-toplumsal mesele ve şartları inceleyip tahlil edebilmek için Kur'an kıssaları Kur'anî bakış açısıyla derinlemesine incelenmelidir. Bir tarihçi ve toplumbilimci gözünde Rûm sûresi bu açıdan parlak bir örnektir. Bu sûre Rumların iranlılara karşı muzaffer olacaklarını önceden bildiriyordu. Bu öngörünün şaşırtıcılığının etkisi altında da 'istikbâlî, gerçekleşmiş bir biçimde sunuyor. Müfessirler, Kur'an'ın bu 'gaybî' yönü üzerinde çokça durmuşlar, ancak çok daha derin olan yönü nü görmemişlerdir. Kur'an'ın görüşü, bu sûrede baştanbaşa apaçık ve derin olan ilmi meselelere de uygulanmalıdır. Etnoloji ve antropolojiden beslenen yeni toplumbilim, tarih ve toplumbilimin de bir "hicret'e ne kadar muhtaç olduğunu göstermektedir.

yücelmiş, öyle genişlemiştir ki, kelime yeryüzünde bir yerden bir yere gitmekten çok ötede anlamlar kazanmıştır. Ruhun, fikrî ve ahlâkî her türlü inkılâbı bu kelime ile ifadesini bulmaktadır. Bizim, çok zengin ve derin bir anlam taşıyan 'hicret' üzerinde durmamızın sebebi budur. Anlamak, halinin ifade ettiği anlamda ilerlendikçe, 'hicret' daha iyi anlaşılacaktır.

Kur'anî bir Müslüman (İslamı doğrudan doğruya kitap ve Sünnet'ten öğrenmeye çalışan geleneksel İslam ile yetinmeyen Müslüman) imandan hemen sonra, hattâ bazan da cihattan önce kendini büyük bir esasla kesin bir emirle karşı karşıya bulur: İç ve dış âlemden hicret. Toprağa ve ruhun derinliklerine doğru yol alma. Artık kalınamayacak bir yer alana, mekândan ve varolmaya değmez bir durumdan kurtuluş. Muhaceret, sadece kişinin doğduğu yerden ayrılması demek değildir. Aynı zamanda kişinin kendi benliğinden hicret etmesi demektir. İşte İslam'ın gerek ferdi, gerek toplumu çürüyüp yok olmaktan kurtulmaları için harekete çağırması, böyledir. İslam kişiyi iç âleminde de dış âleminde de inkılâba çağırır. İnsan için durgunluk, donukluk ve hareketsizlik çürümedir, ölümdür. İslam, inkılâbî bir tavırla mümkündür. Ve islam bu tavrı hicretin ilmî mucizesiyle sağlar. Afaki hicret, enfüsî hicret...⁴⁴⁶

⁴⁴⁶ Yüzyılımızın en büyük tarihçilerinden olan Arnold Toynby, "Tarih Araştırması" adlı eserinde 'Hicretin Aslı ve Dönüş' adıyla bir görüşü belirtir. Bu konuda şöyle söyler: "Beşer tarihinde bir medeniyetin veya bir cemaatin kurucusu olan büyük şahsiyetler hayatlarının bir döneminde, önce yurtlarını terketmişler, toplum ve topraklarından ayrılmışlardır. Yüklenmiş oldukları büyük ve şerefli görevlerini başlatmak için bir hazırlık dönemi olan bu gaybet zamanından sonra da kavimlerinin arasına dönmüşler ve hareketlerini yeniden başlatmışlardır. Gerçek şu ki, bu büyük dönüşler her zaman sessiz bir hicretten sonra olmuştur. Ruhlarda temel olan böyle bir hicrete, İbrahim, Musa, Zerdüş, Buda ve İslam Peygamberi (ki O'nun

Bu iki tür hicretin de ruhbilim ve toplumbilimde araştırılması yeterli değildir. Yine, İslamın kaynağında, bir esas olarak var olan bu büyük değerin burada tam anlamıyla anlatılabilmesi mümkün değildir. Bu iki tür hicret de bağımsız ve kapsamlı araştırmaları gerektirir. Bizim burada hatırlatmadan geçemeyeceğimiz önemli bir nokta vardır: İslam, büyük ruhların ve ileri uygarlık ların kendilerinde var olan hayret ve hayranlık uyandıran hicret olaylarından derin bir bilimsel yaklaşımla söz etmektedir.

Hız. Peygamber (sav)'e iman etmiş ilk arkadaşlarının 'Muhacirin' olarak adlandırılmaları böyle bir görüşe örnektir. Peygamber(sav) bütün sıfatlar içinden onlara 'muhacir' sıfatını vermiştir. O isteseydi kendi büyük önsezilerinden bir sıfat çıkarıp verebilirdi. Eğer hicret İslam inancında böyle yüce olmasaydı Peygamber(sav) kendisini candan seven bu insanlara başka yüzlerce özelliklerinden dolayı değişik sıfatlar takabilirdi. Onların cesaret ve fedâkârlıklarından, Peygamber(sav)'in sıkıntı dolu günlerinde onu yalnız bırakmayıp yardımcı olmalarından, işkencelere karşı sabretmelerinden, tehlikeleri göze almalarından, ihlâs, cömertlik, fedakârlık, hakikatperestlik ve can, mal, aile ve toplumsal statülerini hiçe sayışlarından, hareketin temel taşlarını yerleştirmede büyük pay sahibi oluşlarından hareketle kendilerine binlerce sıfat yakıştırabilirdi. Fakat Allah'ın Rasûlü sadece ve sadece 'Muhacir' sıfatını seçti."⁴⁴⁷

Hicret Ve Takvim

Hira'daki on beş yıllık sükût ve inzivası toplumundan uzak kalması sayılır) sahiptirler."

⁴⁴⁷ Ali Şeriatî, Hicret, İhtar Yayıncılık, s. 35-38..

Buraya kadar yazılanlarla hicretin sebebi, fazileti, hükmü, önemi ve kazançlı, bereketli, semereli güzel sonuçları yazılmış oldu. Bütün bunların Müslümanların tarihinde ne kadar ehemmiyetli bir yer tuttuğu acaba kendilerince de anlaşılmış ve takdir edilmiş miydi?

Bu soruya büyük bir sevinç ve neşeyle “evet” diyoruz. Çünkü Müslümanlar bir gün kendi takvimlerine bir bir tarih başı düşürmek için toplandıklarında, önlerinde bir çok seçenek olmasına rağmen, bunun için hicreti seçtiler. Bu da onların nezdinde hicretin önemini açıkça gösteriyordu.

Ali Şeriatî'ye göre bu, üzerinde çokça düşünülmesi gereken bir konudur. “Çünkü, tarihin başlatılması hadisesi tarihte daima ya bir din liderinin doğumuyla, ya da bir hareketin liderinin zaferiyle söz konusu olmuştur. Bir anlamda tarih, daima sansasyonel bir olayla başlatılmıştır. Ve ne yazık ki bu, çoğunlukla sınıfların ya da kavimlerin gururuna hitap etmiştir sadece veya Hazreti Mesih'in doğumunda olduğu gibi 'insan'ı gereksiz kılan bir 'öte' anlayışının mutlak hakimiyetini ifade etmiş, böylece de kilise despotizmine destek sağlamıştır. Tarihin başlayışının, bir anlamda zamanın başlayışı olduğu düşünülürse, İslamın tarihi böyle bir olayla başlatmamasının anlamı açıklığa kavuşur.

İslam, ne Peygamber(s)'in doğumunu, ne de onun büyük fetihlerinden birini tarihe başlangıç yapar. Hattâ onun bî'seti bile tarihe başlangıç yapılmamıştır. Tarihin, bir anlamda da zamanın başlan gıcı Hicret'tir.”⁴⁴⁸

Bilindiği gibi Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Mekke'den Medine'ye hicretini tarih başlangıcı olarak alan takvime hicrî takvim denir. “Hicrî kamerî” takvime, “İslâm takvimi” de denir. Ayın yörüngesi üzerinde dönüşüne

⁴⁴⁸ Ali Şeriatî, age. s. 40.

göre düzenlendiği için kamerî (ay-hilâl) veya hicrî adı verilmiştir.

Milâdî ve Rûmî tarihler gibi on iki ay esasına dayanan hicrî yıl muharrem ayı ile başlar ve zilhicce ile sona erer. Hicrî (kamerî) aylar şunlardır: Muharrem, safer, rebiülevvel, rebiülâhîr, cemâzielevvel, cemâzielâhîr, recep, şaban, ramazan, şevvâl, zilkade, zilhicce.

Hicrî takvim hicreti esas alır. Günümüzde kullanılan milâdî takvim ise Hz. İsa'nın doğumunu 'tarih başlangıcı olarak esas almaktadır.

İslâm takvimi, müslümanlara mâl olmuş bir takvimdir ve hatta okuma-yazması olmayan bir kimsenin bile kullanabileceği bir vasıta. Bu takvimin hesaplarını yapmak, ramazanın ne zaman başlayacağını bilmek, ne zaman namaz kılınacağını belirlemek için ince astronomi bilgilerine gerek yoktur.

İbrahim Canan, “Kütüb-ü Sitte Şerhi” diye bilinen eserinde şu hadisi nakleder ve açıklamalar yapar. Bir kısmını iktibas edelim:

Sehl İbnu Sa'd (ra) anlatıyor: "Sahabiler İslamî takvimin başlangıcını tesbit ederken ne Resulullah (sav)'ın bi'set zamanına ne de vefat zamanına itibar etmediler. Fakat Medine'ye gelişine itibar ettiler."⁴⁴⁹

“İbnu Abbas'tan gelen bir rivayette şöyle denir: "Hz. Ömer (radiyallahu anh) takvim başlangıcı koymaya teşebbüs edince, sahabiler toplandı. Onlarla müzakere etti. Sa'd İbnu Ebi Vakkas, Aleyhissalâtu vesselâm'ın vefat zamanını esas almayı, Hz. Talha bi'setle başlatmayı, Hz. Ali hicretle başlatmayı, diğer bazıları da Resulullah'ın doğumunu esas almayı teklif ettiler. Hicretin on altı veya

⁴⁴⁹ Buharî, Menakıbu'l-Ensar 48. İbrahim Canan, Kütüb-ü Sitte, no: 5779.

on yedinci yılında toplanan bu şûra, müzakereler sonunda Hz. Ali'nin teklifini kabulde ittifak etti. Ancak hangi ayın esas alınması hususunda da ihtilaf edildi. Abdurrahman İbnu Avf, haram ayların evveli olduğu için Receb'i, Talha da ümmetin mübarek ayıdır diye Ramazan'ı, Hz. Ali de sene başıdır diye Muharrem'i yıl başlangıcı olarak teklif ettiler. Bu meselede de Hz. Ali'nin görüşü kabul gördü."

Hz. Ömer'i takvim meselesini ele almaya sevkeden amil hususunda kitaplarda muhtelif rivayetler var. Umumiyetle, Yemen'de mevcut olan tatbikatın, böyle bir şeye olan ihtiyacı hatırlattığını belirtir.

İbni Sirin'den gelen bir rivayete göre: "Yemen'den gelen bir zat: "Ben Yemen'de tarih dedikleri bir şey gördüm. Şu yılda, şu ayda diye yazıyorlar" der. Bunun üzerine Hz. Ömer: "Bu güzel bir şey, öyleyse siz de tarihleyin" der ve şûrayı toplar. Bir başka rivayete göre, Ebu Musa (radıyallahu anh) Hz. Ömer'e "Sizden bana tarihsiz mektuplar geliyor" diye yazar, bunun üzerine Hz. Ömer şûrayı toplar. Bir diğer rivayete göre, Hz. Ömer'e ödeme zamanı Şaban yazan bir borç senedinin davası gelir. "Bu hangi Şaban, geçen mi, içinde bulunduğumuz mu, gelecek Şaban mı? Şu halde insanlara bir şey (takvim) koyun ki bunu ona göre bilsinler" der.

Öyle anlaşıyor ki, gelişen medeni hayat ve devlet hayatı müslümanlara pekçok yönden takvime olan ihtiyacı duyurmuş, takvimsizlikten doğan pekçok hâdiseye şahid olunmuştur. Ortaya çıkan birikim, meseleyi ele almaya itmiştir.

Ümidimiz ve duamız yeniden diriliş dönemimizde, bunun zenbereğini teşkil edecek olan İslamî zaman

telakkisini, Rabbimizin bu ümmet-i merhumeden esirgememesidir.”⁴⁵⁰

Faydalı Bir Not

Hicrî yahut kamerî yılı, milâdî yıla çevirmek için şöyle bir formül kullanılmaktadır:

Hicrî yıl sayısını 33'e bölüp çıkan sayıya 622 eklenir ve milâdî yıl bulunur. Milâdî yıl = (hicrî yıl x 32/33) + 622 formülü ile bulunur. Mesela: 1000 yılının % 3'ü 30 eder, geriye 970 kalır. Bu sayıya 622 eklenince karşılığı olarak milâdî 1592 yılı bulunur.

Milâdî yılın hicrî yıl karşılığını bulmak için de şu formül kullanılır:

Hicri yıl = (milâdî yıl-622) x 33/32, meselâ; (1453-622) x 33/32 = 857

Hicrî ve rûmî takvim uzun müddet müslümanlarca kullanılmış 26 Aralık 1925 tarihinde yürürlükten kaldırılmıştır. Hz. Ömer (r.a.)'ın tesis ettiği hicrî takvim batılılaşma sürecinin bir devamı olan Kemalist Devrimlerin İslâm hukukunu yürürlükten kaldırması sonucu, bu hukukun bir parçası olan hicrî takvim de kaldırılarak müslümanların İslâm dünyası ile olan bağları koparıldı.⁴⁵¹

Bu da onların hicretle ve onun din ve medeniyetiyle ilgili ilgi ve alakalarının derecesini gösterir. Herkesin kendi inanç ve medeniyetiyle övünmesinden ve onu uygulamaya çalışmasından daha tabii ne olabilir?

⁴⁵⁰ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/204-205.

⁴⁵¹ Naci Yengin, Şâmil İslâm Ansiklopedisi, c. 2, s. 428-429.

Sonsöz

Hicreti anlama, yorumlama ve tarihte yaşanan büyük hicretleri öğrenme amacıyla yazdığımız bu eserin yeniden diriliş ile İslam devlet ve toplumunu inşada bir tuğla olmasını Allah Teâlâ'nın engin rahmet ve bereketinden niyaz ederim.

Hiç şüphesiz bu diriliş ve inşada örnek alacağımız üsve-i hasenemiz, Sevgili Peygamberimiz ve şanlı ashab-ı kiram efendilerimizdir. O hizmeti görenler o hayatı değişik şartlarda da olsa bir şekilde yaşamak durumundadırlar. Bu yüzden sorunlarımızı çözmede, şartların gerektirdiğini kavrayıp uygulamada asr-ı saadet hep önümüzde mübarek bir tecrübe alanıdır.

Bilindiği gibi Kur'an kadar Sünnet de dinimizin asli kaynaklarından. Sünnet, yani Peygamber Efendimizin sözleri, işleri ve sükûtu. Kötülük karşısında susmayan bir Peygamberin, bir durum karşısında sükutu onay sayılır.

Lafı şuna getirmek istiyorum; nasıl ki Kur'an, kıssa anlatırken bile halihazırdaki bizlere bir mesaj veriyorsa, mesela bir Karun kıssasında, bir Ashab-ı kehf veya uhdu kıssasında, mesela anlatılan Peygamber hikayelerindeki olaylara, tarihte geçmiş ve işi bitmiş ayetler olarak bakmıyorsak, bugün için bize söyleniyor gibi üstünde

düşünerek inanç, hukuk, ahlak ve metot bulmaya çalışıyorsak, aynen öyle de, Peygamber Efendimiz ve Ashabının çağı, bizim için işi bitmiş bir tarihî çağ değil, aksine hayatımıza hayat kazandıracak ilkelerin kaynağıdır. Bugün için yaşanan sorunlara inanç, hukuk, ahlak ve metot bazında çözüm ortaya koymada, hala Kur'an kadar geçerlidir.

Bu bakış açısının ötesinde bir düşünce, siyer ilmini herhangi bir tarih kültüründen farklı kılmayacaktır. Bu ise elimizdeki mucizevi çözümü kaybetmek demektir. Bu, kendimize ve insanlığa büyük bir zarar ve vebal olduğu kadar, aynı zamanda korkunç bir ihanettir de.

Bu ihanete düşenler için bundan sonra daha büyük bir ihanetin gelmesi kaçınılmazdır. O da insanlığın çözümünü Marks'ın, Lenin'in, Mao'nun, Shimit'in, Hegel'in, Veber'in... hayat hikayelerinde ve düşüncelerinde aramaktır. Bu ise bütün insanlığın küfrün karanlık dehlizlerinde ebediyyen kaybolması demektir. Orda asla kurtuluştan eser ve ümit yoktur. Bir Müslüman için böyle bir şeyi kabullenmek mümkün değildir.

Asr-ı saadet bizim için her zaman canlıdır, diridir, bizi beslemeye devam eden bir damar, bir kaynaktır. Bizim için hayatımızın âb-ı hayatıdır siyer ilmi. Onu çok okumalı ve iyi öğrenmeliyiz. Bazen basit meselelerin çözümünde bile tıkanıyoruz, küçük küçük eziyet ve işkencelerle engellendiğimiz zamanlarda düşmemiz muhtemel olan ye's ve ümitsizliğimizi yine o hayatı iyi tanıyarak aşacağız.

Öyle de oluyor. Bazen bunalıyor, öfkeleniyor, kızıyor, tehditler savuruyoruz. Birden “bu asr-ı saadette olmuş mu? Olmuşsa nasıl aşılmıştı?” diye düşündüğümüzde ve aklımıza birer birer bilgiler geldiğinde, işte o zaman kendi kendimize gülmeye başlıyoruz. Çünkü bizim yaşadıklarımız, onlarınkinin

yanında devede kulak bile olmayınca, vaziyetimiz kendimize bile komik gelmektedir.

Şimdi sönsöz'ünü yazarak bitirdiğimiz bu eserin İslam'ı yaşama ve yaşatma dava adamı yetiştirme ve benzer dertlere çözüm getirmede, Kur'an ve Sünnetin uygulandığı o örnek asrı, asr-ı saadeti anlama kavrama konusunda faydalı olmasını bir kere daha Yüce Mevladan dileyerek, içinde adı geçen bizdenlere minnet ve şükranlarımı arzederim.

Sevgili okuyucularımı da hürmet ve muhabbetle selamlar, iki dünyada aziz olmaları için dualar ederim.

Hamdolsun her halükarda Alemlerin Rabbi Allah Teâlâ'ya...

16 Temmuz 2012
Kahramanmaraş.

Kaynaklar

Kur'an-ı Kerim

Kütüb-ü Sitte: Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Naseî, İbn-i Mace, Darimi, Muvatta, Müsned-i Ahmed, Çağrı ist. 1981

Acluni İsmail b. Muhammed, Keşful Hafa ve Müzîlül'İlbas. Darül İhya. Beyrut, h.1351.

Ali el-Kari, Mirkatu'l Mefatih Şerh-u Mişkatu'l Mefatih 1-11 Fikr. Beyrut.1992.

Ateş Süleyman, Kur'an Ansiklopedisi, KUBA Y. c. 8, s. 321-344.

Berki Ali Himmet, Keskioglu Osman, Hatemu'l Enbiya Hz. Muhammed ve Hayatı, DİB. Y.11. Baskı, Ankara, 1986.

Bilmen Ömer Nasuhi, Hukuk-u İslamiyye ve Islahat-ı Fıkhiyye Kamusu 1-8 Bilmen y. İst. 1967

Canan İbrahim, Kütüb-ü Sitte Muhtarası Tercüme ve Şerhi, 1-18. Akçağ y. Ankara, 1994. (XVI. 213-215.)

İbrahim Canan, Tebliğ, Terbiye ve Siyasi Taktik Açılardan Hicret, Yeni Asya Y.(Kütüb-ü Sitte İçinde: XVI. 213-215.)

Cassas Ebu Bekr Ahmet b. Ali Raz, Ahkamul Kuran Daru'l İhyasi't Türesi'l Arabi Beyrut, 1985

DİA. Türkiy DiyanetVakfı İslâm Ansiklopedisi, İst. 1998, c. 17, s. 458-466

Doğan D. Mehmet, Büyük Türkçe Sözlük, İz y. 11. Baskı, Ekim 1996.

Ece Hüseyin K., İslâm'ın Temel Kavramları, Beyan Y. s. 267-270.

Ersoy Mehmet Akif, Safahat, İnkılap ve Aka y. İst.

- Mehmet Akif Ersoy, Bir Gece, bkz.
<http://www.antoloji.com/bir-gece-3-siiri/>
- Hamidullah Muhammed, İslam Peygamberi 1-2 ter.
M.Said Mutlu 3. Baskı İrfan y. İst. 1972
- Havva Said, El Esas Fi's Süne, Siyretün Nebeviye,
Aksa Yayınları: 1/445-446.
- Hindi, Ali el- Muttaki, Kenzu'l Ummal, 1-18
Müessesutur Risale, Beyrut 1986
- İbn Abidin Muhammed Emin, Haşyet-u Reddi-l
Muhtar, 1-8 Mısır 1966.
- İbn Kayyım el-Cevziyye, Zâdü'l Me'âd,
Karaman Hayreddin, Mukayeseli İslam Hukuku, 1-
3 İrfan y. İst. 1974
- Karaman Hayreddin, Mukayeseli İslam Hukuku, 1-
3 İrfan y. İst. 1974
- Kerimoğlu Yusuf, Kelimeler Kavramlar, İnkılab Y.
s. s. 175-180.
- Kutup Seyyid, Fî Zilali'l Kur'an, Daru's Şuruk, I-
VI. Lübnan, 19
- Komisyon, el-Mu'cemu'l Vasit, Çağrı y. İst. 1989.
- Komisyon, (Prof. Dr. Hayrettin Karaman, Prof. Dr.
Mustafa Çağrı, Prof. Dr. İbrahim Kâfi Dönmez, Prof.
Dr. Sadrettin Gümüş), Kur'an Yolu, Diyanet İşleri
Başkanlığı Yayınları: I-VI.
- Köksal M. Asım, İslam Tarihi,
Nar Cemal, Bu Sistemden İslam'a, Ukde y. Ankara
, 1996.
- Nar Cemal, İslam Sancısı, Ukde y. Ankara , 1997
- Nar Cemal, İslamlaşma Bilinci Ukde y. Ankara ,
1997
- En- Nebhan Muhammed Faruk, İslam Anayasa ve
İdare Hukukunun Genel Esasları, ter. Servet Armağan,
Sönmez y. İst. 1980.

- Sabuni M. Ali, Safvetu't Tefasir, Darul Kuran, Beyrut 1981
- Sağr Ali, Basairu'l Kur'an, Siret Ansiklopedisi, 1-6 İnkılap y. İst.1996
- Şafak Ali, Hukuk Terimleri Sözlüğü, Rehber y. Ankara, Mart 1992.
- Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil y. İst. Hicret md: c. 2, s. 413-418;
- Habeşistan'a Hicret md: Ahmed Özalp, c. 2, s. 250-252;
- Hicrî Takvim md: Naci Yengin, c. 2, s. 428-429.
- Şeriatî Ali, Hicret, İhtar Yayıncılık, İst.
- Uludağ Süleyman, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Marifet yayınları, İstanbul, 1991.
- Ünal Ali, Kur'an'da Temel Kavramlar, Nil Y. s. 497-502; Kırkambar Y. s. 481-485.
- Rağibu'l İsfahanî, el-Müfredat fî Garibu'l Kur'an, Daru'l Kahraman, İst. 1986.
- Özdenören Rasim, Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, Hicret md. Risale Y. c. 2, s. 161-164.
- Yazır Muhammed Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, 1-10 Azim n. İst. Ty.
- Fahrettin Yıldız, Kur'an Aydınlığında Hayatı Doğru Yaşamak,
- Zuhayli Vehbe, Tefsiru'l Münîr,

